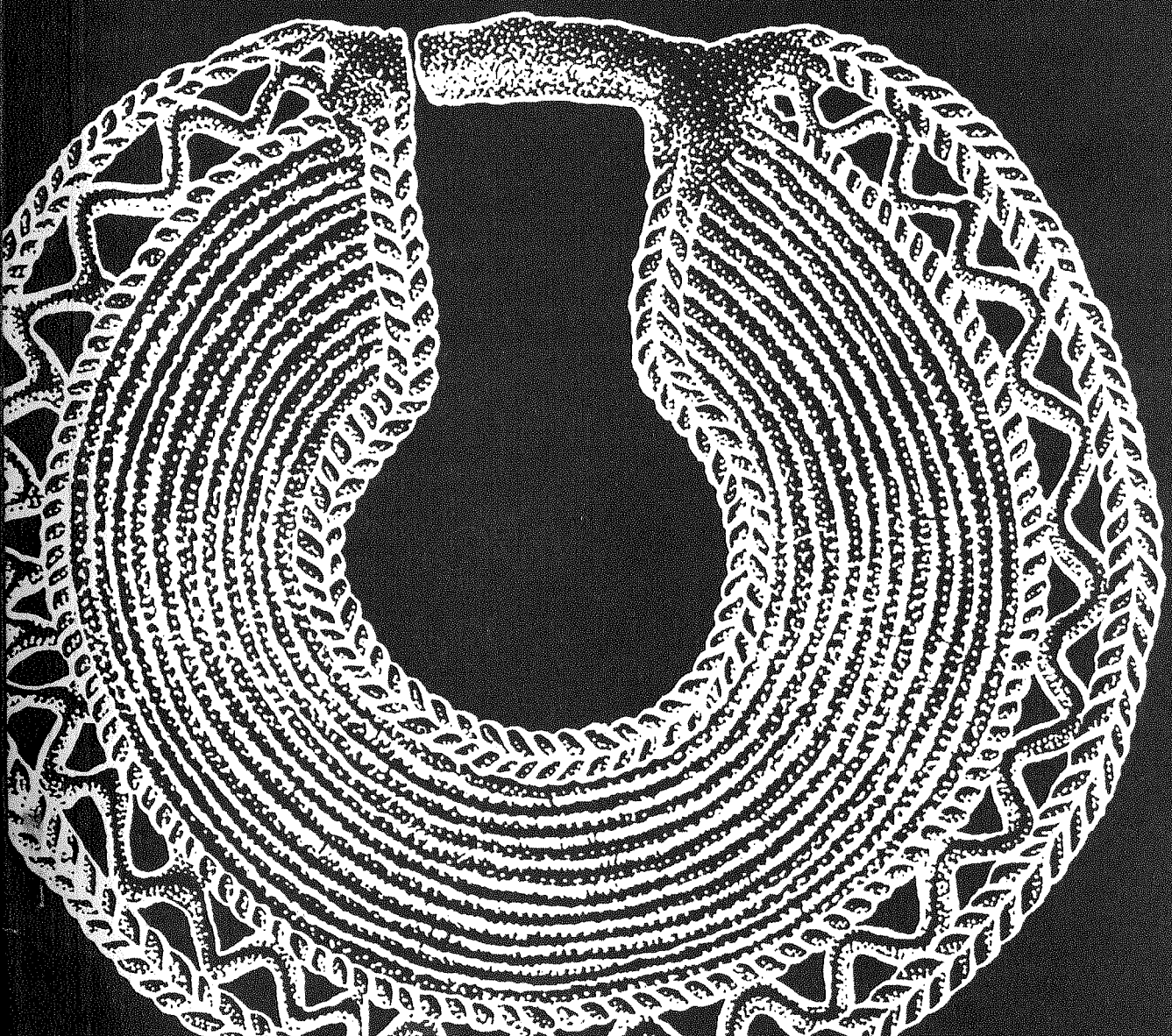

MYKOLAS MICHELBERTAS

PARAGAUDŽIO
PILKAPYNAS

Vilniaus universitetas
Archeologijos katedra

Mykolas Michelbertas
PARAGAUDŽIO PILKAPYNAS

Vilnius 1997

Archeologijos katedra yra išleidusi šiuos leidinius:

Baltų archeologija ir etnologija. Naujausių tyrimų rezultatai: Konferencijos tezės. Vilnius, 1994.

Vidurio Lietuvos archeologija: Konferencijos medžiaga. Vilnius, 1994.

Baltų archeologija. Naujausių tyrimų rezultatai: Konferencijos tezės. Vilnius, 1995.

Vidurio Lietuvos archeologija. Etnokultūriniai ryšiai. Vilnius, 1996.

Juos galima įsigyti adresu: Vilnius, Universiteto 7, Istorijos fak., Archeologijos katedra, tel. 61 13 13.

Mykolas Michelbertas

PARAGAUDŽIO PILKAPYNAS

Redaktorė Birutė Vaitulevičienė

Viršelio dailininkas Gediminas Markauskas

Korektorė Eglė Paukštienė

SL 392. 1997 12 23. 21,8 leidyb. apsk. l. Užsakymas 458.

Išleido Vilniaus universiteto leidykla. Rinko ir maketavo Techninis skyrius.
Spausdino VU spaustuvė. S. Skapo 7, 2734 Vilnius.

Kaina sutartinė

ISBN 9986-19-293-5

© Mykolas Michelbertas, 1997

KVĖDARNOS APYLINKIŲ ARCHEOLOGINIAI PAMINKLAI

Kvėdarnos miestelio (Šilalės raj.) apylinkėse aptikta gana daug archeologinių paminklų, iš kurių plačiausiai tyrinėti Paragaudžio kaimo laidojimo paminklai.

Paragaudžio kaimas yra apie du kilometrus į šiaurę ir šiaurės vakarus nuo Kvėdarnos. Kaimas išsidėstęs abipus seno Kvėdarnos-Judrėnų vieškelio. Kaimo rytiniame gale, apie 1,5 km į šiaurę nuo Kvėdarnos, nedidelėje kalvelėje buvo aptiktas vėlyvojo geležies amžiaus plokštinis kapinynas. Šį paminklą 1973 metais tyrinėjo Telšių „Alkos“ muziejus (tada vadintas Kraštotyros muziejumi). Ekspedicijai vadovavo Vitas Valatka. Buvo iširta didelė kapinyno dalis. Joje rasta 71 kapas ir 91 suardyto kapo pėdsakai (V. Valatka. 1974. P. 74–77). Mirusieji laidoti nedeginti. Jie guldyti į skobtinius ažuolinius karstus aukštiekninki, ištiestomis kojomis ir įvairiai sudėtomis rankomis. Laidojimo kryptis įvairi. Aptikta keletas dvigubų kapų. Tarp jų išsiskiria 59-as kapas, kuriame virš nedegintos moters dešinėsios rankos alkūnės buvo padėtas plonos drobės ryšulėlis su sudeginto kūdikio kauliukais ir įkapėmis. Devyniuose turtinguose vyrų kapuose ir viename mergaitės kape aptiktos žirgų galvos – žirgų aukos ar simboliniai palaidojimai. Vyrų kapų įkapes sudarė geležiniai ietigaliai, peiliai, žaslai, akmeniniai galastuvai, rečiau – geležiniai kalavijai, jų makščių apkalai, balno kilpos, kovos peiliai. Moterų kapuose rasta geležinių ylių, smiltakmenio verpstukų, kepuraičių, papuoštų žalvarinių grandelių eilėmis su klevo sėklos pavidalo kabučiais pakraščiuose.

Tiek vyrų, tiek moterų ir vaikų kapuose aptikta daug IX–XI amžiams būdingų žalvarinių papuošalų – antkaklių, segių, smeigtukų, žiedų, gintaro ir stiklo karolių. Rasta ir atvežtinių dirbinių – plokštinė segė su Skandinavijai būdingu gyvuliniu ornamentu. Etniniu požiūriu kapinyną tyrinėtojas skiria žemaičiams.

Šilalės kraštotyrininko Vlado Statkevičiaus duomenimis, Paragaudžio kaime yra dar kelios vietos, kuriose aptikta archeologinių radinių (V. Statkevičius. 1976). Rasta keletas žalvarinių žiedų pastorinta priekine dalimi ir užkeistais galais. Šiaurinėje kelio Paragaudis-Judrėnai pusėje 1980 metais buvo rasta žalvarinė laiptelinė segė su dviem laipteliais ant lankelio, dar anksčiau – žalvarinė apskrito pjūvio apyrankė, puošta išilginiais grioveliais ir akutėmis. Pastaroji radimvietė yra netoli nuo 1973 metais tyrinėto IX–XI a. kapinyno. Segė ir apyrankė (saugoti buv. Kultūros ministerijos Mokslinėje metodinėje kultūros paminklų apsaugos taryboje) rodo, jog netoli nuo vėlyvojo geležies amžiaus kapinyno galėjo būti vieta, kurioje laidodavę ir senajame geležies amžiuje (I–IV m. e. a.).

Paragaudžio kaimo vakariniame gale yra pilkapynas, kurio tyrinėjimų medžiaga ir skelbiama šiame darbe. Prieš aptariant pilkapyno topografinę padėtį, norėtusi trumpai sustoti ties kitais Kvėdarnos apylinkių archeologiniais paminklais.

Jūros kairiajame krante, santakoje su Vėžos (Druskio) upeliu, už dviejų kilometrų į pietus nuo miestelio, yra Padievaičio piliakalnis su priešpiliu ir greta esančia senovine gyvenvieta (LAA. II. Nr. 356. P. 91). Spėjama, kad piliakalnyje stovėjo Kvėdarnos pilis. Ją 1329 metais sunaikino kryžiuočiai. Gyvenvietėje rasta grublėto paviršiaus lipdytos ir žiestos keramikos. 1986 metais piliakalnio priešpilyje kurmio išraustose kultūrinio sluoksnio žemėse buvo rasta žalvarinė Romos moneta – Gordiano III (238–244 m. e. m.) sestercijus. Padievaičio piliakalnio papėdėje, Vėžos (Druskio) kairiojo kranto slėnyje yra mitologinis akmuo, vadinamas „Velnio sostu“. Kvėdarnos miestelio pietvakariniame pakraštyje, į vakarus nuo Šilalės gatvės yra vėlyvojo geležies amžiaus kapinynas. Atsitiktiniai radiniai iš šio kapinyno įvairiais metais pateko į kraštotyrininko V. Statkevičiaus rinkinį. 1985 metų pavasarį tuometinio

„Naujo gyvenimo“ kolūkio statybininkai pradėjo statyti naujus namus prie keliuko į Padievaičio piliakalnį. Kasant duobes pamatams buvo rasti du žalvariniai kryžiniai smeigtukai, dvi vaikiškos apyrankės, vytinės antkaklės fragmentai, kiti daiktai. 1985 metų gegužės mėnesį Šilalės ir Kvėdarnos kraštotyrininkai, vadovaujami V. Statkevičiaus, kasinėjo būsimą namo vietą. Deja, kapų ir radinių neaptiko. Vėlesnių statybų metu vėl buvo išversti archeologiniai daiktai. Tuometinė Šilalės rajono kultūros paminklų apsaugos vyr. metodininkė I. Masteikienė ir „Naujo gyvenimo“ kolūkio valdyba kreipėsi į Paragaudžio archeologinę ekspediciją, prašydami ištirti būsimų statybų vietą.

1985 metų liepos-rugpjūčio mėnesiais Vilniaus universiteto archeologinė ekspedicija, vadovaujama šių eilučių autoriaus, nenutraukdama darbų ir Paragaudžio pilkapyne, padarė keletą perkasų būsimų pastatų vietoje. Kapinyno teritorijoje statybininkai buvo suardę keletą degintų ir nedegintų žmonių kapų bei žirgo kapą. Buldozeriu sustumtose žemių krūvose ekspedicijos dalyviams pasisekė aptikti žalvarinę vytinę antkaklę, žirgo kamanų likučių (odos liekanas su apkalu ir kabučiu), įvijinį žiedą. Iš vietinių gyventojų buvo gauti dvinariai žaslai.

Tyrinėjant buvo atidengtas apie 130 m² plotas, surinkta keliolika atsitiktinių radinių ar jų fragmentų. Radiniai perkasoje buvo aptikti ariamos žemės sluoksnyje, apie 20–25 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Šiame gylyje pasitaikė ir degintų žmonių kauliukų. Matyt, tiriamame plote buvę kapai suardyti ariant lauką. Pagal surinktus likučius griautinius Kvėdarnos kapinyno kapus galima datuoti X–XI amžiais. Degintiniai kapai turėtų būti vėlyvesni. Taigi Kvėdarnoje vykdant žemės darbus, rengiantis statyboms sunaikintas didelis vėlyvojo geležies amžiaus kapinynas.

Ši Kvėdarnos apylinkių archeologinių paminklų trumpa apžvalga rodo, jog žmonės čia jau nuolat gyveno I mūsų eros tūkstantmetyje ir II tūkstantmečio pradžioje. Ryškiausi jų gyvenimo pėdsakai pastebimi senajame (gyvenvietė Padievaityje, laidojimo paminklai Paragaudyje) ir vėlyvajame geležies amžiuje (Padievaičio-Kvėdarnos piliakalnis ir gyvenvietė, Kvėdarnos ir Paragaudžio kapinynai). Pats piliakalnio pavadinimas ir netoli piliakalnio esantis mitologinis akmuo rodytų čia buvus ir pagoniškojo kulto vietą.

PARAGAUDŽIO PILKAPYNO TOPOGRAFINĖ PADĖTIS IR TYRINĖJIMŲ ISTORIJA

Paragaudžio pilkapytas šiuo metu yra plačiau Kvėdarnos apylinkėse tyrinėtas archeologinis paminklas. Šį pilkapytą aštuntojo dešimtmečio pabaigoje rado V. Statkevičius ir pranešė mokslo įstaigoms. Vietos gyventojai apie šį pilkapytą nieko nežinojo. Kai kurių gyventojų nuomone, ten stovėjusios kažkokios sodybos, nes žemės paviršiuje matyti „sodybų pamatai“, t. y. akmenų vainikų liekanos.

Pilkapiai išsidėstę nedideliame mišriame miškelyje (1 pav.), aukštame kairiajame Jūros upės krante. Ten auga eglės, pušys, beržai, nemaža įvairių krūmų. Pilkapynas yra į dešinę nuo seno Paragaudžio-Judrėnų vieškelio, einančio link brastos per Jūros upę (2 pav.). Pilkapynas yra apie 100 m į šiaurę nuo vieškelio. Palei rytinį pilkapyto pakraštį PR–ŠV kryptimi eina lauko keliukas, už jo rytinėje – šiaurės

rytinėje pusėje yra dirbamos žemės plotas. Apie 285 m į ŠR 65° kryptimi nuo pilkapyto rytinio pakraščio yra Paragaudžio gyventojų Adolfo Grigišo sodyba. Per 200 m į vakarus nuo pilkapyto yra Jūros upė, tačiau ją nuo pilkapių skiria nedidelis upeilis – griovys, pelkėtas Jūros slėnis.

Pilkapiai miškelyje išsidėstę nelabai tvarkingai. Jie sudaro dvi dideles grupes, kurias skiria negili dauša, besileidžianti Jūros upės link. Pietinėje grupėje yra 24 pilkapiai, šiaurinėje – 16 pilkapių. Taigi prieš tyrinėjimus ir pirmaisiais tyrinėjimų metais bendrame pilkapyto plane (3 pav.) buvo pažymėta 40 geriau ar blogiau išlikusių pilkapių. Taip pat pilkapyto teritorijoje matėsi dar kelių sampilų likučiai – nuo vainikų nustumti labai stambūs akmenys. Kai kurių pilkapių sampilų pakraščiuose matėsi po keletą vai-

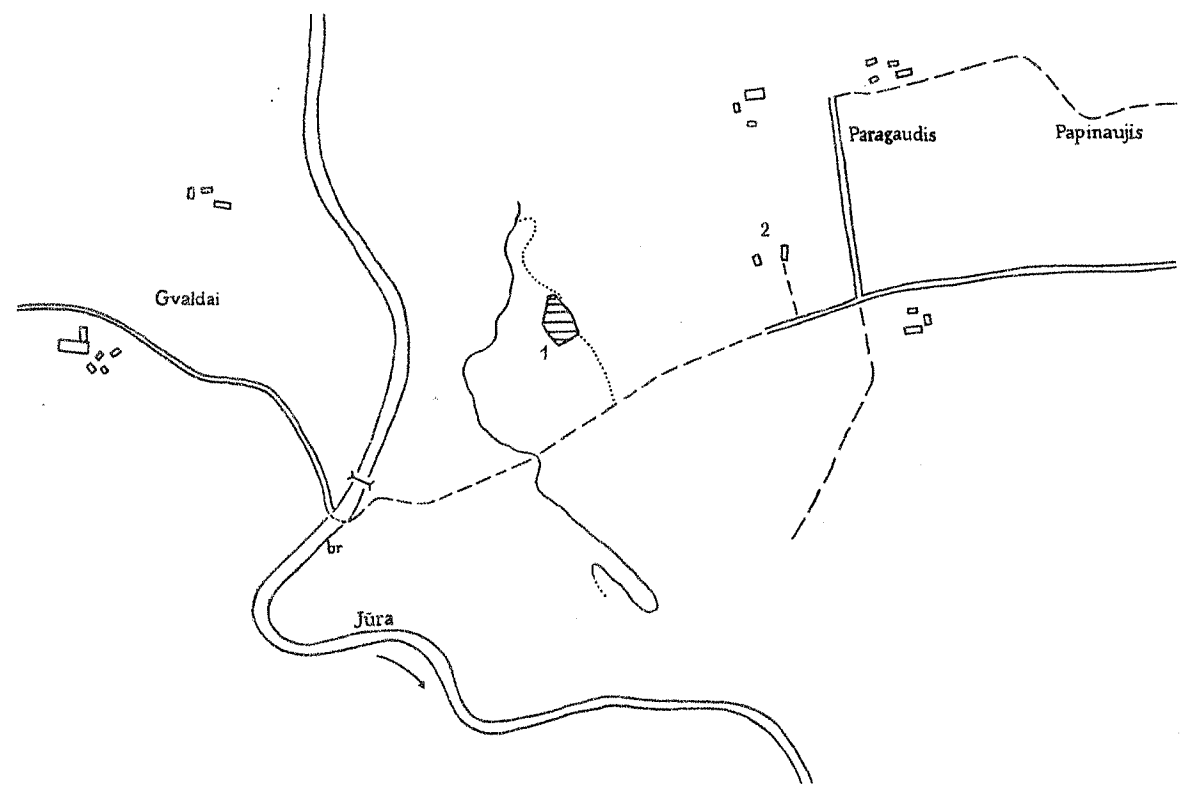
1 pav. Paragaudžio miškėlis, kuriame yra pilkapytas. Vaizdas iš rytų pusės.

Abb. 1. Wäldchen in Paragaudis, wo sich das Hügelgräberfeld befindet. Blick von Osten.

nikų akmenų. Pastebėta sampilų, kurių pakraščiuose buvo grioveliai – išimtų akmenų vainikų žymės. Kaip pasakojo vietos gyventojai, akmenys iš vainikų buvo imami ir naudojami sodybų pamatams. Pilkapiai nukentėjo ir prieš pat Vokietijos–SSSR karą. 1941 metais akmenis iš vainikų lupo ir Raudonosios armijos kareiviai, krovė juos į sunkvežimius ir vežė į pasienio įtvirtinimų statybas. Kai kuriuose sampiluose matėsi iškastų duobių žymės. Kaip paaiškėjo tyrinėjimų metu, dalis tokių duobių buvo bulviarūsiai, įrengti kaimo gyventojų daugiausia pilkapyne šiaurinėje dalyje.

Rytinė pilkapyne dalis buvo atsidūrusi ariamame lauke ir beveik visiškai sunaikinta. Gyventojas B. Pužo pasakojimu, dabartiniame ariamame lauke prieš Antrąjį pasaulinį karą dar matėsi viena didesnė kalvelė su akmenų „pamatais“ – matyt, didesnio pilkapijo liekanos. Kai kurie išlikę sampilai rytiniame pakraštyje buvo gerokai nusklemti. Tikriausiai ariamas laukas anksčiau buvo kiek didesnis.

2 pav. Pilkapyno topografinė padėtis. 1 – pilkapyno teritorija, 2 – A. Grigišo sodyba. M 1:10000.

Abb. 2. Topographische Situation des Hügelgräberfeldes. 1 – Territorium des Hügelgräberfeldes, 2 – Einzelhof von A. Grigišas. M 1:10000.

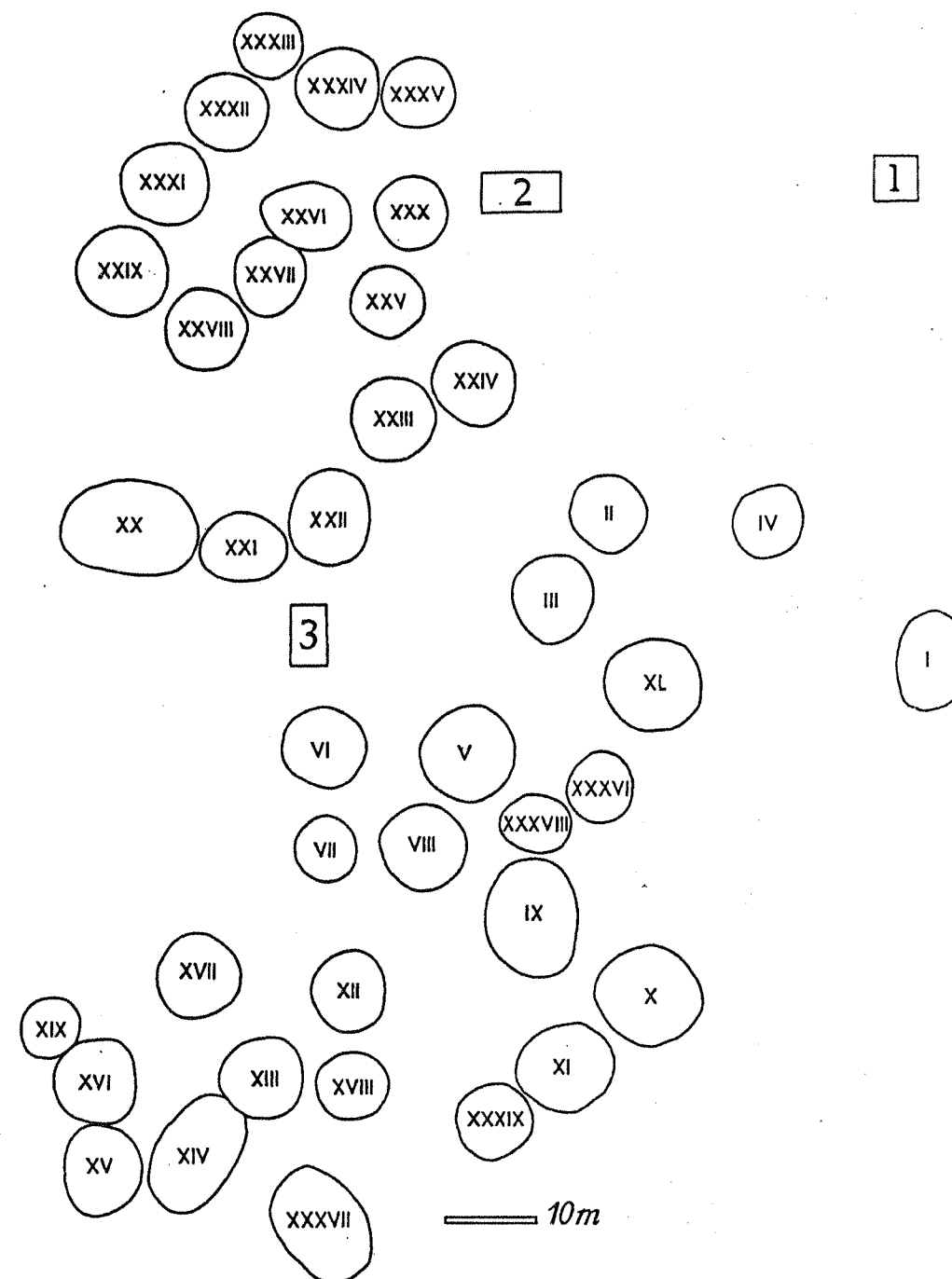
Daugelis pilkapių prieš tyrinėjimus buvo apaugę medžiais ir krūmais. Sutarus su anuometinio „Naujo gyvenimo“ kolūkio vadovybe, 1986 metų rudenį pilkapių sampilų medžiai buvo nupjauti ir tai vėliau palengvino tyrinėjimo darbus. Pati pilkapyne teritorija buvo atsidūrusi kaimo ganykloje. Ten Paragaudžio kaimo gyventojai ganė karves, todėl pilkapyne teritoriją trypė ir teršė gyvuliai. Tik 1989 metų vasarą, susirūpinusi Šilalės rajono paminklosaugininkams ir sutarus su kolūkio vadovais, pilkapyne teritorija buvo aptverta dviejų eilių spygliuotos vielos tvora. Deja, 1992 metų pavasarį, vykstant visuotinei „privatizacijai“, tvoros vielos dingo.

Reikia pažymėti, kad pilkapyne nuo visiško sudardymo ir sunaikinimo išgelbėjo minėtas miškelis. Visgi pilkapyne prieš tyrinėjimus buvo gerokai apardytas.

Pilkapyne tyrinėjimo darbus 1982 metų vasarą pradėjo tuometinio Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedros archeologinė ekspedicija, vadovaujama šių eilučių autoriaus.

1982 metais buvo ištirti pirmieji keturi pilkapiai (I–IV pilk.). 1985–1992 metais pilkapyne tyrinėjimo darbus tęsė Vilniaus universiteto Lietuvos istorijos, vėliau jau savarankiškos (nuo 1990 m.) Archeologijos ir etnologijos katedros archeologinė ekspedicija.

Jos vadovas – M. Michelbertas. Įvairiais metais ekspedicijai talkino kolegos archeologai, buvo samdomi techniniai darbuotojai. 1987 metais ekspedicijoje dirbo tuometinis universiteto Mokslo muziejaus direktorius A. Mickevičius, stažavosi Utenos kraš-

3 pav. Pilkapių išsidėstymo schema. Romėniškais skaitmenimis pažymėti pilkapiai, arabiškais – perkasų vietos.

Abb. 3. Schema des Hügelgräberfeldes. Römische Ziffern: die Grabhügel, arabische Ziffern: die Grabungsflächen.

totyros muziejaus mokslinis bendradarbis D. Ribokas. Ekspedicijos dailininkais 1986–1987 metais dirbo Šiaulių pedagoginio instituto studentė S. Mamaitytė, 1988 metais – Vilniaus dailės instituto studentė S. Živatkauskaitė, 1989 metais – to paties instituto studentė V. Penkauskaitė. Dailininkės sudarė pilkapių ir kapų planus, piešė radinius. 1990–1992 metų ekspedicijoje dirbo katedros laborantas P. Mudėnas. Jis fotografavo pilkapius, sudarinėjo jų planus, piešė radinius. Tais metais, kai ekspedicijoje nebuvo techninių darbuotojų, pilkapių planus, atskirų kapų planus sudarė M. Michelbertas. Jis taip pat yra daugumos pilkapių ir kapų nuotraukų autorius*.

Paragaudžio ekspedicijoje 1982 metais mokomąją archeologinę praktiką atliko Pedagoginio instituto Istorijos fakulteto studentai, 1985–1992 metais – Universiteto Istorijos fakulteto studentai. Dalis pastarųjų buvo pasirinkę archeologijos specializaciją**. Taigi ekspedicija tapo mokymo baze rengiant archeologus.

Skyrėsi ekspedicijos darbo trukmė atskirais metais. Keičiantis mokymo planams ir studentų praktinių trukmei, ekspedicija sezono metu dirbdavo mėnesį, kartais pusantro ar net du. Todėl ir ištirtų pilkapių skaičius atskirais metais yra skirtingas.

Jau minėjome, kad 1982 metais buvo ištirti keturi pilkapiai. 1985 metais, vykdant kasinėjimo darbus ir pačioje Kvedarnoje, buvo ištirti du (V, VI). 1986 metais ištirti šeši (VII, XII, XIII, XXXVII, XXXV, XXXIV), 1987 metais – penki (VIII, IX, XXXVIII, X, XI), 1988 metais – šeši (XXXIX, XXXVI, XL, XXIV, XXII, XXIII), 1989 metais – keturi pilkapiai (XXI, XIV, XX, XXV), iškasta viena perkasa suardytoje pilkapyne dalyje, 1990 metais – keturi (XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX), 1991 metais – penki (XXXI, XXXII, XXX, XXXIII, XV), 1992 metais – keturi pilkapiai (XVI, XVIII, XVII, XIX), iškastos dvi perkasos tarp pilkapių. Taigi per devynis tyrinėjimo sezonus buvo ištirti visi 40 pilkapių, pamėginta patyrinėti dar keliose pilkapyne vietose.

* Nuotraukų autoriai, planų sudarytojai nurodyti šio darbo prieduose.

** Nuoširdžiausiai dėkoju visiems ekspedicijų dalyviams, prisidėjusiems prie šio įdomaus paminklo ištyrimo.

Kol kas plačiau šio pilkapyne tyrinėjimų medžiaga neskelbta***. Atskirų metų pilkapyne tyrinėjimų trumpas apžvalgas yra pateikęs šio darbo autorius leidiniuose „Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje...“ (M. Michelbertas. 1984. P. 58–60; 1986 b. P. 61–63; 1988. P. 55–59; 1990. P. 56–60; 1992 a. P. 111–114; 1994 a. P. 104–107), SSSR leidžiamame „Archeologičeskije otkrytija...“ (M. Михельбертас. 1984. P. 385–386; 1987. P. 482–483; 1988. P. 397–398), Vilniaus universiteto Archeologijos katedros leidinyje (M. Michelbertas. 1994 c. P. 5–8). Paragaudžio pilkapyne tyrinėjimų medžiaga minima autoriaus monografijoje „Senasis geležies amžius Lietuvoje“ (M. Michelbertas. 1986. P. 13, 55–58 ir kt., pav. 6, 8, 14:3,4, 33:1, 49:4), atskiruose straipsniuose (M. Michelbertas. 1992 b. P. 127–132; 1992 c. P. 279–281, pav. 3; 1994 b. P. 11–25).

Šio darbo tikslas – paskelbti išsamią Paragaudžio pilkapyne tyrinėjimų medžiagą. Tai leistų geriau pažinti senojo geležies amžiaus pilkapių regiono vakarinės dalies laidoseną, patikslintų šio laikotarpio pirmosios pusės kai kurių dirbinių chronologiją, įgalintų plačiau kalbėti apie šio regiono gyventojų prekybinius-kultūrinius ryšius.

Pirmojoje šio darbo dalyje pateikiama laidosenos analizė, aptariami kapuose rasti daiktai ir jų chronologija, mėginama daryti istorines išvadas apie šį paminklą palikusius žmones ūkiniu, kultūriniu ir socialiniu aspektais. Darbo priedai skirti išsamiai aprašyti kiekvienam pilkapiui ir kapui. Juose pateikiama visų pilkapių ir kai kurių kapų planai bei nuotraukos, labiausiai išryškinančios laidosenos detales. Iliustracijose pateikti visi pilkapyne aptikti daiktai, išskyrus atsitiktinai rastų blogai išlikusių dirbinių fragmentus.

*** Tyrinėjimų ataskaitos saugomos Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus archyve, radiniai – Lietuvos nacionaliniame muziejuje (Vilniuje).

LAILOSENA

Visų pilkapių tyrinėjimo metodika vienoda. Sampiluose buvo paliekama 0,5 m. pločio kontrolinė juosta, einanti per sampilo vidurį iš pietų į šiaurę*. Kontrolinės juostos kas metrą buvo žymimos raidėmis (A, B, C ir t. t.). Dažniausiai vienu metu būdavo kasamos abi pilkapių sampilo pusės (rytų ir vakarų), kartais kuri nors viena. Kapų ir radinių gylis buvo žymimas nuo kontrolinės juostos viršaus, t. y. nuo sampilo viršaus (tyrinėjimų metu). Paliktos kontrolinės juostos padėjo pilkapių planuose tiksliai užfiksuoti akmenų vainikų, grindinių, kapų padėtį. Kontrolinės juostos kartu buvo ir sampilų pjūviai. Juose matėsi žemių sluoksniai iki žemio.

Pilkapių išorės bruožai. Kaip minėjome, pilkapių sampilai nebuvo vienodai gerai išlikę. Dalis jų buvo nusklembti ar kitaip apardyti. Todėl čia pateikiame tokius pilkapių sampilų matmenis, kokie buvo užfiksuoti prieš tyrinėjimus. Pilkapių sampilų aukštis įvairus. Daugiausia aptikta pilkapių, kurių sampilų aukštis nuo aplinkinio žemės paviršiaus buvo 50–80 cm. Tokių sampilų buvo 20, t. y. jie sudaro pusę visų pilkapių. Kai kurių pilkapių sampilų aukštis buvo vos 25–30 cm (I, XXV, XXX, XVI, XVIII pilk.), tačiau aptikta ir 110–160 cm aukščio sampilų (VII, XI, XXII, XXI, XX, XXVIII, XXIX pilk.). Pastarieji daugiausia buvo įrengti nuolaidėjančiame į Jūros pusę šlaite ir paprastai aukštesni iš Jūros (vakarų) pusės.

Taip pat skyrėsi pilkapių sampilų forma ir dydis. Didesnė dalis sampilų buvo apskritimo ar nevisai taisyklingo apskritimo formos. Tokių sampilų dydis – 5,5×5,5 m, 6×7 m, 7×7,5 m, 7,4×8 m, 7,5×8 m, 7,7×8 m, 7×8 m, 7×9,5 m, 8×8 m, 8×9 m, 8×9,5 m, 9×9 m, 9×9,5 m, 9,5×9,5 m, 9×10 m, 10×12 m, 10,5×12,2 m, 11×11,5 m. Keletas pilkapių turėjo ovalo formos sampilus (I, IX, XIV, XX, XXII). Tokių sampilų dydis – 8×10 m, 8×11 m, 8×12,5 m, 10×13 m, 10×15 m. Rasta pilkapių, kurie dėl sudėtingesnės vidinės konstrukcijos (dažniausiai akme-

* Vienintelė išimtis – XX pilkapis. Ten kontrolinė juosta ėjo iš rytų į vakarus ir buvo žymėta skaičiais.

nų vainikų) turėjo netaisyklingus, kartais išstetus sampilus (XXXVII, XI). Tokių sampilų dydis – 9×13 m, 9,7×12,3 m. Taigi vyrauja 7–12 m skersmens sampilai.

Tyrinėjimų metu pastebėta, kad visi pilkapiai buvo supilti iš aplink esamos žemės – daugiausia iš smėlio su molio priemaiša, kai kurie – iš švaresnio smėlio.

Gretimi pilkapiai dažniausiai buvo įrengti netoli vienas kito. Pavyzdžiui, XX, XXI ir XXII pilkapių sampilai lietsi. Taigi šie trys pilkapiai sudarė kompaktišką grupę. Greta buvo įrengti XXVII ir XXVI pilkapiai. Kartais atstumas tarp gretimų pilkapių yra didesnis. Pavyzdžiui, XXIX pilkapis buvo per 2 m (sampilo pakraštys nuo sampilo pakraščio) į ŠV 285° kryptimi nuo XXVIII pilkapių, XXVI pilkapis per 4 m į ŠV 315° kryptimi nuo XXV pilkapių, VI pilkapis per 5,5–6 m į vakarus nuo V pilkapių.

Pilkapių vidaus įrengimas. Daugumos Paragaudžio pilkapių vidus buvo įrengtas vienodai. Tyrinėjimų metu pilkapių sampilų pakraščiuose buvo aptikti akmenų vainikai. Jie daugiausia yra apskritimo, kartais ne visai taisyklingo, rečiau – ovalo formos. Prie tokių vainikų dažnai būdavo pristatomi puslankio formos priestatai. Juose taip pat būdavo laidojami mirusieji (4**, 5, 6 pav.). Akmenų vainikai su vienu priestatu buvo rasti 16 pilkapių (I, IV, V, VIII, X, XI, XII, XIV, XVI, XXIV, XXV, XXVII, XXIX, XXXIII, XXXVI, XL), su dviem priestatais – 7 pilkapiuose (III, IX, XVII, XXI, XXII, XXVI, XXVIII), su trimis priestatais – viename pilkapyje (XXX). Taigi daugiau kaip prie pusės Paragaudžio pilkapių akmenų vainikų buvo priestatai.

Kartais po vienu pilkapių sampilu buvo du apskriti beveik vienodo dydžio vainikai, turintys bendrą sieną. Pavyzdžiui, XX pilkapių rytinėje dalyje buvo apskritas akmenų vainikas (vidinės pusės skersmuo 5,3–5,7 m), vakarinėje – kitas apskritas vainikas (skersmuo – 4,4–4,6 m) (7 pav.). Panašiai buvo

** Ši ir likusios iliustracijos pateiktos leidinio gale.

įrengtas ir XVI pilkapis. Jo pietinėje dalyje buvo vienas apskritas vainikas (skersmuo – 3,9 m), šiaurinėje – kitas (skersmuo – 4,7 m).

Galima pažymėti, kad vainikai su priestatais buvo aptikti ir kituose anksčiau tyrinėtuose Žemaitijos bei šiaurės Lietuvos pilkapynuose (Akmeniuose, Kelmės raj., II ir IV pilk.; Kybartiškéje, Šiaulių raj., II pilk.; Pajuostyje, Panevėžio raj., VII pilk.; Pavėkiuose, Šiaulių raj., IV ir XV pilk. ir kt.) (M. Михельбертас. 1968. P. 41–42; M. Michelbertas. 1986 a. P. 56). Taigi šis laidosenos bruožas senajame geležies amžiuje buvo būdingas platesniam regionui, ne tik pilkapynų paplitimo teritorijos vakarų daliai.

Paragaudyje aptikti ir keli skirtingai įrengti pilkapiai. V ir XXV pilkapuose buvo aptikta po du akmenų vainikus – vidinį ir išorinį. V pilkapio (8 pav.) vidinis vainikas buvo beveik apskritimo formos. Jo vidinės pusės skersmuo buvo apie 3,4–3,7 – 4–4,2 m. Per 1–1,2 m nuo vidinio vainiko į išorę buvo kitas vainikas, šiek tiek ištęsto apskritimo formos. Jo vidinės pusės dydis buvo apie 6,5 × 7,6 m. Vėliau įrengiant naują kapą tiesiog buvusios vakarų ir pietvakarių sienos vietoje, šis vainikas buvo dar labiau padidintas. XXV pilkapyje vidinis vainikas, kurio vidaus skersmuo – 2,3–2,8 m, buvo dėtas ne išties akmenų eile, bet su protarpiais. Už šio vainiko, 60–70 cm išorės link, buvo kitas apskritas vainikas. Jo vidinės pusės skersmuo buvo 4–4,5 m. Senajame geležies amžiuje šitai pilkapius įrengdavo gana retai. Be Paragaudžio, panašių akmenų vainikų buvo rasta tik Vienragių pilkapiuose, Plungės raj. (V. Valatka. 1966. P. 13). Tėn trys pilkapiai turėjo po du koncentrinis akmenų vainikus – vidinį ir išorinį. Jie kartais būdavo sujungiami spinduliais – pertvaromis. Galima spėti, kad keli vainikai po pilkapio sampilu yra ankstyvojo geležies amžiaus (500 m. prieš m. e. – m. e. riba) laidosenos tradicijų tąsa. Ankstyvajame geležies amžiuje pilkapiai su keliais akmenų vainikais buvo paplitę Lietuvos pajūryje.

Paragaudžio pilkapių akmenų vainikai yra įvairaus dydžio. Daugiausiai aptikta vainikų, kurių vidinės pusės skersmuo buvo 4–6 m. Pavyzdžiui, dalies vainikų skersmuo buvo toks: 4 m, 4–4,5 m, 4,4–4,45 m, 4,6 m, 4,5–4,8 m, 4,6–5 m, 5–5,3 m, 5,3–5,7 m, 5,5–5,9 m, 5,5–6,1 m ir pan. Rasta taip pat mažesnio (2,6–3 m) ir didesnio (6,5–7,6 m) skersmens vainikų. Ovalūs vainikai taip pat nebuvo labai dideli. Jų dydis: 3,2 × 4,4 m, 5,6 × 7,4 m,

4,9 × 8,7 m. Minėti puslankio formos priestatai taip pat įvairaus dydžio. Pavyzdžiui, IV pilkapio priestato vidinės pusės dydis – 1,2 × 1,4 m, XXV – 1,5 × 3,5 m, XXIX – 2 × 4,2 m. IX pilkapio priestatų dydis buvo 1,9 × 4,5 m ir 3 × 4,8 m, XXII – 2,6 × 3,8 m ir 4 × 4,3 m. Galima paminėti ir retesnę atvejį, kai apskritas vainikas per vidurį ėjusiu akmenų spinduliu buvo padalytas į dvi dalis (XXVI pilk., 9 pav.).

Geriau išlikusiuose pilkapiuose pastebime, kad akmenų vainikai sustatyti labai tvarkingai, tarp akmenų nepaliekant jokių tarpų. Turbūt vainiko statybai buvo skiriamas ypatingas dėmesys laidotuvių apeigų metu. Archeologė M. Gimbutienė pažymėjo, jog primityvių tautų tikėjime akmenų vainikas yra magiška riba, kurios negali peržengti piktosios dvasios (M. Alseikaitė-Gimbutienė. 1946. P. 127). Matyt, statant vainiką pirmiausia buvo rūpinamasi mirusiųjų apsauga. Tikriausiai pats mirusysis taip pat tos magiškos ribos negalėjo peržengti ir daryti negerus darbus ar kenkti gyviesiems.

Labai įdomūs šiuo požiūriu yra V pilkapio vainikai. Minėjome, kad pilkapis turėjo du vainikus. Vidiniame vainike buvo įrengtas pirmasis, centrinis, šio pilkapio kapas. Pagal įkapes, o jas sudarė įmominis ietigalis, įmominis kirvis ir kiti daiktai, tai buvo vyro kapas. Išorinis vainikas iš pradžių buvo kiek ištęsto apskritimo formos. Jo vidinės pusės skersmuo galėjo būti 6,5–7,6 m. Vėliau, laidojant mergaitę šiame pilkapyje, dalis vakarų ir pietvakarių sienos išorinio vainiko buvo išardyta, jos vietoje įrengtas kapas. Tačiau šio kapo išorinėje pusėje, pilkapio vakarų ir pietvakarių dalyje buvo pastatytas išorinio vainiko priestatas (vidinės pusės dydis – apie 1,5 × 3,1 m), jau saugantis mergaitės kapą. Taigi išardžius vieną vainiko dalį, tuojau buvo iš tos pusės pristatytas taip pat uždaras, be tarpų tarp akmenų, priestatas. Panašūs dalykai pastebėti ir XII pilkapio akmenų vainike. Čia, įrengiant paauglio berniuko kapą, dalis pagrindinio vainiko akmenų buvo išimta, po to pietvakarių dalyje pastatytas puslankio formos priestatas, saugojęs šį kapą. Tokių vainiko išardymo ir priestatų statymo atvejų pastebėta dar keliuose pilkapiuose.

Visi Paragaudžio pilkapių vainikai (apskriti, ovalūs, su priestatais) statyti iš įvairaus dydžio akmenų. Mažiausi akmenys yra 8 × 10 cm, 12 × 12 cm, 15 × 15 cm, 15 × 18 cm ar pan. dydžio didžiausi – 38 × 60 cm, 38 × 45 cm, 45 × 65 cm, net 85 × 90 cm,

90 × 100 cm, 70 × 115 cm, 75 × 120 cm ir pan. Atvelkant stambiausius akmenis į vainiko statybos vietą, tikriausiai naudotasi gyvuliais.

Dauguma vainikų statyti iš vienos akmenų eilės, tačiau yra vainikų, kur greta buvo dėtos kelios akmenų eilės. Pavyzdžiui, VIII pilkapio rytų pusėje akmenų vainiko dalis, pastatyta iš kelių akmenų eilių, buvo net 1,1–1,2 m pločio, IX pilkapio vainiko dalis buvo 0,7–0,8 m pločio. Yra vainikų, kuriuose viena ant kitos krautos trys eilės akmenų. Tokių vainikų sienos kartais gana aukštos. Pavyzdžiui, XXIV pilkapio trijų eilių vakarų dalies sienos aukštis buvo 80 cm, XI pilkapio panašios sienos aukštis – 70–85 cm, III pilkapio rytų sienos aukštis – 80 cm (10 pav.).

Šiek tiek skyrėsi XXX ir XV pilkapių akmenų vainikų įrengimas. XXX pilkapyje prie apskrito vainiko, kurio vidinės pusės skersmuo buvo 4,6 m, iš rytų pusės buvo prijungti trys nedideli priestatai – apskritimo arba ovalo formos (11 pav.). Jų vidinės pusės skersmuo ir dydis toks: 1,6 m, 2,6 × 1,7 m, 1,5 × 1,1 m. Po XV pilkapio sampilu buvo aptikta keltas nedidelių įvairios formos akmenų vainikų. Jų vidinės pusės dydis: 1,3 × 1,6 m, 0,4 × 1,4 m ir pan. Beveik visi vainikai turėjo bendras sienas – jungėsi tarpusavyje. Šių dviejų pilkapių įrengimas labai primena vakarų Lietuvos kapinynus su akmenų vainikais. Tai dar vienas bendras su Lietuvos pajūrio gyventojais laidosenos bruožas.

Pastebėta, kad akmenų vainikai Paragaudyje būdavo statomi ant nejudinto žemės paviršiaus. Tai ypač ryšku tuose pilkapiuose, kurie supilti nuolaidėjančiame į Jūros pusę šlaite. Vainikų dalys, atsuktos į Jūrą (iš vakarų pusės), yra gerokai žemiau už rytines (VII, XXXI, XXXII pilk.). XXIX pilkapio vakarų pusės vainiko dalis buvo 1,2 m žemiau rytinės (vainiko viršų lyginant su kitos pusės vainiko viršumi).

Paragaudžio pilkapyne susidurta dar su vienu savitu laidosenos bruožu. Kai kurių gretimų pilkapių akmenų vainikai buvo tarpusavyje sujungti savotiškais grindiniais – takais, ėjusiais iš vieno pilkapio į kitą. Pavyzdžiui, XXXVII pilkapio rytų pusėje, už vainiko sienos, buvo kelių metrų pločio grindinys, matyt, kažkada ėjęs iki greta buvusio pilkapio (12 pav.). Grindinyje buvo apie 150 akmenų, kurių dydis 20 × 20 cm, 10 × 12 cm, 15 × 22 cm, 18 × 20 cm, 25 × 30 cm ir pan. Šis grindinys buvo krautas iš trijų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. Akmenys buvo

sukrauti maždaug tokio aukščio kaip vainiko sienos akmenys. IX pilkapio vainikų išorėje buvo keli grindiniai. Vienas 1,8 m pločio grindinys vedė į XXXVIII pilkapį, kitas, 1,55 m pločio – į XII pilkapį. Grindiniu taip pat buvo sujungti X ir IX pilkapiai. Šio grindinio dydis – 2 × 3 m. Dar vienas grindinys buvo X pilkapio išorėje, pietryčių pusėje. Kol kas sunku paaiškinti šį laidosenos bruožą. Matyt, tai buvo „keliai“, jungę gretimas laidojimo vietas, kuriuose laidojo labai artimus žmones. Galima ir kitokia interpretacija – tai buvo simbolinis kelias į aną pasaulį.

Kai kuriuose pilkapiuose akmenų grindiniai rasti ir pilkapių sampile. I pilkapyje 10–25 cm gylyje nuo sampilo viršaus rastas beveik ištisinis grindinys, sudėtas iš 5 × 5 cm, 5 × 7 cm, 5 × 10 cm, 10 × 10 cm, 18 × 22 cm, 22 × 25 cm ir pan. dydžio akmenų. Įdomu, kad tose vietose, kur buvo aptikti kapai, grindinio nebuvo. Galbūt jis žymėjo tą pilkapio vietą, kurioje dar nebuvo laidota? Įvairaus dydžio sampilo akmenų grindinių rasta IV, VI, XXXVII ir kt. pilkapiuose.

Kasant pilkapių sampilus buvo konstatuoti apeigų su ugnimi pėdsakai. Šių apeigų tikslas taip pat buvo apsaugoti mirusiuosius nuo žemėje esančių piktųjų dvasių, išbaidyti jas iš laidojimo vietos. Kai kurių pilkapių pagrinde (X, XXXVI, XL, XXXI, XV) pastebėta smulkių angliukų, degėsių. Smulkių angliukų rasta ir pačiuose sampiluose, kartais – aplink kapus. Tikriausiai būsima pilkapio vieta būdavo barstoma žarijomis, galbūt kai kuriose vietose sukuriami ir nedideli laužai. Kai kuriuose pilkapiuose degėsių ir angliukų sluoksnis buvo 8–10 cm storio. Smulkesnių ar stambesnių angliukų buvo pastebėta ir po grindinio akmenimis ar tarp jų (IX pilk.). Taigi stengtasi ugnimi apvalyti beveik visą laidojimo vietą – plotą tarp vainiko, aplink kapus, net grindinius – takus, jungiančius gretimus pilkapius. Atrodo, deginta įvairūs medžiai. Pavyzdžiui, XXV pilkapio pagrinde buvo aptikta ažuolo anglių, XIX pilkapio pagrinde ir XI pilkapio kapo Nr. 1 teritorijoje – spygliuočių medžių (pušies ar eglės) anglių*.

Reikia pažymėti, kas Paragaudyje apeigų su ugnimi pėdsakai, palyginti su kai kuriais labiau rytus esančiais pilkapiiais, nėra tokie ryškūs. Pavyzdžiui, kai kuriuose šiaurės Lietuvos pilkapiuose (Daujėnuose, Pasvalio raj., Pajuostyje, Panevėžio raj. ir kt.)

* Autorius nuoširdžiai dėkoja P. Gudyno restauracijos centro darbuotojui A. Gudzevičiui, tyrusiam medienos liekanas iš Paragaudžio.

pilkapių pagrinde aptinkamas ištisinis 5–10 cm, o kartais net 15–20 cm degusių, angliukų, pelenų sluoksnis.

Kapai. Kaip rodo jau minėtos atkurtos laidosenos detalės, mirusiojo išlydėjimas į aną pasaulį vyko tam tikra tvarka. Tik atlikus ugnies apeigas (ir, žinoma, daugelį kitų, apie kurias mes nieko nežinome), sudėjus akmenų vainiką, būdavo guldomas pats mirusysis, po to supilamas pilkapio sampilas.

Paprastai pilkapis laikomas šeimos kapu ir jame gali būti laidojama gana ilgą laiką. Paragaudžio pilkapiams šis apibūdinimas nelabai tinka, nes čia viename pilkapyje palaidota tik po kelis, o kartais tik po vieną žmogų. Taigi 15 pilkapių (IV, VI, XIII, XXXV, VIII, XXXIX, XXII, XXI, XIV, XXVII, XXIX, XXXI, XXX, XV, XIX) buvo palaidota tik po vieną mirusįjį, 13 pilkapių (II, III, V, VII, IX, XXXVIII, XI, XL, XXIV, XX, XXV, XVIII, XVII) – po du mirusiuosius, 5 pilkapiuose (XII, X, XXXVI, XXVI, XVI) – po tris mirusiuosius, 2 pilkapiuose (I, XXXVII) – po keturis. Dar vienas kapas buvo aptiktas II perkasoje. Penkiuose pilkapiuose kapai buvo suardyti. Taigi iš viso Paragaudžio pilkapyne buvo atidengti 65 senojo geležies amžiaus kapai.

Pirmasis mirusysis pilkapyje dažniausiai būdavo laidojamas pačiame apskrito vainiko centre, ant pilkapio pagrindo (13 pav.). Taip įrengti kapai rasti daugelyje pilkapių (II pilk., k. Nr. 1; III pilk., k. Nr. 1; VII pilk., k. Nr. 1; XII pilk., k. Nr. 1; IX pilk., k. Nr. 1; X pilk., k. Nr. 3, XXXIX pilk., k. Nr. 1; XIV pilk., k. Nr. 1 ir kt.). Dalis kapų buvo aptikta įvairiose sampilų vietose, jų pakraštyje, dalis – puslankio formos priestatuose. Minėta, kad kartais, laidojant antrąjį mirusįjį, būdavo išardoma apskrito vainiko dalis, toje vietoje įrengiamas kapas, o apie jį papildomai sukraunamas puslankio formos akmenų vainikas (V pilk., k. Nr. 1; XII pilk., k. Nr. 2; XXIV pilk., k. Nr. 1; XXXVI pilk., k. Nr. 3). Taigi priestatai išplėsdavo laidojimui skirtą plotą.

Kapai aptikti 15–20 – 100 cm gylyje nuo sampilų viršaus (tiksliau – nuo dabartinio žemės paviršiaus). Dauguma kapų buvo rasta 45–80 cm gylyje. Tokie kapai sudaro per 60 procentų visų išskirtų kapų skaičiaus. Mažesniame gylyje rasti kapai dažniausiai būdavo apardytų pilkapių sampilų pakraščiuose. Didžiausias kapų gylis buvo užfiksuotas sampilų centre, ten sampilas paprastai būna aukščiausias.

Tik nedaugelyje kapų pastebėti medžio (karstų) pėdsakai (XXII pilk., k. Nr. 1). Medžio liekanos rodo, kad karstas būdavo iš pušies ar eglės. Tačiau yra ir kitų požymių, leidžiančių teigti, kad mirusieji būdavo laidojami karstuose, greičiausiai skobtiniuose. Daugelyje pilkapių kapų mirusiojo galvūgalyje ir kojūgalyje aptikta po du akmenis, kartais dar du akmenys būna ir mirusiojo juosmens srityje abiejose mirusiojo pusėse (14 pav.). Yra kapų, kur prie mirusiojo padėta ir daugiau akmenų. Kai kurių tyrinėtojų nuomone, tokie akmenys buvo naudojami skobtiniam karstui paremti. Šią nuomonę patvirtina XXI pilkapio k. Nr. 1 radinys. Galvūgalyje buvo rastas tik vienas 35 × 55 cm dydžio įgaubtu viršumi akmuo, kuris tinka paguldyti karstą apvaliu dugnu (15 pav.).

Be abejo, teigti, kad visi be išimties mirusieji buvo palaidoti karstuose, neturime duomenų. Įdomus atvejis užfiksuotas XVI pilkapyje. Čia, apie 90 cm gylyje, apskrito vainiko centre atsidengė lyg apdegusios, sunykusios lentos liekanos. Išlikusio fragmento ilgis – 57 cm, plačiausios vietos plotis – 9–10 cm. Šiek tiek į šiaurę nuo lentos pastebėti kažkokie sunykusio geležinio dirbinio pėdsakai – rūdys. Prie lentos galų buvo keli akmenys, lyg žymėję kapo galvūgalį ir kojūgalį. Atrodo, kad tai galėjo būti vaiko sunykusio kapo vieta. Galbūt šiuo atveju mirusiajam kapo dugne buvo paklotos lentos. Anksčiau apdegusių lentų pėdsakai kape buvo aptikti Rūdaičių II kapinyne, Kretingos raj. Ten (k. Nr. 18) lentų pėdsakai aptikti ant galvūgalio akmenų (E. Радзвиловайтė. 1968. P. 64–65), turtingame įkapių moters kape.

Mirusieji Paragaudžio pilkapiuose laidoti nedeginti. Apie tai sprendžiame iš labai nežymių griaučių liekanų. Daugiausia tai kaukolės kaulų fragmentai, dantys, kai kurių kitų kaulų fragmentai, išlikę prie metalinių daiktų. Griaučių liekanų aptikta 16 kapų (I pilk., k. Nr. 3; II pilk., k. Nr. 1; III pilk., k. Nr. 2; V pilk., k. Nr. 1; VII pilk., k. Nr. 2; XXXVII pilk., k. Nr. 4; XXXVIII pilk., k. Nr. 2; X pilk., k. Nr. 3; XXXVI pilk., k. Nr. 1 ir 3; XXIV pilk., k. Nr. 2; XXI pilk., k. Nr. 1; XX pilk., k. Nr. 1; XXV pilk., k. Nr. 1; XXVII pilk., k. Nr. 1; XVII pilk., k. Nr. 2). Iš šių liekanų, akmenų, įkapių padėties matome, kad mirusieji pilkapiuose laidoti aukštelininki, ištiesti. Rankų padėtis neaiški. Tik iš XXXVI pilkapio vyro k. Nr. 1 apyrankių padėties galima spręsti, kad mirusiojo rankos per alkūnes buvo sulenktos smailiais kampais ir padėtos ant krūtinės taip, kad pirštų kaulai būtų prie pat apatinio žandikaulio.

Daugiau galima pasakyti apie mirusiųjų laidojimo kryptį. Ji tiksliai (kompasu) nustatyta 53 kapuose, iš kurių – 27 vyrų, 8 moterų, 7 vaikų (mergaitių). Kitų kapų mirusiųjų lytis nenustatyta. Pirmiausia aptarsime vyrų laidojimo kryptį. Dauguma vyrų buvo laidoti galvomis į šiaurės vakarus. Šią kryptį galima detalizuoti. Septyni vyrai buvo palaidoti tiksliai į šiaurės vakarus, t. y. 315° kryptimi. Trylika vyrų laidojimo kryptis – ŠV 285°–310°. Matyt, juos stengtas guldyti galvomis į vakarus. Keturi vyrai laidoti ŠV 330°–340° kryptimi. Matyt, šie mirusieji guldyti galvomis į šiaurę. Šiaurės krypties kapui tenka skirti ir vyro kapą, kur mirusysis laidotas galva į ŠR 20° kryptimi. Taigi yra penkių vyrų šiaurinės krypties kapai. Dviejuose vyrai laidoti galvomis į PV 210° kryptimi ir į PR 150° kryptimi. Matyt, čia mirusiuosius buvo stengiamasi laidoti galvomis į pietus. Panašiai laidos moterys ir vaikai (mergaitės). Iš 15 kapų – 5 orientuoti tiksliai į šiaurės vakarus, t. y. ŠV 315° kryptimi. Vakarų kryptį galima skirti 5 kapus, kuriuose mirusiosios laidos ŠV 285°–310° kryptimi (3 kapai), PV 230° kryptimi (1 kapas) arba tiksliai į vakarus (1 kapas). Šiaurės kryptį galima skirti 4 kapus, kur mirusiosios laidos ŠV 320°–345° kryptimi. Kaip matome, esminio skirtumo tarp vyrų ir moterų laidojimo kryptų nėra. Galbūt tik daugiau vyrų laidota galvomis į vakarus (bet jų ir kapų skaičius didesnis), keli vyrai guldyti galvomis į pietus. Tarp nenustatytos lyties vaikų kapų viename kape mirusysis laidotas į šiaurės vakarus (315° kryptis), vienas – į vakarus (ŠV 285° kryptis), vienas – į šiaurę (ŠR 10° kryptis). Tarp kitų nenustatytos lyties kapų du mirusieji buvo palaidoti galvomis į šiaurės vakarus (315° kryptis), penki – galvomis į šiaurę (ŠV 320°–345° kryptis ir ŠR 15° kryptis), vienas – galva į vakarus (ŠV 290° kryptis). Vienas mirusysis laidotas pietų kryptimi (PR 140°).

Susumavus abiejų lyčių ir nenustatytos lyties mirusiųjų kapų statistinius duomenis apie Paragaudžio pilkapyno mirusiųjų erdvinį orientavimą, galime pasakyti: iš 53 kapų 20 kapų (37,7 proc.) mirusieji laidoti galvomis į vakarus, 15 kapų (28,3 proc.) – į šiaurę, 15 kapų (28,3 proc.) – tiksliai į šiaurės vakarus, 3 (5,6 proc.) – į pietus. Taigi dauguma guldyti galvomis į vakarus, beveik trečdalis – į šiaurę. Įdomu tai, kad šie duomenys beveik visiškai sutampa su kitų Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapių tyrinėjimų duomenimis. Pagal anksčiau autoriaus pateiktą statistiką, šiame regione senajame geležies amžiuje

42 proc. mirusiųjų laidoti galvomis į vakarus, 24 proc. – į šiaurę (M. Michelbertas. 1986 a. P. 60–62). Atkreipia dėmesį dar vienas Paragaudžio pilkapių laidosenos bruožas. Čia apie trečdalis mirusiųjų laidota galvomis tiksliai į šiaurės vakarus. Tai lyg tarpinė kryptis tarp vakarų ir šiaurės. Manytume, kad ir šiuo atveju daugumą mirusiųjų norėta laidoti galvomis į vakarus. Šią mūsų prielaidą patvirtintų faktas, jog senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje (I–II a.) kai kuriuose Lietuvos regionuose labai populiarus buvo tekančios Saulės kultas. Kai mirusysis guldomas galva į vakarus, jo veidas atsukamas į rytus – tekančios Saulės šali. Archeologo E. Jovaišos duomenimis, paremtais ir paleoastronomija, senajame geležies amžiuje centrinės Lietuvos Sargėnų kapinyno „vyriškos“ (t. y. vakarų) krypties kapų orientavimas yra tarp 240° ir 310°, Veršvų kapinyno – tarp 210° ir 320° (Э. Йовайша. 1989. P. 95, 1 pav.).

Beje, ir kitos mirusiųjų laidojimo kryptys yra siejamos su dangaus šviesulių kultais. Jeigu mirusysis laidojamas galva į šiaurę, jo veidas atsukamas į pietus – saulėčiausią pusę. E. Jovaiša kai kurias laidojimo kryptis sieja su Mėnulio kultu. Ypač įdomi Paragaudžio laidosenoje yra pietinė laidojimo kryptis, kai mirusiojo veidas atsukamas į šiaurę. Reikia pažymėti, kad įvairiuose Lietuvos regionuose pietų krypties kapai nėra labai dažnai aptinkami. Vakarų Lietuvoje jie sudaro apie 11 proc., centrinėje Lietuvoje – daugiau kaip 6,5 proc. Ypač jie reti I–II a. paminkluose (M. Michelbertas. 1986 a. P. 33–34, 47–48). Ši kryptis galėjo atsirasti su Šiaurinės žvaigždės kultu, kurio paplitimą E. Jovaiša sieja su žynių, nuolat stebėdavusių dangaus skliautą, gerai žinousių kai kurių dangaus kūnų judėjimo dėsnius, tarp sluoksnio išsiskyrimu (Э. Йовайша. 1989. P. 103).

E. Jovaiša pažymėjo, kad mirusiųjų laidojimo kryptį galima taip pat sieti su laidojimu įvairiais metų laikotarpiais.

Paragaudyje keli mirusieji, palaidoti tame pačiame pilkapyje, dažniausiai guldyti viena kryptimi (III, XII, XXXVII, XXV, XVII pilk.), tačiau yra atvejų, kai mirusieji laidoti ir skirtingomis, netgi priešingomis kryptimis (I, XI pilk.).

Tikint pomirtiniu pasauliu, mirusiesiems į kapus dėtos įkapės. Įkapių pobūdį lėmė mirusiojo lytis, todėl vyrų ir moterų kapų įkapės šiek tiek skiriasi. Žinoma, neišlikus griaučiams, mirusiųjų lytį teko

nustatyti pagal tradicines „vyriškas“ ar „moteriškas“ įkapes, būdingas kitiems anksčiau tyrinėtiems Lietuvos senojo geležies amžiaus paminklams. Manoma, kad Paragaudžio pilkapių 29 kapuose buvo palaidoti vyrai, 9 kapuose – moterys, 12 kapų – vaikai, iš jų 8 kapuose mergaitės. Likusiuose 15 kapų mirusiųjų lytis nenustatyta. Dalis jų (XXV pilk., k. Nr. 2) buvo be įkapių, kituose rastų daiktų, būdingų abiejų lyčių kapams. Visgi manytume, kad didelę nenustatytos lyties kapų dalį sudarė moterų kapai, nes juose nerasta tipišku „vyriškų“ daiktų.

Paragaudyje vyrams į kapus dėti darbo įrankiai, ginklai, papuošalai, kai kurie kiti buities daiktai. Taigi vyrams dėtos ir pirmosios (papošalai ir aprangos daiktai, susiję su mirusiojo drabužiais), ir antrosios grupės (darbo įrankiai, ginklai ir kt.) įkapsės. Moterų kapuose daugiau rasta papuošalų, t. y. pirmosios grupės įkapių, nors yra ir darbo įrankių. Vaikų kapų įkapes taip pat daugiausia lėmė lytis. Todėl moterų ir vaikų (mergaičių) kapų įkapsės labai panašios, tik kai kuriuose vaikų kapuose papuošalai mažesni.

Vyrams į kapus dėti geležiniai įmoviniai kirviai. Jie rasti 23 kapuose, tai sudaro 79,3 proc. visų vyrų kapų. Dar 4 kapuose (13,7 proc.) aptikti geležiniai siauraašmeniai pentiniai kirviai. Taigi beveik visuose vyrų kapuose (net 93 proc.) viena pagrindinių įkapių buvo kirvis. Antrą pagal gausumą grupę tarp darbo įrankių sudaro geležiniai lenkta nugarėle, kartais lenkta įkote peiliai. Jie rasti 8 vyrų kapuose. Dar 2 vyrų kapuose aptikti paprasti tiesūs geležiniai peiliai, 2 – geležinės ylos, 2 – akmeniniai galastuvai.

Iš ginklų į kapus dėtos tik ietys. Jų likę geležiniai ietigaliai, rasti 12 kapų (apie 41,3 proc. vyrų kapų). Daugumoje kapų rasta tik po vieną ietigalį, tik XII pilkapių k. Nr. 2 – trys. Atkreipia dėmesį faktas, kad kai kurie į kapus dėti ietigaliai buvo dar senovėje nulaužtais smaigaliais. Tai rodo, kad dalis dėtų į kapus ginklų buvo netinkami naudoti. Galbūt buvo tikima, kad pomirtiniame pasaulyje galima kautis ir tokiomis ietimis, o gal šie nebetinkami naudoti daiktai turėjo simbolizuoti gerus daiktus?

Palyginti gana gausi vyrų kapuose aptiktų papuošalų grupė. Iš kaklo papuošalų galima paminėti tik žalvarinę buoželinius galais antkaklę, rastą viename kape (XII pilk., k. Nr. 2). Gausiausi yra krūtinės ir rankų papuošalai. 10 kapų rastos žalvarinės prūsų serijos akinės segės. Daugelyje kapų rasta po

vieną, 4 – po dvi seges. Dar viename kape rasta pagrindinės serijos akinė segė (XXXI pilk., k. Nr. 1), kitame kape – žalvarinė romėniškų Padunijos provincijų labai profiliuota A 69 tipo segė (XXVI pilk., k. Nr. 2). Kaip matome, įvairios segės aptiktos 12 vyrų kapų. Retesni smeigtukai. Geležiniai lazdeliniai smeigtukai rasti dviejuose vyrų kapuose.

Žalvarinės apyrankės rastos aštuoniuose vyrų kapuose. Tai I grupės apskrito pjūvio apyrankės (rastos 4 kapuose), apyrankės pumpuriniaisi galais (2 kapuose, viename – 2 apyrankės), keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (2 kapuose po 2 apyrankes), apyrankė trimitiniais galais (1 kape). Taigi kai kuriuose vyrų kapuose rasta po dvi tokio pat tipo apyrankes.

Tarp vyrų kapų įkapių gausumu išsiskiria XX pilkapių k. Nr. 1. Mirusiojo galvūgalyje buvo aptikti: įmovinis kirvis, ietigalis, yla, akmeninis galastuvas. Krūtinės srityje buvo rasta akinė segė, mažytis žalvarinis pincetas, pririštas siūlu prie segės, ir lazdelinis smeigtukas. Ant rankų buvo rastos trys apyrankės. Taigi iš viso šiame kape buvo aptikta 10 daiktų. Tai bene pats turtingiausias pirmosios senojo geležies amžiaus pusės kapas Lietuvoje.

Įkapių dėjimo tvarka daugumoje vyrų kapų buvo panaši. Darbo įrankiai ir ginklai paprastai randami mirusiųjų galvūgalyje. Tačiau yra ir išimčių. Pavyzdžiui, XII pilkapių k. Nr. 1 įmovinis kirvis buvo rastas mirusiojo kojų srityje, netoli nuo kairiojo kojų galio akmens. X pilkapių k. Nr. 3 toks kirvis buvo rastas juosmens srityje, dešinėje pusėje, XI pilkapių k. Nr. 2 siauraašmenis pentinis kirvis gulėjo kairėje mirusiojo pusėje, juosmens srityje. Papuošalai aptikti tose vietose, kuriose jie buvo nešiojami: segės – krūtinės, apyrankės – rankų srityje.

Moterų kapuose tarp aptiktų darbo įrankių galima paminėti geležinius peilius lenkta nugarėle (rasti 2 kapuose), geležines ylas (rastos 4 kapuose). Peiliai lenkta nugarėle dėti mirusiųjų galvūgalyje, ylos – galvūgalyje ir mirusiųjų krūtinės srityje.

Likusias moterų kapų įkapes sudaro papuošalai. Dalis jų – tipiški moteriški galvos ir kaklo papuošalai. Trijuose kapuose (t. y. trečdalyje kapų) rasti žalvariniai plokšteliniai antsmilkiniai, nešioti po vieną abiejose galvos pusėse (III pilk., k. Nr. 2; V pilk., k. Nr. 1; XXIV pilk., k. Nr. 2). Viename kape rasta nedidelė emalio karolių apvara (X pilk., k. Nr. 1), dar viename – kaklo apvaros iš žalvarinių cilindriškių liekanos (V pilk., k. Nr. 1). Moterų kapuose ras-

ta daugiau antkaklių. Trijuose kapuose rastos antkaklės trimitiniais galais, tarp jų žalvarinė tuščiaviduriai galais (X. XVIII pilk., k. Nr. 2) ir geležinė (XXII pilk., k. Nr. 1). Krūtinės papuošalai panašūs į rastuosius vyrų kapuose. Taigi moterų kapuose rasta žalvarinių pagrindinės serijos akinė segių (II pilk., k. Nr. 1), keturiuose kapuose – žalvarinių prūsų serijos akinė segių. Visuose kapuose rasta tik po vieną segę. Dar viename kape rastos geležinės ritinis smeigtukas (XXII pilk., k. Nr. 1).

Rankų papuošalai panašūs į vyrų. Moterų kapuose rastos žalvarinės I grupės apskrito pjūvio apyrankės (rastos 3 kapuose, viename – dvi), žalvarinės keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (2 kapuose), žalvarinė įvijinė apyrankė (1 kape). Beje, moterų kapuose visi papuošalai aptikti nešiojimo vietose.

Vaikų (mergaičių) kapuose rastos įkapsės labai panašios į moterų kapų. Iš mergaičių kapuose rastų darbo įrankių galima paminėti tik geležinio peilio fragmentą (XVII pilk., k. Nr. 2). Jų kapuose aptikti ir tipiški moteriški papuošalai – antsmilkiniai ir kaklo apvaros. XXV pilkapių k. Nr. 1 rasti žalvariniai (plokšteliniai ir įvijiniai) antsmilkiniai. Įvijinis antsmilkinis buvo kairėje mergaitės galvos pusėje, plokštelinis – dešinėje. Tai pirmasis ir kol kas vienintelis atvejis senojo geležies amžiaus medžiagoje, kai kartu rasti skirtingų tipų antsmilkiniai. Paprastai abiejose galvos pusėse būdavo nešiojami vienodi antsmilkiniai. Tik vienas plokštelinis antsmilkinis buvo rastas XXVI pilkapių k. Nr. 1. Dviejuose kapuose rastos kaklo apvaros. XXXVIII pilk. k. Nr. 1 apvarą sudarė 5 žalvario karoliai ir įvija, XVII pilk. k. Nr. 2 – žalvariniai cilindriškai.

Iš kaklo papuošalų galima paminėti žalvarinę antkaklę bruoželinius galais (VIII pilk., k. Nr. 1), iš krūtinės papuošalų – žalvarinės prūsų serijos akinės segės (rastos 5 kapuose). Rankų papuošalus sudarė žalvarinės I grupės apskrito pjūvio apyrankės, pusiau apskrito ir trikampio pjūvio apyrankės, apyrankės pumpuriniaisi galais (visų rasta po 1), keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (XIII pilk. k. Nr. 1 – dvi apyrankės). XXI pilkapių kape Nr. 1 buvo aptikta žalvarinė apyrankė, padaryta iš dalies vytinės antkaklės kilpiniais galais. Taigi šiuo atveju matome nelabai vykusį papuošalo perdirbimą.

Kituose vaikų kapuose rasta žalvarinė II grupės antkaklė trimitiniais galais, žalvarinė pagrindinės serijos akinė segė (XXVI pilk., k. Nr. 3), žalvari-

nės apyrankės pumpuriniaisi galais (2 kapuose). Visi papuošalai vaikų kapuose aptikti nešiojimo vietose.

Du vaikų kapai buvo be įkapių (XXX pilk., k. Nr. 1 ir XVII pilk., k. Nr. 1), t. y. juose nerasta metalinių ar iš kitos ilgai nenykstančios medžiagos pagamintų daiktų.

Kapuose, kur mirusiųjų lytis neiški, aptikta nedaug darbo įrankių. Juose rasta tiesia ir lenkta nugarėle peilių ir peilis dalgelė (XXVI pilk., k. Nr. 1). Kitas įkapes sudaro papuošalai. Tai žalvarinė I grupės antkaklė trimitiniais galais, geležinė tos pačios grupės antkaklė (XXIX pilk., k. Nr. 1), žalvarinės prūsų serijos akinės segės (rastos 8 kapuose), žalvarinis I grupės ritinis smeigtukas (XV pilk., k. Nr. 1), geležinis lazdelinis smeigtukas, žalvarinės apyrankės pumpuriniaisi galais (rastos 2 kapuose), I ir II grupių apskrito pjūvio apyrankės (rastos 3 kapuose, viename – dvi), keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (2 kapuose). Retesnis radinys – žalvarinė pusiau apskrito pjūvio apyrankė, papuošta skersiniais grioveliais ir ranteliais su protarpiais (XX pilk., k. Nr. 2), žalvarinis įvijinis žiedas, kurio galai susukti į sraigines įvijas (XXXVII pilk., k. Nr. 1).

Pažymėtina, kad tarp visų aptartų kapų įkapių rasta nemažai stambių geležinių papuošalų. Minėta, kad dviejuose kapuose rastos geležinės antkaklės trimitiniais galais. Tai kol kas vienintelis geležinių antkaklių radinys Lietuvos senojo geležies amžiaus paminkluose. Retas radinys yra ir geležiniai ritiniai smeigtukai. Be Paragaudžio, iki šiol jų rasta tik Sargėnų kapinyne, Kauno m. (k. Nr. 50, 280) ir Aukštadvario piliakalnyje Trakų raj. (V. Daugudis. 1962. 4:1 pav.). Tarp atsitiktinių radinių Paragaudyje minėtinos XXIV ir XXII pilkapiuose rastos geležinės apskrito pjūvio apyrankės. 1993 metais dvi panašios apyrankės buvo rastos Paalksnių pilkapyne, Kelmės raj. (II pilk., k. Nr. 1). Vis dėlto bene gausiausiai geležinių papuošalų yra Paragaudyje. Matyt, senojo geležies amžiaus pradžioje geležiniai papuošalai buvo „madingi“. Greičiausiai vietos meistrams dar trūko spalvotųjų metalų žaliavos gaminti stambius papuošalus.

Paragaudžio pilkapyne kapai nėra labai gausūs įkapių. Daugumoje kapų (33 vienetuose) rasta po 1–2 daiktus*. Tai sudaro 50,7 proc. visų kapų. Vyrų kapų su 1–2 daiktais rasta 16 (55,1 proc.), mote-

* Kaklo apvaros iš kelių karolių laikomos vienu daiktu.

rų ir vaikų – mergaičių – 6 (28,3 proc.). Tokie kapai sudaro absoliučią daugumą ir tarp nenustatytos lyties kapų (73,3 proc.). Kapų, kuriuose rasti 3–5 daiktai, yra 24, t. y. 36,9 proc. visų kapų. Pastarųjų daugiau yra vyrų kapų (9), nors jie nereti ir tarp moterų (7) bei vaikų (5) kapų. Yra taip pat 4 kapai (6,15 proc.), kuriuose rasta po 6 daiktus. Dažniausiai tai yra vyrų kapai (3). Taigi susidaro įspūdis, kad vyrų kapai buvo šiek tiek turtingesni įkapių. Priminsime, kad dar viename vyro kape buvo rasta 10 daiktų.

Tačiau sunku daryti išsamesnes išvadas apie Paragaudžio bendruomenės turtingą diferenciaciją. Vyrų kapuose daiktų rasta daugiau iš dalies dėl to, kad jiems į kapus dėtos ir būdingos vyriškos įkapės (kirviai, ietys), ir papuošalai, daugeliu atvejų sutampantys su moterų kapų papuošalais (segės, apyrankės). Visgi savo turtingumu išsiskiria XX pilkapio vyro k. Nr. 1, kuriame buvo pačios gausiausios įka-

pės. Greičiausiai šiame kape buvo palaidotas neeilinis genties narys, galbūt bendruomenės viršininkas, nes kapas buvo įrengtas viename iš didžiausių ir aukščiausių pilkapių.

Minėta, kas pilkapyne buvo kapų be įkapių. Iš viso rasti trys tokie kapai (2 iš jų – vaikų). Matyt, laidotuvių metu į šiuos kapus nedėta metalinių daiktų ar kitų ilgai nesunykančios medžiagos įkapių. Tokių kapų vietas gerai žymėjo tradiciniai akmenys galvūgalyje ir kojūgalyje. Jie įrengti pačiame pilkapio centre apskritame vainike (XXV pilk., k. Nr. 2; XXX pilk., k. Nr. 1) ir priestate šalia pagrindinio akmenų vainiko (XVII pilk., k. Nr. 1).

Nors Paragaudyje kai kuriuose kapuose prie metalinių daiktų buvo organinės medžiagos liekanų, tačiau geriau išlikusių audinių fragmentų rasta labai nedaug. Juos apžvelgsime vėliau, aptardami Paragaudžio bendruomenės žmonių nešioseną.

RADINIAI

Apžvelgus Paragaudžio pilkapyne laidoseną, reikia detaliau patyrinėti mirusiesiems į kapus dėtus daiktus. Tai leidžia tiksliau datuoti atskirus pilkapius ir kapus, aptarti vietinių amatininkų sugebėjimus, prekybinius ryšius. Iš viso pilkapiuose buvo rasta 190 daiktų, pagamintų iš žalvario, geležies, akmens, stiklo-emalio, taip pat keliolika įvairių dirbinių fragmentų.

Aptardami dirbinių chronologiją laikysimės Centrinei Europai priimtos H. J. Eggerso-K. Godlowskio chronologinės schemos, kurioje senasis geležies amžius skirstomas į smulkesnius periodus*. Iš pradžių aptarsime papuošalus, kurie yra datuojami tiksliau negu darbo įrankiai ir ginklai. Daugiau dėmesio skirsime tiems radiniams, kurie leidžia patikslinti atskirų dirbinių grupių datavimą. Kadangi daugelio senojo geležies amžiaus dirbinių radimvietės yra paskelbtos „Lietuvos TSR archeologijos atlase“ (LAA. IV.), autoriaus monografijoje (M. Michelbertas. 1986 a), šiame darbe nurodysime tik naujausius radinius ir atskirų daiktų paplitimo rajonus.

Norint nustatyti atskirų dirbinių grupių sinchroniškumą, buvo sudaryta jų koreliacinė lentelė (1 lentelė). Jai sudaryti panaudota medžiaga tų kapų, kuriuose rasta bent po du skirtingus daiktus (44 kapai**). Koreliacinėje lentelėje atsispindi pagrindinės papuo-

šalų grupės, kai kurie unikalūs pavieniai papuošalai (pvz., trimitinė apyrankė, įvijinis žiedas ir kt.). Į lentelę pagal kapų medžiagą neįtraukti tik dažniau aptinkami papuošalai, pvz., geležiniai lazdeliniai smeigtukai, taip pat kai kurios blogai išlikusios pavienės žalvarinės apyrankės.

Kartu su papuošalais į lentelę įtraukti pagrindiniai darbo įrankiai, ginklai (ietigaliai), kai kurie buitiniai daiktai (pincetas). Lentelės duomenys leidžia tiksliai nustatyti šių daiktų chronologiją ar bent jų dėjimo į kapus pradžią.

Papuošalai. Jų grupių sinchroniškumas atsispindi koreliacinės lentelės viršutiniame kairiajame kape ir centre esančiame bloke. Jis būtų dar kompaktiškesnis, jeigu atmestume kai kuriuos pavienius dirbinius, pavyzdžiui, pavienes apyrankes ir žiedus.

Galima išskirti šias truputį skirtingas chronologiniu atžvilgiu papuošalų grupes.

Vieni ankstyviausių papuošalų – įvijiniai antsmilkiniai. Paragaudyje toks antsmilkinis rastas kartu su plokšteliu antsmilkiniu.

Vėlyvesnę, antrą, chronologinę grupę sudaro plokšteliniai antsmilkiniai, I ir III gr. antkaklės trimitiniais galais, pagrindinės serijos akinės segės, dalis prūsų serijos akininių segių, I gr. apskrito pjūvio apyrankės, apyrankės pumpuriniais galais. Į šią grupę įsiterpia A 69 tipo labai profiliuota segė, apyrankė trimitiniais galais. Šie papuošalai tarpusavyje susiję. Plokšteliniai antsmilkiniai kapuose rasti kartu su prūsų serijos akine sege (1 kapas), I gr. apskrito pjūvio apyranke (1). I gr. žalvarinės antkaklės ir geležinės antkaklės trimitiniais galais rastos kartu su prūsų serijos akinėmis segėmis (2 kapai), I gr. ritiniu smeigtuku (1), apyrankėmis pumpuriniais galais (1). III gr. trimitinės antkaklės rastos kartu su pagrindinės serijos (1 kapas), prūsų serijos (1) akinėmis segėmis, I gr. apskrito pjūvio apyrankėmis (2 kapai). Pagrindinės serijos akinės segės rastos kartu su III gr. antkakle trimitiniais galais (1), apyrankėmis pumpuriniais galais (1) ir I gr. apskrito pjūvio apyrankėmis (1). Prūsų serijos akinės segės rastos kartu su plokš-

* B₁ periodas – apie 10–70 m., B₂ – apie 70–150 m., B₂/C₁ – apie 150–200 m., C_{1a} – apie 150–220 m., C_{1b} – apie 220–260 m., C₂ – apie 250–300 m., C₃ – apie 300–350 m. ir vėliau, D – apie 350–450 m.

** Pilk. I, k. Nr. 4; pilk. II, k. Nr. 1; pilk. III, k. Nr. 2; pilk. V, k. Nr. 1 ir 2; pilk. VI, k. Nr. 1; pilk. VII, k. Nr. 1 ir 2; pilk. XII, k. Nr. 2 ir 3; pilk. XIII, k. Nr. 1; pilk. XXXVII, k. Nr. 1, 2 ir 4; pilk. XXXV, k. Nr. 1; pilk. VIII, k. Nr. 1; pilk. IX, k. Nr. 1 ir 2; pilk. XXXVIII, k. Nr. 1 ir 2; pilk. X, k. Nr. 2; pilk. XI, k. Nr. 1 ir 2; pilk. XXXIX, k. Nr. 1; pilk. XXXVI, k. Nr. 1, 2 ir 3; pilk. XL, k. Nr. 1 ir 2; pilk. XXIV, k. Nr. 1; pilk. XXII, k. Nr. 1; pilk. XXI, k. Nr. 1; pilk. XIV, k. Nr. 1; pilk. XX, k. Nr. 1 ir 2; pilk. XXV, k. Nr. 1; pilk. XXVI, k. Nr. 2 ir 3; pilk. XXIX, k. Nr. 1; pilk. XXXI, k. Nr. 1; pilk. XVI, k. Nr. 1 ir 2; pilk. XVIII, k. Nr. 1; pilk. XIX, k. Nr. 1.

Paragaudžio pilkapyno kapų radinių koreliacinė lentelė

	Plokšteliniai antsmilkiniai	Įvijiniai antsmilkiniai	Antkaklės trimitiniais galais I gr.	Antkaklės trimitiniais galais II gr.	Antkaklės trimitiniais galais III gr.	Gelež. antkaklės trimitiniais galais	Vytinės antkaklės kilpiniais galais	Antkaklės buoželiniais galais	Žalvariniai karoliai	Segės akinės pagrindinės serijos	Segės akinės prūsų serijos	A69	Smeigtukai ritiniai I gr.	Apyrankės pumpuriniai galais	Apskrito pjūvio I gr. apyrankės	Apskrito pjūvio II gr. apyrankės	Keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais	Trikampio pjūvio apyrankės	Pusiaus apskrito pjūvio VI gr. apyrankės	Trimitinė apyrankė	Įvijiniai žiedai	Imoviniai kirviai	Siauraašmeniniai pentiniai kirviai	Peiliai lenkta nugarėle	Peiliai tiesia nugarėle	Ylos	Pincetas	Ietigaliai karklo lapo f. plunksna	Ietigaliai lauro lapo f. plunksna	Ietigaliai išlęsto rombo f. plunksna	Ietigaliai su užbarzdomis		
Plokšteliniai antsmilkiniai	1									1					1																		
Įvijiniai antsmilkiniai	1																																
Antkaklės trimitiniais galais I gr.									1																								
Antkaklės trimitiniais galais II gr.														1																			
Antkaklės trimitiniais galais III gr.									1	1					2																		
Gelež. antkaklės trimitiniais galais										1				1	1																		
Vytinės antkaklės kilpiniais galais										1																							
Antkaklės buoželiniais galais																1		1										1		1			
Žalvariniai karoliai									1					1																			
Segės akinės pagrindinės serijos					1									1	1						1		1									1	
Segės akinės prūsų serijos	1	1	1	1	1	1	1	1					1	4	4	1	5		1			9	1	6	1	4	1	1	1	2	1		
A69															1							1										1	
Smeigtukai ritiniai I gr.						1				1																							
Apyrankės pumpuriniai galais				1	1			1	1	4					1							2			1	1			1	1			
Apskrito pjūvio I gr. apyrankės	1			2			1	1	4	1			1		1						1	4		1	2	1					3		
Apskrito pjūvio II gr. apyrankės								1																									
Keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais										5												2		1			1	1					
Trikampio pjūvio apyrankės								1							1																		
Pusiaus apskrito pjūvio VI gr. apyrankės										1																							
Trimitinė apyrankė									1													1										1	
Įvijiniai žiedai															1																		
Imoviniai kirviai									1	9	1			2	4		2				1				6	1	1	1	2	1	5	1	
Siauraašmeniniai pentiniai kirviai									1															2									1
Peiliai lenkta nugarėle									6													6	2		1	3							
Peiliai tiesia nugarėle									1					1								1										1	
Ylos	1			1					4				1	2							1	1			1						1		
Pincetas									1				1	1								1			1							1	
Ietigaliai karklo lapo formos plunksna								1		1												2	3									1	
Ietigaliai lauro lapo f. plunksna										1												1											
Ietigaliai išlęsto rombo formos plunksna									1	1	2	1		1	3						1	5	1		1	1	1	1					
Ietigaliai su užbarzdomis										1				1								1											

teliniais antsmilkiniais (1), I ir III gr. antkaklėmis trimitiniais galais (2 ir 1), apyrankėmis pumpuriniais galais (4), I gr. apskrito pjūvio apyrankėmis (4), II gr. apskrito pjūvio apyrankėmis (1). Apyrankės pumpuriniais galais rastos kartu (be jau minėtų atvejų) su I gr. apskrito pjūvio apyrankėmis (1). I gr. apskrito pjūvio apyrankės, be minėtų atvejų, dar aptiktos su A 69 tipo sege (1).

Vėlyviausią grupę sudaro I gr. vytinė antkaklė kilpiniais galais (perdirbta į apyrankę), antkaklės bruoželiniais galais, dalis prūsų serijos akinų segių, keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais. Vytinė antkaklė kilpiniais galais rasta su prūsų serijos akinė sege (1 kapas), antkaklė buoželiniais galais – su I gr. apskrito pjūvio apyranke. Prūsų serijos akinės segės kartu su keturkampio pjūvio apyrankėmis rastos penkiuose kapuose.

Be abejo, pateikti skaičiai statistikos požiūriu nėra dideli. Tačiau nereikia užmiršti, kad ir kapų, įtrauktų į lentelę, skaičius nėra didelis, be to, ne visuose kapuose rasta papuošalų. Todėl lentelės duomenys leidžia daryti kai kurias bendro pobūdžio išvadas apie daiktų chronologiją. Reikia atsižvelgti ir į kitų Lietuvos senojo geležies amžiaus paminklų tyrinėjimų rezultatus.

Mūsų nuomone, papuošalų chronologinė seka sprendžiant iš Paragaudžio radinių būtų tokia.

Minėjome, kad ankstyviausi yra įvijiniai antsmilkiniai. Susidaro įspūdis, kad jie nešioti iki plokštelinių antsmilkinų pasirodymo. Nurodėme, kad Paragaudyje fiksuotas vienintelis atvejis, kai abiejų tipų antsmilkiniai rasti kartu. Jie rasti mergaitės kape. Būta atvejų, kai vaikų kapuose dedami senolių papuošalai.

Iš kaklo papuošalų ankstyviausios yra žalvarinės ir geležinės visų trijų grupių antkaklės trimitiniais galais. Didesnio chronologinio skirtumo tarp atskirų grupių nėra. Šiek tiek vėlyvesnės I gr. vytinės antkaklės kilpiniais galais ir antkaklės buoželiniais galais.

Tarp krūtinės papuošalų vienlaikės yra pagrindinės serijos akinės segės, A 69 tipo labai profiliuota segė, I gr. ritiniai smeigtukai. Minėtas seges vėliau pakeitė prūsų serijos akinės segės.

Rankų papuošalų chronologinė seka tokia: apyrankės pumpuriniais galais, I ir II gr. apskrito pjūvio apyrankės, keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais. Reikia pažymėti, kad apyrankės pumpuriniais galais rastos tik viename kape kartu su I gr.

apskrito pjūvio apyrankėmis. Pastarosios ir pakeitė apyrankes pumpuriniais galais. Kad keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais yra vėlyviausios, rodo faktas, kad kapuose su apskrito pjūvio apyrankėmis jų nerasta.

Šios chronologinės gairės leidžia pereiti prie išsamesnio papuošalų aptarimo. Apžvalgą pradėsime nuo galvos papuošalų.

Galvos papuošalams priklauso žalvariniai antsmilkiniai, kurie, kaip minėta, yra moterų papuošalai. Aptiktas vienas įvijinis antsmilkinis (XXV pilk., k. Nr. 1). Jis padarytas iš apskrito pjūvio vielos (16:2 pav.). Antsmilkinio skersmuo – 4,6 cm. Antsmilkinį reikėtų skirti B₁ periodo pabaigai – B₂ periodo pradžiai. Minėjome, jog kape įvijinis antsmilkinis rastas kartu su plokšteliniu antsmilkiniu.

Iki šiol Lietuvoje senojo geležies amžiaus paminkluose įvijinių antsmilkinų daugiausia rasta centrinės Lietuvos kapinyuose, pavienių – Žemaitijos ir šiaurės rytų Užnemunės pilkapiuose, rytų Lietuvos piliakalniuose (LAA, IV. P. 6. 1 žemėl.). Pastaraisiais metais jų taip pat aptikta ir Nemuno žemupio kapinyuose (Dauglaukyje, Tauragės raj.; E. Jovaiša. 1988. P. 76). Už Lietuvos ribų jų rasta kaimyninėje Latvijoje, finougrų genčių kapinyuose (Θ. IIIhope.1970. P. 189–196) ir atsitiktinai. Kadangi šio tipo papuošalų rasta daugiausiai, juos reikėtų laikyti būdingu centrinės Lietuvos gyventojų papuošalu senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje.

Gausesnę grupę Paragaudyje sudaro plokšteliniai antsmilkiniai. Jų rasta penkiuose kapuose (III pilk., k. Nr. 2; V pilk., k. Nr. 1; XXIV pilk., k. Nr. 2; XXV pilk., k. Nr. 1 ir XXVII pilk., k. Nr. 1). Šie daiktai lieti. Antsmilkinų pagrindinė plokštuma puošta koncentriniais grioveliais, kurių viduryje yra raktos skylutės formos išpjova, apačioje besibaigianti nedideliu „rageliu“. Antsmilkinų pakraščiai puošti ažiūrinų trikampių ornamentu ir pintos virvutės imitacija (17 pav.), dažniau – zigzagine linija ir virvutės imitacija (16:1; 18:1,2; 19:3,4; 20 pav.) Virvutės imitacija dažniausiai yra ir apie raktos skylutės formos išpjovą. Iš viso Paragaudyje rasti 8 antsmilkiniai. Antsmilkinų skersmuo – nuo 5,3–5,8 cm iki 7,3–7,9 cm. Mažieji antsmilkiniai rasti paauglių mergaičių kapuose.

Kaip minėta, plokšteliniai antsmilkiniai priklauso šiek tiek vėlyvesnei, antrajai chronologinei grupei. Todėl Paragaudžio antsmilkinius galima skirti B₁ periodo pabaigai – B₂ periodui.

Iki šiol Lietuvoje daugiausiai plokštelių antsmilkinių buvo rasta Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapynų teritorijoje, pavienių – centrinės Lietuvos kapinyuose ir rytų Lietuvos piliakalniuose. Iš viso iki Paragaudžio tyrinėjimų buvo žinomos 9 radimo vietos. Jose rasta apie 20 papuošalų (LAA. IV. P. 6). Taigi Paragaudyje jų rasta daugiausiai. Matyt, tai buvo vienas būdingiausių Žemaitijos moterų papuošalų senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje. Net 7 radimvietės iš 10 yra pilkapių teritorijoje (21 pav.).

Tačiau pastarųjų metų radiniai rodo, jog šio tipo antsmilkiniai buvo gaminami ne tik Žemaitijoje ir šiaurės Lietuvoje. 1993 metais Kernavėje, Širvintų raj., tyrinėjant „Aukuro kalno“ piliakalnį, buvo rastos plokštelių antsmilkinių liejimo formos (A. Luchtanas. 1994. P. 51). Šis radinys rodo, jog plokšteliniai antsmilkiniai buvo gaminami ir rytų Lietuvoje. Už Lietuvos ribų šio tipo antsmilkinių nerasta.

Paragaudžio pilkapių medžiaga padeda atskleisti ir kai kurias plokštelių antsmilkinių nešiosenos detales. Jau anksčiau buvo žinoma, kad šie antsmilkiniai nešioti poromis, po vieną antsmilkinį abiejose galvos pusėse. Paragaudyje, tuose kapuose, kur rasta po du antsmilkinius, jie buvo skirtingi – vienų antsmilkinių rageliai, esantys išpjovos apačioje, yra atsukti į dešinę, kitų – į kairę (19:3, 4; 18:1, 2 pav.). Tačiau negalime kalbėti apie tipiškus „kairiuosius“ ar „dešiniuosius“ antsmilkinius. Pavyzdžiui, III pilk., k. Nr. 2 abiejų skirtingų antsmilkinių rageliai buvo atsukti į pakaušį, V pilk. k. Nr. 1 ir XXIV pilk., k. Nr. 2 – rageliai atsukti į veido priekį. Tuose kapuose, kur rasta po vieną antsmilkinį, jie taip pat rageliais skirtingai atsukti, nors buvo dešinėje galvos pusėje (XXV pilk., k. Nr. 1 ir XXVII pilk., k. Nr. 1).

Kaklo papuošalus sudaro antkaklės ir apvaros. Daugiausia rasta antkaklių trimitiniais galais – 5 žalvarinės ir 2 geležinės. Vieną žalvarinę ir abi geležines galima skirti I trimitinių antkaklių grupei. Žalvarinės antkaklės (VI pilk., k. Nr. 1, 22:2 pav.) lankelio skersmuo 18,5 cm, galų – 2 cm. Antkaklė neornamentuota. Geležinių antkaklių (XXII pilk., k. Nr. 1; XXIX pilk., k. Nr. 1, 23:1; 24:1 pav.) skersmuo 16,5–19,5 cm ir apie 15 cm, galų skersmuo – 1,6–1,8 cm. Minėta, kad šios antkaklės priklauso Paragaudžio antrai chronologinei grupei. Tai pačiai grupei skiriama ir žalvarinė II gr. antkaklė trimitiniais galais, rasta XXXVI pilk., k. Nr. 2 (25:1 pav.). Jos

skersmuo – apie 16,5 cm, galų skersmuo – 1,7 cm. Antkaklė sulūžusi. Jos lankelis prie galų ornamentuotas skersiniais ir įžambiniais grioveliais.

Trečiai trimitinių antkaklių grupei skiriamos žalvarinės antkaklės su pridėtais tuščiaviduriais galais. Dvi jų rastos kapuose (II pilk., k. Nr. 1; XXXVIII pilk., k. Nr. 2; 26:1; 27:1 pav.), pusė antkaklės – atsitiktiniai (XXXII pilk., 28:2 pav.). Dalis šios grupės antkaklių kartu su kapų kompleksais autorius yra aprašyta ir paskelbta, detaliam aptariant ir jų chronologiją (M. Michelbertas. 1992 b. P. 127–132. 1 ir 2 pav.) Priminsime, kad Paragaudyje rastų III gr. trimitinių antkaklių skersmuo – 16,5–18,5 cm, galų skersmuo – 2,5–3,2 cm. Vienos antkaklės lankelis yra ištaisai puoštas skersiniais grioveliais, kitos – prie galų puoštas skersiniais grioveliais su protarpiais, trečios – sieteliniais raštu. Dviejų Paragaudžio antkaklių tuščiaviduriai galai pritvirtinti metalinio strypo galus užlenkiant į abi puses galo priekyje. Kapų kompleksai su III gr. trimitinėmis antkaklėmis Paragaudyje mūsų buvo datuoti B₁ periodo pabaiga – B₂ periodo I puse. Taigi Paragaudžio radiniai gerokai patikslino III gr. trimitinių antkaklių chronologiją. Didesnio chronologinio skirtumo tarp įvairių trimitinių antkaklių grupių pagal Paragaudžio radinius nesimato.

Lietuvoje antkaklės trimitiniais galais labiausiai buvo paplitusios Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapių teritorijoje. Jų taip pat rasta vakarų Lietuvoje, Nemuno žemupio, centrinės Lietuvos kapinyuose, pavienių – Užnemunėje (LAA. IV. P. 11–12. 5 žemėl.; M. Michelbertas. 1986 a. P. 89). Iš dabar žinomų 47 radimo vietų net 27 yra pilkapynų teritorijoje. Paragaudyje iki šiol daugiausia rasta III gr. trimitinių antkaklių (3). Jos taip pat daugiausia buvo paplitusios pilkapių srityje (29 pav.) Šios grupės antkaklės, reikia pažymėti, buvo nešiojamos taip pat kitoje baltų genčių gyventojų teritorijoje. Jų aptikta prūsų žemėse (A. Voss. 1880. Taf. 13, rechts), nors duomenų apie tiksliai radimo vietas neišliko (plg. Katalog der Ausstellung. 1880. P. 418.). Baltijos finougrių teritorijoje – šiaurės Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje gerai žinomas antkaklių su tuščiaviduriais galais tipas. Pagrindinis skirtumas tarp jų ir baltų genčių antkaklių yra tas, kad finougriškų antkaklių lankelis prie galų dažniausiai puošiamas keliais spurgeliais (iškilimais) (M. Шмидехельм. 1955. 14:4, 45:2, 46:3 pav.; U. Salo. 1968. Taf. 15:3, 29:3, 39:2, 42:1,4; E. Kivikoski. 1973. 19 pav.). Dalis finougriškų

antkaklių trimitiniais galais yra tuščiavidurės – t. y. ir lankelis, ir galai pagaminti iš žalvario skardos (H. Moora. 1938. P. 267. 36:1,2 pav.; M. Шмидехельм. 1955. P. 70). Reikia pažymėti, kad finougrių teritorijoje, ypač Suomijoje, rasta baltiškų III gr. antkaklių su pridėtais tuščiaviduriais galais. Jos beveik analogiškos Lietuvos radiniams (U. Salo. 1968. Taf. 29:2; 42:6) ir galėjo būti importuotos iš Lietuvos teritorijos. Atrodo, kad Lietuvos žemes pasiekdavo ir finougrių antkaklės trimitiniais galais. Pusė tuščiavidurės skardinės antkaklės yra saugoma Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Ji ten pateko su buv. J. Žiogo–K. Kuprio–Kuprevičiaus rinkiniu (inv. Nr. I – A 120:687).

Panašius rastas Lietuvoje I ir II gr. antkaklių trimitiniais galais rasta prūsų žemėse, Latvijoje, Estijoje, Suomijoje (H. Jankuhn. 1933. P. 208–210, 225. 21 pav.; H. Jankuhn. 1950. P. 57. 12 pav.; H. Moora. 1938. P. 264–273; ir kt.). Taigi antkaklės trimitiniais galais buvo baltų ir finougrių genčių papuošalas.

Paragaudyje rastas žalvarinės I gr. vytinės antkaklės kilpiniais galais fragmentas, perdirbtas į apyrankę (XXI pilk., k. Nr. 1, 30:1 pav.). Šios apyrankės skersmuo – 5,6x6,5 cm, antkaklės kilpelės skersmuo – 1,1 cm. Antkaklė buvo suvyta iš dviejų apskrito pjūvio vielių. Ji priklauso Paragaudžio vėlyviausiai chronologinei grupei, kuri gali būti datuojama B₂ periodo antrąja puse, galbūt dar ir B₂/C₁ periodu. Paragaudžio vytinę antkaklę dar galima skirti B₂ periodui.

Lietuvoje iki šiol daugiausia I gr. vytinių antkaklių kilpiniais galais rasta Žemaitijos pilkapiuose. Jų taip pat rasta vakarų ir centrinės Lietuvos kapinyuose (LAA. IV. P. 16–17. 8 žemėl.). Šios antkaklės taip pat būdingas ir baltų, ir finougrių genčių papuošalas.

Pilkapyne rastos dvi žalvarinės antkaklės buoželiniais galais (VIII pilk., k. Nr. 1; XII pilk., k. Nr. 2). Vienos jų lankelis užpakalyje buvo sulūžęs, vėliau lūžio vietoje galai buvo užlenkti ir sukabinti (31 pav.). Šis „remontas“ buvo atliktas prieš antkaklei patenkant į kapą. Antkaklės skersmuo – 13,5 cm, lankelio storis per vidurį – 0,4 cm. Kita antkaklė buoželiniais galais buvo sulūžusi į kelias dalis (32:1 pav.). Lankelio storis – 0,3 cm. Dar viena žalvarinės antkaklės buoželiniais galais dalis buvo gauta iš Paragaudžio gyventojų B. Pužo. Antkaklė su dar keliais daiktais buvo rasta 1988 metų rudenį Ariamame lauke į rytus nuo pilkapyno. Ši antkaklė prie galų buvo

si puošta skersiniais ir įžambiniais grioveliais, ranteilais (33:2 pav.). Antkaklės buoželiniais galais taip pat priklauso Paragaudžio vėlyviausiai grupei ir jas tenka skirti B₂ periodo pačiai pabaigai, B₂/C₁ periodui.

Šio tipo antkaklių daugiausia rasta Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapinyuose, vakarų Lietuvos kapinyuose, pavienių – centrinėje Lietuvoje (LAA. IV. P. 12. 6 žemėl.; M. Michelbertas. 1986 a. P. 91). Iš šiuo metu žinomų 17 radimo vietų net 13 yra pilkapynų teritorijoje. Šios antkaklės taip pat rastos kituose Rytų Pabaltijo žemėse (prūsų teritorijoje, Latvijoje, Estijoje), pavienių – Ukrainoje.

Paragaudyje rasti dar kelių žalvarinių antkaklių apskrito pjūvio lankeliais fragmentai (XIV pilk., k. Nr. 1; XV pilk., k. Nr. 1, perk. I ir atsitiktinis radinys), tačiau iš jų neįmanoma nustatyti antkaklių tipo (33:1; 34:1; 35:2 pav.). Galima tik nurodyti, kad dalis jų kapuose rasta su antros chronologinės grupės daiktais.

Kaklo apvarų Paragaudyje rasta nedaug. Vieną jų sudaro penki žalvario karoliai ir sutrupėjusi įvija (XXXVIII pilk., k. Nr. 1, 36:1 pav.). Karoliai yra dvigubo nupjauto kūgio formos. Daiktai priklauso antrai Paragaudžio chronologinei grupei ir skirtingi B₂ periodo pirmajai pusei. Gali būti, kad tai viena ankstyviausių žalvario karolių apvara, rasta Lietuvoje. Reikia pažymėti, kad iki šiol žalvario karolių daugiausia rasta Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapiuose (M. Michelbertas. 1986 a. P. 105).

Kitą apvarą sudarė keturi raudono emalio karoliai (X pilk., k. Nr. 1). Trys karoliai apvalūs, vienas – ritės formos (37:3 pav.). Du apskriti karoliai puošti augaliniu ornamentu, vienas – akutėmis. Ritės formos karolis puoštas geltonomis ir žaliomis juostelėmis. Emalio karoliai rasti kartu su žalvarine keturkampio pjūvio apyranke suapvalintais galais, todėl, matyt, pateko į kapą B₂/C₁ periodu. Emalio karoliai yra importo daiktas, patekęs į Lietuvos teritoriją iš Romos imperijos provincijų. Reikia pažymėti, kad Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapynų teritorijoje jie gana reti. Pilkapiuose yra aptinkamos nedidelės apvaros iš kelių karolių, rečiau – didesnis karolių kiekis. Didelės importinių karolių apvaros aptiktos tik centrinės Lietuvos kapinyuose (LAA. IV. P. 131–133. 72 žemėl.).

Dar viename Paragaudžio kape (XVII pilk., k. Nr. 2) kaklo apvarą sudarė penki žalvario skardos cilindriškai (38:1 pav.). Jie gerokai aptrupėję, blogai išlikę. Kape apvara rasta su prūsų serijos akine sege, leidžiančia ją datuoti B₂ periodo antrąja puse.

Dar dviejuose kapuose (I pilk., k. Nr. 3; XXXVII pilk., k. Nr. 3) ir atsitiktinai (XXI pilk., 39 pav.) rasti likučiai žalvarinių įvijų, kurios taip pat galėjo priklausyti kaklo aparatams. II perkasoje atsitiktinai rasta įvijų, suvertų ant žalvarinės vielos, fragmentai (40 pav.). Galbūt tai būta apgalvio ar kepuraitės papuošimo likučių.

Paragaudžio pilkapyne daugiau rasta krūtinės papuošalų – segių ir smeigtukų. Šie daiktai turėjo ir praktinę paskirtį – jais būdavo susegami viršutiniai drabužiai.

Didžiausių grupę sudaro žalvarinės akinės segės. Aptiktos keturios pagrindinės serijos akinės segės (II pilk., k. Nr. 1; XXVI pilk., k. Nr. 3; XXXI pilk., k. Nr. 1; XXXII pilk., atsitiktinis radinys). Segių ilgis – 7,2–10 cm, įvijų plotis – 1,7–2,8 cm, kojelių plotis apačioje – 1,3–2,4 cm. Segės yra profiliuotos, lankelis nuo kojelių būna atskirtas skersiniu profiliavimu – voleliu (26:2; 41:2; 28:3; 42:2 pav.). Prie įvijų ant lankelio yra įmuštos dvi akutės, kartais jų yra ir ant kojelių. Seges tenka skirti O. Almgreno III gr. akinių segių 51–52 tipui ar variantams. Pagrindinės serijos akinės segės priklauso Paragaudžio antrajai chronologinei grupei ir gali būti datuojamos B₁ periodo pabaiga – B₂ periodo pradžia. Pagrindinės serijos akinės segės Lietuvoje yra gana retas radinys. Iki šiol Lietuvoje viena tokia segė rasta Kybartiškėje, Šiaulių raj. (III pilk., k. Nr. 1). Taigi Lietuvoje jos kol kas aptiktos tik Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapyuose, tuo tarpu Europoje šis segių tipas buvo gana plačiai paplitęs (R. Jamka. 1964. P. 56–57).

Daugiausia Paragaudžio pilkapyne rasta prūsų serijos akinių segių – net 35 (V pilk., k. Nr. 1; VII pilk., k. Nr. 1; k. Nr. 2 – 2 egz.; VI pilk., k. Nr. 1; IX pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2 – 2 egz.; X pilk., k. Nr. 2; XI pilk., k. Nr. 1 – 2 egz.; XIII pilk., k. Nr. 1; XIV pilk., k. Nr. 1; XVI pilk., k. Nr. 2; XVII pilk., k. Nr. 2; XVIII pilk., k. Nr. 1; XX pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2; XXI pilk., k. Nr. 1; XXII pilk., k. Nr. 1; XXIV pilk., k. Nr. 1; XXXV pilk., k. Nr. 1 ir atsit. radinys; XXXVI pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 3; XXXVII pilk., k. Nr. 2, k. Nr. 3 ir 2 egz. atsit. radiniai; XXXVIII pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2; XXXIX pilk., k. Nr. 1 ir atsit. radinys, XL pilk., k. Nr. 1; II perk. atsit. radinys). Tai yra antrasis pagal gausumą prūsų serijos akinių segių, rastų viename paminkle Lietuvoje, kiekis. Iki šiol daugiau šio tipo segių rasta tik Sargėnų kapinyne, centrinėje Lietuvoje – 41 egzempliorius.

Paragaudyje rastos prūsų serijos akinės segės nėra visiškai vienodos. XX pilk., k. Nr. 1 rasta segė yra masyvi, dar žymiai profiliuota (43:3 pav.). Jos įvija daryta iš apskrito pjūvio vielos. Ant segės lankelio prie įvijų yra dvi akutės, kitos šešios akutės yra ant kojelių. Segės ilgis – 7,6 cm, įvijų plotis – 2,3 cm, kojelių plotis apačioje – 1,7 cm. Šią segę reikėtų laikyti pereinamuoju variantu iš pagrindinės į prūsų šalutinę seriją ir pagal kitus kapo radinius datuoti B₁ periodo pabaiga.

Likusios Paragaudžio prūsų serijos akinės segės (Almgreno III gr. 57–60 tipai) yra panašios ornamentikos. Daugumos jų lankelis puoštas išilginiais grioveliais ir ranteliais, kojelė – šešiomis akutėmis (34:4; 36:3; 38:2; 46:3; 48:3,4; 50:3; 51:1; 52; 53:1, 2; 54:1; 55:3; 56:2; 59:2; 63; 67:2; 69:2; 70:2 pav.). Kai kurios dar yra skersai profiliuotos – turi volelį ir keturias akutes ant kojelių (XXXVIII pilk., k. Nr. 2, 27:2 pav.), volelį, dvi akutes ant lankelio ir keturias akutes ant kojelių (XXXVI pilk., k. Nr. 1, 64:2 pav.), dvi akutes ant lankelio ir šešias akutes ant kojelių (XXII pilk., k. Nr. 1; XXXVI pilk., k. Nr. 3, 23:3; 65:2 pav.), keturias akutes ant kojelių (XXXIX pilk., k. Nr. 1, 62:1 pav.). Dalis segių turi tik išilginiais grioveliais ir ranteliais puoštą lankelį, o akučių ant kojelių nėra (arba jos nusitrynusios) (19:1; 22:1; 58:1,2; 60:2; 61:3; 66:2; 68:2 pav.). Rasta ir visai neornamentuota segė (XXI pilk., k. Nr. 1, 30:2 pav.), primenanti Almgreno pagrindinės serijos 53 tipą.

Daugumos prūsų serijos akinių segių įvijų padarytos iš keturkampio pjūvio vielos. Segių ilgis – 5,2–8,5 cm, įvijų plotis – 2–3 cm, kojelių plotis apačioje – 1,1–2,3 cm. Šios serijos akinės segės priklauso mūsų išskirtai antrajai ir vėlyviausiajai chronologinei grupei. Jos gali būti skiriamos daugiausia B₂ periodui, dalis ir B₂/C₁ periodui.

Lietuvoje prūsų serijos akinės segės buvo gana plačiai paplitusios. Dauguma jų rasta vakarų ir centrinės Lietuvos kapinyuose, Žemaitijos pilkapiuose, pavienių – Užnemunėje, šiaurės rytų Lietuvoje (LAA. IV. P. 33–34; M. Michelbertas. 1986 a. P. 110)* (72 pav.). Už Lietuvos ribų jų daugiausia rasta prūsų žemėse ir Žemutiniam Pavyslyje.

* Be minimų radimviečių, tokių segių dar rasta Paalksniuose, Kelmės raj. (I pilk., k. Nr. 1; VI pilk., k. Nr. 1), Kulautuvos kapinyne, Kauno raj. (K. Rickevičiūtė. 1992. P. 116).

Paragaudyje aptiktos ir kelios skirtingos žalvarinės labai profiliuotos segės. XXVI pilkapiu k. Nr. 2 aptikta didžiulė segė (73:1 pav.), kurią reikia skirti O. Almgreno IV gr. 69 tipui. Segė sulūžusi į kelias dalis, aprūpėjusi. Jos ilgis – apie 17 cm, įvijų plotis – 6,2 cm. Tai dar vienas romėniško importu daiktas, patekęs į Lietuvą iš Padunijos provincijų. Segę tenka skirti B₁ periodo pabaigai – B₂ periodo pradžia. Iki šiol Lietuvoje A 69 tipo segės aptiktos Sargėnų kapinyne k. Nr. 98(225) ir Pašakarniuose, Kelmės raj. (M. Michelbertas. 1992 c. P. 280). Šios segės retos ir kitose baltų žemėse. Prūsų genčių teritorijoje viena segė buvo rasta Karaliaučiaus apylinkėse (O. Almgren. 1923. P. 209).

Kita segė rasta atsitiktinai XXXV pilkapiu sampile. Jos aukštis – 4,9 cm, plotis viršuje – 2,5 cm. Ši segė yra su dviem skydeliais ant lankelio, dengta įvija, o jos kojelė užbaigta profiliuotai (55:2 pav.). Ją galima skirti O. Almgreno IV gr. labai profiliuotų segių 72 tipo vėlyvesniam variantui ir datuoti B₂ periodo pabaiga. Lietuvoje tokių segių daugiausia rasta vakarų ir centrinės Lietuvos kapinyuose, Žemaitijos pilkapiuose (LAA. IV. P. 34). Jų rasta ir kitose baltų žemėse, germanų ir finougrių genčių teritorijoje. Šios segės rodo Baltijos jūros pietryčių ir rytų pakraščio kultūrinius ryšius (Vielbarko kultūra – Sambijos pusiasalis – likusios baltų gentys. Žiūr. W. Nowakowski. 1989. P. 145–148. 2 pav.).

XI pilkapiu sampile atsitiktinai rasta žalvarinė segė trikampė (trapeicine) kojele (76:1 pav.) Jos įvija atvira. Segės ilgis – 4,3 cm, įvijų plotis – 2,4 cm, kojelių plotis apačioje – 1,4 cm. Ši segė priklauso I gr. segėms trikampė kojele, mažesniųjų segių pogrupiui. Ją galima skirti B₂/C₁ periodui. I gr. segės trikampė kojele daugiausia buvo paplitusios vakarų ir centrinėje Lietuvoje, Žemaitijoje (LAA. IV. P. 35–36. 24 žemėl.), jų rasta ir kitose baltų žemėse, Estijoje.

I perkasoje ariamos žemės sluoksnyje buvo rastos žalvarinės laiptelinės segės fragmentas (77 pav.). Viršutinė segės dalis neišlikusi. Fragmento aukštis (ilgis) – 3,8 cm, vidurinio laiptelio plotis – 2,3 cm. Virš minėto laiptelio ant segės lankelio yra prilituota auksinė folija su grūdų varpų ornamentu (77 pav. kairėje folijos piešinys padidintas). Tai pirmasis žalvarinės segės su auksu folija radinys Lietuvoje. Segę pagal išlikusį fragmentą galime skirti Almgreno V gr. 96 tipui. Lietuvoje šių segių rasta nedaug. Jos aptiktos Rūdaičių II kapinyne k. Nr. 3, Kretingos raj.; Veršvų kapinyne k. Nr. 39, Kauno m. (M. Michelber-

tas. 1986 a. P. 116). Pastaraisiais metais A 96 tipo segių aptikta Marvelės kapinyne, Kauno m. (A. Astauskas. 1994. P. 21. 1 pav.). Taigi padaugėjo šio tipo segių radimviečių. Paragaudžio segę su auksu folija skiriame B₂/C₁ periodo pabaigai.

A 96 tipo segės buvo paplitusios Vyslos žemupyje ir teritorijoje tarp Vyslos ir Oderio. Jos žinomos Vielbarko kultūroje Lenkijoje ir vakarų Baltarusijoje (Prahistoria ziem polskich. V. 1981. P. 167. XXIII:62, 63 lent.; G. Domański. 1973. P. 145–147. 6 pav.; R. Wołagiewicz. 1966. P. 172–177; R. Wołagiewicz, 1995. VI:1, 2 lent.; Ю. В. Кыхаренко. 1980. 7 pav.; ir kt.) Vielbarko kultūroje yra rasta nemaža žalvarinių A 96 tipo segių su auksu ar sidabro folija. Matyt, iš ten pateko ir Paragaudžio segė.

Kaip matome, kai kurios segės (trikampė kojele ir A 96) priklauso vėlyviausioms Paragaudžio pilkapyne radiniams. Jas tenka įtraukti į vėlyviausią chronologinę grupę.

Paragaudyje smeigtukų rasta mažiau negu segių. Dalį smeigtukų sudaro ritiniai I gr. smeigtukai (XV pilk., k. Nr. 1; XXII pilk., k. Nr. 1; XXXIII pilk., atsitiktinis radinys). Vienas jų yra geležinis (23:2 pav.). Fragmento ilgis – 5,6 cm. Kitas smeigtukas turi žalvarinę galvutę ir geležinę adatą (35:1 pav.). Fragmento ilgis – 6,9 cm, galvutės aukštis – 3,6 cm, plotis viršuje – 2,5 cm. Šio smeigtuko galvutė viduryje dar puošta papildomu skridinėliu. Panašiai atrodo ir trečiojo, ištais žalvarinio smeigtuko galvutė (78 pav.). Šio smeigtuko adata sutrūkusį į kelis fragmentus, prie vieno jų užsikonservavusi virvutės dalis. Smeigtuko ilgis – apie 13,3 cm, galvutės skersmuo viršuje – 1,9 cm. Dalis ritinių smeigtukų Paragaudyje buvo rasta su antrosios chronologinės grupės daiktais, todėl juos reikia datuoti B₁ periodo pabaiga – B₂ periodu.

I gr. ritinių smeigtukų Lietuvoje daugiausia rasta Žemaitijos pilkapiuose ir centrinės Lietuvos kapinyuose, pavienių – rytų Lietuvos piliakalniuose (LAA. IV. P. 69–71. 41 žemėl.). Tai papuošalas, būdingiausias Lietuvos ir Latvijos gyventojams baltams. Paragaudyje aptikti du geležiniai lazdeliniai smeigtukai. XX pilkapiu k. Nr. 1 rastas kiek geriau išlikęs smeigtukas, turintis nedidelę galvutę, šone besibai giančią kilpele (44:1 pav.). Smeigtuko ilgis – apie 13 cm. Pagal kitą kapo medžiagą šį smeigtuką galima skirti B₁ periodo pabaigai. Kitas blogai išlikęs smeigtukas rastas IV pilkapiu k. Nr. 1. Jo ilgis – apie 8 cm. Geležiniai lazdeliniai smeigtukai Lietuvoje buvo nešioti gana ilgai – visą I m. e. tūkstantmetį ir II

tūkstantmečio pradžioje. Jų aptikta visoje Lietuvos teritorijoje įvairiuose paminkluose ir buvo būdingiausi rytų baltų gentims (LAA. IV. P. 75–78, 44:1,2 žemėl.; B. B. Седов. 1967. P. 129–146; ir kt.).

Geležinių smeigtukų fragmentų rasta dar šešiuose kapuose (V pilk. k. Nr. 1; VI pilk. k. Nr. 1; XVIII pilk., k. Nr. 1; XIX pilk., k. Nr. 1; XXV pilk., k. Nr. 1; XXXI pilk., k. Nr. 1). Kai kuriuose kapuose tėra išlikę tik nedideli fragmentai, nėra galvučių, todėl neįmanoma šių smeigtukų skirti konkrečiam tipui. Galima tik spėti, kad dalis jų buvo lazdeliniai.

I perkasoje atsitiktinai buvo rastas žalvarinio ratelinio smeigtuko fragmentas – galvutė su adatos dalimi (79:2 pav.). Tai I gr. ratelinio smeigtuko likučiai. Panašaus ratelinio smeigtuko fragmentai gauti iš minėto B. Pužo (33:3 pav.). Lietuvoje šie smeigtukai daugiausiai nešioti B₂/C₁–C_{1a} periodu. Tai taip pat vienas vėlyviausių Paragaudžio pilkapyno radinių. Kol kas daugiausia I gr. ratelinio smeigtukų aptikta Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapiuose (M. Michelbertas. 1986 a. P. 129). Pastaraisiais metais jų rasta Paalksnių pilkapiuose (XXI pilk., k. Nr. 2 ir atsitiktinis radinys). Rateliniai smeigtukai buvo būdingiausias Lietuvoje ir Latvijoje gyvenusiu baltų genčių papuošalas.

Paragaudžio pilkapyne aptikta palyginti daug rankų papuošalų – apyrankių ir žiedų.

Vieną grupę sudaro žalvarinės apyrankės pumpuriniaisiais galais. Jų rasta 10 vienetų (XX pilk., k. Nr. 1; XXVI pilk., k. Nr. 3; XXIX pilk. k. Nr. 1; XXXII pilk., atsitiktiniai radiniai – 2 vnt.; XXXVI pilk., k. Nr. 1 – 2 vnt., k. Nr. 2, k. Nr. 3, XXXVIII pilk., k. Nr. 1). Didelė dalis šių apyrankių blogai išlikusios, sutrupėjusios. Matyti, kad daugumos apyrankių lankeliai padaryti iš apskrito pjūvio vielos, galai užbaigti nedideliais pumpurėliais-buželėmis (43:4; 41:1; 28:1,4; 64:4,5; 25:2; 36:2; 65:1 pav.). Vienos apyrankės lankelis (XXIX pilk., k. Nr. 1) yra pusiau apskrito pjūvio (24:2 pav.). Pastaroji apyrankė yra pirmas tokio tipo radinys Lietuvoje. Iki šiol apyrankės pumpuriniaisiais galais su kampuoto pjūvio (daugiakampio, keturkampio, trikampio) lankeliais buvo aptiktos Sargėnų kapinyne (kapai Nr. 201 ir 227), Juodsodėje, Telšių raj. Taigi Paragaudyje rasta dar viena skirtingai pagaminta apyrankė. Paragaudžio apyrankių pumpuriniaisiais galais matmenys tokie: 3,4 × 3,5 cm, 4 × 4,4 cm, 4,7 × 5,7 cm, 4,9 × 5,7 cm, 5,5 × 6,3 cm, 5,5 × 7,5 cm, 5,8 × 7,5 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,4–0,6 cm, galų skersmuo – 0,6 cm. Matyti, kad dalį jų nešiojo vaikai, da-

lij – suaugę žmonės. Apyrankės pumpuriniaisiais galais galima skirti B₁ periodo pabaigai – B₂ periodo pradžiai.

Lietuvoje apyrankių pumpuriniaisiais galais daugiausia buvo rasta vakarų ir centrinės Lietuvos kapinyuose,* Žemaitijos pilkapiuose (80 pav.). Paragaudis yra antras paminklas, kuriame rasta taip daug šio tipo apyrankių. Iki šiol 10 apyrankių buvo rasta Sargėnuose. Apyrankės pumpuriniaisiais galais yra būdingas Europai papuošalas, žinomas didelėje Rytų, Centrinės ir Šiaurės Europos teritorijoje (M. Michelbertas. 1986 a. P. 135). Lietuvą dalis šio tipo apyrankių galėjo pasiekti iš Žemutinio Pavyslio, dalis buvo gaminta vietoje.

Paragaudyje rasta keliolika žalvarinių ir geležinių apskrito pjūvio apyrankių. Jas galima suskirstyti į kelias grupes. Pirmąją sudaro žalvarinės apskrito pjūvio apyrankės, kurių lankelis papuoštas skersiniais grioveliais su protarpiais. Skersiniais grioveliais puošiami ir apyrankių galai. Iš viso rasta 10 tokių apyrankių (III pilk., k. Nr. 2; VIII pilk., k. Nr. 1; IX pilk., k. Nr. 1; XI pilk. k. Nr. 1; XX pilk., k. Nr. 1; XXVI pilk. k. Nr. 2; XXXVII pilk. k. Nr. 1, k. Nr. 4; XXXVIII pilk. k. Nr. 2 – 2 egz.). Apyrankės palyginti neblogai išlikusios (18:3; 32:3; 56:1; 61:2; 44:4; 27:3,4; 81:1; 82:2; 73:2 pav.) Kai kurios jų dar papildomai ornamentuotos sieteliniais raštais, ranteliais ir akutėmis (27:3,4 pav.), ant kai kurių beveik nematyti ornamentų (73:2 pav.). Apyrankių dydis – 5,2 × 7,4 cm, 5,6 × 7,9 cm, 6,2 × 6,8 cm, 6,4 × 7,2 cm ir pan., lankelių plotis per vidurį – 0,4–0,8 cm. I gr. apyrankės galima skirti B₁ periodo pabaigai – B₂ periodo pirmajai pusei.

Antrąją Paragaudžio apskrito pjūvio apyrankių grupę sudaro tokios, kurių lankelis puoštas išilginiais grioveliais ir ranteliais, galai – skersiniais grioveliais (34:3; 83:1 pav.). Jų rasta dvi (XIV pilk., k. Nr. 1; XXXV pilk., atsitiktinis radinys). Apyrankių dydis – 6,1 × 8 cm ir 7,2 × 8,6 cm, lankelių storis per vidurį – 0,8–1 cm. Jas galima skirti B₂ periodo pirmajai pusei.

Tam pačiam laikotarpiui skirtinos ir trečiosios grupės apyrankės, kurių rasta taip pat dvi (XIV pilk., k. Nr. 1 ir XXXV pilk., atsitiktinis radinys). Jos puoštos taip pat kaip ir II gr. apyrankės, tačiau lankeliai dar papildomai puošti akučių ornamentu (34:2,

*Be anksčiau minėtų radimviečių (LAA. IV. P. 88), pastaraisiais metais viena apyrankė rasta Kulautuvos kapinyne (K. Rickevičiūtė. 1992. P. 116).

83:2 pav.). III gr. apyrankių dydis – 6,1 × 8,6 cm ir 5,9 × 8,2 cm, lankelių storis per vidurį – 0,6–0,7 cm.

Aptiktos ir dvi geležinės apskrito pjūvio apyrankės (XXII pilk., atsitiktinis radinys; XXIV pilk., atsitiktinis radinys). Dėl korozijos jų ornamentų nematyti (84; 85:1 pav.). Apyrankės sutrūkusios, jų dydis apie 6,5 × 8,5 cm ir 6,2 × 7,2 cm. Chronologiją tiksliau nustatyti sunku, nes jos rastos išjudintose sampliuose žemėse. Vis dėlto jas galima skirti B₁ periodo pabaigai, nes XXIV pilkapyje buvo rasti kapai su prūsų serijos akine sege, plokšteliniais antsmilkiniais, XXII pilkapyje – kapas su geležine antkakle trimitiniais galais, geležiniu ritiniu smeigtuku, prūsų serijos akine sege.

Apskrito pjūvio žalvarinės apyrankės buvo vienas mėgstamiausių papuošalų senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje. Iki šiol daugiausia jų rasta centrinės Lietuvos kapinyuose, Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapiuose, aptikta vakarų Lietuvos kapinyuose, pavienių – Nemuno žemupio kapinyuose, Užnemunėje ir rytų Lietuvoje (LAA. IV. P. 88–90. 52:1 žemėl.; ir kt.). Tai buvo baltų genčių papuošalas, labiausiai nešiotas Lietuvoje ir Latvijoje. Tuo tarpu geležinės apskrito pjūvio apyrankės, kaip minėta, yra labai retas radinys.

Baigiant kalbėti apie apskrito pjūvio apyrankes, reikėtų paminėti dar du Paragaudžio radinius. XX pilk. k. Nr. 1 buvo rasta pusiau apskrito pjūvio lankeliu žalvarinė apyrankė, kurios galai yra apskrito pjūvio (44:2 pav.). Ją reikėtų skirti I gr. apskrito pjūvio apyrankių variantui, nes jos lankelis puoštas skersiniais grioveliais. Apskrito pjūvio sulūžusios žalvarinės apyrankės fragmentai aptikti II pilkapiu k. Nr. 1 (26:3 pav.). Jos lankelio skersmuo – 0,4 cm. Šią apyrankę taip pat reikėtų skirti I gr. apskrito pjūvio apyrankėms, nes lankelio viduryje likęs skersinių griovelio ornamentas. Pagal kitus kapo radinius ją tenka skirti B₁ periodo pabaigai.

Kitą gausenę Paragaudžio rankų papuošalų grupę sudaro žalvarinės keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais. Iš viso Paragaudžio pilkapiuose jų rasta dešimt. Dvi apyrankės (I pilk., k. Nr. 2; XXXV pilk., k. Nr. 1) yra kvadratinio pjūvio. Vienos jų lankelis iš trijų šonų puoštas išilginiais grioveliais ir ranteliais (86 pav.), kitos – išilginiais grioveliais, taškučiais ir akutėmis (54:2 pav.). Abiejų apyrankių galai puošti skersiniais grioveliais. Apyrankių dydis – 5,5 × 7,5 cm, 6,4 × 7,2 cm, lankelių storis per vidurį – 0,6–0,7 cm. Likusių apyrankių suapvalintais galais

(VII pilk., k. Nr. 1 – 2 egz.; k. Nr. 2 – 2 egz.; X pilk., k. Nr. 1; XIII pilk., k. Nr. 1 – 2 egz.; XVIII pilk., k. Nr. 1) lankeliai yra stačiakampio pjūvio, puošti išilginiais grioveliais ir ranteliais, retai – ir akutėmis, galai – skersiniais grioveliais (37:2, 47:1,2; 48:1,2; 50:1,2; 70:1 pav.) Šių apyrankių dydis – 3,9 × 3,6 cm, 3,9 × 3,5 cm, 6,2 × 7 cm, 6,3 × 7,3 cm ir pan., lankelių plotis per vidurį – 0,6–1,2 cm, galų skersmuo – 0,4–0,5 cm. Šios apyrankės priklauso vėlyviausiai Paragaudžio papuošalų chronologinei grupei. Jas galima skirti B₂ periodo pabaigai – B₂/C₁ periodui.

Daugiausia šios grupės apyrankių rasta Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapiuose, pavienių – vakarų, centrinės Lietuvos ir Nemuno žemupio kapinyuose (M. Michelbertas. 1986 a. P. 138–139. 52 pav.). Artimų Lietuvos radiniams apyrankių rasta Latvijoje. Tai rodo, jog šios grupės apyrankės buvo Lietuvos ir Latvijos baltų genčių papuošalas.

Paragaudyje rasta ir pavienių žalvarinių apyrankių, tarp jų ir unikalų radinių. XXXI pilkapiu k. Nr. 1 rasta apyrankė trimitiniais galais, kurios apskrito pjūvio lankelis prie galų puoštas skersiniais grioveliais, toliau – įžambiais grioveliais ir ranteliais (42:4 pav.). Apyrankės dydis – 6,4 × 7,9 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,6 cm, galų skersmuo – 1 cm. Šios apyrankės forma ir ornamentika labai primena II gr. antkakles trimitiniais galais. Paragaudyje apyrankė trimitiniais galais kape rasta su pagrindinės serijos akine sege, todėl ją galima datuoti B₁ periodo pabaiga.

Lietuvoje kol kas daugiau šios grupės apyrankių nerasta. Tikslų analogijų nėra ir kitose baltų žemėse. Tik Latvijoje, finougriškame Saleniekių pilkapyne aptikta panaši žalvarinė apyrankė trimitiniais galais (R. Šnore. 1936. P. 36, 5:1 pav.) Sprendžiant iš paskelbtos nuotraukos, ši apyrankė yra masyvesnė. Ji pagal kitą pilkapių medžiagą turėtų priklausyti senojo geležies amžiaus pirmajai pusei, greičiausiai B₂ periodui. Kitos Latvijos finougrų teritorijoje rastos apyrankės nėra labai artimos Paragaudžio apyrankei trimitiniais galais (plg. H. Moora. 1938. P. 436–440. 59 pav.). Paragaudžio apyrankė, matyt, yra vietinių meistrų darbas pagal antkaklių trimitiniais galais pavyzdį.

Kitą unikalų apyrankę rasta XXVIII pilkapiu sampile (87 pav.). Jos lankelio vidurys yra platesnis ir sudaro tuščia vidurį trikampį, išorėje puošta grioveliais ir akutėmis, lankelio galai – pusiau apskrito

pjūvio, puošti akutėmis ir skersiniais grioveliais. Apyrankės dydis – 6,1 × 6,6 cm, lankelio plotis per vidurį – 1,3 cm, galų plotis – 0,5–0,6 cm. Sunku tiksliau šią apyrančę datuoti, kadangi ji yra vienintelis pilkapio radinys. Sprendžiant pagal gretimų pilkapių (XXVII ir XXIX) radinius, XXVIII pilkapyje galėjo būti B₁ periodo pabaigos – B₂ periodo pradžios kapas, kuriam, matyt, ir priklausė ši unikali apyrančė. Jos analogų Lietuvoje nepasisekė surasti. Tik prūsų genčių teritorijoje, Sambijoje, yra aptikta panašių apyrankių, kurių vidurys praplatintas ir, sprendžiant iš piešinių, gali būti trikampio tuščiavidurio pjūvio (W. Gaerte. 1929. 117:c, 145:h pav.; ten ir ankstyvesnė literatūra). Pastarosios apyrankės skiriamos O. Tišlerio B periodui. Beje, dvi iš jų buvo rastos su trimis prūsų serijos akinėmis segėmis.

Pilkapyne taip pat rastos kelios žalvarinės pusiau apskrito pjūvio apyrankės. XX pilkapio k. Nr. 2 aptikta apyrančė, kurios lankelis puoštas skersiniais grioveliais ir ranteliais (68:1 pav.). Jos dydis – 5,7 × 7,5 cm, lankelio plotis – 1,2 cm. Ši apyrančė artima anksčiau mūsų išskirtai pusiau apskrito pjūvio apyrankių VI grupei, iki šiol žinoma tik iš vakarų Lietuvos kapinynų (M. Michelbertas. 1986 a. P. 143–144). Paragaudžio apyrančę galima skirti B₂ periodui.

XXV pilkapio k. Nr. 1 rasta labai blogai išlikusi, aptrupėjusi vaikiška pusiau apskrito pjūvio apyrančė smailėjančiais galais. Jos dydis – 3,8 × 5,4 cm, lankelio plotis per vidurį – 0,5 cm. Šią apyrančę, remiantis kita kapo medžiaga, galima datuoti B₁ periodo pabaiga – B₂ periodo pradžia.

Dar viena vaikiška blogai išlikusi pusiau apskrito pjūvio apyrančė atsitiktinai rasta XXX pilkapyje (88 pav.). Jos dydis – 2,9 × 3,1 cm. Sunku ją tiksliai datuoti, nes tai vienintelis gerokai apardyto pilkapio radinys.

Paragaudyje rastos dar kelios skirtingos žalvarinės apyrankės. VIII pilkapio k. Nr. 1 rasta trikampio pjūvio apyrančė profiliuotais galais (32:2 pav.). Jos lankelis puoštas išilginiu grioveliu ir taškučių eilutėmis. Apyrankės dydis – 6,6 × 7 cm, lankelio plotis per vidurį – 0,8 cm. Pagal kitą kapo medžiagą ją galima datuoti B₂ periodo antrąja puse. Panaši apyrančė profiliuotais galais, tik gilesniais skersiniais grioveliais, rasta prūsų genčių teritorijoje (O. Tischler, H. Kemke. 1902. XIV:9 lent.) Ji skiriama O. Tišlerio B periodui, t. y. I–II amžiui.

V pilkapio k. Nr. 1 rasta sutrūkusi įvijinė apyrančė, padaryta iš pusiau apskrito pjūvio juostelės

(19:2 pav.). Jos dydis apie 5,6 × 5,8 cm, lankelio plotis – 0,5 cm. Remiantis kita kapo medžiaga, šią apyrančę galima skirti B₂ periodo pradžiai.

Pilkapyne yra rasti ir trys žalvariniai žiedai. Įvijinio sulūžusio žiedo fragmentai atsitiktinai aptikti III pilkapyje (89 pav.). Žiedas buvo padarytas iš pusiau apskrito pjūvio vielos. Kitas sutrūkęs įvijinis žiedas aptiktas XXXVII pilkapio k. Nr. 1 (81:2 pav.). Jis padarytas iš apskrito pjūvio vielos. Galai baigiasi sraigėmis įvijomis. Remiantis kita kapo medžiaga, šis žiedas gali būti datuojamas B₁ periodo pabaiga – B₂ periodo pirmąja puse. Šis žiedas yra kol kas vienintelis tokio tipo žiedas Lietuvoje. Jis priklauso Ch. Beckmann išskirtos įvijinių žiedų grupės 35 a tipui, kuris tėra žinomas tik buv. Rytprusių teritorijoje ir Latvijoje (Ch. Beckmann. 1969. 2:35a; 16 lent.). Ch. Beckmann šio tipo (formos) žiedus datuoja C₁ periodu. Matyt, Paragaudžio žiedas yra ankstyvesnis. Įdomu, kad šie žiedai kol kas aptikti tik baltų žemėse.

Trečiojo žiedo fragmentai rasti XXXVII pilkapio k. Nr. 3. Apie jį galima pasakyti tik tiek, kad žiedas buvęs padarytas iš apskrito pjūvio vielos.

Tokie papuošalai yra aptikti Paragaudžio pilkapyne. Akivaizdu, kad Paragaudžio žmonės nešiojo kai kuriuos visai Europai būdingus papuošalus (pagrindinės serijos akinės segės, IV gr. labai profiliuotos segės, apyrankės pumpuriniais galais), papuošalus, patekusius iš Romos imperijos provincijų (A 69 tipo segė, emalio karoliai), papuošalus, būdingus Baltijos regiono baltų ir finougrų gentims (antkaklės trimitiniais, buoželiniais, vytinės antkaklės kilpiniais galais, segės trikampe kojele), bendrus baltams papuošalus (prūsų serijos akinės segės), papuošalus, būdingus Lietuvos ir Latvijos baltų gentims (ritiniai ir rateliniai smeigtukai, apskrito pjūvio apyrankės, keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais), papuošalus, būdingus tik Lietuvos gyventojams (plokšteliniai ir iš dalies įvijiniai antsmilkiniai). Tarp jų rasta ir unikalių papuošalų (trimitinė apyrančė).

Darbo įrankiai, ginklai, kiti buitiniai daiktai. Kaip minėta, koreliacinės lentelės duomenys ir jau datuoti papuošalai leidžia tiksliau datuoti ir darbo įrankius, ginklus, buitinius daiktus.

Didžiausią šios grupės radinių dalį sudaro geležiniai kirviai. Paragaudyje daugiausia rasta įmovinių kirvių – net 29 (I pilk., k. Nr. 1; k. Nr. 4, II pilk., k. Nr. 2; III pilk., k. Nr. 1; V pilk., k. Nr. 2; VII pilk.,

k. Nr. 1, k. Nr. 2; X pilk., k. Nr. 2, k. Nr. 3; XI pilk., k. Nr. 1; XII pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 3; XVI pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2; XVIII pilk., k. Nr. 2; XX pilk., k. Nr. 1; XXVI pilk., k. Nr. 2; XXXI pilk., k. Nr. 1; XXXIV pilk., atsit. radinys, XXXVI pilk., k. Nr. 1; XXXVII pilk., k. Nr. 4 ir atsit. radinys; XXXIX pilk., k. Nr. 1; XL pilk., k. Nr. 1 ir atsit. radinys; I perk., atsit. radinys; II perk., k. Nr. 1 ir atsit. radiniai – 2 egz.). Šie kirviai turi cilindro formos įmovas, perinančias beveik į tokio pat pločio ar truputį platesnius ašmenis (42:1; 45:1; 47:3; 49:2; 53:3; 59:1; 60:1; 62:2; 64:1; 66:1; 69:1; 71:1, 3; 75; 79:3; 82:1; 90; 91:1; 92; 93; 94:3; 95; 96:2; 97; 98; 99:2; 100:1; 101; 102 pav.). Matyti, kad dalis kirvių turėjo šiek tiek koto link palenktus ašmenis. Įmovinių kirvių ilgis – nuo 13,2 cm iki 20 cm, ašmenų plotis – 4–5,5 cm. Reikia pažymėti, kad kirvių matmenys priklauso nuo laiko, kiek daiktas buvo naudotas. Juo ilgiau naudotas kirvis, tuo daugiau nugaląsta jo ašmenų dalis, tuo jis trumpesnis. Matyti, kad į kapus dėti ir beveik nauji, nenaudoti, ir gerokai atitarnavę kirviai.

Kai kurių kirvių įmovose dar buvo išlikusios kotų liekanos – užsikonservavusio medžio fragmentai (I pilk., k. Nr. 1; XX pilk., k. Nr. 1, ir kt.). Nustatyta, kad kotams gaminti naudota klevo ar beržo mediena (A. Gudzevičiaus tyrimai).

Paragaudžio kapuose įmoviniai kirviai aptikti beveik su visais įvairių chronologinių grupių papuošalais, todėl galima teigti, kad jie į kapus jau dėti B₁ periodo pabaigoje – B₂ periodo pradžioje, taip pat jų rasta B₂ ir B₂/C₁ periodo kapuose. Įmoviniai kirviai senojo geležies amžiaus paminkluose aptikti beveik visoje Lietuvoje, daug jų rasta Latvijoje, pavienių – prūsų genčių teritorijoje. Šie darbo įrankiai būdingiausi šiaurės Europai.

Paragaudžio pilkapyne rasti ir keturi siauraašmeniai pentiniai kirviai (IX pilk., k. Nr. 2; XI pilk., k. Nr. 2; XVI pilk., k. Nr. 3; XL pilk., k. Nr. 2). Jų pentis apvali, su skylė kotui ir įvairaus ilgio liemeniu, siaurėjančiu ašmenų link (57:1; 103:1; 104:1; 105 pav.). Visų kirvių ašmenys yra palenkti koto link. Kirvių ilgis – 15–19,5 cm, ašmenų plotis – 4,5–5,2 cm. Jų matmenys taip pat priklausė nuo ašmenų nugalavimo. Viename kape (IX pilk., k. Nr. 2) siauraašmenis pentinis kirvis buvo rastas su dviem prūsų serijos akinėmis segėmis, todėl galima teigti, jog jie dėti į kapus jau B₂ periodu.

Žemaitijos pilkapiuose šio tipo kirviai retai randami, nors jie čia pasirodo anksčiausiai. Vėlyvesniuose

senojo geležies amžiaus paminkluose jų daugiau aptikta centrinėje, šiaurės ir rytų Lietuvoje. Reikia pažymėti, kad romėnišku laikotarpiu pentiniai kirviai buvo paplitę visoje Europoje.

Paragaudžio pilkapiuose rasta nemažai geležinių peilių. Jų galima išskirti dvi formas. Vieną sudaro tiesūs arba tiesia nugarėle peiliai. Jų rasta penki (I pilk., k. Nr. 3; XI pilk., k. Nr. 1; XVII pilk., k. Nr. 2; XXXIII pilk., atsit. radinys; XXXVII pilk., atsit. radinys). Tik viename kape aptiktas sveikėnis peilis (I pilk., k. Nr. 3, 106 pav.), todėl buvo galima nustatyti jo matmenis. Peilio ilgis – 12,8 cm, geležtės plotis per vidurį – 1,8 cm. Kituose pilkapiuose buvo aptikti tik peilių fragmentai – įkotės ar geležtės dalys (60:3 pav.). Dalyje kapų peiliai tiesia nugarėle buvo aptikti su prūsų serijos akine sege, I gr. apskrito pjūvio apyranke. Matyt, juos į kapus imta dėti jau B₁ periodo pabaigoje – B₂ periode. Tai vieni ankstyviausių peilių senojo geležies amžiaus paminkluose Lietuvoje.

Daugiau rasta vadinamųjų peilių lenkta nugarėle – 14 (V pilk., k. Nr. 2; VII pilk., k. Nr. 1; IX pilk., k. Nr. 2; X pilk., k. Nr. 1; XII pilk., k. Nr. 3; XVI pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2; XIX pilk., k. Nr. 1; XXIV pilk., k. Nr. 1; XXVI pilk., k. Nr. 1; XXXVII pilk., k. Nr. 2; XL pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2 ir atsit. radinys). Dalis šių peilių turi tik lenktą įkotę ir tiesią nugarėlę (69:3; 96:1; 99:1; 100:2; 104:2 pav.), kita dalis – lenktą nugarėlę ir įkotę (37:1; 46:2; 51:2; 57:2; 66:3; 67:3; 94:1; 107:1 pav.). Pastarieji labiau primena nedidelius pjautuvėlius. Reikia pažymėti, kad peiliai lenkta nugarėle taip pat blogai išlikę – suėsti korozijos, sulūžę į fragmentus. Kaip minėta, dalies jų smaigaliai buvo nulaužti dar senovėje. Todėl sunku pateikti jų matmenis. Kelių geriau išlikusių peilių ilgis – 23 cm, 14 cm, 20,5 cm, geležtės plotis ties viduriu – nuo 2 iki 3,6 cm. Šie peiliai, kaip ir peiliai tiesia nugarėle, būdavo įkalami į medinį kotą. Tokių kotų užsikonservavusių fragmentų – medžio liekanų – rasta prie daugelio peilių lenkta nugarėle. Matyt, tik XXVI pilk., k. Nr. 1 rastas peilis buvęs kiek kitaip tvirtintas prie koto. Jo įkotės galas buvęs atlenktas į šoną ir peilis primena nedidelę dalgelę (108 pav.).

Paragaudyje peiliai lenkta nugarėle aptikti kapuose kartu su prūsų serijos akinėmis segėmis, keturkampio pjūvio apyranke suapvalintais galais, todėl juos reikia datuoti B₂–B₂/C₁ periodais.

Šios formos peilių Lietuvoje daugiausia rasta Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapiuose, jų rasta

centrinės Lietuvos kapinyuose, rytų Lietuvos pilkapiuose ir piliakalniuose, vakarų Lietuvos kapinyuose (M. Michelbertas. 1986 a. P. 163; R. Volkaitė-Kulikauskienė. 1984. P. 79–91). Jų taip pat daug rasta ir Latvijos senojo geležies amžiaus pilkapių teritorijoje. Taigi šie įrankiai buvo labiausiai naudoti dabartinėje Lietuvos ir Latvijos teritorijoje gyvenusių baltų. Kol kas daugiausia šių įrankių rasta Paragaudyje.

Paragaudyje rastos devynios geležinės ylos ar jų fragmentai (II pilk., atsit. radinys; I pilk., k. Nr. 2; V pilk., k. Nr. 1; XI pilk., atsit. radinys; XX pilk., k. Nr. 1; XXIV pilk., k. Nr. 1 ir atsit. radinys; XXXIII pilk., atsit. radinys; XXXVIII pilk., k. Nr. 2). Dauguma jų blogai išlikusios, sutrūkusios, labai surūdijusios. Sveikesnių ylių (27:5; 67:1; 85:2 pav.) liemenys yra apskrito pjūvio. Įklotės dažniausiai keturkampės, įkalamos į medinį kotelį, kurių liekanų taip pat aptikta užsikonservavusių. Sveikesnių ylių ilgis – 10,5–14 cm.

Paragaudyje ylos kapų kompleksuose rastos kartu su plokšteliniu antsmilkinu, III gr. trimitine antkakle, prūsų serijos akinėmis segėmis, apyranke pumpuriniais galais, I gr. apskrito pjūvio apyrankėmis. Matyt, čia į kapus jos imtos dėti jau B₁ periodo pabaigoje – B₂ periodo pradžioje, dėtos ir vėlesniu laikotarpiu. Geležinių ylių aptikta įvairių Lietuvos regionų paminkluose. Tai buvo visai Europai būdingas darbo įrankis.

Nors Paragaudyje rasta nemažai geležinių daiktų, tarp jų – tik du akmeniniai galastuvai. Vienas kalakakmenio galastuvas (V pilk., k. Nr. 2) imant subyrėjo. Kitas galastuvas aptiktas XX pilk., k. Nr. 1. Tai beveik ovalo formos akmuo, kurio vienas šonas yra nugalastas (43:2 pav.) Galastuvo dydis – 6,9 × 11 cm. Pagal kitus kapo radinius jį tenka datuoti B₁ periodo pabaiga. Tai vienas ankstyviausių galastuvų, dėtų į kapą Žemaitijos pilkapiuose.

Paragaudžio pilkapyne aptikta 16 geležinių įmovinių ietigalių (I pilk., k. Nr. 4; V pilk., k. Nr. 2; VII pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2; XI pilk., k. Nr. 1, k. Nr. 2 ir atsit. radinys; XII pilk., k. Nr. 2–3 egz.; XIX pilk., k. Nr. 1; XX pilk., k. Nr. 1; XXVI pilk., k. Nr. 2; XXXI pilk., k. Nr. 1; XXXV pilk., atsit. radinys, XXXVI pilk., k. Nr. 1). Dar vieno aplūžusio, labai surūdijusio ietigalio fragmentai rasti I perkasoje, tačiau neįmanoma atkurti tikslesnės jo formos. Kai kurie kiti ietigaliai taip pat buvo labai surūdiję. Valant nuo rūdžių nukentėjo jų plunksnos, todėl iš piešinių

ne visada galima tiksliai nustatyti jų formą. Šiais atvejais remiamės lauko tyrinėjimų dienoraščio įrašais.

Paragaudžio ietigalius, remiantis V. Kazakevičiaus klasifikacija (В. Казакевичюс. 1988. P. 21–57), galima suskirstyti į kelias grupes ir tipus.

Vieną grupę sudaro ietigaliai su ištęsto rombo formos plunksna (42:3; 45:2; 46:1; 61:1; 74; 76:2; 109:2 pav.). Šių ietigalių plunksnos pjūvis arba rombo, arba lešio formos. Sunku pateikti visų ietigalių tikslus matmenis, nes dalies ietigalių smaigaliai nulaūžti dar senovėje. Tas pats būdinga ir kitoms žemiau aptariamoms ietigalių grupėms. Ietigalius su ištęsto rombo formos plunksna galima skirti V. Kazakevičiaus klasifikacijos I V potipiui. Paragaudyje rasti septyni tokie ietigaliai. Jų ilgis – 18–32 cm, įmovų ilgis – 7,5–11,5 cm. Kapuose šie ietigaliai aptikti su antkakle buoželiniais galais, pagrindinės ir prūsų serijos akinėmis segėmis, A 69 tipo sege, apyranke pumpuriniais galais, I gr. apskrito pjūvio apyrankėmis, keturkampio pjūvio apyrankėmis suapvalintais galais. Todėl Paragaudžio ietigalius reikia datuoti B₁ periodo pabaiga – B₂–B₂/C₁ periodais. Reikia pažymėti, kad Paragaudžio radiniai keičia šio potipio ietigalių datavimą. Tai vieni ankstyviausių ietigalių, dėtų Lietuvoje į vyrų kapus. Iki šiol ietigalių su ištęsto rombo formos plunksna (I V protipis) buvo aptikta daugiausia III–IV amžių kapuose šiaurės Lietuvoje, vakarų ir centrinėje Lietuvoje (В. Казакевичюс. 1988. P. 27–29. III žemėl.). Šio potipio ietigaliai naudoti iki VI amžiaus. Jie reti ir kitose baltų gyventose srityse, pavyzdžiui, Latvijoje aptikta tik pavienių egzempliorių. Matyt, šio potipio ietigaliai buvo būdingiausi Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapių teritorijai.

Antrąją Paragaudžio ietigalių grupę sudaro ietigaliai su karklo lapo pavidalo plunksna (55:1; 91:2; 94:2; 103:2; 107:2; 109:1, 3 pav.). Jų plunksnos pjūvis – rombinis. Šiuos ietigalius galima skirti V. Kazakevičiaus V tipui. Paragaudyje rasti septyni tokie ietigaliai. Ietigalių ilgis – 11,5–27 cm, įmovų ilgis – 7–11 cm. XII pilk., k. Nr. 2 šio tipo ietigaliai aptikti su antkakle buoželiniais galais, todėl dalį šio tipo Paragaudžio ietigalių galima skirti B₂/C₁ periodui.

Ankstyviausi šio tipo ietigaliai Lietuvoje pasirodė jau B₂ periodu, plačiau naudoti vėlyvesniu laikotarpiu. V. Kazakevičius šiuos ietigalius laiko bendrabaltišku tipu (В. Казакевичюс. 1988. P. 52).

Paragaudyje rastas vienas ietigalis su lauro lapo pavidalo plunksna (49:1 pav.). Ietigalio ilgis –

17 cm, įmovos ilgis – 8,7 cm. Jį galime skirti V. Kazakevičiaus IV B potipiui. Paragaudyje šis ietigalis kape aptiktas su prūsų serijos akinėmis segėmis ir keturkampio pjūvio apyrankėmis suapvalintais galais. Jį datuojame B₂/C₁ periodu. Tai vienas ankstyviausių šio potipio ietigalių Lietuvoje. Kur kas daugiau jų rasta senojo geležies amžiaus pabaigos – viduriniojo geležies amžiaus kapuose. Tokia ietigalių forma būdinga ne tik baltams, bet ir kitoms šiaurės Europos gentims (В. Казакевичюс. 1988. P. 45–48).

XXXVI pilk., k. Nr. 1 rastas įmovinis ietigalis su išlikusia viena užbarzda (64:3 pav.) Jo ilgis – 14,7 cm, įmovos ilgis – 5,6 cm. Jis priklauso V. Kazakevičiaus išskirtam VII tipui. Kape šis ietigalis aptiktas su prūsų serijos akine sege, apyrankėmis pumpuriniais galais, todėl jį galima datuoti B₁ periodo pabaiga – B₂ periodo pradžia. Tai taip pat vienas ankstyviausių geležinių ietigalių, rastų Lietuvoje. Šio tipo ietigaliai tiksliau datuojamose senojo geležies amžiaus paminkluose Lietuvoje yra labai reti. Iki šiol jų rasta vakarų Lietuvos kapinyuose (Kašučiuose, Kretingos raj., 28 pilk., B₂/C₁–C_{1b} periodas), Užnemunės pilkapiuose (Dzirmiškėse, Alytaus raj., 2 pilk., D periodo I pusė; E. Svetikas. 1989. 10:2 pav.). Tikriausiai senajam geležies amžiui priklauso ir didesnė dalis V. Kazakevičiaus minimų ietigalių su užbarzdomis iš rytų Lietuvos piliakalnių, įvairių regionų laidojimo paminklų (В. Казакевичюс. 1988. P. 55–57). Tačiau kartu su viduriniojo geležies amžiaus ietigaliais su užbarzdomis Lietuvoje tėra žinoma tik 11 radimviečių. Matyt, šis ietigalio tipas tarp

Lietuvos gyventojų nebuvo populiarus. Tuo tarpu likusioje „barbariškoje“ Europoje šis ginklas buvo gerai žinomas įvairioms gentims. Pavyzdžiui, jų gausu Pševorsko kultūros paminkluose (P. Kaczanowski. 1995. P. 29–35. XVI–XIX lent.).

Kitokių ginklų Paragaudžio pilkapyne nerasta. Tikėtina, kad ginklų funkcijas prirėikus galėjo atlikti ir minėti geležiniai kirviai.

Iš Paragaudyje rastų buitinių daiktų galima paminti žalvarinį pincetą, rastą XX pilk., k. Nr. 1 (44:3 pav.). Pinceto ilgis – 4,5 cm, žnyplių plotis – 0,8 cm. Tai pats mažiausias Lietuvoje rastas senojo geležies amžiaus pincetas. Pagal kitą kapo medžiagą jį galima datuoti B₁ periodo pabaiga. Kartu galima pažymėti, kad tai seniausias pincetas, aptiktas senojo geležies amžiaus kape. Iki šiol Lietuvoje jų aptikta B₂–C₂ periodų paminkluose vakarų ir centrinėje Lietuvoje, Žemaitijoje ir šiaurės Lietuvoje, Užnemunėje. Iš viso buvo aptikti septyni geležiniai ir žalvariniai pincetai. Spėjama, kad dalį pincetų naudojo juvelyrai.

Toks yra visas darbo įrankių, ginklų, buitinių daiktų kompleksas, aptiktas Paragaudžio pilkapyne. Matyti, kad Paragaudžio gyventojai naudojo buitįje tiek pas baltus, tiek platesniame Europos regione paplitusius darbo įrankius (įmovinius ir siaurašmenius pentinius kirvius), Lietuvos ir Latvijos gentims būdingus įrankius (peilius lenktomis nugarėlėmis), tiek bendrabaltiškus, tiek šiaurės ar dar platesniam Europos regionui būdingus ginklus (įvairių tipų ietigalius).

PARAGAUDŽIO BENDRUOMENĖ SENAJAME GELEŽIES AMŽIUJE

Visiškai ištyrę Paragaudžio pilkapyno liekanas galime daryti kai kurias apibendrinamo pobūdžio išvadas apie šį paminklą palikusią žmonių materialinę ir dvasinę kultūrą, pamėginti atsakyti į kai kuriuos socialinio pobūdžio klausimus. Žinoma, duomenys visais požiūriais būtų buvę vertingesni, jeigu ekspedicijai būtų pasisekė aptikti ir Paragaudžio senovinės gyvenvietės liekanas. Deja, gyvenvietės pėdsakų nepasisekė surasti.

Pirmasis klausimas, į kurį mums leidžia atsakyti ištirtasis paminklas, – kada Paragaudyje apsigyveno žmonės. Minėta, kad ankstyviausi radiniai pilkapyne priklauso B₁ periodo pabaigai, t. y. I m. e. a. viduriui – trečiajam ketvirčiui. Tuo laikotarpiu supilami pirmieji pilkapiai. Matyt, netoli pilkapių buvo įsikūrusios ir pirmųjų Paragaudžio gyventojų sodybos.

Įvairių laikotarpių radinių žymėjimas pilkapyno schemeje (žiūr. 110 pav.), t. y. vadinamoji horizontalioji stratigrafija, leidžia mums pasiekti, kuri pilkapių dalis yra seniausia, kaip pilkapynas buvo išplėstas įvairiomis kryptimis. Pirmiausiai pažymėti vėlyvo B₁ ir ankstyvojo B₂ periodų (apie 50–100 m.) radiniai – įvijinis antsmilkinis, plokšteliniai antsmilkiniai, III gr. antkaklės trimitiniais galais, pagrindinės serijos akinės segės, kai kurios prūsų serijos akinės segės (XX pilk., k. Nr. 1), A 69 tipo labai profiluota segė, I gr. rateliniai smeigtukai, apyrankės pumpuriniais galais, I gr. apskrito pjūvio apyrankės. Taigi čia stengiasi išskirti I a. vidurio – antrosios pusės horizontą. Likusio B₂ periodo (II a. pradžios – vidurio) medžiagai atstovauja pažymėti prūsų serijos akinių segių radiniai. Pagaliau II a. vidurio – pabaigos horizontą (B₂/C₁ periodas) atitinka pažymėti tokie radiniai – kai kurios prūsų serijos akinės sagės, A 72, A 95 tipo segės ir segė trikampėje kojele, antkaklės buoželiniais galais, keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais. Kaip matome, šiuo atveju pamėginome pilkapyno medžiagą suskirstyti į tris laikotarpius po 50 metų. Šie laikotarpiai ne visi sutampa su mūsų anksčiau išskirtomis dirbinių

chronologinėmis grupėmis. Visus tris laikotarpius jungia prūsų serijos akinės segės, pasirodžiusios ankstyviausiame laikotarpyje, daugiausia jų – viduriniame, tačiau jų yra ir vėlyviausiame pilkapyno naudojimo laikotarpyje. Kitaip tariant, vidurinis horizontas dengia ankstyvąjį, vėlyvasis – vidurinį.

Schemeje kiekvienas atskiras daiktas (segė, apyrankė ir t. t.) pažymėtas atskiru ženklu pilkapyse. Nors daiktų žymėjimas ir neleido datuoti atskirų pilkapių 10–20 metų tikslumu, tačiau jis labai ryškiai parodė ankstyvesnes ir vėlyvesnes pilkapyno dalis. Ankstyviausių pilkapių grupė gerai išsiskiria pilkapyno šiaurės ir vakarų dalyse. Dalis šios grupės pilkapių (XXIX, XXXI, XXXII, XXXIII) supilti arba į vakarus Jūros pusėn šiek tiek nuolaidėjančiame šlaite, arba šiauriniame pakilumos šlaite. Iš čia atsiveria (jei nėra medžių) puikus vaizdas į Jūros upės slėnį. Taigi pirmiesiems pilkapiams pasirinkta nepaprastai graži vieta. Šiai, pirmajai, grupei priklauso šiek tiek toliau į rytus esantys pilkapiai – XXVI, XXV, XXVII ir XXIV. Šią grupę pratęsia centrinėje pilkapyno dalyje esantys II, III, V, XXXVI, XXXVIII pilkapiai, iš dalies ir IX bei XI pilkapiai, esantys jau pilkapyno pietryčiuose. Ir šioje ankstyvojoje grupėje dalis pilkapių (II, III, V) buvo įrengti prie nuolaidėjančios į Jūros pusę, su gražiu vaizdu į Jūros slėnį, griovos. Ankstyvajai grupei priklauso ir XXII bei XX pilkapiai, įrengti griovos šiauriniame pakraštyje, o XX pilkapis (vakarų pusė) yra nuolaidėjančiame į Jūrą šlaite.

Taigi beveik visi I a. vidurio – antrosios pusės pilkapiai buvo įrengti gražiausiose vietose. Keli šio laikotarpio daiktai aptikti ir pietiniame pakraštyje esančiuose pilkapyse. Iš viso I a. viduryje ir antroje pusėje Paragaudyje buvo laidojama ar pradėta laidoti 19 pilkapių, o tai yra beveik pusė prieš tyrinėjimus išlikusių pilkapių sampilų.

Atkreipia dėmesį dar vienas dalykas – visi mūsų aptarti geležiniai papuošalai rasti ankstyvesnėje šiaurinėje pilkapių grupėje (XXII, XXIV ir XXIX),

tai patvirtina mūsų išvadą apie jų gamybą ir nešiojimą I a. viduryje – antroje pusėje.

Antrajam horizontui atstovaujantys pilkapiai daugiausia aptikti pilkapyno centrinėje ir pietinėje dalyse. Dalis jų taip pat buvo supilta pakilumoje su gražiu vaizdu į Jūros slėnį (VI, XVII, XVI). Matyti, kad II a. pirmojoje pusėje daugiausia laidota pilkapyno pietinėje dalyje.

Labai gražiai išsiskiria trečiojo horizonto pilkapių dalis. Pietinėje pilkapyno dalyje yra pilkapių grupė (VII, VIII, XII, XIII ir XVIII pilk.), kuri užima anksčiau laidojimui nepanaudotą plotą. Likusieji šio horizonto pilkapiai ar kapai su labai ryškiais II a. vidurio – antrosios pusės chronologiniais rodikliais išsismetę lanku palei rytinį pilkapyno pakraštį (X, I, XXXV pilk., I perk. – suardyto pilkapio vieta). Dalis trečiojo horizonto pilkapių taip pat įrengti vietose, iš kurių gerai matosi gretimos apylinkės (VII, XXXV pilk., suardyto pilkapio vieta I perk.).

Šiandien sunku pasakyti, kiek pilkapių (daugiausia, matyt, su vėlyviausio horizonto kapais ir radiniais) buvo suardyta ariant lauką. Bent dviejų pilkapių pėdsakų aptikta I ir II perkasose, tačiau jų galėjo būti taip pat plote tarp I, XL ir X pilkapių, kitame plote tarp IV pilkapio ir I bei II perkasų. Aišku, kad labiausiai sunaikintas yra rytinis pilkapyno pakraštys.

Šiuo metu negalima tiksliai atsakyti į klausimą, kiek žmonių buvo palaidota Paragaudžio pilkapyse. Galima pateikti tik apytikrius skaičiavimus. Kaip minėta, tyrinėtuose pilkapyse ir perkasose rasti 65 kapai. Jų skaičius turėjo būti didesnis, nes kai kuriuose pilkapyse ir perkasose rasti daiktai iš suardyto kapų. Tokių daiktų rasta III, XXXVII, XXXV, XXXIV, XI, XXXIX, XL, XXIV, XXII, XXI, XXVIII, XXXII, XXX, XXXIII pilkapyse, I ir II perkasose. Tarp atsitiktinių daiktų – įmoniniai kirviai, įvairūs papuošalai, kai kurie iš jų nedidelių matmenų. Taigi suardyti buvo abiejų lyčių žmonių, tarp jų ir vaikų kapai. Jeigu manysime, kad viename pilkapyje ar perkasose buvo suardyta tik po vieną kapą, Paragaudžio pilkapyne dar galėjo būti palaidota 16 ar šiek tiek daugiau žmonių. Pridėjus apytikrį (16–20) kapų skaičių prie tikrai rastų kapų, iš viso tirtame plote būtų apie 80–85 kapus. Galima padaryti dar vieną pataisą. Jeigu manysime, kad I pilkapis ir I perkasa (suardyto pilkapio vieta) yra rytinė pilkapyno riba, tai plote tarp šių pilkapių ir likusios pilkapyno dalies galėjo būti suardyta ar suarta dar

mažiausiai 10–12 pilkapių, kuriuose galėjo būti dar 20–25 kapai. Todėl pakankamai realus Paragaudžio pilkapyno kapų skaičius galėjo būti apie 100–110.

Žmonės tuose kapuose buvo laidojami pusantra šimtmečio, maždaug tarp 50 ir 200 m. e. metų. Biologų duomenimis, kiekvienam šimtmečiui priklauso penkios, mažiausiai keturios žmonių kartos. Taigi per 150 metų Paragaudyje galėjo pasikeisti apie 6–8 žmonių kartos, kurias vidutiniškai sudarė 14–18 žmonių. Tai nedidelis žmonių skaičius. Matyt, ir pati gyvenvietė buvo nedidelė.

Kadangi pilkapyno osteologinė medžiaga labai blogai išlikusi, mažai ką galima pasakyti apie Paragaudžio gyventojus antropologiniu požiūriu. Pirmiausia, sunku kalbėti apie bendruomenės lytinę sudėtį. Minėtina, kad iš 65 kapų 29 (t. y. 44,6 proc.) yra vyrų. Tikėtina, kad tarp jų galėjo būti ir paauglių berniukų kapų. Devyni kapai pagal tipiškas moteriškas įkapes priskirti moterims, aštuoni – paauglėms mergaitėms. Dar keturių vaikų kapų ir likusiųjų kapų mirusiųjų lytis nenustatyta. Taigi iš viso yra 12 vaikų kapų, o tai sudaro 18,4 proc. visų kapų skaičiaus arba 24 proc. kapų, kuriuose palaidoti nustatytos lyties asmenys. Šie duomenys artimi duomenims iš viena laikio Sargėnų kapinyno centrinėje Lietuvoje, kur vaikų kapų skaičius sudaro daugiau kaip 21 proc. visų kapų. Matyt, vaikų mirtingumas buvo didelis ir Paragaudžio bendruomenėje.

Tik keliuose kapuose pagal dantų liekanas pasisekė nustatyti mirusiųjų amžių*. XXV pilkapio k. Nr. 1 buvo palaidota mergaitė, kurios amžius – iki 13–14 metų, XVII pilkapio k. Nr. 2 – apie 16–25 metų mergina ar moteris, XXIV pilkapio k. Nr. 2 – apie 20–25 metų moteris, X pilkapio k. Nr. 3 – apie 30–50 metų vyras.

Aptardami laidoseną, trumpai apžvelgėme ir kapų turtingumą pagal įkapių kiekį. Iš pirmo žvilgsnio ryškesnę turtingumą Paragaudžio bendruomenėje (iš įkapių kiekio) sunku pastebėti. Minėjome, kad 50,7 proc. visų kapų rasta tik po 1–2 daiktus. Nemažai yra kapų, kuriuose rasta po 3–5 daiktus (36,9 proc.). Pastaruosius vadinkime vidutinio turtingumo kapais. Turtingiausi kapai yra su 6 (4 kapai, arba 6,15 proc.) ar 10 daiktų (1 kapas).

* Mirusiųjų amžių nustatė antropologas A. Barkus, už ką autorius jam nuoširdžiai dėkoja.

Vis dėlto pamėginsime apžvelgti šių trijų kapų grupių (neturtingų – 1–2 daiktai, vidutinio turtingumo – 3–5 daiktai ir turtingų – 6–10 daiktų) įkapių derinius (variantus).

Neturtingų kapų vyrų įkapės tokios. Dažniausiai sutinkamas variantas – tik įmovinis kirvis (6 kapai) ar siauraašmenis pentinis kirvis (1 kapas). Taigi yra 7 kapai (24,13 proc. vyrų kapų) tik su kirviais. Kitas variantas – įmovinis kirvis arba siauraašmenis pentinis kirvis ir peilis lenkta nugarėle (3 kapai, 10,3 proc. vyrų kapų). Šiuo atveju į kapus dedamas ir žemdirbystės įrankis – peilis lenkta nugarėle. Trečias variantas – įmovinis ar siauraašmenis pentinis kirvis ir ietigalis (2 kapai, 6,89 proc. vyrų kapų). Šiuo atveju dedamas ir ginklas – ietis. Ketvirtas variantas – įmovinis kirvis ir prūsų serijos akinė segė (2 kapai), penktas variantas – įmovinis kirvis ir I gr. apskrito pjūvio apyrankė (1 kapas). Pastarieji variantai yra panašūs – kapuose rasta po vieną darbo įrankį ir po vieną papuošalą. Tarp neturtingų vyrų kapų tik antro ir trečio varianto įkapės mums šį tą pasako apie palaidotų žmonių padėtį bendruomenėje. Matyti, kad dalis žmonių yra žemdirbiai, dalis – pilnateisiai bendruomenininkai. Ietis – pastarųjų kapo simbolis (plg. R. Köhler. 1975. P. 20).

Galima pastebėti dar vieną dalyką – ir šioje neturtingoje grupėje būta žmonių, nešiojusių žalvarinius papuošalus – seges ir apyrankes. Tačiau kapai su papuošalais sudaro tik 20 proc. neturtingų vyrų kapų skaičiaus.

Galima išskirti kelis neturtingų moterų ir vaikų (mergaičių) kapų įkapių variantus, tačiau jie socialiniu požiūriu mažai išraiškingi. Variantai tokie: pirmas – plokštelinis antsmilkinis (1 kapas), antras – du plokšteliniai antsmilkiniai (1 kapas), trečias – prūsų serijos akinė segė ir apyrankė, padaryta iš antkaklės (1 kapas), ketvirtas – prūsų serijos akinė segė ir žalvarinė įvija (1 kapas). Tarp nenustatytos lyties vaikų ir suaugusių žmonių kapų taip pat vyrauja dviejų žalvarinių papuošalų derinys, pavyzdžiui, antkaklė trimitiniais galais ir apyrankė pumpuriniiais galais; pagrindinės serijos akinė segė ir apyrankė pumpuriniiais galais; prūsų serijos akinė segė ir VI gr. pusiau apskrito pjūvio apyrankė; prūsų serijos akinė segė ir keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais; prūsų serijos akinė segė ir apyrankė pumpuriniiais galais; prūsų serijos akinė segė ir I gr. apskrito pjūvio apyrankė ir t. t. Kaip matome, šiuose kapuose vyrauja segės ir apyrankės derinys. Kiek įdo-

mesnis variantas – geležinė antkaklė trimitiniais galais ir žalvarinė apyrankė pumpuriniiais galais. Matyti, kad šios grupės moterys ir vaikai (mergaitės) nešiojo daugiau papuošalų negu vyrai ir tikriausiai nenustatytos lyties kapai daugiausiai buvo moterų. Tai nustatome pagal papuošalų derinius. Pažymėtina, kad tarp neabejotinai moteriškosios lyties atstovių kapų nėra kapų su darbo įrankiais.

Tarp pavadintų vidutinio turtingumo kapų devyniuose vyrų kapuose galima išskirti devynis įkapių derinius – variantus. Tik viename kape rasti geležiniai darbo įrankiai ir ginklai (įmovinis kirvis, peilis lenkta nugarėle, ietigalis), daugumoje kapų – geležiniai darbo įrankiai ir žalvariniai papuošalai (pvz., įmovinis kirvis, peilis lenkta nugarėle, prūsų serijos akinė segė; įmovinis kirvis, peilis lenkta įkote, prūsų serijos akinė segė; siauraašmenis pentinis kirvis, peilis lenkta nugarėle ir dvi prūsų serijos akinės segės), geležiniai darbo įrankiai ir ginklai, žalvariniai papuošalai (pvz., įmovinis kirvis, ietigalis, yla ar smeigtukas, pagrindinės serijos akinė segė ir apyrankė trimitiniais galais; įmovinis kirvis, ietigalis, A 69 tipo segė ir I gr. apskrito pjūvio apyrankė; įmovinis kirvis, ietigalis su užbarzdomis, prūsų serijos akinė segė ir dvi apyrankės pumpuriniiais galais). Dar du šios grupės įkapių variantai: ietigalis, peilis lenkta nugarėle ir geležinis smeigtukas; trys ietigaliai ir antkaklė buoželiniais galais. Daugelyje šios grupės kapų (net 66 proc.) aptikti ginklai (ietys) rodo, kad šiuos vidutinio turtingumo kapus reikėtų skirti laisviesiems žemdirbiams – bendruomenininkams. Šios grupės vyrai nešiojo kur kas daugiau žalvarinių papuošalų, kai kurie po dvi seges ar apyrankes, retais atvejais – ir antkakles.

Tarp vidutinio turtingumo moterų ir paauglių mergaičių kapų yra kapų su geležiniais darbo įrankiais, kurie paprastai randami kartu su įvairiais papuošalais. Rasta tokių derinių: peilis, žalvarinė apyrankė suapvalintais galais ir emalio karolių aparėlė; peilis, prūsų serijos segė ir žalvario cilindrių apvara; peilis, yla ir prūsų serijos akinė segė; yla, III gr. antkaklė trimitiniais galais, prūsų serijos akinė segė ir dvi I gr. apskrito pjūvio apyrankės, yla, keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais ir grandelė. Daugumoje vidutinio turtingumo moterų kapų aptikti įvairūs žalvarinių papuošalų deriniai (pvz., III gr. antkaklė trimitiniais galais, pagrindinės serijos akinė segė ir apskrito pjūvio apyrankė; antkaklė buoželiniais galais, I gr. apskrito pjūvio apyrankė ir

trikampio pjūvio apyrankė profiliuotais galais; kaklo apvara iš žalvarinių karolių ir įvijos, prūsų serijos akinė segė ir apyrankė pumpuriniiais galais; du plokšteliniai antsmilkiniai ir I gr. apskrito pjūvio apyrankė; ir kt.). Kai kada geležiniai papuošalai būna su žalvariniais (pvz., geležinė antkaklė trimitiniais galais, geležinis ritinis smeigtukas ir prūsų serijos akinė segė). Taigi šios grupės moterys (vadinkime jas pilnateisėmis bendruomenės narėmis) tarpusavyje varžėsi ne tik papuošalų gausumu, bet ir įvairiais jų deriniais. Keliuose šios grupės nenustatytos lyties kapuose rasti panašūs žalvarinių arba žalvarinių ir geležinių papuošalų deriniai. Manytume, tai irgi galėjo būti moterų kapai.

Tarp turtingiausių vyrų kapų su šešiais daiktais (3 kapai) visuose yra ginklų – ietigaliai, įmoviniai kirviai, dviejuose kapuose dar ir peilis ar peilis lenkta nugarėle. Šie kapai pasižymi ir žalvarinių papuošalų gausumu. Viename jų rastos dvi prūsų serijos akinės segės, dvi keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais, kitame – dvi tokios pat apyrankės ir prūsų serijos akinė segė, trečiame – dvi prūsų serijos akinės segės ir I gr. apskrito pjūvio apyrankė. Matyt, tai buvo turtingiausi bendruomenininkai ir kariai, turtine bei socialine padėtimi artimi genties ar giminės diduomenei. Šiai reikia skirti XX pilkapių vyro k. Nr. 1, kuriame, kaip minėta, rasta 10 daiktų – ginklų, darbo įrankių, kitų buitinės paskirties daiktų, papuošalų.

Iš turtingiausių su šešiais daiktais kapų tėra tik vienas moters kapas, kuriame be darbo įrankio (ylos), yra papuošalų komplektas. Tai du plokšteliniai antsmilkiniai, prūsų serijos akinė segė, įvjinė apyrankė ir geležinis smeigtukas.

Taigi, kaip matome, detali kiekybinė įkapių analizė pateikia šiek tiek aiškesnį paleosociologiniu aspektu vaizdą apie Paragaudžio bendruomenės gyventojų grupes.

Duomenis apie Paragaudžio kapų turtingumą pagal įkapių kiekį galima lyginti su vienalaikių paminklų tyrinėjimų duomenimis. Minėtame Sargėnų kapinyne centrinėje Lietuvoje net 45,4 proc. visų iš-tirtų kapų buvo tik po 1–2 daiktus, 19,2 proc. kapų – po 3–5 daiktus, tik 2,6 proc. po 6–8 daiktus, viename kape aptikta 12 daiktų. Kaip matome, Paragaudyje didesnis kapų su 3–5 daiktais procentas. Beje, Sargėnuose per 32 proc. visų iš-tirtų kapų nebuvo jokių įkapių, tačiau tarp jų buvo gana daug vaikų kapų. Paragaudyje yra tik trys kapai be įkapių, tarp jų

du vaikų kapai. Visgi ir Paragaudyje, ir Sargėnuose galime pastebėti panašias I–II m. e. a. baltų bendruomenių turtinės diferenciacijos tendencijas, kiek tai galima matyti iš laidojimo papročių.

Įdomu palyginti baltų žemių kapų turtingumo duomenis su I–II a. europinio Barbaricumo duomenimis. Pvz., dabartinės Vokietijos šiaurės rytų teritorijoje tarp Elbės ir Oderio šiuo požiūriu tirti 1006 kapai. Be abejo, duomenis sunku lyginti, nes ten buvo kitokie negu baltų laidojimo papročiai (skiriasi kai kurių kapų formos, įkapės). Šioje germanų genčių teritorijoje patraukia dėmesį daug neturtingų grupių kapų. Rasti 498 (t. y. 49,5 proc. visų kapų) tokie kapai. Jiems priskiriami kapai su viena sege, neturtingi vyrų kapai be ginklų su 3–5 daiktais, vyrų kapai su ginklais – 1–2 geležiniais ar žalvariniais daiktais ir pan. (P. Kaczanowski. 1968. P. 57–63). Įdomu ir tai, kad šioje germanų teritorijoje didelę dalį kapų (385, t. y. 38,2 proc. visų kapų) sudaro kapai be įkapių. Spėjama, kad šioje grupėje buvo ir vaikų kapų. Kaip matome, kai kurie statistiniai germanų teritorijos duomenys panašūs į pateiktus baltų teritorijos Lietuvoje duomenis. Galima palyginti ir Pševorsko kultūros kapinynų Lenkijoje duomenis. Tėn tarp ankstyvojo romėniško laikotarpio kapų 39,8 proc. sudaro kapai be įkapių arba tik su keramikos dirbiniais, 39,7 proc. kapų – su 1–2 papuošalais, metaliniais įrankiais ar buitiniais daiktais, kar-tais ginklais (K. Godłowski. 1960. P. 53, 60. III lent.). Pastarąją grupę kapų galima prilyginti mūsų išskirtiems Paragaudžio neturtingiems kapams. Minėto laikotarpio Pševorsko kultūros vidutinio turtingumo kapai su 3–5 daiktais sudaro 17 proc. visų kapų. Sargėnų kapų statistika panaši, o Paragaudyje tokių kapų daugiau. Taigi europiniame Barbaricume galime įžvelgti panašias įvairių genčių turtinės diferenciacijos tendencijas.

Tačiau mūsų pateiktus duomenis apie atskirų žmonių grupių turtingumą paleosociologiniu aspektu sunku palyginti su rašytinių šaltinių, konkrečiai su P. K. Tacito veikalų „Germanija“, duomenimis. Visų pirma, Tacitas nepateikia jokių duomenų apie aisčių (baltų) bendruomenių socialinę struktūrą. Antra, Tacito duomenis apie germanų gentis taikyti baltams galima tik su tam tikromis išlygomis, nors ir baltų, ir germanų genčių ūkinis ir ekonominis išsivystymo lygis buvo panašus. Nepamirškime Tacito liudijimo, kad aisčiai „javus bei kitus reikalingus augalus auginą uoliau negu tingūs germanai“.

P. K. Tacito veikale minima gana daug socialinių germanų genčių sluoksnių. Tai vergai, belaisviai, atleistiniai, laisvi giminės žmonės, kilmingieji, vyresnieji, vadai, viršininkai, valdovai (P. K. Tacitas. 1972. P. 5–31)*. Kokiems sluoksniams galėtume skirti Paragaudžio bendruomenės žmones? Tarp neturtin-guose kapuose palaidotųjų jau radome pilnateisių laisvų bendruomenininkų, žmonių, susijusių su žemdirbyste. Tarp neturtin-guose kapuose palaidotų žmonių ir tikriausiai tarp kapuose be metalinių įkapių palaidotų žmonių (pvz., Sargėnų kapinyne) tektų išskoti vergų – belaisvių, galbūt atleistinių. Tacitas nemini aiščius turėjus vergų, tačiau mini ginklus ir vykusias kovas. O kovose imami į nelaisvę priešai. Todėl belaisvių ir atleistinių baltų giminėse ir gentyse galėjo būti. Žinoma, belaisvių padėtį vargu ar galima lyginti su antikos vergų padėtimi. Tacitas mini, kad germanai vergų nelaiko šeimoje ir neskirsto jiems pareigų. Vergai šeiminkauja savo namuose ir savo šeimose. Šeiminkui vergas moka duoklę javais, gyvuliais bei drabužiais (P. K. Tacitas. 1972. P. 18).

Vidutinio turtingumo kapus Paragaudyje skyrėme laisviems giminės žmonėms, žemdirbiams bendruomenininkams, ginkluotiems bendruomenės nariams, moterims – laisvoms giminės narėms. Tarp turtingiausiuose kapuose palaidotų žmonių tikriausiai reikėtų ieškoti kilmingųjų bendruomenininkų ir karių. Patį turtingiausią kapą, kaip minėjome, galima skirti bendruomenės viršininkui. Pastarasis kapas buvo įrengtas didžiausiame pilkapyje, viršininkas išskirtas ir po mirties, o kitų laisvų žmonių kapai pilkapiuose neišsiskyrė. Pz., du turtingiausi vyrų kapai aptikti VII pilkapyje, kuris pagal akmenų vainiko vidinės pusės dydį buvo vienas iš mažiausių pietinėje pilkapyje. Ginkluotų ietimis vyrų kapai aptikti įvairiose pilkapyje dalyse, įvairaus dydžio pilkapiuose.

Labai mažai ką galima pasakyti apie Paragaudžio žmonių drabužius. Nors Paragaudyje kai kuriuose kapuose prie metalinių daiktų buvo rasta organinės medžiagos liekanų, tačiau audinių fragmentų pasitaikė labai retai. Audinių likučiai buvo tirti P. Gudyno restauracijos centre cheminės ir mikroskopinės analizės būdais**.

* Vargu ar lietuviškame vertime reikėjo vartoti terminus „kunigaikščiai“ ir „karaliai“, labiau tinkančius feodalizmo laikotarpiui. Mes pavartojome terminus „viršininkai“ ir „valdovai“.

XXXVIII pilkapiu moters k. Nr. 2 buvo aptikta vilnonio audinio skiautė, austa iš Z ir S krypties sukimo siūlų. Vilnonių audinių fragmentų rasta dar keliuose kapuose (XX pilk., vyro k. Nr. 1; XXII pilk., moters k. Nr. 1; XI pilk., vyro k. Nr. 1). Nustatytos kai kurių audinių spalvos. XX pilkapiu k. Nr. 1 rastas audinys buvęs dažytas indigu (t. y. mėlyna spalva), XI pilkapiu k. Nr. 1 rastas audinys buvęs raudonos spalvos. Taigi vilnoniai audiniai buvo dažomi natūraliais gamtiniais dažais. Žinoma, nedideli audinių fragmentai neleidžia atkurti drabužių pavidalo. Galima tik spėti, kad tai buvo viršutinių drabužių liekanos, nes dauguma fragmentų aptikta prie segių.

Reikia paminėti dar vieną įdomų dalyką. Kai kuriuose moterų kapuose antsmilkiniai aptikti virš organinės medžiagos liekanų – matyt, jie buvo nešiojami virš galvos apdangalų. XXIV pilkapiu moters k. Nr. 2 po antsmilkiniais rasta odos su šeriais ar šiurkščiais plaukais (neišdirbtos, bet ir ne visai žalios) liekanų. Tikriausiai šie antsmilkiniai nešioti virš odinės ar kailinės kepuraitės.

Kalbant apie verpimą, reikia paminėti ir XXXIII pilkapyje atsitiktinai rastą žalvarinį ritinį smeigtuką su užsikonservavusios virvutės liekanomis kilpelėje. Virvutė buvusi susukta iš vilnonių dvigubų siūlų kairiaja sukimo kryptimi.

Reikia pažymėti, kad vilnonių drabužių liekanos iš „laisvosios Germanijos“ teritorijos yra aptinkamos gana retai (plg. J. Maik. 1977. P. 77–97), be Jutlandijos pelkių radinių, kur aptikta ir sveikų drabužių. Buvo nustatyta tik nedaugelio vilnonių audinių tikroji spalva. Pavyzdžiui, Lenkijoje, Liubovidzų kapinyne kapuose (Slusko vaiv. š. Lenkijoje) rasti audiniai buvo geltonos, raudonos ir žydros spalvos (J. Maik. 1977. P. 97). Liubovidzų kapinyne priklausė Vielbarko kultūros ankstyvajam laikotarpiui, datuojamam nuo B₁ iki C_{1a} periodo. Taigi turime beveik to paties laiko kaip ir Paragaudžio paminklą, kuriame rasta panašiai dažytų vilnonių audinių liekanų.

Šiek tiek daugiau galima pasakyti apie Paragaudžio žmonių nešioseną. Mes minėjome abiejų lyčių žmonių kapų įkapes, jų derinius – variantus. Todėl plačiau nesikartodami priminsime vyrų, moterų

** Už atliktus tyrimus autorius nuoširdžiai dėkoja centro darbuotojoms J. Senvaitienei ir L. Vedrickienei.

ir mergaičių kapuose aptinkamus papuošalų derinius. Pamėginsime nešioseną aptarti pagal mūsų išskirtus tris chronologinius laikotarpius – horizontus.

Drabužių puošybai naudoti papuošalai, atliekantys ir konkrečias susegimo funkcijas (segės, smeigtukai) ir „gryni“ papuošalai (antsmilkiniai, antkaklės, kaklo apvaros, apyrankės, žiedai).

Kaip atrodė Paragaudžio gyventojų nešiosena mūsų išskirtu ankstyviausiu laikotarpiu (vėlyvuuju B₁ – ankstyvuuju B₂ periodu, t. y. I a. viduryje–antrojoje pusėje)? Vyrų drabužiai dažniausiai susegami viena sege (3 kapai, 111:5,7 pav.), retai dviem segėmis (1 kapas, 111:6 pav.), kartais naudota žalvarinė segė ir geležinis smeigtukas (1 kapas). Segės randamos krūtinės srityje, bet jų padėtis labai įvairi – dešinėje arba kairėje krūtinės pusėje; arti kaklo; galvutės (įvijos) atsuktos mirusiojo galvos link, mirusiojo kojų link; padėtos skersai krūtinės; įvijos atsuktos į dešinę krūtinės pusę. „Grynus“ papuošalus šio laikotarpio vyrų kapuose sudaro apyrankės. Keliuos kapuose jų rasta po vieną, viename – dvi vienodos, viename – trys skirtingos. Vėlyvesnio laikotarpio (B₂ periodo antrosios pusės, t. y. II a. pirmosios pusės) drabužiai taip pat dažniausiai susegami viena sege (4 kapai, 111:8 pav.), rečiau dviem segėmis (1 kapas, 111:4 pav.). Segės randamos įvairiose krūtinės srityse vietose, pavyzdžiui, dvi segės kairėje krūtinės pusėje, skersai krūtinės, įvijos atsuktos į kairę pusę, viena segė dešiniojo peties srityje, atsukta į jį kojele. Tik viename vyro kape segė rasta galvos srityje, šalia įmovinio kirvio. Galbūt ji puošė galvos apdangalą. Šio laikotarpio kapuose segės dažniausiai yra vienintelis vyrų papuošalas. Kartais kapuose randame ir vieną apyrankę. B₂/C₁ periodo (II a. antroji pusė) vyrų drabužiai ir toliau buvo susegami viena arba dviem segėmis, kurios randamos krūtinės srityje, dažniausiai netoli kaklo. Jų įvijos arba kojelės nukreiptos kairiojo peties link (111:1,2 pav.). Keliuose kapuose papuošalus dar sudaro dvi apyrankės, nešiotos ant abiejų rankų. Tik viename rasta antkaklė – vienintelis tame kape palaidoto vyro papuošalas (111:3 pav.).

Ankstyviausio laikotarpio (I a. vidurio – antrosios pusės) moterų drabužiai būdavo susegami dažniausiai viena sege (3 kapai, 112:1, 3, 4 pav.). Jos randamos padėtos skersai krūtinės, kartais netoli kaklo, įvijomis į kairę arba į dešinę pusę. Rastas tik vienas žalvarinės segės ir geležinio smeigtuko derinys (112:5 pav.). To pat laikotarpio mergaičių paug-

lių drabužiai susegami arba viena sege, arba vienu geležiniu smeigtuku. „Grynus“ moterų ir mergaičių papuošalus sudaro pora vienodų antsmilkinių (3 kapai, 112:2, 3, 6 pav.), du skirtingi antsmilkiniai (1 kapas), vienas antsmilkinis (1 kapas), žalvarinės arba geležinės antkaklės (3 kapai), įvairios kaklo apvaros, viena arba dvi apyrankės. Įdomu, kad kai kuriuose kapuose nerasta segių ar smeigtukų. Mergaičių vėlyvesnio laikotarpio kapuose (II a. pirmoji pusė) rasta po vieną segę kairiojo ar dešiniojo peties srityje. Kitus papuošalus sudaro kaklo apvaros, apyrankė ir žiedas. B₂/C₁ periodo moterų ir mergaičių drabužiai susegami viena sege (112:8 pav.), kitus papuošalus sudaro antkaklės (1 kapas, 112:7 pav.), kaklo apvaros (1 kapas), viena arba dvi apyrankės. Jeigu kape aptinkamos dvi apyrankės, jos yra vienodos.

Galima pamėginti Paragaudžio gyventojų nešioseną palyginti su likusios vakarų Žemaitijos dalies senojo geležies amžiaus pirmosios pusės medžiaga. Reikia pažymėti, kad pilkapyuose kaip Akmenių ir Perkūniškės, Kelmės raj., Sandrausiškės, Raseinių raj. (P. Baleniūnas. 1939.), Vienragių ir Pribitkos, Plungės raj. (V. Valatka. 1966. P. 12–17; M. Michelbertas. 1980. P. 110–133; J. Stankus. 1987. P. 57–70), Jonelaičių, Šiaulių raj. (V. Urbanavičius. 1974. P. 57–58) tėra tik apie 20 ištirtų I–II amžių kapų. Dėl šios priežasties duomenys statistikos požiūriu yra gana menki. I a. antrojoje pusėje gyvenusių vyrų drabužiai susegami viena sege (1 kapas). II a. pirmojoje pusėje gyvenusių – taip pat dažniausiai susegami viena sege (3 kapai), kartais dviem vienodomis ar dviem skirtingomis segėmis (2 kapai). Kitus vyrų papuošalus sudaro antkaklės (aptiktos 4 kapuose), įvairios apyrankės, nešiotos ir po vieną (ant vienos rankos), ir po dvi (ant abiejų rankų), retai po penkias (4 vienodos ant dešinėsios rankos, dar 1 kitokia ant kairiosios rankos). Patraukia dėmesį palyginti dažnai vyrų kapuose randamos antkaklės. B₂/C₁ periodo (II a. antrosios pusės) vyrų nešiosena beveik nepasikeitė. Drabužiai susegami viena (3 kapai), dviem skirtingomis segėmis (1 kapas), sege ir smeigtuku (1 kapas). Šio laikotarpio vyrų kapuose taip pat dažnai randamos antkaklės (5 kapai), tačiau retai – apyrankės (1 kapas). Taigi likusios pilkapyne vakarų dalies vyrų nešiosena buvo artima Paragaudžiui, tik pastarojo vyrų kapuose šiek tiek mažiau rasta papuošalų.

Dar mažiau duomenų turime apie šios Žemaitijos pilkapyių dalies moterų nešioseną. I a. antroje pusėje moterys ir mergaitės nešiojo po du plokštėlinius antsmilkinius (2 kapai), kiti papuošalai – apyrankės, nešiotos po dvi (1 kapas). II a. pirmosios pusės kape (Sandrausiškė, II pilk., k. Nr. 7) segė buvo aptikta ant mirusiosios kaukolės viršugalvio. Ja tikriausiai prie plaukų buvo prisegtas galvos apdangalas. Drabužiai krūtinės srityje buvo susegti ritiniu smeigtuku, likę papuošalai – žalvarinių įvijų apvara ir dvi apyrankės, po vieną ant kiekvienos rankos. II a. antrosios pusės kapuose jau rasta antkaklių, kartais po dvi skirtingas viename kape. Apyrankės nešiotos po vieną (2 kapai), drabužiai susegami viena sege (1 kapas). Taigi moterų nešiosena artima Paragaudžio moterų nešiosenai.

Nedaug ką galima pasakyti apie vakarų Lietuvos gyventojų, palikusius kapinynus su akmenų vainikais, senojo geležies amžiaus pirmosios pusės nešioseną. Tarp tyrinėtų šio regiono kapinynų turime tik kelis, kuriuose yra vos keliolika tiksliau datuojamų B₂ ir B₂/C₁ periodo kapų. Tokių kapų rasta Kurmaičių, Rūdaičių II, Kašūčių ir Padvarių kapinynuose, Kretingos raj. (žiūr. P. Kulikauskas. 1968. P. 12–56; M. Michelbertas. 1968. P. 56–73; Э. Радзивиловайте. 1968. p. 64–65; I. Jablonskis 1978. P. 64–70; I. Jablonskis. 1980. P. 46–48). Galima pažymėti, kad vakarų Lietuvoje B₂ periodu tiek vyrai, tiek moterys drabužius susegdavo viena sege (2 kapai) arba trim vienodomis segėmis (1 vyro kapas). Kai kuriuose B₂/C₁ periodo kapuose rasta gana daug įkapių. Yra kapų su 10 daiktų (2 kapai), su 16 ar net 25 daiktais. Taigi dalis to laikotarpio kapų aiškiai turtingesni už Paragaudžio gyventojų kapus. Vakarų Lietuvoje B₂/C₁ periodo vyrų drabužiai būdavo susegami dažniausiai dviem segėmis, neretai – skirtingomis (3 kapai), kartais viena sege (1 kapas). Likusius vyrų papuošalus sudaro antkaklė (1 kapas), apyrankės ir žiedai. Nešioti diržai su metalinėmis sagtimis (1 kapas). To laikotarpio vakarų Lietuvos moterų kapai ypač pasižymi daiktų įvairumu. Moterų drabužiams susegti naudojama viena sege (5 kapai). Dažnai aptinkami įvairūs deriniai: dvi segės ir smeigtukas; segė ir smeigtukas; dvi segės ir du smeigtukai, sujungti grandinėle; keturios segės ir du smeigtukai su grandinėle. Kartais segė randama ir mirusiosios galvos srityje (Kurmaičiuose, k. Nr. 22). Įvairūs ir kiti moterų papuošalai. Tai antkaklės, stiklo, emalio, žalvarinių karolių ir kabučių apvaros, apyrankės ir žie-

dai. Kaip matome, vakarų Lietuvos moterų II a. antrosios pusės drabužiai kur kas gausiau (palyginti su Paragaudžio) puošti metaliniais papuošalais, įvairiomis apvaromis.

Galima Paragaudžio gyventojų nešioseną lyginti ir su centrine Lietuva, kur tyrinėtas to paties laiko Sargėnų kapinynas. Sprendžiant pagal išlikusius J. Puzino tyrinėjimų dienoraščius (J. Puzinas. 1938–1941.) ir kapų aprašymą, Sargėnų bendruomenės vyrų ir moterų nešiosena ryškiai skyrėsi. Tarp vėlyvojo B₁ periodo – ankstyvojo B₂ periodo moterų kapų daugiausia buvo rasta žalvarinių ar geležinių smeigtukų (16 kapų) ir tik viename kape – segė. To laikotarpio vyrų kapuose randama po vieną ar dvi seges (2 kapai), kartais segė ir smeigtukas (1 kapas), smeigtukas (1 kapas). Kitus vyrų papuošalus sudaro apyrankės, nešiotos po vieną ant dešinėsios rankos. Moterų nešiosenai būdingiausi įvijiniai antsmilkiniai, kurie rasti net 50 moterų kapų. Daugiausia nešiota po du, labai retai po vieną antsmilkinį. Viename kape rasti ir du plokštėliniai antsmilkiniai. Dar moterų kapuose rasta antkaklių, įvairių kaklo apvarų, apyrankių. Įprotis susegti moterų drabužius smeigtukais, vyrų – segėmis išlieka ir vėlyvesniu B₂ periodu. Penkiolikoje šio laikotarpio vyrų kapų rasta po vieną segę, po dvi – keturiuose kapuose, segės ir smeigtuko derinys – tik viename kape. Šešiuose šio laikotarpio moterų kapuose rasta po vieną smeigtuką, viename – dvi segės, dviuose kapuose po vieną segę. Ir šio laikotarpio moterų kapai turtingesni antkaklių, kaklo apvarų, apyrankių. Mažiausiai duomenų turime apie B₂/C₁ periodo kapus. Čia vyrų kapuose taip pat rasta viena ar dvi segės. Taigi centrinės Lietuvos gyventojai senojo geležies amžiaus pirmoje pusėje nešiojo pagal „vyriską“ ir „moteriską“ madas, kas Paragaudžio gyventojų nešiosenoje nėra taip ryšku.

Galima Paragaudžio gyventojų nešiosenos duomenis palyginti su vakarų baltų nešiosena. B₂ periodo Sambijos moterų drabužiai susegami dažniausiai dviem arba keturiomis segėmis, rastas net šešių segių derinys, smeigtukai visai nenaudojami (M. Tempelmann-Maczyńska. 1985. P. 69; 1989. P. 85). Drabužiai puošiami apyrankėmis (dažniausiai poromis), karolių apvaromis, metalinėmis antkaklėmis, diržais su metalinėmis sagtimis. Panašiai Sambijos moterų rūbai puošiami ir B₂/C₁ periodu. Vakarų baltų kultūros Mrongovo grupėje B₂ ir B₂/C₁ periodų moterų rūbai dažniausiai susegami

viena ar dviem segėmis, retai – smeigtukais. Kitus papuošalus sudaro antkaklės, apyrankės, kaklo apvaros (M. Tempelmann-Maczyńska. 1985. P. 70–71). Panašūs ir Suvalkų grupės B₂/C₁ periodo moterų papuošalai. Taigi Paragaudžio moterų nešiosenai artimesnė Mrongovo ir Suvalkų grupės moterų nešiosena.

Prūsų kaimynėje, Vielbarko kultūroje, B₁–B₂ periodų moterų nešiosenai būdingas kelių segių derinys – nuo vienos iki keturių segių. Tarp kitų papuošalų galima paminėti nešiojus vieną ar dvi apyrankes, kartais aptinkamas karolių apvaras, diržas su metalinėmis sagtimis (M. Tempelmann-Maczyńska. 1989. P. 65–72). Matyti, kad kai kurie nešiosenos elementai buvo panašūs, kai kurie skyrėsi nuo Paragaudžio gyventojų nešiosenos.

Deja, trūksta duomenų palyginti vyrų nešioseną. Vienas dalykas iš karto krinta į akis. Nėra nei vieno Paragaudžio vyrų ir moterų kapo, kuriame būtų aptikta odinių diržų su metalinėmis dalimis liekanų. Tokie diržai, kaip matėme, moterų nešioti ir Sambijoje, Vielbarko kultūroje. Galbūt Paragaudžio žmonės drabužiams sujuosti naudojo odinius diržus be sagių ar austas juostas.

Patraukia dėmesį dar viena nešiosenos detalė. Tiek vyrų, tiek moterų kapuose segės aptinkamos galvutėmis – įvijomis atsuktos įvairiomis kryptimis. Sprendžiant iš segių padėties krūtinės srityje, viršutiniai rūbai būdavo susegami arba dešiniojo, arba kairiojo peties srityje, krūtinės viduryje, kairėje ar dešinėje krūtinės pusėje. Arba nebuvo pastovios mados (ji, be abejo, per 150 metų galėjo keistis), arba nešioti skirtingo kirpimo viršutiniai drabužiai. Be to, Paragaudžio radiniai rodo, kad europietiška mada susegti viršutinius drabužius segėmis Lietuvoje tvirtai buvo įsigalėjusi nuo I a. vidurio. Matyt, su šia mada į Lietuvos baltų žemes atkeliavo ir bendro visai Europai stiliaus papuošalai – pagrindinės serijos akinės segės, IV gr. labai profiliuotos segės, apyrankės pumpuriniais galais.

Tačiau, kaip minėjome, didesnę dalį sudaro papuošalai, būdingi baltų gentims, arba papuošalai, kurių rasta tik Lietuvos teritorijoje. Tai leidžia teigti, kad didesnė dalis daiktų, aptiktų Paragaudžio pilkapiuose, yra vietinių meistrų darbo. Žinoma, kalbėti apie Paragaudžio bendruomenės amatus netyrinėjus gyvenvietės yra sunku. Vis dėlto galima teigti, kad bendruomenės kalviai gamino pagrindinius geležinius darbo įrankius – įmovinius ir siauraašme-

nius pentinius kirvius, įvairios paskirties peilius, ylas. Dar I a. viduryje jie gamino ir geležinius papuošalus – antkakles trimitiniais galais, apyrankes, ritinius ir lazdelinius smeigtukus.

Neabejotina, kad didesnė dalis žalvarinių papuošalų yra pagaminta vietinių meistrų. Tačiau neaišku, ar Paragaudyje nuolat dirbo meistras juvelyras? Minėjome, kad yra grubiai pataisytų daiktų arba iš vieno daikto nelabai vykusiai padarytas kitas. Pavyzdžiui, antkaklės buoželiniais galais lankelis buvo „pataisytas“ lūžimo vietoje užlenkiant ir sukabinant galus, iš vytinės antkaklės kilpiniais galais padaryta įvijinė apyrankė, paliekant vieną grubiai nulažtą galą. Greičiausiai Paragaudžio bendruomenę aptarnaudavo keliaujantys meistras.

Paragaudžio bendruomenėje tikriausiai buvo apdirbamas medis, nes beveik visuose vyrų kapuose aptikti geležiniai kirviai. Galime konstatuoti buvus verpimo ir audimo verslą, ką liudija minėti vilnonių audinių likučiai, vilnonių siūlų virvutė.

Kaip matėme, Paragaudžio bendruomenė nebuvo uždara. Ją pasiekdavo tolimuose kraštuose pagaminti daiktai, darė įtaką įvairios kultūros. Aptardami kapuose rastus daiktus, mes minėjome importinius dirbinius. Tarp pastarųjų išskyrėme romėnišką importą. Tai emalio karoliai, puošti augaliniu ornamentu, akutėmis, didžiulė žalvarinė A 69 tipo labai profiliuota segė. Minėta, kad segė pateko iš Romos imperijos Padunijos provincijų, su kuriomis baltų genčių žemes jungė garsusis „Gintaro kelias“. Šio kelio atšaka iš prūsų žemių vedė į vakarų Lietuvą, iš kur importo daiktai Žemaitijos pilkapyių kultūrinę sritį galėjo pasiekti vandens keliu (Nemunu ir Jūros upe), galbūt sausumos keliais.

Tais pačiais keliais į Paragaudį pateko daiktai iš Žemutinio Pavyslio – Vielbarko kultūros teritorijos. Tai žalvarinė A 96 tipo laiptelinė segė su aukso folija, tikriausiai dalis apyrankių pumpuriniais galais. Nereikia užmiršti, kad Vielbarko kultūroje gana plačiai naudotos prūsų serijos akinės segės (plg. M. Pietzak. 1981. P. 111, 4 pav.), kurios labai gerai žinomos iš vakarų baltų teritorijos – Sambijos ir Mozūrų (W. Nowakowski. 1996. 3 žemėl. ir kt.). Vielbarko ir vakarų baltų kultūriniai ryšiai geriausiai atsekami nuo B₂ periodo. Šiuos ryšius ypač pagyvino abiejų kultūrų gyventojų bendri gintaro prekybos interesai (W. Nowakowski. 1989. P. 143–149; 1996. P. 98–99). Kaip minėta, Paragaudyje rasta ir daugiau dirbinių, artimų prūsų teritori-

jos daiktams. Taigi gana ryški Romos imperijos Padunijos provincijų – Vielbarko – prūsų kultūros srovė, senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje pasiekusi Žemaitijos gyventojus.

Ši labai stipri kultūros srovė pasiekė Latviją, Baltijos finougrių žemes – Estiją, Suomiją. Tiek Latvijos baltų žemėse, tiek finougrių teritorijoje aptinkamos prūsų serijos akinės segės, apyrankės pumpuriniais galais, kai kurie kiti iš pietų ir pietvakarių teritorijos kilę daiktai (H. Moora. 1938. P. 57–65, 97, 388–390; M. Schmiedehelm. 1931. P. 395–400; U. Salo. 1968. P. 91–93, 95, 109–110; ir kt.). Reikia pažymėti, kad prie šios kultūros srovės paplitimo šiaurės kryptimi prisidėjo ir Žemaitijos pilkapių kultūrinės srities gyventojai. Mes minėjome Suomijoje rastas III gr. antkakles trimitiniais galais, labai artimas lietuviškoms. Estiją ir Suomiją pasiekė taip pat Lietuvos-Latvijos pilkapių teritorijai būdingas papuošalas – keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (plg. H. Moora. 1938. P. 375–376). Taigi kultūriniai ryšiai nebuvo vienpusiški.

Paragaudžio pilkapynas priklauso didžiulei Žemaitijos ir šiaurės Lietuvos pilkapių kultūrinei etninei sričiai. Ši kultūrinė sritis ima skirtis jau B₁ periodu, o B₂ formuojasi svarbiausia jos teritorija. Paragaudžio pilkapynas yra šios teritorijos vakarų dalyje, kurioje vėliau susiformavo žemaičių gentinis junginys. Manytume, kad šios pilkapių vakarų teritorijos gyventojus galėtume vadinti pražemaičiais, nors senajame geležies amžiuje jų materialinės ir dvasinės kultūros bruožai labai mažai skyrėsi nuo toje pačioje pilkapių kultūrinėje srityje gyvenusių žemgalių ir sėlių.

Paragaudžio pilkapių tyrinėjimai patvirtino ankstesnę mūsų išvadą, kad kalvotosios Žemaitijos apgyvendinimas m. e. pradžioje vyko iš Lietuvos pajūrio teritorijos. Minėjome, kad dviejų Paragaudžio pilkapių (XXX ir XV) akmenų vainikai labai primena vakarų Lietuvos kapinynų akmenų vainikus. Be to, dar du pilkapiai turėjo vidinį ir išorinį akmenų vainikus – tai taip pat akivaizdus ryšys su senesniais pilkapiais pajūryje, senesniųjų laidojimo tradicijų tąsa.

Anksčiau pateikta laidosenos analizė leidžia mums pažvelgti į Paragaudžio senojo geležies amžiaus gyventojų dvasinį pasaulį, pasaulėjautą. Nekar-tojant to, kas jau pasakyta, galime nurodyti pagrindinius pasaulėjautos bruožus. Paragaudžio bendruomenei būdingas tikėjimas pomirtiniu pasauliu, pro-

tėvių kultas, kai kurių dangaus šviesulių (Saulės, Mėnulio, Šiaurinės žvaigždės) – dievybių garbinimas. Tai atspindi pats pilkapių įrengimas: apskritas vainikas (ratas) – Saulės, puslankio formos priestato vainikas – Mėnulio simboliai. Apeigas su ugnimi taip pat galima sieti su Saulės kultu, nes ugnis simbolizavo Saulę. Minėjome, kad ryšį su dangaus dievybių kultu atspindi ir mirusiųjų erdvinis orientavimas. Sollarinių ženklų randame ant Paragaudžio gyventojų naudotų papuošalų. Nedideli apskritimai (akutės) yra ant pagrindinės ir prūsų serijos akininių segių, apyrankės su praplatintu tuščiaviduriu lankeliu, III gr. apskrito pjūvio apyrankės. Su Saulės simbolika galima sieti ratelinių smeigtukų galvutes, plokštinius antsmilkinius.

Minėti pasaulėjautos bruožai būdingi daugumai senojo geležies amžiaus pirmosios pusės baltų genčių, tam tikru mastu ir platesnei vadinamosios „laisvosios Germanijos“ teritorijai. Tačiau Paragaudžio gyventojų laidojimo paminklų įrengime yra ir specifinių laidosenos (pasaulėjautos) bruožų. Pirmiausiai tai takai – grindiniai, eję nuo vieno pilkapio į kitą, akmenų grindiniai kai kurių pilkapių sampluose, tose vietose, kur dar nelaidota. Ypač įdomus paprotys dėti mirusiesiems į kapus netinkamus naudoti daiktus. Tai ietigaliai su nulaužtais galais ar užbarzdomis, peiliai lenkta nugarėle ir peilis dalgėlė su nulaužtais smaigaliais, kai kurie sugadinti ar grubiai sutaisyti papuošalai. Vargu ar tai galima paaiškinti vien Paragaudžio bendruomenės gyventojų taupumu, įdedant mirusiesiems sugadintus, nereikalingus daiktus. Su mirusiaisiais – artimais žmonėmis ir ypač su jų globėjais – požemio dievybėmis vargu ar buvo galima taip elgtis. Prisiminkime, su koku dėmesiu mirusiesiems buvo parinkta pilkapių vieta, iš kurios atsiveria gražus vaizdas į Jūros slėnį, kaip tvarkingai būdavo statomi akmenų vainikai. Matyt, sugadintų daiktų dėjimą į kapus lėmė įsitikinimas, kad aname pasaulyje ir daiktai „atgyja“ pomirtiniam gyvenimui.

Paragaudžio pilkapių tyrinėjimų medžiaga yra reikšminga ir Lietuvos, ir platesnio Rytų Europos regiono archeologijos požiūriu. Paragaudyje rasta unikalių (geležies antkaklės trimitiniais galais, žalvarinė apyrankė trimitiniais galais) ir retų dirbinių (žalvarinės antkaklės tuščiaviduriais trimitiniais galais, pagrindinės serijos akinės segės), importo daiktų (A 69 ir A 96 tipo žalvarinės segės, emalio karoliai)

Lietuvos archeologinei medžiagai. Kapų kompleksai leido kur kas išsamiau susipažinti su senojo geležies amžiaus pirmojoje pusėje buityje naudotais daiktais, to laikotarpio žmonių nešiosena, kaimyninių ir tolimesnių genčių kultūrine įtaka. Šie duomenys leidžia kalbėti ir apie aptariamo laikotarpio europinės (barbariškosios) mados elementus Paragaudžio gyventojų buityje (drabužių susegimas segėmis, Europai bendro stiliaus papuošalai) ir kai kuriuos baltų nešiosenos skirtingumus, palyginti su likusiu europiniu Barbaricumu. Įkapių kiekybinė analizė leido pažvelgti į baltų bendruomenių socialinę struktūrą, palyginti šiuos duomenis su didesne Europos teritorija.

Kapų kompleksai leido patikslinti kai kurių žalvarinių ir geležinių daiktų chronologiją, atsekti, kada kai kurie daiktai imti dėti į kapus.

Nereikia užmiršti, kad Paragaudžio pilkapynas yra seniausias laidojimo paminklas dabartiniame Šilalės rajone, vienas seniausių paminklų pilkapių vakarų teritorijos dalyje. Tai vienas didžiausių tyrinėtų senojo geležies amžiaus pilkapių pagal ištirtų pilkapių ir kapų skaičių Lietuvoje.

Visų tyrinėtų pilkapių sampilai buvo vėl supilinti paliekant juose beveik nejudintus akmenų vainikus. Taigi paminklas I–II amžių Paragaudžio žmonėms lieka.

Sutrumpinimai

A. Įstaigos:

ASA – Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyriaus archyvas.

B. Leidiniai:

AETL – Archeologiniai ir etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje... metais. Vilnius.

ATL – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje ... metais. Vilnius.

LAP – Lietuvos archeologiniai paminklai. Lietuvos pajūrio I–VII a. kapinynai. Vilnius.

MAD'A – Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai. A serija. Vilnius.

AO – Археологические открытия ... года. Москва.

ŠALTINIAI

Baleniūnas P.

1939. Kelmynų, Rinkšelių ir Sandrausiškės pilkapiai. 1939 m. tyrinėjimai. ASA, Nr. 237.

Puzinas J.

1938–1941. Sargėnai Kaune. Vytauto Didžiojo Kultūros muziejaus 1939 ir 1940 m. archeologinių kasinėjimų ataskaita. ASA, Nr. 927.

Sargėnų kapinyno tyrinėjimai 1938 m. ASA, Nr. 326.

Sargėnų kapinyno 1938–1941 m. tyrinėjimų dienoraštis. ASA, Nr. 377.

Statkevičius V.

1976. Kvėdarnos apylinkės žmonės. Iš amžių glūdumos. 1976 m. kompleksinės ekspedicijos medžiaga. Mašinraštis V. Statkevičiaus archyve.

Tacitas P. K.

1972. Germanija // Rinktiniai raštai. V. P. 5–31.

LITERATŪRA

Almgren O.

1923. Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen. Leipzig.

Alseikaitė-Gimbutienė M.

1946. Die Bestattung in Litauen in der vorgeschichtlichen Zeit. Tübingen.

Astrauskas A.

1994. Laidojimo papročiai Marvelės kapinyne // Vidurio Lietuvos archeologija. V. P. 21–27.

Beckmann Ch.

1969. Metallfingerringe der römischen Kaiserzeit im freien Germanien // Saalburg Jahrbuch. 26. P. 5–106.

Daugudis V.

1962. Aukštadvario piliakalnio įtvirtinimai ir pastatai // MAD'A. 1(12). P. 43–69.

Domański G.

1973. Zagadnienie tak zwanej kultury burgundzkiej // Przegląd archeologiczny. 21. Wrocław. P. 123–163.

Gaerte W.

1929. Urgeschichte Ostpreussens. Königsberg.

Godłowski K.

1960. Studia nad stosunkami społecznymi w okresach późnolateńskim i rzymskim w dorzeczu Odry i Wisły. Proba interpretacji cmentarzysk. Warszawa-Wrocław.

Jablonskis I.

1978. Kašučių (Kretingos raj.) pilkapių tyrinėjimai 1975 metais // AETL 1974 ir 1975 metais. P. 64–70.

1980. Padvarių pilkapiai (Kretingos raj.) // ATL 1978 ir 1979 metais. P. 46–48.

Jamka R.

1964. Fibule typu oczkowatego w Europie Środkowej z szczególnym uwzględnieniem ziem polskich // Materiały Starożytność. X. Warszawa.

Jankuhn H.

1933. Zur Besiedlung des Samlandes in der älteren römischen Kaiserzeit // Prussia. Bd. 30. T. 1. Königsberg. P. 202–226.

1950. Zum räumlichen Gliederung der älteren Kaiserzeit in Ostpreussen // Archaeologia Geographica. Jg. 1., H. 4. Hamburg. P. 54–64.

Jovaiša E.

1988. Dauglaukio kapinynas // ATL 1986 ir 1987 metais. P. 75–77.

Kaczanowski P.

1968. Próba rekonstrukcji stosunków społecznych ludności terenu północnowschodnich Niemiec w okresie wczesnorzymskim w swietle badań przeprowadzonych nad materiałami grobowymi // Prace archeologiczne. 10. P. 51–67.

1995. Klasyfikacja grotów broni dzwecowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego. Kraków.

Katalog

1880. Katalog der Ausstellung prähistorischer und anthropologischer Funde Deutschlands. Berlin.

Kivikoski E.

1973. Die Eisenzeit Finnlands. Helsinki.

Köhler R.

1975. Untersuchungen zu den Grabkomplexen der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen unter Aspekten der religiösen und sozialen Gliederung // Göttingen Schriften zur Vor- und Frühgeschichte. 13. Neumünster.

Kulikauskas P.

1968. Kurmaičių kapinynas // LAP. P. 12–56.

LAA

1975. Lietuvos TSR archeologijos atlasas. II. Piliakalniai. V.
1978. Lietuvos TSR archeologijos atlasas. IV. I–XIII a. radiniai. V.

Luchtanas A.

1994. „Aukuro kalno“ piliakalnio Kernavėje tyrinėjimai // ATL 1992 ir 1993 metais. P. 50–53.

Maik J.

1977. Tkaniny z okresu rzymskiego z terenu Polski // Pomorania antigua. VII. P. 77–145.

Michelbertas M.

1968. Rūdaičių II kapinynas // LAP. P. 56–73.
1980. Vienragių pilkapyno tyrinėjimai 1977 metais // Istorija. V. XX(1). P. 110–133.
1984. Paragaudžio pilkapiai // ATL 1982 ir 1983 metais. P. 58–60.
1986 a. Senasis geležies amžius Lietuvoje. V.
1986 b. Tyrinėjimai Kvėdarnos apylinkėse 1985 m. // ATL: 1984 ir 1985 metais. P. 61–63.
1988. Tyrinėjimai Paragaudžio pilkapyne // ATL 1986 ir 1987 metais. P. 55–59.
1990. Tyrinėjimai Paragaudžio pilkapyne // ATL 1988 ir 1989 metais. P. 56–60.
1992 a. Tyrinėjimai Paragaudžio pilkapyne // ATL 1990 ir 1991 metais. I. P. 111–114.
1992 b. Antkaklių trimitiniais galais (III gr.) chronologijos klausimu // Lietuvos archeologija. 9. V. P. 127–132.
1992 c. Die Kontakte zwischen den Donauebenen und Litauen in der römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit // Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter. Kraków. P. 279–284.
1994 a. Paragaudžio pilkapyno tyrinėjimai // ATL 1992 ir 1993 metais. P. 104–107.
1994 b. Paragaudžio pilkapynas // Šilalės kraštas. I. V. P. 11–25.
1994 c. Paragaudžio pilkapiai // Baltų archeologija ir etnologija. Naujausių tyrimų rezultatai. V. P. 5–8.

Moora H.

1938. Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. II. Tartu.

Nowakowski W.

1989. Kultura wielbarska a zachodniobałtyjski krąg kulturowy // Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim. II. Lublin. P. 143–159.
1996. Das Samland in der römischen Kaiserzeit und seine Verbindungen mit dem römischen Reich und der barbarischen Welt. Marburg–Warszawa.

Pietrzak M.

1981. Uwagi na temat krystalizowania się cech kultury wielbarskiej w swietle badań na cmentarzysku z okresu przedrzymskiego i wpływów rzymskich w Pruszczy Gdańskim stan. 10, woj. Gdańskie // Problemy kultury wielbarskiej. Słupsk. P. 107–115.

Prahistoria ziem polskich.

1981. T. V. Późny okres lateński i okres rzymski. Wrocław i inni.

Rickevičiūtė K.

1992. Kulautuvos (Kauno raj.) kapinyno tyrinėjimai // ATL 1990 ir 1991 metais. I. P. 114–117.

Salo U.

1968. Die frühromische Zeit in Finland. Helsinki.

Stankus J.

1987. Pribitkos (Plungės raj.) II–III a. pilkapiai // MAD'A. 4(101). P. 57–70.

Svetikas E.

1989. Dzirmiškių pilkapynas (1988 m. tyrimai). Alytus.

Schmiedehelm M.

1931. Über die Beziehungen zwischen dem Weichselgebiet und Estland zur römischen Eisenzeit // Congresus secundus archaeologorum balticorum. Riga. P. 395–408.

Šnore R.

1936. Izrakumi Salenieku „kara kapos“ Makašānu pagastā // Senatne un māksla. II. Riga. P. 25–46.

Tempelmann–Maćczyńska M.

1985. Części stroju kobiecego w okresie rzymskim na obszarze środkowo – i wschodnioeuropejskiego Barbaricum. Kraków.
1989. Das Frauentrachtzubehör des mittel- und osteuropäischen Barbaricums in der römischen Kaiserzeit. Kraków.

Tischler O., Kemke H.

1902. Ostpreussische Altertümer aus der Zeit der grossen Gräberfelder nach Christi Geburt. Königsberg.

Urbanavičius V.

1974. Jonelaičių (Šiaulių raj.) švedkapis // AETL 1972 ir 1973 metais. P. 57–58.

Valatka V.

1966. Vienragių pilkapiai (1963 m. archeologiniai tyrinėjimai) // Muziejai ir paminklai. V. P. 12–17.
1974. Paragaudžio (Šilalės raj.) senkapis // AETL 1972 ir 1973 metais. P. 74–77.

Volkaitė–Kulikauskienė R.

1984. Derliaus nuėmimo įrankiai Lietuvoje m. e. I tūkstantmetyje ir II tūkstantmečio pradžioje (1. Peiliai – pjautuvėliai m. e. I–IV a.) // MAD'A. 4(89). P. 79–91.

Voss A.

1880. Photographisches Album der Ausstellung praehistorischer und anthropologischer Funde Deutschlands. Section I. Ost- und Westpreussen. Berlin.

Wolągiewicz R.

1966. Chronologia względna okresu wczesnorzymskiego na Pomorzu Zachodnim w swietle niektórych jej wyznaczników // Materiały zachodniopomorskie. T. XII. Szczecin. P. 169–193.
1995. Lubowidz. Ein birituelles Gräberfeld der Wielbark-Kultur aus der Zeit vom Ende des 1. Jhs. v. Chr. bis zum Anfang des 3. Jhs. n. Chr. Kraków.

Иовайша Э.

1989. Мировоззрение балтов по данным пространственного ориентирования и внутрен-

него устройства погребений Центральной Литвы I–IV вв. // Vakarų baltų archeologija ir istorija. Klaipėda. P. 92–107.

Казакявичюс В.

1988. Оружие балтских племен II–VIII веков на территории Литвы. Вильнюс.

Кухаренко Ю. В.

1980. Могильник Брест–Тришин. Москва.

Михельбертас М.

1968. Некоторые черты погребального обряда курганов Жемайтии и северной части Центральной Литвы // 20 лет. Вильнюс. P. 37–46.
1984. Курганы в Парагаудис // АО 1982 года. P. 385–386.
1987. Раскопки у д. Парагаудис и в окрестностях могильника Кведарна // АО 1985 года. P. 482–483.
1988. Раскопки в Парагаудис // АО 1986 года. P. 397–398.

Радзвиловайте Е.

1968. Раскопки в дер. Рудайчяй (Кретингский р-н) // 20 лет. P. 64–65.

Седов В. В.

1967. Булавки восточных балтов в эпоху раннего железа // Acta Baltico-Slavica. T. 5. Białystok. P. 129–146.

Шмидехельм М. Х.

1955. Археологические памятники периода разложения родового строя на северо-востоке Эстонии. Таллин.

Шноре Э.

1970. Каменный могильник в Лаздини // Studia archaeologica in memoriam Harri Moora. Tallinn. P. 189–196.

1 priedas. PARAGAUDŽIO PILKAPIAI IR KAPAI

Žemiau pateikiame Paragaudžio pilkapyno pilkapių ir juose aptiktų kapų aprašymą. Jame nurodyta, kurioje pilkapyno dalyje yra pilkapis (tai matyti ir pilkapių išdėstymo schemeje, žr. 3 pav.), sampilo matmenys, akmenų vainiko skersmuo ar dydis, kapų išsidėstymas pilkapyje. Kadangi yra visų pilkapių planai, smulkesnio pilkapių akmenų vainikų aprašymo nepateikiame. Kapų aprašyme nurodome gylį nuo sampilo viršaus, t. y. faktiškai nuo dabartinio žemės paviršiaus. Kapuose rastų daiktų matmenis pateikiame tik jeigu jie nenurodyti aptariant dirbinius ankstesniuose darbo skyriuose. Pilkapių ir kai kurių kapų planus papildo nuotraukos*.

I pilkapis

I pilkapis buvo rytiniame pilkapyno pakraštyje, prie pat lauko keliuko. Sampilas buvo labai nusklembtas. Jo aukštis iš šiaurės pusės buvo 30 cm. P–Š kryptimi sampilas buvo apie 10 m ilgio, R–V kryptimi 8 cm pločio.

Sampilas buvo supiltas iš rusvos molingos žemės. Joje dažnai pasitaikydavo smulkių angliukų. Sampilo centre kasta iki 60–80 cm gylio, kol buvo pasiektas įžemis – gelsvas švarus molis.

Iškasus pilkapį, atsidengė gerokai apardyto akmenų vainiko liekanos (113–115 pav.). Pilkapyje yra buvęs truputį išlėsto apskritimo formos vainikas, kai kur sudėtas iš gana stambių – 50 × 56 cm, 52 × 62 cm, 53 × 58 cm, 30 × 56 cm ir pan. akmenų. Šio vainiko išorinė pusė P–Š kryptimi buvo 8,6 m ilgio, vidinė – 7,4 m ilgio, R–V kryptimi atitinkamai 7 m ir apie 5,6 m pločio. Prie šio vainiko, pilkapio PR dalyje,

* Pilkapių planus sudarė: I–VI ir XI – M. Michelbertas, VII–IX, XII, XIII, XXIV, XXV, XXXVII, XXXVIII – S. Mamaitytė, X – A. Mickevičius, XXII – XXIV, XXXVI, XXXIX, XL – G. Živatkauskaitė, XIV, XX, XXI, XXV – V. Penkauskaitė, XV–XIX, XXVI – XXXIII – P. Mudėnas. Dauguma nuotraukų – autoriaus, kitos (164, 165, 167–171, 200, 201, 207, 208, 210, 212, 215 pav.) – P. Mudėno.

buvo puslankio formos priestatas. Jo vidinės pusės plotis buvo 2,6 m. Akmenų vainiko vidinėje pusėje, beveik sampilo paviršiuje, kai kur vos 10–15 cm gylyje, atsidengė smulkesnių akmenų grindiniai. Kai kur šie grindiniai buvo kelių aukštų, t. y. vieni akmenys buvo užkrauti ant kitų. Grindinių nerasta tik tose vietose, kur buvo kapai.

Kapas Nr. 1. Vyro sunykusio kapo liekanos atsidengė PR pakraštyje, 35 cm gylyje. Galvūgalyje buvo du akmenys, kurių dydis – 15 × 20 cm ir 11 × 14 cm. Atstumas tarp jų – 12 cm. Prie pat akmenų, nuo jų į pietus, rastas geležinis įmovinis kirvis, įbestas ašmenimis į žemę maždaug 45° kampu, įmova atsuktas į pietus (90 pav.). Kirvio ilgis – 16 cm, ašmenų plotis – 4,5 cm. Mirusysis galėjo būti laidotas galva į ŠR 20° kryptimi.

Kapas Nr. 2. Sunykusio griautinio kapo liekanos atsidengė sampilo rytų pusėje, 45 cm gylyje. Likusios tik įkapės (116 pav.). Tai žalvarinė ke-turkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais (86 pav.) ir sulūžusios geležinės ylos fragmentai. Ylos ilgis – 8,5 cm. Netoli apyrankės buvo žalvarinės grandelės fragmentas. Kapo duobės dugne rasta nemažai angliukų, tarp jų ir gana stambių.

Kapas Nr. 3. Jis buvo sampilo ŠR pakraštyje, 45 cm gylyje. Iš mirusiojo griaučių likę tik kelių dantų likučiai. Prie jų buvo rasti sutrupėjusių žalvarinių įvijų liekanos, išbarstyti maždaug 30 × 30 cm dydžio plotelyje. 50 cm nuo jų kojūgalio link rastas geležinis peilis (106 pav.). Kapo duobės dugne rasta daug smulkių angliukų. Mirusysis laidotas galva į PR 140° kryptimi.

Kapas Nr. 4. Aptiktas pilkapio PR dalyje, priestato vainike, 15–20 cm gylyje. Tai sunykęs vyro kapas – likusios tik įkapės, padėtos galvūgalyje (117 pav.). Rastas geležinis įmovinis kirvis, už 5 cm nuo jo – geležinis įmovinis ietigalis karklo lapo pavidalo plunksna. Kirvio (91:1 pav.) ilgis – 14,6 cm, ašmenų plotis – 4,4 cm. Ietigalio (91:2 pav.) ilgis – 18 cm, įmovos ilgis – 7,5 cm, plunksnos ilgis – 10,5 cm. Mirusysis laidotas galva į PV 210° kryptimi.

I pilkapyje buvo rasti dar keli daiktai. Rytų pusėje, 40 cm gylyje, aptiktas žalvarinio dirbinio – mažos apyrankės ar žiedo, padaryto iš trikampio pjūvio vielos, fragmentas; vakarų pusėje, 45 cm gylyje, rasta sutrupėjusi geležinė yla. Jos ilgis – apie 10 cm.

II pilkapis

Jis buvo pilkapyno rytinėje dalyje. II pilkapio sampilo rytinis pakraštys buvo 33 m į ŠV 290° kryptimi nuo I pilkapio vakarinio pakraščio. II pilkapio sampilo (118 pav.) dydis – 8 × 9 m, aukštis iš pietų pusės – 50 cm. Sampilas apardytas – jo šiaurės pusėje buvusi apie 1,6 m skersmens duobė, pietryčių dalyje išimti vainiko akmenys.

Sampilas buvo supiltas iš rusvos žemės – smėlio su gausia molio priemaiša. Kai kur sampile buvo smulkių angliukų. Jo centre kasta iki 80–90 cm gylio, kol buvo pasiektas įžemis – švarus smėlis su molium.

Iškasus pilkapį atsidengė apskrito akmenų vainiko liekanos (119 pav.). Jo išorinės pusės skersmuo buvo 6,2–6,3 m, vidinė – 4,6–5 m. Į ŠR už šio vainiko buvo aptiktas nedidelių akmenų grindinėlis. Po juo rasta smulkių angliukų.

Kapas Nr. 1. Jis buvo aptiktas apskrito vainiko centre, 65–70 cm gylyje. Mirusiosios galvūgalyje ir kojūgalyje buvo po du akmenys (14 ir 120 pav.). Galvūgalio akmenų dydis – 16 × 20 cm, 15 × 19 cm, atstumas tarp jų – 20 cm. Kojūgalio akmenų dydis – 11 × 15 cm, 16 × 18 cm, atstumas tarp jų – 18 cm. Atstumas tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,4 m. Išlikę tik keli mirusiosios griaučių kaulų fragmentai (stuburo slankstelis, kelių šonkaulių liekanos, krūminis dantis), buvę prie žalvarinių daiktų.

Mirusiosios kaklo srityje rasta žalvarinė III gr. antkaklė trimitiniais galais (121 pav.). Antkaklės skersmuo – 16,5 cm, galų skersmuo – 2,5 cm. Lankelio šonai puošti skersiniais grioveliais (26:1 pav.). Skersai mirusiosios krūtinės, 13 cm nuo antkaklės kojūgalio link gulėjo pagrindinės serijos akinė segė (26:2 pav.). Jos įvija buvo atsukta į kairę, kojelė – į dešinę. Segės ilgis – 7,2 cm, įvijos plotis – 1,7 cm, kojelės plotis apačioje – 1,5 cm. Prie pat antkaklės buvo sutrūkusi žalvarinė I gr. apskrito pjūvio apyrankė (26:3 pav.), kurios lankelio skersmuo – 0,4 cm.

Kapo dugne rasta smulkių angliukų. Mirusioji laidota galva į ŠV 315° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo sampilo pietrytiniame pakraštyje, 55 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Likęs tik geležinis įmovinis kirvis, kurio įmova atsukta į pietus (92 pav.). Ilgis – 18 cm, ašmenų plotis – 5,1 cm. Kapo dugne pastebėta smulkių angliukų. Mirusysis galėjo būti laidotas į ŠV 310° kryptimi.

II pilkapio rytų pusėje, 66 cm gylyje rastas geležinės ylos fragmentas.

III pilkapis

Jis buvo greta II pilkapio, į PV 210° kryptimi. Atstumas tarp pilkapių sampilų – 2 m. III pilkapio sampilo (122 pav.) dydis – apie 9 × 10 m, aukštis iš pietų pusės – 85 cm.

Sampilas buvo supiltas iš pilkšvo smėlio su molium. Kai kur pasitaikydavo smulkių angliukų. Sampilo centre kasta iki 80–90 cm gylio, kol buvo pasiektas įžemis – gelsvas smėlis su molium.

Iškasus pilkapį, atsidengė vainiko liekanos (123 pav.). Centrinę pilkapio dalį užėmė apskritas vainikas, kurio išorinės pusės skersmuo buvo 6,2–6,4 m, vidinė pusė – 4,8–5,05 m. Geriausiai buvo išlikusi vainiko PV dalis. Ten jis buvo trijų aukštų, o vainiko sienos aukštis buvo 80 cm. ŠR dalyje prie apskrito vainiko buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio vidinės pusės dydis buvo 1,8 × 1,3 m. Kito priestato liekanos – pavieniai akmenys – buvo į PV nuo pagrindinio vainiko.

Kapas Nr. 1. Vyro sunykusio kapo liekanos atsidengė beveik pačiame apskrito vainiko centre, 70 cm gylyje. Griaučiai buvo visiškai sunykę. Mirusiojo galvūgalyje, skersai laidojimo krypties, rastas geležinis įmovinis kirvis (93 pav.). Kirvis gulėjo nuožulniai – įmova buvo aukščiau už ašmenis, atsuktus mirusiojo kairiojo peties link. Kirvio ilgis – 16 cm, ašmenų plotis – 4 cm. Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

Kapas Nr. 1 atsidengė į pietvakarius už pagrindinio vainiko sienos, prie pat jos 70 cm gylyje (124 pav.). Mirusiosios galvūgalyje buvo du akmenys – dešinėje 25 × 25 cm, kairėje 22 × 23 cm dydžio. Atstumas tarp akmenų – 20 cm. Galvūgalio akmenų viduryje buvo aptikta kaukolės kaulų likučių – kiaušo dalys, apatinio žandikaulio dalis, dantų liekanos.

Abiejose galvos pusėse rasti žalvariniai plokšteliniai antsmilkiniai (18:1,2 pav.). Dešiniojo antsmilkinio skersmuo – 7,3–7,9 cm, kairiojo – 7,4–7,8 cm. 13 cm nuo dešiniojo antsmilkinio kojū-

galio link rasta žalvarinė I gr. apskrito pjūvio apyrankė (18:3 pav.). Jos dydis – 6,1 × 7 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,8 cm, galų skersmuo – 0,5–0,6 cm.

Mirusioji laidota galva į ŠV 315° kryptimi.

III pilkapiro vakarų pusėje, 50 cm gylyje rastas sutrūkęs žalvarinis įvijinis žiedas (89 pav.).

IV pilkapis

Jis buvo 16 m į ŠV 310° kryptimi nuo I pilkapiro (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). IV pilkapiro sampilas buvo nusklembtas (125 pav.). Sampilo aukštis iš šiaurės pusės buvo 45 cm. Jo paviršiuje kai kur matėsi nedidelės iškastos duobės.

Sampilas supiltas iš pilkšvo maišyto smėlio su gausia molio priemaiša. Kai kur pasitaikydavo smulkių angliukų. Centre kasta iki 80–90 cm gylio.

Iškasus pilkapį, atsidendę akmenų vainiko liekanos (126 pav.). Vainikas buvęs ovalinis. Jo išorinės pusės ilgis PV–ŠR kryptimi buvo 10,5 m, vidinės pusės – 8,7 m, plotis PR–ŠV kryptimi atitinkamai 6,5 m ir 4,9 m. Pilkapiro šiaurės rytų dalyje, vainiko vidinėje pusėje, buvo smulkesnių akmenų grindinys, kuris užėmė beveik trečdalį vainiko ploto. Rytų pusėje už vainiko pastebėtos nedidelių priestatėlių liekanos.

Kapas Nr. 1. Sunykusio kapo liekanos atsidendę beveik pačiame akmenų vainiko viduryje, apie 80 cm gylyje. Tarp kelių akmenų (dydis – 16 × 18 cm, 10 × 12 cm, 8 × 10 cm) rastas geležinis lazdelinis smeigtukas, sulūžęs į tris dalis. Jo ilgis – apie 8 cm. Kapo dugne rasta smulkių angliukų.

V pilkapis

Jis buvo rytiniame pilkapiro pakraštyje, 10,6 m į PV nuo II pilkapiro pietinio pakraščio. V pilkapis turėjo beveik apskritą sampilą, kurio dydis – 11 × 11,5 m. Sampilas (127 pav.) buvo apardytas. Jo centre buvusi iškasta apie 1,5 m skersmens duobė. Sampilas buvo supiltas iš rusvos molingos žemės, kurioje pasitaikydavo smulkių angliukų. Sampilo aukštis iš rytų pusės buvo 70 cm, iš šiaurės – 80 cm. Centre buvo kasta iki 1–1,1 m gylio, kol buvo pasiektas žemės – gelsvas smėlis.

Iškasus pilkapį, atsidendę gerai išlikę akmenų vainikai (8, 128, 129 pav.). Pilkapyje buvo du akme-

nų vainikai – vidinis ir išorinis. Dar buvo likę apie 40 vidinio vainiko akmenų. Jo vidinės pusės skersmuo apie 3,4–4,2 m. Išorinis stambesnių akmenų vainikas buvo už 1–1,2 m nuo vidinio vainiko. Iš pradžių tai buvo ne visai taisyklingo apskritimo formos, kiek išėstas vainikas, kurio vidinės pusės ilgis P–Š kryptimi buvo 7,6 m, išorinės – 9,6 m, vidinės pusės plotis R–V kryptimi apie 6,5 m. Vėliau vainiko vakarų–pietvakarių sienos dalis buvo išardyta ir toje vietoje įrengtas kapas. Kapo išorinėje pusėje buvo sukrautas jį saugojęs puslankio formos priestatas, kurio vidinės pusės dydis – 3,1 × 1,5 m.

Už pilkapiro išorinio vainiko, į PR nuo jo aptiktas mažesnių akmenų grindinys (130 pav.). Grindinio dydis – 2,5 × 2,5 m. Kitas, mažesnis grindinys buvo į ŠR už minėto vainiko. Išorinis vainikas kai kur dar buvo dviejų aukštų. Jo statybai naudoti ir gana dideli (75 × 90 cm, 50 × 100 cm, 90 × 100 cm) akmenys.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas pilkapiro pietvakarinėje dalyje, išardytos vainiko sienos vietoje, 70 cm gylyje. Mirusiosios griaučiai buvo visai sunykę, išskyrus kelis kaukolės kaulų fragmentus. Galvūgalyje ir kojūgalyje buvo po du akmenis (131 pav.). Dešinėje galvūgalyje pusėje buvo 15 × 22 cm dydžio, kairėje – 14 × 19 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 16 cm. Kojūgalyje dešinėje buvo 17 × 19 cm dydžio, kairėje – 16 × 26 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp kojūgalyje akmenų – 30 cm. Atstumas tarp galvūgalyje ir kojūgalyje akmenų – 86–108 cm.

Abiejose mirusiosios galvos pusėse buvo rasti du žalvariniai plokšteliniai antsmilkiniai (19:3,4 pav.). Prie jų buvo organinės medžiagos liekanų. Kairiojo antsmilkinio skersmuo – 6,9–7,3 cm, dešiniojo – 7,1–7,8 cm. 10 cm nuo kairiojo antsmilkinio mirusiosios kojūgalyje link rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (19:1 pav.). Jos ilgis – 6,7 cm, įvijos plotis – 2,3 cm, kojelės plotis apačioje – 1,5 cm. Prie segės buvo labai nežymios kaklo apvaros (žalvario cilindriškos?) liekanos – trupiniai. Dar už 10 cm kojūgalyje link rastas 5,4 cm ilgio geležinės ylos fragmentas. Prie pat jo buvo sutrūkęs žalvarinės įvijinės apyrankės liekanos (19:2 pav.).

Kapo dugne pastebėta daug angliukų. Mirusioji laidota galva į ŠV 330° kryptimi.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas vidiniame vainike ir pačiame išorinio vainiko centre, 90–95 cm gylyje. Tai sunykęs vyro kapas, iš kurio likusios įkapės, sudėtos mirusiojo galvūgalyje. Rasta geležinis įmo-

vinis ietigalis, įmovinis kirvis ir peilis lenkta nugarėle (132 pav.), ietigalis karklo lapo formos plunksna (94:2 pav.). Jo ilgis – apie 30 cm, įmovos ilgis – 11 cm. Ietigalio plunksna sulūžusi, įmova aptrupėjusi. Kirvis gulėjo skersai po ietigaliu. Kirvio (94:3 pav.) ilgis – 16,5 cm, ašmenų plotis – 4,8 cm. Po ietigaliu įstrižai gulėjo peilis lenkta nugarėle (94:1 pav.). Peilio ilgis – apie 20 cm. Lygiagrečiai su ietigalio įmova, jos kairėje, gulėjo nedidelis kalkakmenio galastuvus, kuris nuimant subyrėjo. Sprendžiant iš ietigalio padėties, mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

VI pilkapis

Šis pilkapis buvo už 5,5–6 m į vakarus nuo V pilkapiro vakarinio pakraščio. VI pilkapiro sampilio (133 pav.) dydis buvo apie 9 × 9 m, aukštis iš pietų pusės – 90 cm. Sampilas buvo apgriuvęs. Kai kur jo pakraščiuose matėsi nedidelių duobučių žymės, be to, buvo išlupinėti vainiko akmenys. Jų vietoje matėsi griovelis, pažymėtas pilkapiro plane (134 pav.). Sampilas buvo supiltas iš gelsvo maišyto smėlio, kuriame kai kur buvo angliukų. Centre kasta iki 95–105 cm, kol buvo pasiektas žemės – gelsvai pilkšvas molis. Sampilo apačioje buvo aptikta šiek tiek daugiau stambesnių angliukų.

Kaip minėta, akmenų vainikas neišliko. Sprendžiant iš minėto griovelio, vainikas buvo ne visai taisyklingo apskritimo formos. Jo vidinės pusės skersmuo galėjo būti apie 5–6,5 m. Sampilo ŠR dalyje atsidendę akmenų grindinys, turėjęs būti abiejuose vainiko pusėse.

Kapas Nr. 1. buvo rastas po sampilio centre augusios eglės šaknimis, apie 85 cm gylyje. Tai sunykęs griautinis kapas su likusiomis įkapėmis – žalvarine I gr. antkakle trimitiniais galais (22:2 pav.) ir aptrupėjusia žalvarine prūsų serijos akine sege (22:1 pav.). Segės aukštis – 5,5 cm, įvijos plotis – 2,1 cm. Prie antkaklės rastas geležinio smeigtuko fragmentas. Jo ilgis – 4,3 cm. Daiktai rasti išjudinti iš vietos.

VII pilkapis

Jis buvo pilkapyje centrinėje dalyje. VII pilkapis buvo 3–3,2 m į pietus nuo VI pilkapiro (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). VII pilkapiro

sampilio (135 pav.) dydis buvo 7,4 × 8 m. Pilkapis buvo supiltas nuolaidėjančiame vakarų pusėn šlaite, todėl jo vakarinė dalis buvo žemesnėje vietoje negu rytinė. Sampilo aukštis iš vakarų buvo 1,1 m. Sampilas buvo šiek tiek apardytas – jo centre iškasta apie 90 cm skersmens duobė. Be to, buvo išlupta dalis vainiko akmenų, kai kurie išjudinti iš vietos.

Sampilas buvo supiltas iš pilkšvo smėlio, maišyto su moliu. Pilkapiro centre, 60–70 cm gylyje, kai kur buvo aptikti didesni degėsių – angliukų ploteiliai, nors pilkapiro pagrindas ryškiau neišsiskyrė. Angliukai buvo pastebėti ir tose vietose, kur anksčiau buvo vainiko akmenys. Sampilas centre kastas iki 70–80 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus gelsvas smėlis su molio priemaiša.

Iškasus pilkapį, atsidendę apskrito vainiko liekanos (136, 137 pav.). Vainiko išorinės pusės skersmuo buvo 5,8–6,9 m, vidinės – 4,3–4,4 m. Vainiko statybai naudoti ir labai stambūs akmenys (138 pav.). Jų dydis – 75 × 100 cm, 75 × 90 cm, 75 × 120 cm.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas pačiame apskrito vainiko centre, 50–60 cm gylyje (139 pav.). Mirusio vyro griaučiai buvo visai sunykę. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 20 × 30 cm dydžio, kairėje – 20 × 20 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp galvūgalyje akmenų – 6 cm. 60 cm nuo galvūgalyje akmenų kojų link rastas dar vienas 10 × 15 cm dydžio akmuo. Ant dešiniojo galvūgalyje akmens beveik V–R kryptimi gulėjo geležinis įmovinis kirvis (47:3 pav.). Jo ilgis – 18,9 cm, ašmenų plotis – 5,5 cm. Prie kirvio įmovos, sudarydamas su ja statų kampą, plunksna į ŠV gulėjo geležinis įmovinis ietigalis (46:1 pav.). Ietigalio ilgis – 17,3 cm. Plunksna – išėstos rombo formos, jos ilgis – apie 10,3 cm. Žemiau ietigalio gulėjo 20,5 cm ilgio sulūžęs geležinis peilis lenkta nugarėle.

Nuo kairiojo galvūgalyje akmens 16 cm kojų link rasta žalvarinė keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais (47:1 pav.). Jos dydis – 5,9 × 8,5 cm. Už 21 cm į dešinę rasta kita panaši apyrankė (47:2 pav.). Jos dydis – 6,1 × 7,9 cm. Nuo dešiniojo galvūgalyje akmens 25 cm kojų link rasta gerokai aptrupėjusi žalvarinė prūsų serijos akinė segė. Jos aukštis – 7 cm, kojelės plotis apačioje – 1,8 cm.

Mirusis laidotas galva į ŠV 290° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo įrengtas pilkapiro pietvakariniame pakraštyje, 45–55 cm gylyje. Tai taip pat vyro sunykusio kapo liekanos (140, 141 pav.). Mirusiojo galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo

20 × 25 cm dydžio, dešinėje – 25 × 30 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp akmenų – 10 cm. Juosmens srityje rasti dar trys akmenys. Jų dydis – 10 × 25 cm, 10 × 15 cm, 13 × 15 cm. Atstumas tarp galvūgalio ir juosmens akmenų – 60 cm. Kojūgalyje buvo vienas 15 × 15 cm dydžio akmuo. Jis buvo per 1,45 m nuo kairiojo galvūgalio akmens.

Ant dešiniojo galvūgalio akmens rastas geležinis įmovinis ietigalis lauro lapo pavidalo plunksna (49:1 pav.). Jo smaigalys atsuktas į išorę nuo mirusiojo galvos. Krūtinės srityje gulėjo dvi žalvarinės prūsų serijos akinės segės (48:3,4 pav.). Viršutinė buvo 7,8 cm ilgio, kojulės plotis – 2 cm, įvijos plotis – 2,8 cm. Apatinė – 6,6 cm ilgio. Jos kojulės plotis – 2,4 cm, įvijos plotis – 2,3 cm. Abi segės gulėjo truputį įstrižai krūtinės, jų įvijos atsuktos galvos link. Prie pat segių krūtinės srityje (kairiau) rastos dvi žalvarinės keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (48:1,2 pav.). Apyrangių dydis – 6,5 × 6,9 cm ir 6,2 × 7 cm, lankelių plotis per vidurį – 1–1,2 cm.

Kairėje mirusiojo pusėje, prie akmens, juosmens srityje rastas beveik statmenai ašmenimis įbestas į žemę geležinis įmovinis kirvis. Dalis jo ašmenų nulūžusi (49:2 pav.). Kirvio ilgis – 19,5 cm, ašmenų plotis – 5 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

VIII pilkapis

Jis buvo pietrytinėje pilkapyno dalyje, 2 m į PV 225° kryptimi nuo V pilkapio (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). VIII pilkapio sampilio dydis buvo apie 9 × 10 m, aukštis iš šiaurės pusės – apie 40 cm. Sampilio šiaurės-vakarų pakraštyje buvusios iškastos kelios nedidelės duobutės. Sampilas buvo supiltas iš rusvos molingos žemės, kurioje kai kur aptinkama smulkių degėsių. Sampilio centre buvo kasta iki 70–75 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus smėlis su molio priemaišomis.

Iškopus pilkapį, atsidengė palyginti neblogai išlikęs akmenų vainikas (142 pav.). Paaiškėjo, kad iš pradžių vainikas buvo apskritas. Jo vidinės pusės skersmuo R–V kryptimi buvo 3,3 m, išorinės – 5,3 m. Vėliau prie pietinio galo buvo pristatytas beveik tokio pat dydžio priestatas. Priestato vidinės pusės plotis buvo 2,8 m, išorinės – 4,35 m. Su priestatu vainikas tapo ne visai taisyklingo ovalo formos. Jo vidinės pusės ilgis P–Š kryptimi buvo 8,1 m, išorinės – 9,7 m.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas priestate, pietinėje pilkapio dalyje, 40 cm gylyje (143 pav.). Mirusiojo griaučiai buvo visai sunykę. Galvūgalyje buvo du akmenys, kurių dydis – 16 × 25 cm, 24 × 20 cm. Atstumas tarp jų – 2 cm. Už 1,3 m nuo šių akmenų, mirusiojo kojūgalyje taip pat buvo du akmenys, kurių dydis – 14 × 16 cm, 14 × 14 cm, atstumas tarp jų – 16 cm. Už 59 cm nuo galvūgalio akmenų, mirusiojo dešinėje pusėje buvo dar vienas akmuo. Jo dydis – 10 × 17 cm. Mirusiojo dešinėje pusėje buvo ir du didesni akmenys.

Tarp galvūgalio akmenų gulėjo sulūžusi žalvarinė antkaklė buoželiniais galais (32:1 pav.). Prie pat jos rasta žalvarinė I gr. apskrito pjūvio apyrankė (32:3 pav.) Jos dydis – 5,2 × 7,4 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,6 cm. Už 26 cm nuo kairiojo galvūgalio akmens, kojū link rasta žalvarinė trikampio pjūvio apyrankė profiliuotais galais (32:2 pav.).

Kapo duobės dugne rasta smulkių angliukų. Sprendžiant iš įkapių, kape galėjo būti palaidota mergaitė. Ji laidota galva į ŠV 315° kryptimi.

IX pilkapis

Šis pilkapis buvo už 5,5 m į PR 135° kryptimi nuo VIII pilkapio (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). IX pilkapio sampilas (144 pav.) buvo beveik ovalo formos. Jo ilgis P–Š kryptimi buvo 13 m, plotis R–V kryptimi – 10 m. Sampilio aukštis iš pietų pusės buvo 90 cm, iš rytų pusės – 60 cm. Sampilas buvo išskleistas. Jo centre buvusi iškasta apie 1 m skersmens duobė. Sampilas buvo supiltas iš rusvos molingos žemės, kurioje kai kur pasitaikydavo angliukų. Pilkapio centre kasta iki 1,05 m gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus smėlis su molio priemaišomis.

Iškopus pilkapį, atsidengė akmenų vainikai ir grindiniai (145 pav.). Pilkapio centre buvo apskritas vainikas, kurio vidinės pusės skersmuo R–V kryptimi buvo 6 m, išorinės – 8,5 m. Vainiko šiaurinės dalies viduje, sampilio pakraštyje, buvo stambių akmenų grindinys. Vainiko išorinėje ŠR pusėje buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio vidinės pusės dydis – 1,9 × 4,5 m. Šio priestato ŠR dalyje, vainiko išorinėje pusėje buvo grindinys – takas į XXXVIII pilkapį. Grindinio plotis – 1,8 m.

Apskrito vainiko išorinėje PV pusėje buvo dar vienas puslankio formos priestatas. Jo vidinės pusės dydis – 3 × 4,8 m. Šio priestato išorinėje pietvakarių

pusėje buvo dar vienas grindinėlis – takas, ejęs XII pilkapio link. Grindinio plotis – 1,55 m.

Akmenų vainikai statyti labai tvarkingai, nepaliekant tarp akmenų jokių tarpų. Kai kur vainikas buvo gana platus, nes greta buvo sudėti 2–3 akmenys. Tose vietose vainiko plotis buvo iki 70–80 cm. Vainike rasta ir stambių, iki 80 cm aukščio akmenų.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas pietvakarių pusės priestate, 70 cm gylyje. Tarp kelių akmenų prie pat išorinės apskrito vainiko sienos rastos išjudintos sunykusio kapo įkapės. Jas sudarė žalvarinė prūsų serijos akinė segė (56:2 pav.) ir žalvarinė I gr. apskrito pjūvio apyrankė (56:1 pav.). Segės aukštis – 7 cm, įvijos plotis – 2,5 cm, kojulės plotis apačioje – 1,3 cm. Apyrankės dydis – 6,6 × 7,6 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,6 cm.

Kapas Nr. 2 buvo apskrito vainiko pietiniame pakraštyje, prie pat vainiko sienos, 80 cm gylyje. Tai buvo vyro sunykusio kapo liekanos (146 pav.). Kapo vietoje atsidengė septyni akmenys, iš kurių keturi buvo dešinėje, trys kairėje mirusiojo pusėje. Galvūgalio akmenų dydis – 18 × 23 cm, 15 × 15 cm, atstumas tarp jų – 20 cm. Kojūgalio akmenų dydis 13 × 14 cm, 16 × 20 cm, atstumas tarp jų – 30 cm.

Dešiniojo galvūgalio akmens išorinėje pusėje gulėjo geležinis peilis lenkta nugarėle (57:2 pav.). Peilis sulūžęs, jo geležtės plotis – 2,7 cm. Netoli nuo antrojo akmens, buvusio dešinėje mirusiojo pusėje, rastas statmenai ašmenimis įbestas į žemę geležinis siauraašmenis pentinis kirvis (57:1 pav.). Jo ilgis – 17 cm, ašmenų plotis – 5,2 cm. Per 27 cm nuo galvūgalio akmenų, kairėje krūtinės pusėje, skersai gulėjo dvi žalvarinės prūsų serijos segės. Jų įvijos buvo atsuktos į kairę (58:1, 2 pav.). Prie segių buvo organinės medžiagos liekanų. Segių matmenys: ilgis – 6,9 cm ir 5,8 cm, įvijų plotis – 2,5 cm ir 2,3 cm, kojelių plotis apačioje – 1,1 cm ir 1,4 cm.

Kapo dugne rasta smulkių angliukų. Mirusysis laidotas galva į ŠV 310° kryptimi.

X pilkapis

X pilkapis buvo per 4 m į PR 145° kryptimi nuo IX pilkapio (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). X pilkapio sampilas buvo netaisyklingo apskritimo formos (147 pav.), nusklembtas. Jo dydis – 10,5 × 12,2 m, aukštis iš pietų pusės – 75 cm, iš šiau-

rės – 65 cm. Sampilas supiltas iš rusvos molingos žemės, kurioje kai kur buvo smulkių angliukų. Pilkapio pagrinde išsiskyrė pilkšvos peleningos žemės su angliukais ploteliai. Jie buvo aptikti centre, 55–60 cm gylyje. Sampilio centre kasta iki 70–80 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus smėlis su gausia molio priemaiša.

Iškopus pilkapį, paaiškėjo akmenų vainiko konstrukcija ir dydis. Pagrindinis pilkapio vainikas buvo apskritas (6 pav.). Jo vidinės pusės skersmuo buvo 5–5,3 m, išorinės – 6,3–6,4 m. Šio vainiko ŠR pakraštyje buvo puslankio formos priestatas, kurio vidinės pusės dydis – 3,75 × 3 m. Apskrito vainiko išoriniame ŠV kampe buvo akmenų grindinys, vedęs į IX pilkapį. Grindinio dydis – 2 × 3 m. Kitas, mažesnis ir apardytas, grindinys, galbūt ejęs prie neišlikusio greito pilkapio sampilio, buvo apskrito vainiko išoriniame PR kampe. Kai kuriose vietose akmenų vainikas buvo kelių eilių. Greta buvo sudėti du arba trys akmenys. Dėti ir labai dideli akmenys, pavyzdžiui, ŠR dalyje buvo 80 × 130 cm dydžio ir 75 cm aukščio akmuo. Pilkapis buvo įrengtas ant nejudinto, iš rytų į vakarus truputį nuolaidėjančio žemės paviršiaus.

Kapas Nr. 1 atsidengė minėto priestato ŠR pakraštyje 20–30 cm gylyje. Tai sunykusio moters kapo liekanos. Jame aptikti keli išjudinti iš vietos daiktai. Mirusiosios galvūgalyje buvo trys akmenys: dešinėje – du (dydis 10 × 13 cm ir 10 × 12 cm), kairėje – vienas (dydis – 16 × 23 cm). Už 1,15 m nuo dešiniojo galvūgalio akmens buvo kojūgalio akmuo. Jo dydis – 6 × 10 cm.

Per 23 cm nuo galvūgalio akmenų mirusiojo kojū link buvo rastas sulūžęs geležinis peilis lenkta nugarėle (37:1 pav.). Fragmento ilgis – 11 cm. Kaklo ir krūtinės srityje rasti keturi emalio karoliai (37:3 pav.) ir žalvarinė sulūžusi keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais (37:2 pav.). Apyrankės juostelės plotis – 1 cm, galų skersmuo – 0,4 cm. Mirusioji laidota galva į ŠV 290° kryptimi.

Kapas Nr. 2 atsidengė taip pat priestate, greta kapo Nr. 1, į pietus nuo jo, 35 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Jas sudarė tik įkapės – geležinis įmovinis kirvis (59:1 pav.) ir per 23 cm į šiaurę nuo jo gulėjusi žalvarinė prūsų serijos akinė segė (59:2 pav.). Kirvio ilgis – 16 cm, ašmenų plotis – 4,5 cm. Segė sulūžusi, dalis jos išjudinta iš vietos. Segės aukštis – 6,3 cm, kojulės plotis apačioje – 1,9 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 310° kryptimi.

Kapas Nr. 3 buvo įrengtas apskrito vainiko centre, 50–60 cm gylyje. Mirusio vyro griaučiai buvo beveik visai sunykę, išskyrus du dantis. Galvūgalyje buvo du dideli akmenys. Kairėje buvo 21 × 35 cm dydžio, dešinėje – 24 × 40 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 7 cm. Juosmens ir dubens srityje buvo dar du akmenys (dydis – 22 × 30 cm, 26 × 38 cm), gulėję 70–75 cm atstumu nuo galvūgalių akmenų. Atstumas tarp juosmens akmenų – 37 cm. Už 51–57 cm nuo juosmens akmenų mirusiojo kojūgalyje buvo dar du akmenys. Kairėje buvo 16 × 21 cm, dešinėje – 23 × 28 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 5 cm. Be to, aplink kapą buvo dar keletas mažesnių akmenų.

Prie dešinėje juosmens pusėje buvusio akmens, vidinėje pusėje, ašmenimis į kairę, skersai kapo gulėjo geležinis įmovinis kirvis (98 pav.). Jis buvo pusiau įbestas į žemę. Kirvio ilgis – 14,5 cm, ašmenų plotis – 5 cm. Prie kirvio aptikti dar kažkokio sunykusio geležinio dirbinio fragmentai.

Kapas buvo įrengtas ant pilkapijo pagrindo. Mirusysis laidotas galva į ŠV 300° kryptimi.

XI pilkapis

XI pilkapis buvo prie pat X pilkapijo, per 1,2 m į PV 225° kryptimi (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). XI pilkapijo sampilas nusklembtas. Jo dydis – 9,7 × 12,3 m, aukštis iš vakarų pusės – 1,3 m. Sampilio centre matėsi kelių apie 50–70 cm skersmens duobučių liekanos. Sampilas buvo supiltas iš rusvos molingos žemės, kurioje buvo degėsių ir angliukų. Jų kai kur rasta ir pilkapijo pagrinda. Centre buvo kasta iki 70–80 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – šviesesnė molinga žemė.

Iškopus pilkapijį, atsidengė vainikų ir grindinių liekanos (148 pav.). Pilkapyje buvo apskritas akmenų vainikas, kurio vidinės pusės skersmuo buvo 4 m, išorinės – 4,8–5,1 m. Kai kur šis vainikas buvo kelių aukštų. Pavyzdžiui, vakarinės sienos aukštis buvo 70–85 cm (10 pav.). Už apskrito vainiko PV sienos buvo pristatytas puslankio formos akmenų vainikas, kurio vidinės pusės ilgis buvo 3,4 m, plotis – 2 m. Šių dviejų vainikų pietų ir pietryčių dalyje buvo keli nedidelių akmenų grindinėliai. Didžiausias jų buvo į rytus nuo apskrito vainiko, išorėje. Grindinio dydis – apie 2 × 2,5 m.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas apskrito vainiko centre, ant pilkapijo pagrindo, 70 cm gylyje (149 pav.). Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Mirusiojo galvūgalyje buvo trys akmenys, kurių dydis – 8 × 10 cm, 10 × 12 cm, 10 × 10 cm. Dar šeši įvairaus dydžio akmenys buvo mirusiojo juosmens ir kojų srityje. Per 5 cm nuo dešiniojo akmens mirusiojo kojų link rastas ašmenimis pusiau įbestas į žemę geležinis įmovinis kirvis (60:1 pav.). Jo ašmenys buvo atsukti mirusiojo dešiniojo peties link. Kirvio ilgis – 19 cm, ašmenų plotis – 4,7 cm. Prie pat kirvio ašmenų buvo ietigalių, paguldyto beveik statmenai mirusiojo kryptimi, plunksna, kurios smaigalys atsuktas dešiniojo peties link. Ietigalių plunksna – išlūgto rombo formos (61:1 pav.), o jo ilgis – 26,4 cm, plunksnos ilgis – 17 cm. Netoli nuo kirvio, mirusiojo kairiojo peties link, rastas geležinio peilio fragmentas (60:3 pav.). Jo ilgis – 7,1 cm.

Mirusiojo krūtinės srityje, už 40 cm nuo ietigalių mirusiojo kojų link, rasti trys žalvariniai daiktai. Skersai kapo, įvijomis į dešinę gulėjo dvi prūsų serijos akinės segės (60:2; 61:3 pav.) Segių matmenys: ilgis – 7,6 cm ir 7,8 cm, įvijų plotis – 3 cm ir 2,4 cm, kojelių plotis apačioje – 1,5 cm ir 1,5 cm. Prie pat segių, kairėje pusėje, rasta I gr. apskrito pjūvio apyrankė. Jos dydis – 5,6 × 7,9 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,7 cm.

Beveik visame kapo plote ir dugne matyti stambių angliukų.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

Kapas Nr. 2. Tarp priestato akmenų vainiko, pilkapijo PV dalyje, 50 cm gylyje atsidengė vyro sunykusio kapo liekanos. Galvūgalyje buvo rastas geležinis įmovinis ietigalis. Jo smaigalys atsuktas pietryčių kryptimi. Ietigalių plunksna – karklo lapo pavidalo. Jos smaigalys nulaužtas (103:2 pav.). Ietigalių ilgis – apie 20 cm, įmovos ilgis – 10 cm. Per 40 cm nuo ietigalių, mirusiojo juosmens srityje, kairėje jo pusėje gulėjo geležinis siauraašmenis pentinis kirvis (103:1 pav.) Jo ašmenys buvo atsukti mirusiojo link, kotas turėjo būti atsuktas į mirusiojo galvūgalį. Kirvio ilgis – 19,5 cm, ašmenų plotis – apie 5 cm.

Mirusysis laidotas galva į PR 150° kryptimi.

XI pilkapyje buvo rasta dar keli daiktai. Rytinėje sampilio dalyje, 30 cm gylyje rasta žalvarinė segė trikampėje kojele (76:1 pav.). 55 cm gylyje rastas geležinis įmovinis ietigalis išlūgto rombo formos plunksna (76:2 pav.). Smaigalys nulaužtas dar seno-

vėje. Ilgis – apie 14,5 cm. Vakarinėje sampilio dalyje, 70 cm gylyje rasti geležinė yla ir medinio jos kotelio liekanų fragmentai. Ilgis – apie 11 cm.

XII pilkapis

Šis pilkapis buvo už 8 m į PR 165° kryptimi nuo VII pilkapijo (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). XII pilkapijo sampilio dydis – 8 × 9 m, aukštis iš šiaurės pusės – 55 cm. Sampilas nukentėjęs – kai kur buvo išlūptas akmenų vainikas. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio, kuriame pasitaikydavo angliukų. Degėsių ir angliukų aptikta pilkapijo centre, 80–85 cm gylyje. 90 cm gylyje sampilio centre jau buvo pasiektas žemės – šviesus smėlis su molio priemaiša.

Iškopus pilkapijį, atsidengė akmenų vainiko ir grindinių likučiai (150, 151, 152 pav.). Matyti, kad pilkapyje buvęs vienas ne visai taisyklingo apskritimo formos akmenų vainikas, kai kur krautas ir iš labai stambių akmenų (153 pav.), o smulkesni akmenys dėti vienas ant kito – vainikas buvo dviejų aukštų. Vainiko skersmuo vidinėje pusėje rytų-vakarų kryptimi buvo 4,9–5 m. Pietvakarių pusėje dalis vainiko akmenų buvo išimta ir pristatytas puslankio formos priestatas. Jo dydis – apie 2,4 × 1,8 m. Už apskrito vainiko į rytus buvo akmenų grindinys, šiek tiek apardytas ir galėjęs tuo metu eiti iki gretimo pilkapijo.

Kapas Nr. 1 aptiktas apskritame vainike pilkapijo pagrinda, vainiko ŠV dalyje, 70 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Galvūgalyje buvo du akmenys: dešinėje 8 × 16 cm, kairėje – 8 × 10 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 12 cm. Nuo galvūgalių akmenų 26 cm kojūgalių link rasti dar du akmenys (dydis – 6 × 9 cm ir 11 × 11 cm). Kojūgalyje taip pat buvo du akmenys, kairėje – 14 × 18 cm dydžio, dešinėje – 11 × 13 cm. Atstumas tarp kojūgalių akmenų – 25 cm, atstumas tarp galvūgalių ir kojūgalių akmenų – 1,7 m.

Nuo kairiojo kojūgalių akmens 12 cm mirusiojo galvos link rastas beveik statmenai įbestas į žemę geležinis įmovinis kirvis (95 pav.). Jo kotas turėjo būti atsuktas galvos link. Kirvio ilgis – 20 cm, ašmenų plotis – 5,1 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 310° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo įrengtas apskrito vainiko pietvakarinės sienos vietoje, po to pristatant minėtą puslankio formos priestatą. Vyro (paauglio?)

sunykusio kapo liekanos atsidengė 50–60 cm gylyje (154 pav.). Kaklo srityje rasta žalvarinė antkaklė buoželiniais galais (31 pav.). Ji buvusi sulaužyta ir vėl sujungta. Mirusiojo kairėje pusėje buvo rasti trys geležiniai įmoviniai ietigaliai. Du iš jų gulėjo vienas šalia kito arčiau mirusiojo, trečiasis – į išorę nuo jų. Visi trys ietigaliai gulėjo lygiagrečiai. Du ietigaliai yra karklo lapo formos plunksna (109:1,3 pav.). Jų ilgis – 19,2 cm ir 14,8 cm. Trečiojo ietigalių plunksna yra išlūgto rombo formos (190:2 pav.). Jo ilgis – 19,2 cm. Dviejų ietigalių smaigaliai buvo nulaužti dar senovėje.

Mirusysis buvo laidotas galva į ŠV 310° kryptimi.

Kapas Nr. 3 buvo įrengtas apskrito vainiko šiauriniame pakrastyje, pilkapijo pagrinda, 60 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos (155 pav.). Galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo 19 × 21 cm dydžio, dešinėje – 15 × 19 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 12 cm. Ant dešiniojo galvūgalių akmens buvo padėtos įkapės – geležinis įmovinis kirvis (96:2 pav.) ir peilis lenkta įkote (96:1 pav.). Peilis buvo po kirviu ir su kirvio įmova sudarė beveik statų kampą. Kirvio ilgis – 17,5 cm, ašmenų plotis – 4,7 cm. Peilio ilgis – 19,5 cm, geležtės plotis per vidurį – 3,6 cm.

Kapo dugne pastebėta daug angliukų. Mirusysis laidotas galva į ŠV 300° kryptimi.

XIII pilkapis

XIII pilkapis buvo 6 m nuo XII pilkapijo sampilio pietvakarinio pakraščio į PV 240° kryptimi. XIII pilkapijo sampilio dydis – apie 8 × 9 m, aukštis iš šiaurės pusės – 95 cm. Sampilas supiltas iš pilkšvo maišyto smėlio. Kai kur sampilio paviršiuje, ypač jo PV dalyje, buvo akmenų grindinys. Pilkapijo centre 75–80 cm gylyje, buvo gana daug degėsių ir angliukų. Kai kur jie sudarė 2–5 cm storio sluoksnį, tačiau šis sluoksnis nebuvo ištisinis. 90–100 cm gylyje centre buvo pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis.

Iškopus pilkapijį, atsidengė akmenų vainikas ir grindiniai (156, 157, 158 pav.). Pilkapis turėjo beveik apskritą vainiką, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 4,4–4,5 m, išorinėje pusėje – 5,8 m. Kai kur vainikas buvo kelių aukštų – akmenys dėti vienas ant kito. Už pietvakarinės vainiko sienos buvo mažesnių akmenų grindinys.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas pietvakariniame pilkapijo pakraštyje, iš dalies po akmenų grindiniu, 35–40 cm gylyje. Čia aptiktos vaiko (mergaitės) kapo liekanos (159, 160 pav). Galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo 10 × 17 cm dydžio, dešinėje – 9 × 15 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 15 cm. Nuo galvūgaliu akmenų 50 cm kojū link rasti dar du akmenys. Kairėje gulėjo 9 × 12 cm dydžio, dešinėje – 7 × 7 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 20 cm.

Mirusiosios krūtinės srityje, 14 cm nuo galvūgaliu akmenų, įvija atsukta į dešinę šoną, gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (50:3 pav.). Jos aukštis – 7,2 cm, kojėlės plotis apačioje – 2,1 cm. Nuo segės 3 cm mirusiosios kojū link gulėjo dvi mažos žalvarinės keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais (50:1,2 pav.). Apyrangių dydis – 3,9 × 3,6 cm ir 3,9 × 3,5 cm, lankelių plotis per vidurį – 0,6 cm.

Mirusioji laidota galva į ŠV 315° kryptimi.

XIV pilkapis

Jis buvo pietvakariniame pilkapyje pakraštyje, prie pat XIII pilkapijo, į PV 210° kryptimi nuo jo. XIV pilkapijo sampilas buvo beveik ovalo formos. Jo ilgis PV–ŠR kryptimi – 12,5 m, plotis PR–ŠV kryptimi – 8 m, sampilo aukštis iš pietų pusės – 80 cm. Sampilas buvo nuskleistas, kai kur matėsi perkasio žymės. Tyrinėjant paaiškėjo, kad dalis sampilo buvo sunaikinta kasant kažkokias duobes, į kurias vėliau buvo priimta plytelių. Sampilas buvo supiltas iš rusvo maišyto smėlio su molio priemaiša. Centre buvo kasta iki 1,1–1,2 m gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus smėlis.

Pilkapyje atsidendę apskritas akmenų vainikas (13 pav.), kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 6,4–7,4 m, išorinėje pusėje – 7,4–8,4 m. Šiaurės-vakariniame pakraštyje, vainiko viduje ir išorėje buvo akmenų grindinys. Už apskrito vainiko, jo išorėje iš šiaurės rytų pusės buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 3 × 3 m. Kai kur vainikas krautas iš dviejų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas apskrito vainiko centre, ant pilkapijo pagrindo, 85 cm gylyje (162 pav.). Mirusiojo griaučiai buvo visai sunykę. Kape aptikti aštuoni akmenys, po keturis kiekviename šone. Kairėje galvūgaliu pusėje buvo 21 × 26 cm dydžio, dešinėje – 20 × 22 cm dydžio akmuo. Atstumas

tarp akmenų – 6 cm. Kojūgalyje, dešinėje, buvo 23 × 30 cm dydžio, kairėje – 15 × 29 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp kojūgaliu akmenų – 7 cm. Tarp galvūgaliu ir kojūgaliu buvo dar keturi panašaus dydžio akmenys.

Prie pat galvūgaliu akmenų rastas išjudintas iš vietos žalvarinės antkaklės fragmentas (34:1 pav.). Jo ilgis – 3,4 cm, lankelio storis – 0,4 cm. Šalia anturijų akmenų (skaičiuojant nuo galvūgaliu), prie pat kairiojo akmens rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (34:4 pav.). Jos aukštis – 6,5 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,7 cm. Mirusiojo rankų srityje buvo aptiktos dvi žalvarinės apskrito pjūvio apyrankės. Ant dešinėsios rankos buvo II gr. apyrankė (34:3 pav.), ant kairiosios – III gr. apyrankė (34:2 pav.).

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

XV pilkapis

Šis pilkapis yra pietinėje pilkapyje dalyje, greta XIV pilkapijo, 1 m nuo jo į PV 240° kryptimi. XV pilkapijo sampilo dydis – 8 × 9 m, aukštis iš pietų pusės – 65 cm. Sampilas supiltas iš pilkšvos maišytos žemės – smėlio su molio priemaiša. Pilkapijo centre 80 cm gylyje kai kur buvo gana ryškus pilkas pelėnų ir angliukų sluoksnis. 90 cm gylyje buvo pasiektas žemės – švarus smėlis su molio priemaiša.

Iškasus pilkapij, atsidendę akmenų vainikų liekanos (163, 164 pav.). Paaiškėjo, kad po vienu sampliu šiame pilkapyje buvo keletas nedidelių akmenų vainikų, besijungiančių tarpusavyje. Vainikų forma įvairi. Vietomis jie krauti iš trijų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. Geriau išlikusių akmenų vainikų vakarinėje pusėje dydis buvo toks: 1,3 × 1,6 m, 0,4 × 1,4 m. Pilkapijo vainikai labai primena vakarų Lietuvos kapinynų akmenų vainikus.

Kapas Nr. 1. Jis buvo rytinėje sampilo pusėje, tarp apskrito vainiko liekanų, 70 cm gylyje. Mirusiojo griaučiai sunykę. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 18 × 23 cm dydžio, kairėje – 20 × 19 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 6 cm.

Ant akmenų rasta pusė žalvarinės antkaklės apskrito pjūvio lankeliu (35:2 pav.). Lankelis ornamentuotas įzambiais grioveliais, jo storis per vidurį – 0,6 cm. Abu antkaklės galai nulaužti. Į rytus, 40 cm nuo kairiojo galvūgaliu akmens rastas žalvarinis I gr. ritinis smeigtukas su geležinės adatos fragmentu (35:1 pav.).

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

XVI pilkapis

Jis buvo prie pat XV pilkapijo, į šiaurę nuo jo. XVI pilkapijo sampilo dydis 9 × 9,5 m, aukštis iš šiaurės pusės – 25 cm. Sampilas nuskleistas (165 pav.). Jis supiltas iš gelsvai pilkšvo smėlio su molio priemaišomis. Kai kur sampile aptikta smulkių angliukų. Sampilo centras kastas iki 95–100 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis.

Iškasus pilkapij, atsidendę akmenų vainikų liekanos (166, 167 pav.). Pietinėje pusėje buvo apskritas akmenų vainikas, kurio skersmuo PV–ŠR kryptimi vidinėje pusėje buvo 3,9 m, išorinėje – 4,9 m. Šio vainiko ŠR dalyje, už jo į išorę, buvo nedidelis priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje 0,9 × 1,6 m.

Šiaurinėje pilkapijo dalyje buvo antrasis apskritas vainikas, turėjęs bendrą sieną su pirmuoju. Antrojo vainiko skersmuo rytų–vakarų kryptimi vidinėje pusėje buvo 4,7 m, išorinėje – 6,2 m. Kai kuriose vietose vainikas dar buvo trijų aukštų, kur akmenys dėti vienas ant kito. Pavyzdžiui, abiejų atskirų vainikų bendra siena vienoje vietoje buvo 90 cm aukščio.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas sampilo šiaurinėje dalyje, matyt, apskrito vainiko šiaurinės sienos vietoje, išėmus iš jos kelis akmenis. Kapas buvo ant pilkapijo pagrindo, 35–40 cm gylyje (168 pav.). Mirusiojo griaučiai buvo sunykę. Šio vyro kapo galvūgalyje buvo keli akmenys. Dešinėje galvos pusėje buvo du akmenys (dydis – 8 × 17 cm ir 13 × 15 cm), kairėje – 20 × 25 cm dydžio akmuo. Dar du akmenys, padėti vienas ant kito, buvo tarp jau minėtų galvūgaliu akmenų. Jie padėti arčiau mirusiojo kojūgaliu. Šių akmenų dydis – 13 × 18 cm ir 15 × 16 cm.

Nuo minėtų paskutinių akmenų į kapo galvūgaliu išorę, skersai kapo krypties, įmova atsuktas į dešinę, gulėjo geležinis įmovinis kirvis (100:1 pav.). Jo ilgis – 20 cm, ašmenų plotis – 5 cm. Šių akmenų dešinėje pusėje gulėjo sulūžęs į kelis fragmentus nedidelis geležinis peilis lenkta nugarėle (100:2 pav.). Jo įkote atsukta galvos, smaigalys – kojū link.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 285° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo įrengtas šiaurinio apskrito vainiko centre, pilkapijo pagrindu, 60 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos (169 pav.). Galvūgalyje buvo trys akmenys. Kairėje buvo du akmenys (dydis – 22 × 22 cm ir 9 × 20 cm), padėti vienas

ant kito, dešinėje vienas 13 × 20 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp galvūgaliu akmenų – 24 cm. Prie pat apatinio kairiojo galvūgaliu akmens, išorės link, išilgai mirusiojo laidojimo krypties buvo geležinis peilis lenkta įkote (69:3 pav.). Jo smaigalys atsuktas mirusiojo kojū link. Peilio ilgis – 23 cm, ašmenų plotis per vidurį – 3,4 cm. Po įkote skersai mirusiojo laidojimo krypties gulėjo geležinis įmovinis kirvis (69:1 pav.). Jo įmova atsukta mirusiojo dešiniojo peties link, ašmenys – kairiojo. Kirvio ilgis – 19 cm, ašmenų plotis – 4,8 cm.

Apie 50 cm nuo galvūgaliu akmenų krūtinės srityje rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (69:2 pav.), išjudinta iš vietos. Smeigiamoji adata sulūžusi, dalis įvijos nutrupėjusi. Segės aukštis – 7,8 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,7 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 340° kryptimi.

Kapas Nr. 3. Sunykusio vyro kapo liekanos aptiktos nedidelio puslankio formos priestate, buvusiame už pietinio apskrito vainiko ŠR sienos. Gylio – 60 cm. Vienintelė įkape kape (170 pav.) – geležinis siauraašmenis pentinis kirvis (105 pav.), tikriausiai buvęs mirusiojo galvūgalyje.

Iš priestato dydžio galima spėti, kad kape buvo palaidotas paauglys berniukas. Atrodo, jis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

Kaip jau minėta skyriuje apie laidoseną, XVI pilkapyje pietinio apskrito vainiko centre atsidendę lyg apdegusios, sunykusios lentos liekanos, prie jos – keli akmenys, geležinio dirbinio pėdsakai. Greičiausiai tai vaiko sunykusio kapo vieta.

XVII pilkapis

Šis pilkapis buvo 3,5 m į ŠV 320° kryptimi nuo XII pilkapijo ir 5 m į ŠR 45° kryptimi nuo XVI pilkapijo (sampilo pakraštys nuo sampilo pakraščio). XVII pilkapijo sampilo (171 pav.) dydis buvo 8 × 9,5 m, aukštis iš šiaurės pusės – 75 cm. Sampilas buvo nuskleistas. Jis supiltas iš geltono maišyto smėlio. Centre kasta iki 70–75 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis. Vakarinėje sampilo pusėje ryškiau išsiskyrė pilkapijo pagrindas. 60–65 cm gylyje kai kur buvo aptikta didesnių degėsių plotelių.

Iškasus pilkapij, atsidendę akmenų vainikų liekanos (172 pav.). Pietvakarinėje pilkapijo dalyje buvo pagrindinis, apskritas akmenų vainikas. Jo skersmuo vidinėje pusėje 4,6–4,9 m, išorinėje pusėje –

5,5–6 m. Šio vainiko rytinėje pusėje buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio dydis buvo 3,3 × 1,4 m. Apskrito vainiko šiaurinėje–šiaurės rytinėje pusėje buvo dar vienas puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 3,8 × 2,1 m.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas rytinio puslankio formos priestato viduje, 60 cm gylyje. Tai vaiko sunykusio kapo liekanos. Iš jo likę tik akmenys, tikriausiai padėti po skobtiniu karstu. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje pusėje buvo 14 × 20 cm dydžio akmuo, kairėje – 18 × 26 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 4 cm. Nuo šių akmenų 40–46 cm kojūgalio link buvo dar du akmenys, dešinėje – 15 × 23 cm dydžio, kairėje – 11 × 17 cm dydžio. 30–35 cm nuo pastarųjų akmenų buvo kojūgalio akmenys, kairėje – 18 × 25 cm dydžio, dešinėje – 17 × 20 cm dydžio. Atstumas tarp kojūgalio akmenų – 20 cm.

Įkapių nerasta. Sprendžiant iš akmenų padėties, mirusysis laidotas galva į ŠR 10° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo aptiktas šiauriniame puslankio formos priestate, tikrinant žemes po kai kuriais akmenimis. Po išjudintu akmeniu buvo rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (38:2 pav.). Jos ilgis – 6,1 cm, įvijos plotis – 2,7 cm, kojulės plotis apačioje – 1,5 cm. Giliau, po sege, buvo rasta geležinio peilio įkotės dalis. Dar giliau, tarp dviejų akmenų, kurie galėjo būti mirusiojo galvūgalyje, rasti keli pažaliavę dantys, prie jų – keli aprtrupėję žalvariniai cilindriškai – kaklo aparatos liekanos (38:1 pav.). Cilindriškai buvę suverti ant siūlų. Tai vaiko – mergaitės – kapo liekanos. Ji laidota galva į ŠV 320° kryptimi.

XVIII pilkapis

Šis pilkapis buvo per 2 m į pietus nuo XII pilkapio (sampilio pakraštys nuo sampilio pakraščio). XVIII pilkapio sampilio dydis – 7 × 8 m, aukštis iš šiaurės pusės – 25 cm. Pilkapio sampilas buvo nusklembtas. Jo vakariniame pakraštyje matėsi išluptų vainiko akmenų vieta – nedidelis griovelis. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio. Centre kasta iki 60–65 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis.

Iškopus pilkapį, atsidendę akmenų vainiko liekanos (173 pav.). Vainikas buvęs apskritas, jo skersmuo vidinėje pusėje buvo 5,1 m, išorinėje – 6 m.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas pietvakarinėje sampilo dalyje, netoli akmenų vainiko, 40 cm gylyje. Mirusiojo griaučiai sunykę (174 pav.). Galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo 16 × 23 cm dydžio akmuo, dešinėje – 8 × 15 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 17 cm. Mirusiojo dešinėje pusėje, už 49 cm nuo dešiniojo galvūgalio akmens kojūgalio link gulėjo trys akmenys. Jų dydis – 18 × 24 cm, 14 × 25 cm, 20 × 25 cm. Mirusiojo kojūgalyje buvo vienas akmuo. Jo dydis – 9 × 13 cm. Atstumas tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,5 m.

Už 5 cm nuo kairiojo galvūgalio akmens rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (70:2 pav.). Jos kojulė atsukta mirusiojo kairiojo peties link. Segės ilgis – 7,6 cm, kojulės plotis apačioje – 1,5 cm. Prie pat segės buvo sulūžęs į kelias dalis geležinis smeigtukas. Jo fragmentų ilgis – apie 9 cm. Per 26 cm nuo segės kojūgalio link rasta žalvarinė keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais (70:2 pav.). Jos dydis – 6,3 × 7,2 cm, lankelio plotis per vidurį – 0,8 cm, galų skersmuo – 0,5 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠR 15° kryptimi.

Kapas Nr. 2 aptiktas šiaurės rytiniame sampilo pakraštyje, 35 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Matyt, mirusiojo galvūgalyje, skersai kapo krypties gulėjo geležinis įmovinis kirvis. Jo įmova atsukta dešiniojo, ašmenys – kairiojo peties link. Kirvio (101 pav.) ilgis – 19 cm, ašmenų plotis – 4,8 cm. Atrodo, kad mirusysis laidotas galva į ŠV.

XIX pilkapis

Jis buvo prie pat XVI pilkapio, nuo jo į ŠV 320° kryptimi. Abiejų pilkapių sampilai lietsi. XIX pilkapio sampilio dydis – 5,5 × 5,5 m, aukštis iš šiaurės pusės – 85 cm. Tai buvo kraštinis pilkapis šiaurės vakariniame pilkapyno pakraštyje. Jis buvo supiltas nuolaidėjančiame šlaite. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio. Centre buvo kasama iki 70–80 cm gylio, kol pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis.

Iškopus pilkapį, atsidendę akmenų vainiko liekanos (166 pav.). Vainikas blogai išlikęs. Jo skersmuo PR–ŠV kryptimi vidinėje pusėje buvo 5,2 m, išorinėje – 6,2 m. Pietrytinėje dalyje vainikas buvo kelių aukštų. Šios vainiko dalies akmenys buvo prie pat XVI pilkapio šiaurinio priestato sienos akmenų.

Kapas Nr. 1 atsidendę pietvakariniame sampilo pakraštyje, 70 cm gylyje. Tai vyro sunykusio

kapo liekanos. Mirusiojo galvūgalyje buvo vienas 18 × 19 cm dydžio akmuo. Už 57 cm nuo jo buvo du kojūgalio akmenys. Kairėje buvo 20 × 24 cm dydžio, dešinėje – 9 × 14 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 4 cm.

Už 14 cm nuo galvūgalio akmens į kapo išorę buvo rastas geležinis įmovinis ietigalis karklo lapo pavidalo plunksna. Jo įmova atsukta mirusiojo kojū link (107:2 pav.). Ietigalis ilgis – 11,5 cm, plunksnos ilgis – 5 cm. Už 22 cm į dešinę nuo ietigalio, išilgai kapo krypties, įkote atsuktas mirusiojo kojū link, gulėjo geležinis peilis lenkta nugarėle (107:1 pav.). Jo ilgis – 20,5 cm, ašmenų plotis ties viduriu – 2,2 cm. Už 61 cm į pietus nuo peilio, prie mirusiojo dešiniojo šono aptiktas geležinio smeigtuko fragmentas (107:3 pav.). Jo ilgis – 10,5 cm. Atrodo, smeigtukas išjudintas iš vietos.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

XX pilkapis

Šis pilkapis buvo šiaurinės pilkapių grupės vakariniame pakraštyje, gretai XXI pilkapio, į vakarus nuo jo. Pilkapių sampilai lietsi. XX pilkapis (175 pav.) turėjo pailgą, beveik ovalo formos sampilą, kurio ilgis rytų–vakarų kryptimi buvo 15 m, plotis pietų–šiaurės kryptimi – 10 m. Sampilio aukštis iš vakarų pusės – 1,6 m. Tai vienas didžiausių ir aukščiausių šio pilkapyno pilkapių. Sampilas buvo gerojai nukentėjęs. ŠV sampilio dalyje buvusi iškasta nedidelė duobė, kai kur matėsi išluptų vainiko akmenų vietos. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio su molio priemaiša. Centre buvo kasta iki 1–1,05 m gylio, kol pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis su molio tarpusluoksniais.

Iškopus pilkapį, atsidendę akmenų vainikų ir grindinių liekanos (7 pav.). Pilkapis buvo sudėtas tarsi iš dviejų dalių. Rytinėje pusėje po sampilu buvo apskritas akmenų vainikas. Jo skersmuo vidinėje pusėje buvo 5,3–5,7 m, išorinėje – 6,5 m. Šio apskrito vainiko šiaurinėje pusėje buvo puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo apie 2,3 × 4 m. Vainiko rytinėje pusėje, jo išorėje buvo akmenų grindinys, ėjęs iki XXI pilkapio.

Vakarinėje pusėje po sampilu buvo dar vienas apskritas vainikas, turintis su rytiniu vainiku bendrą sieną. Vakarinio vainiko skersmuo vidinėje pusėje buvo 4,4–4,6 m, išorinėje – 5,5–5,8 m. Abiejų apskri-

tų vainikų sienos kai kur buvo sudėtos iš kelių eilių akmenų, dėtų vienas ant kito.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas rytinio apskrito vainiko centrinėje dalyje, pilkapio pagrinde, 85 cm gylyje (176, 177 pav.). Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Jo galvūgalyje buvo du akmenys, dešinėje – 23 × 29 cm dydžio, kairėje – 23 × 26 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 12 cm. Kojūgalyje taip pat buvo du akmenys. Dešinėje buvo 31 × 18 cm, kairėje – 19 × 15 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp kojūgalio akmenų – 28 cm, tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,95 m.

Prie pat dešiniojo galvūgalio akmens, nuo jo į kapo išorę gulėjo geležinis įmovinis kirvis (45:1 pav.). Jis buvo paguldytas įstrižai mirusiojo laidojimo krypties, ašmenimis kapo išorės link. Kirvio ilgis – 18,5 cm, ašmenų plotis – 5 cm. Prie pat kirvio įmovos statmenai įbesta į žemę geležinė yla su medinio kotelio liekanomis (43:1 pav.). Jos ilgis – 7,9 cm. Prie pat kairiojo galvūgalio akmens, kairėje pusėje, lygiagrečiai su mirusiuoju gulėjo geležinis įmovinis ietigalis ištęsto rombo formos plunksna (45:2 pav.). Jo įmova atsukta mirusiojo kojū link. Ietigalis ilgis – 25 cm, įmovos ilgis – apie 10 cm.

Netoli nuo dešiniojo galvūgalio akmens, už 3 cm kojū link rasta žalvarinė akinė segė (43:3 pav.). Prie segės, truputį aukščiau mirusiojo galvos link, rastas geležinis sulūžęs į dvi dalis lazdelinis smeigtukas (44:1 pav.). Prie akinės segės smeigiamosios adatos rastas žalvarinis pincetas (44:3 pav.), kurio kilpelėje dar buvo siūlo liekanų. Tikriausiai pincetas buvęs siūlu pririštas prie segės.

Nuo segės per 2 cm mirusiojo kojū link rasta žalvarinė apyrankė pumpuriniiais galais (43:4 pav.), buvusi ant mirusiojo dešinėsios rankos. Apyrankės dydis – 5,8 × 7,5 cm. Arčiau tos pačios rankos riešo buvo kita žalvarinė apyrankė. Tai I gr. apskrito pjūvio apyrankė (44:4 pav.). Jos dydis – 6,2 × 6,8 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,4 cm. Už 17 cm į kairę nuo minėtų apyrankių rasta kairiosios rankos apyrankė. Tai žalvarinė pusiau apskrito pjūvio apyrankė suapvalintais galais (44:2 pav.). Jos dydis – 6,1 × 7,3 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,6 cm. Prie apyrankių buvo rasta rankų kaulų fragmentų ir organinės medžiagos – audinio liekanų.

Nuimant kirvį, prie jo ašmenų, dešinėje pusėje, dar buvo aptiktas netaisyklingos ovalo formos akmeninis galastuvas (43:2 pav.).

Mirusysis laidotas galva į ŠV 335° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo vakarinio apskrito vainiko dalyje, prie pat vainiko sienos, 55 cm gylyje. Sunykusio kapo įkapes sudarė žalvarinė pusiau apskrito pjūvio apyrankė (68:1 pav.) ir maždaug už 1 m į pietryčius nuo jos rasta žalvarinė akinė prūsų serijos segė (68:2 pav.). Segės aukštis – 5,2 cm, įvijos plotis – 2 cm, kojelės plotis apačioje – 1,2 cm. Daiktai buvę išjudinti iš vietos.

XXI pilkapis

Šis pilkapis buvo šiaurinėje pilkapyno dalyje tarp XX ir XXII pilkapių. Visų trijų pilkapių sampilai lietėsi. XXI pilkapio sampilas buvo ne visai taisyklingo apskritimo formos (178 pav.). Jo dydis – 8 × 9,5 m, aukštis iš pietų pusės – 1,2 m. Sampilas supiltas iš rusvo maišyto smėlio su molio priemaiša, kai kur vietomis buvo aptinkama angliukų. Centre kasta iki 1,1–1,2 m gylis, iki įžemio – švaraus gelsvo smėlio su negausia molio priemaiša.

Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainiko liekanos (179 pav.). Pilkapio pietinėje dalyje buvo apskritas akmenų vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje rytų–vakarų kryptimi buvo 3,9 m, išorinėje – 5 m. Šio vainiko šiaurės-rytinėje pusėje, išorėje pristatytas puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 4,7 × 2,4 m. Apskrito vainiko aukštis ŠR dalyje buvo net 95 cm, nes čia viena ant kitos krautos net keturios akmenų eilės. Apačioje dėti didesni, viršuje – mažesni akmenys.

Kapas Nr. 1 buvo apskrito vainiko ŠR pakraštyje, įrengtas ant pilkapio pagrindo, 85 cm gylyje. Tai sunykęs vaiko–mergaitės – kapas (180 pav.). Mirusiosios galvūgalyje gulėjo vienas įgaubtas 35 × 55 cm dydžio akmuo. Kojūgalyje buvo trys akmenys. Dešinėje buvo 15 × 18 cm dydžio, kairėje – 17 × 18 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp akmenų – 14 cm. Prie kairiojo akmens buvo dar vienas 12 × 11 cm dydžio akmuo.

Prie pat galvūgalyje akmens, už 4 cm mirusiojo kojū link gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (30:2 pav.), kojele mirusiosios kairiojo peties link. Segės ilgis – 6,3 cm, kojelės plotis apačioje – 1,3 cm. Per 10 cm dešiniau segės rasta žalvarinė apyrankė, padaryta iš I gr. vytinės antkaklės kilpiniais galais (30:1 pav.). Prie apyrankės rasti rankos kaulų fragmentai. Apyrankės skersmuo – 6,5 cm, buvusios antkaklės kilpinio galo skersmuo – 1,1 cm.

Mirusioji laidota galva į ŠV 310° kryptimi.

XXI pilkapyje, ŠR priestate, 80 cm gylyje rasta žalvarinė įvija su audinio fragmentu (39 pav.). Netoli buvo aptikta keletas akmenų, lyg nuo kapo galvūgalyje ir kojūgalyje. Galbūt čia buvo dar vienas suardytas vaiko kapas.

XXII pilkapis

Jis buvo šiaurinėje pilkapių grupėje, tarp XXI ir XXIII pilkapių. Visų pilkapių sampilai beveik lietėsi. XXII pilkapio sampilas (181 pav.) buvo beveik ovalus, nusklembtas. Jo dydis – apie 8 × 11 m, aukštis iš pietų pusės – 1,4 m. Sampilai kai kur matėsi nedidelių iškastų duobių žymės, pakraščiais – išluptų vainiko akmenų vietos. Sampilas buvo supiltas iš pilkšvo maišyto smėlio, kai kur su molio priemaiša. Pilkapio centre, apie 50–70 cm gylyje, aptikta smulkių angliukų. Centre kasta iki 75–80 cm gylis, kol buvo pasiektas įžemio – švarus baltas smėlis.

Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainikų liekanos (182 pav.). Šiaurinėje jo dalyje buvo nedidelis, beveik ovalus vainikas. Jo ilgis pietų–šiaurės kryptimi vidinėje pusėje buvo 4,4 m, išorinėje – 5,3 m, plotis rytų–vakarų kryptimi vidinėje pusėje – 3,2 m, išorinėje – 4,2 m. Šio vainiko vakarinėje pusėje buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 3,8 × 2,6 m. Rytinėje ovalaus vainiko ir jo vakarinio priestato pusėje buvo pristatytas dar vienas puslankio formos akmenų vainikas, kurio dydis vidinėje pusėje 4,3 × 4 m. Ovalaus vainiko vakarinė siena buvo sudėta iš trijų eilių akmenų, padėtų vienas ant kito. Pilkapis buvo sudarytas tarsi iš trijų atskirų dalių – vainikų.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas vakariniame priestate, prie pat ovalaus vainiko vakarinės sienos, 75–80 cm gylyje (183 pav.). Tai sunykęs moters kapas. Jo galvūgalyje buvo du akmenys, dešinėje – 20 × 22 cm, kairėje – 14 × 20 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 25 cm. Ties akmenų priekio linija rasta geležinė antkaklė trimitiniais galais (23:1 pav.). Už 11 cm nuo antkaklės, mirusiosios krūtinės srityje, įvija į dešinę, kojele į kairę gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (23:3 pav.). Jos aukštis – 8,5 cm, kojelės plotis apačioje – apie 1,5 cm. Prie segės buvo organinės medžiagos (audinio) ir medienos liekanų. Matyt, mirusioji laidota karste. Už 12 cm nuo segės, mirusiosios kojū link rastas geležinis I gr. ritis smeigtukas nulūžusiu smaigaliu (23:2 pav.).

Mirusioji buvo laidota galva į ŠV 330° kryptimi.

XXII pilkapyje rasta dar keletas daiktų. Prie pat vakarinio priestato pietvakarinės sienos, apie 25 cm gylyje, rasta geležinė apskrito pjūvio apyrankė, sutrūkusi į kelias dalis (84 pav.). Pietiniame priestate, apie 40–50 cm gylyje, buvo aptikti keli žalvarinės įvijos fragmentai.

XXIII pilkapis

Šis pilkapis buvo šiaurinėje grupėje, į ŠR 40° kryptimi nuo XXII pilkapio (atstumas tarp pilkapių sampilų pakraščiu apie 2 m), į PV 240° kryptimi nuo XXIV pilkapio (sampilai beveik lietėsi).

XXIII pilkapis turėjo apskritą sampilą (184 pav.), kurio skersmuo – 9 m, aukštis iš pietų pusės – 55 cm. Sampilai pakraščiuose kai kur matėsi duobutės nuo išimtų vainiko akmenų. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio su kai kur pastebimais smulkiais angliukais. Centre kasta iki 85–95 cm gylis, iki įžemio – švaraus nejudinto smėlio.

Iškasus pilkapį, atsidengė palyginti neblogai išlikęs akmenų vainikas (185–187 pav.). Pilkapyje buvo apskritas vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje – 4,6 m, išorinėje pusėje – 6 m. Už šio vainiko rytinės sienos buvo nemažai akmenų, tačiau priestato jie nesudarė. Apskrito vainiko centre, sampilai paviršiuje buvo beveik apskritas akmenų grindinys iš maždaug 35 įvairaus dydžio akmenų. Šie akmenys buvo nuimti.

Pilkapyje kapų ir daiktų nerasta. Galbūt vainiko centre pilkapio pagrinde rasti keli akmenys galėjo būti sunykusio kapo be įkapių kojūgalyje ir galvūgalyje.

XXIV pilkapis

Šis pilkapis buvo rytinėje pilkapyno dalyje, pakraštyje, prie pat XXIII pilkapio. XXIV pilkapio sampilai (188 pav.) dydis buvo apie 10 × 10 m, aukštis iš pietų pusės – 80 cm. Kai kur sampilai pakraščiuose matėsi grioveliai – išimtų vainiko akmenų vietos. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio. Sampilai vakarinėje dalyje, 30–40 cm gylyje, aptikta degėsių ir angliukų. Rytinėje dalyje degėsių ir angliukų sluoksnis buvo aptiktas 75–80 cm gylyje. Tai buvęs pilkapio pagrindas. Centre pilkapis kastas iki 80–85 cm gylis, kol buvo pasiektas įžemio – švarus gelsvas

smėlis. Pilkapiui skirta vieta buvo nelyginta. Matėsi, kad žarijos buvo beriamos ant nelyginto žemės paviršiaus, nes vietomis degėsių – angliukų – aptikti žemės paviršiuje buvusiose duobutėse. Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainikas (189–191 pav.). Pagrindinis vainikas buvo apskritas, jo skersmuo vidinėje pusėje – 4,4–4,45 m, išorinėje – 5,6–5,7 m. Akmenų vainikas, ypač jo pietvakarinė dalis, statytas labai tvarkingai. Čia akmenys dėti vienas ant kito trimis aukštais, todėl vainiko sienos aukštis iš pietvakarių pusės buvo 80 cm. Už apskrito vainiko, pilkapio pietrytinėje dalyje, buvo puslankio formos priestatas, kurio dydis – 4,05 × 2 m. Priestato vainike buvo kelios akmenų eilės, dėtos viena šalia kitos. Už apskrito vainiko ir priestato ribų buvo pavieniai akmenys, kai kur kelių akmenų grupės, sudarančios lyg juostas ar spindulius į gretimus pilkapius.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas apskrito akmenų vainiko pietrytinės sienos dalyje, išėjus toje vietoje vainiko akmenis ir pastačius apie kapą minėtą puslankio formos priestatą. Sunykusio moters kapo liekanos (192 pav.) atsidengė 60 cm gylyje. Galvūgalyje buvo du akmenys, kairėje – 12 × 13 cm, dešinėje – 19 × 16 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 24 cm. Kojūgalyje taip pat buvo du akmenys, kairėje – 14 × 16 cm, dešinėje – 14 × 13 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 13 cm. Atstumas tarp galvūgalyje ir kojūgalyje akmenų – 1,45 m.

Tarp galvūgalyje akmenų, skersai kapo krypties gulėjo geležinis peilis-pjautuvėlis (67:3 pav.). Jo ašmenys buvo atsukti į kapo išorę. Peilio ilgis – 12 cm, ašmenų plotis per vidurį – 2 cm. Už 8 cm nuo kairiojo galvūgalyje akmens kojūgalyje link beveik išilgai kapo krypties gulėjo geležinė sutrupėjusi yla, kurios įkotė buvo atsukta mirusiosios galvos link (67:1 pav.). Ylos ilgis – apie 14 cm. Už 1,2 m nuo ylos smaigalyje kojū link rasta tikrai išjudinta iš vietos žalvarinė prūsų serijos akinė segė (67:2 pav.). Įvija nutrupėjusi, smeigiama adata sulūžusi. Segės aukštis – 6,8 cm, kojelės plotis apačioje – 1,6 cm.

Mirusioji laidota galva į PR 230° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo apskrito vainiko viduryje, pilkapio pagrinde, 80 cm gylyje (193 pav.). Mirusiosios griaučiai, išskyrus dešiniojo smilkinio kauko fragmentą ir kelis dantis, buvo sunykę. Galvūgalyje buvo vienas 15 × 23 cm dydžio akmuo.

Minėtos kaukolės kaulų liekanos aptiktos už 21 cm nuo akmens į pietus. Abiejuose galvos pusėse aptikta po žalvarinį plokštelinį atsmilkinį (20 pav.).

Jų skersmuo – 7,2 cm ir 7,3 cm. Tarp kaukolės kaulų likučių ir dešiniojo antsmilkinio buvo organinės medžiagos liekanų. Matyt, antsmilkiniai buvo virš kažkokio galvos apdangalo.

Mirusioji laidota galva į ŠV 345° kryptimi.

XXIV pilkapyje rasta dar keletas daiktų. Rytinėje sampilo pusėje, 60 cm gylyje, rasta sulūžusi geležinė yla (85:2 pav.). Jos ilgis – 11,4 cm. Vakarinėje pusėje, 55 cm gylyje, rasta geležinė apskrito pjūvio apyrankė (85:1 pav.). Apyrankė sutrūkusi, plonėjantiais galais.

XXV pilkapis

Jis buvo šiaurinėje pilkapių grupėje, už 4 m į šiaurę nuo XXIII pilkapio. XXV pilkapis turėjo žemą, nusklemtą sampilą. Jo dydis – 8 × 8 m, aukštis iš pietų pusės – 30 cm. Sampilas buvo supiltas iš gelsvo maišyto smėlio. 65–75 cm gylyje sampilo centre buvo pilkšvas sluoksnis smėlio su degėsiais ir pelenais – pilkapio pagrindas. Jame kai kur rasta ir stambesnių angliukų. Centre, 75–85 cm gylyje, buvo pasiektas žemės – švarus geltonas smėlis.

Išskasus pilkapį atsidengė gerai išlikęs akmenų vainikas (5, 195 pav.). Pietinėje pilkapio dalyje buvo apskritas vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 4–4,5, išorinėje – 5–5,2 m. Kai kur apskrito vainiko sienos buvo trijų eilių akmenų, sudėtų vienas ant kito (196 pav.). Šiaurinėje pusėje siena buvo 70 cm aukščio. Apskrito vainiko vidinėje pusėje buvo mažesnis vainikas, kur akmenys dėti su tarpais (194 pav.). Vidinio apskrito vainiko skersmuo vidinėje pusėje buvo 2,3–2,8 m. Tarpas tarp vidinio ir išorinio vainikų sienų viduje buvo apie 60–70 cm. Apskrito išorinio vainiko šiaurinėje pusėje buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio dydis – 3,3 × 1,5 m. Ir šio vainiko sienos kai kur buvo krautos iš dviejų akmenų eilių.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas šiauriniame priestate, prie pat apskrito vainiko išorinės sienos, 55 cm gylyje (197, 198 pav.). Tai vaiko – mergaitės kapas, kuriame aptikti aštuoni akmenys. Galvūgalio dešinėje buvo 13 × 22 cm, kairėje – 20 × 20 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 9 cm. Kairėje mirusios pusėje, krūtinės ir juosmens šone, buvo dar trys akmenys, kurių dydis – 16 × 21 cm, 21 × 23 cm ir 17 × 15 cm. Kojūgalyje buvo trys akmenys. Kairėje – du akmenys (dydis – 25 × 21 cm ir 15 × 20 cm), dešinėje – vienas 16 × 13 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp kojūgalio akmenų – 4 cm, atstumas tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,7 m.

Mirusiosios griaučiai buvo beveik visai sunykę, išskyrus kaukolės kaulų fragmentus, aptiktus prie pat galvūgalio dešiniojo akmens. Po kaukolės kaulu ant akmens gulėjo žalvarinis plokštelinis antsmilkinis (16:1 pav.). Jo išorėje buvo organinės medžiagos, lyg odos, liekanų. Per 5 cm į kairę nuo šio antsmilkinio, kairėje galvos pusėje rastas žalvarinis šiek tiek aptrupėjęs įvijinis antsmilkinis (16:2 pav.). Už 33 cm nuo antsmilkinių mirusiosios kojūgalio link rastas geležinis smeigtukas, kurio galvutė neišlikusi. Fragmento ilgis – 10,8 cm. Jis gulėjo skersai laidojimo krypties. Prie pat smeigtuko, kojūgalio link, gulėjo labai blogai išlikusi, trupanti žalvarinė pusiau apskrito pjūvio apyrankė.

Mirusioji laidota galva į vakarus.

Kapas Nr. 2 buvo vidinio apskrito vainiko centre (žinoma, ir išorinio apskrito vainiko centre), ant pilkapio pagrindo, 70 cm gylyje (199 pav.). Mirusiojo griaučiai buvo visai sunykę. Kapo galvūgalyje buvo du akmenys: kairėje – 19 × 17 cm, dešinėje – 18 × 14 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 11 cm. Kojūgalyje taip pat buvo du akmenys. Kairėje buvo 13 × 11 cm, dešinėje – 19 × 12 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp akmenų – 8 cm, atstumas tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,65 m.

Įkapių nerasta.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 290° kryptimi.

XXVI pilkapis

Šis pilkapis yra šiaurinėje pilkapyno dalyje, 4 m į ŠV 315° kryptimi nuo XXV pilkapio. XXVI pilkapio sampilo (200 pav.) dydis buvo 8 × 9,5 m, aukštis iš rytų pusės – 70 cm. Sampilas supiltas iš gelsvos maišytos žemės – smėlio su molio priemaiša, kurioje kai kur buvo pavienių angliukų. Vakarinėje pilkapio pusėje po peleningu pilkšvu sluoksniu išryškėjo pilkapio pagrindas. Sampilo centre kasta iki 1–1,05 m gylio, kol buvo pasiektas žemės – gelsvas švarus smėlis su molio priemaiša.

Išskasus pilkapį, atsidengė palyginti neblogai išlikęs akmenų vainikas (9, 201 pav.). Sampilo pietvakarinėje dalyje buvo pagrindinis apskritas akmenų vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 4,3–4,4 m, išorinėje pusėje – 5,6–6,1 m. Šis vainikas

kai kur buvo statytas iš dviejų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. Dažnai akmenys gulėjo greta vienas kito – matyt, viršutinė eilė buvo nugriuvusi. Per apskrito vainiko vidurį ėjo akmenų eilė (styga–spindulys), dalijusi vainiką į kelias dalis. Ši eilė buvo sukrauta sampilo paviršiuje. Apskrito vainiko rytinėje pusėje buvo puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 1,4 × 2,4 m. Iš šiaurinės pusės buvo pristatytas dar vienas puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 1,8 × 3,1 m.

Kapas Nr. 1 buvo rytiniame puslankio formos priestate, prie pat apskrito vainiko rytinės sienos, jos išorėje, 55 cm gylyje (202 pav.). Mirusiojo griaučiai buvo visai sunykę. Galvūgalyje aptikti trys akmenys. Dešinėje buvo 18 × 24 cm, kairėje – 26 × 30 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 16 cm. Nuo šių akmenų į išorę buvo dar trečias akmuo, atsidūręs iš dalies po priestato vainiko akmenimis. Kojūgalyje aptiktas 14 × 18 cm dydžio akmuo, kurio išorėje buvo nedideli 8 × 9 cm ir 11 × 5 cm dydžio akmenukai. Atstumas tarp galvūgalio kairiojo ir kojūgalio akmens – 104 cm.

Ant kairiojo galvūgalio akmens gulėjo geležinis peilis lenkta nugarėle – dalgelė (108 pav.). Jo ašmenys buvo atsukti kapo išorės link. Peilio smaigalys nulaužtas dar senovėje. Peilio ilgis – 24 cm, ašmenų plotis per vidurį – 2,8 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 345° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo įrengtas apskrito vainiko centre, pilkapio pagrinde, 90–100 cm gylyje (203 pav.). Mirusio vyro griaučiai buvo visai sunykę. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 18 × 21 cm, kairėje – 31 × 23 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 26 cm. Nuo dešiniojo galvūgalio akmens už 40 cm kojū link, dešinėje pusėje buvo 26 × 18 cm dydžio akmuo. Kojūgalyje buvo dar du akmenys. Dešinėje buvo 25 × 25 cm, kairėje – 34 × 27 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 24 cm.

Ant dešiniojo galvūgalio akmens gulėjo žalvarinė apskrito pjūvio apyrankė (73:2 pav.). Jos dydis – 5,5 × 6,6 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,6 cm.

Prie pat dešiniojo galvūgalio akmens, jo išorėje, lygiagrečiai su mirusiojo laidojimo kryptimi gulėjo geležinis įmovinis ietigalis išžesto rombo formos plunksna (74 pav.). Jo įmova buvo atsukta mirusiojo kojū link. Ietigalio ilgis – 32 cm, įmovo ilgis – 11,5 cm. Prie pat ietigalio smaigalio, ašmenimis įkypai išmeigtas į žemę buvo geležinis įmovinis kirvis (75 pav.). Jo įmova buvo atsukta kapo išorės link.

Kirvio ilgis – 18 cm, ašmenų plotis – 4,5 cm. Prie įmovo buvo priaugęs didelis rūdžių gabalas.

Tikrinant kapo dugną, 8 cm giliau apyrankės, mirusiojo krūtinės srityje rasta žalvarinė labai profiluota sulūžusi segė (73:1, 204 pav.), gulėjusi galvute į dešinę, kojele į kairę. Segė blogai išlikusi, aptrupėjusi. Tai Almgreno 69 tipo segė, patekusi iš Romos imperijos provincijų.

Mirusysis buvo laidotas galva į ŠV 310° kryptimi.

Kapas Nr. 3 buvo tarp šiaurinio puslankio formos priestato, 50 cm gylyje. Tarp kelių akmenų, nedideliame plotelyje, buvo rasta žalvarinė pagrindinės serijos akinė segė (41:2 pav.). Jos ilgis – 7,8 cm, įvijos plotis – 2,4 cm. Šiek tiek į vakarus nuo segės rasta blogai išlikusi žalvarinė apyrankė pumpuriniais galais (41:1 pav.). Vienas apyrankės galas buvo nutrupėjęs. Apyrankės dydis – 4 × 4,4 cm, lankelio skersmuo per vidurį – 0,4 cm. Sprendžiant iš apyrankės matmenų, kape buvo palaidotas vaikas. Laidojimo kryptis neaiški.

Be abejo, kapas Nr. 2 yra ankstyviausias pilkapyje. Jis įrengtas apskrito vainiko centre po minėta styga–spinduliu. Vėlyvesni yra kapai abiejuose priestatuose.

XXVII pilkapis

Šis pilkapis buvo greta XXVI pilkapio, į PV 210° kryptimi. XXVII pilkapio sampilo dydis – 7,5 × 8 m, aukštis iš pietų pusės – 65 cm. Sampilas (205 pav.) buvo gerokai nusklemtas. Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio. 65–65 cm gylyje pilkapio centre atsidengė pilkšvas sluoksnis (pagrindas) su smulkiais angliukais ir pelenais. Centre kasta iki 80–90 cm gylio, iki žemės – švaraus geltono smėlio.

Išskasus pilkapį, atsidengė akmenų vainiko liekanos (206, 207 pav.). Pilkapio pietinėje dalyje buvo apskritas vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 2,6–3 m, išorinėje – 3,6 m. Šiaurinėje pusėje vainikas buvo dėtas iš trijų akmenų eilių, viena ant kitos. Vainiko sienos aukštis šiaurinės pusės išorėje buvo 77–80 cm. Apskrito vainiko šiaurinėje pusėje buvo puslankio formos priestatas, kurio dydis – 3,8 × 2,3 m. Apskrito vainiko vakarinėje pusėje buvo daug akmenų, kurie sudarė grindinį, jungiantį XXVII ir XXVIII pilkapius.

Kapas Nr. 1 buvo apskrito vainiko centre, 55 cm gylyje. Tai sunykęs vaiko – mergaitės kapas. Jo galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 17 × 24 cm, kairėje – 18 × 23 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 20 cm. Prie pat dešiniojo galvūgalio akmens, 5 cm nuo jo į šiaurę rastas žalvarinis plokštelinis antsmilkinis (17 pav.). Jis buvo statmenai įbes-tas į žemę. Antsmilkinio skersmuo – 6,3 cm.

Mirusioji buvo laidota galva į ŠV 300° kryptimi.

Šio pilkapio šiauriniame priestate, apie 60 cm gylyje, rastas geležinio dirbinio fragmentas – smeigtuko ar ylos smaigalys. Fragmento ilgis – 4,5 cm.

XXVIII pilkapis

Šis pilkapis buvo prie pat XXVII pilkapio, į pietvakarius nuo jo 230° kryptimi. Abiejų pilkapių sampilai lietėsi. XXVIII pilkapio sampilo dydis – 8 × 9,5 m, aukštis iš pietų pusės – 1,1 m. Sampilas buvo apardytas. Beveik pačiame sampilo centre buvo iškasta apie 2 m skersmens duobė – bulviarūšis, kuri sunaikino pilkapio centrinę dalį. Sampilas supiltas iš geltono maišyto smėlio. Jame kai kur pasitaikydavo smulkių ir stambesnių angliukų. Centre, vietose, kurių nesunaikino rūšys, kasta iki 75–85 cm gylio, kol pasirodė žemės – gelsvas molingas smėlis.

Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainiko liekanos (206 pav.). Jo centrinėje dalyje buvo apskritas vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 3,6–3,7 m, išorinėje – 4,5–5,5 m. Apskrito vainiko šiaurės rytinėje pusėje buvo puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 1,6 × 2,8 m. Šis priestatas jungėsi su grindiniu,ėjusiu iki XXVII pilkapio. Apskrito vainiko pietinėje pusėje buvo dar vienas beveik apskritas priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 3,7 × 3,4 m. Šio priestato vainiko vakarinė pusė irgi buvo žemiau už rytinę. Tai rodo, kad vainikai buvo statyti ant nejudinto žemės paviršiaus.

Nuimant kontrolinę juostą, ant pagrindinio apskrito vainiko akmens, apie 30 cm gylyje, buvo aptikta žalvarinė apyrankė per vidurį praplatintu tuščiavidurio trikampio pjūvio lankeliu (87 pav.). Matyt, ji buvo išmesta su žemėmis pilkapio centre kasant rūšį. Buvo patikrintas visas bulviarūšio plotas iki pat dugno (1,8–1,9 m gylio), tačiau daugiau daiktų nerasta. Matyt, kasant bulviarūšį buvo sunaikintas

sampilo centre buvęs kapas. Kitas kapas kadaisė galėjo būti įrengtas centrinio vainiko ŠR dalyje, kur iš vainiko buvo išimti keli akmenys ir pastatytas puslankio formos priestatas.

XXIX pilkapis

Šis pilkapis buvo greta XXVIII pilkapio, per 2 m (sampilio pakraštys nuo sampilo pakraščio) į ŠV 285° kryptimi. XXIX pilkapio sampilas buvo apskritimo (pusrutulio) formos (208 pav.). Skersmuo – 10 m, aukštis iš pietų pusės – 1,15 m. Sampilas buvo gerokai nukentėjęs. Rytinėje sampilo dalyje netoli centro buvusi iškasta apie 1,8 m skersmens duobė. Jo pakraščiuose matėsi išluptų vainiko akmenų vietos. Sampilas buvo supiltas iš gelsvo maišyto smėlio. Centre kasta iki 90–100 cm gylio, iki žemio – švaraus gelsvo smėlio.

Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainiko liekanos (4 pav.). Pilkapyje buvo apskritas akmenų vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 5–5,9 m, išorinėje – 6,7–7,2 m. Šis vainikas kai kur buvo krautas iš trijų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. Vainiko sienos aukštis iš rytų pusės buvo 0,7 m. Už apskrito vainiko į rytus, išorinėje pusėje buvo didelis puslankio formos priestatas, kuris pietinėje dalyje dar buvo akmenų juosta-styga perskirtas į dvi nelygias dalis. Šio puslankio formos priestato dydis vidinėje pusėje (be pietinės dalies, atskirtos styga) buvo 4,2 × 2 m. Šis pilkapis taip pat buvo piltas ant nejudinto žemės paviršiaus, kadangi vakarinė vainiko dalis 1,2 m buvo žemiau rytinės (vainiko viršų lyginant su kitos pusės vainiko viršum). Sampilas buvo supiltas ant nuolaidėjančio šlaito.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas apskrito vainiko centre, 80 cm gylyje (209 pav.). Mirusiojo griaučiai buvo visiškai sunykę. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 27 × 32 cm, kairėje – 29 × 23 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 10,5 cm. Mirusiojo juosmens srityje buvo dar du akmenys. Dešinėje gulėjo 13 × 24 cm dydžio, kairėje – 25 × 18 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp šių akmenų – 4 cm, atstumas tarp galvūgalio ir juosmens akmenų – 62 cm. Kojūgalyje buvo trys akmenys. Dešinėje gulėjo 24 × 24 cm dydžio, kairėje – 18 × 21 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 2 cm. Trečiasis, 22 × 25 cm dydžio, akmuo buvo prie pat dešiniojo kojūgalio akmens, nuo jo į kapo išorę. Atstumas tarp juosmens ir kojūgalio akmenų – 65 cm.

Mirusiojo kaklo srityje, už 10 cm nuo galvūgalio akmenų kojų link rasta geležinė antkaklė trimitiniais galais (24:1 pav.). Per 29 cm nuo antkaklės mirusiojo kojų link, netoli juosmens akmenų, rasta žalvarinė apyrankė pumpuriniaus galais (24:2 pav.). Ji buvo sulūžusi į kelias dalis. Apyrankės dydis – 4,7 × 5,7 cm, lankelio storis per vidurį ir galų skersmuo – 0,6 cm. Lankelis yra pusiau apskrito pjūvio. Mirusysis laidotas galva į ŠV 320° kryptimi.

XXX pilkapis

Šis pilkapis buvo šiaurinėje pilkapių grupėje, jos rytiniame pakraštyje. XXX pilkapis buvo už 4 m (sampilio pakraštys nuo sampilo pakraščio) į ŠR 15° kryptimi nuo XXV pilkapio ir už 3 m į ŠR 75° kryptimi nuo XXVI pilkapio. Sampilas buvo gana plokščias, nusklembtas. Jo dydis – 7 × 8 m, aukštis iš pietų pusės – 30 cm. Sampilas buvo supiltas iš pilkšvai gelsvo maišyto smėlio, kuris centre tęsėsi iki 85–95 cm gylio. Giliau buvo žemės – švarus geltonas smėlis.

Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainikas (11, 210 pav.). Apskritis vainikas atidengtas vakarinėje sampilo dalyje. Jo skersmuo vidinėje pusėje buvo 4,6 m, išorinėje – 5,5–5,7 m. Šio apskrito vainiko rytinėje pusėje buvo net trys priestatai, turintys bendras sienas. Pietinis priestatas buvo beveik apskritas, jo skersmuo vidinėje pusėje pietų-šiaurės kryptimi – 1,6 m. Vidurinis priestatas buvo netaisyklingo ovalo formos. Jo dydis vidinėje pusėje buvo 2,6 × 1,7 m. Trečiasis priestatas, buvęs pilkapio ŠR kampe, yra taip pat ovalus. Jo dydis vidinėje pusėje – 1,5 × 1,1 m. Pagrindinis apskritis vainikas, kai kur ir priestatai, statyti iš dviejų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. Apskrito vainiko vakarinė pusė buvo šiek tiek žemiau už rytinę. Matyt, ir šis vainikas krautas ant nejudinto žemės paviršiaus.

Kapas Nr. 1 buvo aptiktas apskrito vainiko centre, pilkapio pagrinda, 50 cm gylyje. Mirusiojo griaučiai buvo visai sunykę. Kapo vietą žymėjo tik likę akmenys. Galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo 14 × 19 cm, dešinėje – 15 × 23 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 16 cm. Dešinėje kapo pusėje, mirusiojo kojūgalio link buvo trys akmenys (dydis – 21 × 21 cm, 19 × 21 cm, 17 × 27 cm), kairėje – du akmenys (dydis – 18 × 20 cm, 18 × 20 cm).

Įkapių nerasta. Sprendžiant iš akmenų, kape galėjo būti palaidotas paauglys. Jis laidotas galva į ŠV 285° kryptimi.

XXX pilkapyje tarp ŠR priestato judintų žemių buvo rasta gerokai aptrupėjusi vaikiška žalvarinė pusiau apskrito pjūvio apyrankė (88 pav.). Galbūt šiame priestate yra buvęs vaiko kapas.

XXXI pilkapis

Šis pilkapis buvo šiaurinės grupės rytiniame pakraštyje. XXXI pilkapis buvo greta XXIX pilkapio, per 3 m į ŠR 30° kryptimi. XXXI pilkapio sampilo dydis buvo 9,5 × 9,5 m, aukštis iš pietų pusės – 70 cm. Sampilas buvo nukentėjęs – jo rytinėje dalyje buvęs iškastas bulviarūšis, kurio skersmuo – apie 2 m. Sampilas buvo supiltas iš rusvos maišytos žemės – smėlio su gausia molio priemaiša. Apie 70–80 cm gylyje sampile buvo aptikta nemažai smulkių angliukų. Tai buvo pilkapio pagrindo liekanos. Centre kasta iki 1,05–1,1 m gylio, iki žemio – švaraus geltono smėlio.

Iškasus pilkapį, atsidengė akmenų vainiko liekanos (211 pav.). Pilkapyje buvo apskritas, palyginti neblogai išlikęs akmenų vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 5,5–5,9 m, išorinėje – 7,4–7,5 m. Kai kur vainikas buvo kelių aukštų. Šiaurinės sienos aukštis buvo 60–75 cm. Kai kuriose vainiko vietose akmenys guldyti po tris ar keturis vienas šalia kito. Vakarinė vainiko dalis buvo žemiau negu rytinė, matyt, jis statytas ant nejudinto žemės paviršiaus.

Kapas Nr. 1 buvo akmenų vainiko centre, pilkapio pagrinda, 80 cm gylyje. Vyro sunykusio kapo vietą žymėjo keli akmenys. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 23 × 25 cm dydžio, kairėje – 17 × 21 cm dydžio akmuo. Jie gulėjo vienas prie kito. Už 63 cm nuo galvūgalio akmenų mirusiojo kojų link, kairėje pusėje buvo 18 × 20 cm dydžio akmuo. Už 41 cm nuo dešiniojo galvūgalio akmens kojų link buvo 8 × 14 cm dydžio akmuo.

Prie šio akmens skersai mirusiojo laidojimo krypties gulėjo geležinis įmovinis kirvis (42:1 pav.) ašmenimis į dešinę, t. y. į kapo išorę. Kirvio ilgis – 17 cm, ašmenų plotis – 4 cm. Virš jo išilgai kapo krypties, įmova kojų link, gulėjo geležinis įmovinis ietigalis išlūgto rombo formos plunksna (42:3 pav.). Jo smaigalys buvo nulaužtas dar senovėje. Ietigalio ilgis – 21 cm, įmovo ilgis – 10 cm.

Mirusiojo krūtinės srityje, už 18 cm nuo kirvio įmovo galo mirusiojo kojų link, rasta žalvarinė pagrindinės serijos segė (42:2 pav.). Jos ilgis – 7,8 cm, įvijos plotis – 2,5 cm, kojelės plotis – 1,3 cm. Už

19 cm nuo segės, mirusiojo kairiojo šono link, rastas geležinio smeigtuko fragmentas, sutrūkęs į kelias dalis. Jo ilgis – apie 10 cm. Per 23 cm nuo segės kojelės mirusiojo kojų link rasta žalvarinė apyrankė trimitiniais galais (42:4 pav.). Prie segės ir apyrankės pastebėta daug organinės medžiagos liekanų.

Atrodo, kad du akmenys, buvę pilkapio pagrinde pietrytinėje sampilo pusėje, galėjo būti padėti šio kapo kojūgalyje. Mirusysis laidotas galva į ŠV 310° kryptimi.

XXXII pilkapis

Šis pilkapis buvo šiaurinėje grupėje, už 2 m į ŠR 30° kryptimi nuo XXXI pilkapio. XXXII pilkapio sampilo (212 pav.) dydis buvo 8 × 9 m, aukštis iš pietų pusės – 65 cm. Sampilas buvo supiltas iš gelsvo maišyto smėlio su nežymia molio priemaiša. Kaip paaiškėjo tyrinėjimų metu, sampilas beveik visai buvo sunaikintas kasant duobes vėlyviems kapams. Jie gali būti XV–XVI a. ar net vėlyvesnio laikotarpio. Sampilo centre, 0,7–1,2 m gylyje iškastose duobėse aptikti keli blogai išlikę, daugiausia suardyti ir kai kur netvarkingai išmėtyti žmonių griaučiai. Prie jų rastos įkapės – geležinis B raidės formos skiltuvas, kelios aptrupėjusios geležinės keturkampės ir ovalinė diržų sagtys, geležiniai peiliai (vienas jų medinėmis kriaunomis) – nėra tikslus chronologinis rodiklis.

Tačiau pilkapio akmenų vainikas buvo neblogo išlikęs (213, 214 pav.). Jis buvo apskritimo formos. Jo skersmuo vidinėje pusėje – 5,5–6,1 m, išorinėje pusėje – 6,6–7,2 m. Vainikas kai kur buvo statytas iš dviejų akmenų eilių, dėtų viena ant kitos. Vakarinė vainiko dalis 0,6 m buvo žemiau rytinės. Matyt, ir šis vainikas buvo krautas ant nejudinto žemės paviršiaus. Vainiko rytinėje pusėje, išorėje, buvo akmenų grindinys, jungęs XXXII ir XXXIV pilkapius.

XXXII pilkapyje aptikti keli senojo geležies amžiaus daiktai iš suardyto kapo. Vakarinėje sampilo dalyje, 95 cm gylyje rasta aptrupėjusi žalvarinė pagrindinės serijos akinė segė (28:3 pav.). Segės aukštis – 10 cm. 1 m gylyje judintoje žemėje rastos dvi žalvarinės apyrankės pumpuriniaus galais (28:1,4 pav.). Jų dydis – 5,5 × 6,3 cm ir 5,5 × 7,5 cm, lankelių storis per vidurį – 0,4–0,5 cm. Viena apyrankė buvo sulūžusi. Iš vakarinės pilkapio dalies išmestose žemėse rasta pusė žalvarinės III gr. antkaklės trimitiniais galais (28:2 pav.). Antkaklės pridėto

galo skersmuo – 3,2 cm, lankelio storis per vidurį – 0,6 cm. Galbūt šie daiktai priklausė vienam kapui.

XXXIII pilkapis

Šis pilkapis buvo pilkapyno ŠV pakraštyje, prie pat nuolaidėjančio šlaito, greta XXXIV pilkapio, nuo jo į ŠV 310° kryptimi ir per 1,7 m į ŠR 30° kryptimi nuo XXXII pilkapio. XXXIII pilkapio sampilo (215 pav.) dydis buvo 6 × 7 m, aukštis iš šiaurės pusės – 80 cm. Sampilo centre buvusi iškasta nedidelė, apie 80 cm skersmens duobutė. Sampilas buvęs supiltas iš geltono maišyto smėlio, kuris centre tęsėsi iki 60–65 cm gylio. Po juo kai kur išsiskyrė pilkapio pagrindas – degėsių sluoksnis. 70–80 cm gylyje jau buvo įžemis – švarus geltonas smėlis. Rytinė sampilo pusė buvo gerokai apardyta, nes joje po velėna rasta vėlyvų puodų šukių, XX a. pirmosios pusės butelio dugnas.

Iškasus pilkapį, atsidengė blogai išlikusio akmenų vainiko liekanos (216 pav.). Atrodo, kad sampilo rytinėje dalyje buvo nedidelis apskritas vainikas, kurio ŠR dalis neišlikusi. Vainiko skersmuo PR–ŠV kryptimi vidinėje pusėje buvo 2,95 m, išorinėje – 3,7 m. Ir šis vainikas buvo krautas ant nejudintos žemės, nes jo vakarinė dalis buvo šiek tiek žemiau už rytinę. Apskrito vainiko vakarinėje pusėje buvo priestatas, kurio plotis vidinėje pusėje pietų–šiaurės kryptimi – 2,3 m. Vakarinė priestato dalis buvo suardyta.

XXXIII pilkapio sampile aptikta keletas daiktų iš suardyto kapo. Vakarinėje pusėje 65 cm gylyje rastas sulūžęs į dvi dalis geležinis peilio fragmentas (ilgis – 9 cm). Po kontroline juosta įvairiame gylyje surasta aplaužytų, aptrupėjusių daiktų – geležinės ylos fragmentai (ilgis – 8 cm), žalvarinės segės smeigiamosios adatos galiukas, kelios žalvarinės sraiginių įvijų kilpelės, sulūžęs į kelias dalis žalvarinis I gr. ritinis smeigtukas (78 pav.). Smeigtukas buvo rastas apskrito vainiko vakarinėje dalyje. Matyt, šiame vainike buvo kapas, kurį kažkas suardė.

XXXIV pilkapis

Šis pilkapis buvo greta XXXIII ir XXXV pilkapių, į vakarus nuo pastarojo. Pilkapių sampilai liečėsi. XXXIV pilkapio sampilo dydis buvo 7 × 9,5 m, aukštis iš pietų pusės – 95 cm. Sampilą iš dalies de-

formavo iš bulviarūsių išmestos žemės. Vienas bulviarūsis buvo iškastas sampilo rytiniame pakraštyje. Jo skersmuo – 1,7 m. Kitas bulviarūsis buvo sampilo šiaurės-vakarų pakraštyje. Jo skersmuo – 1,8 m. Tikrinant bulviarūsius paaiškėjo, kad pirmasis buvo iškastas iki 1,5 m, antrasis – iki 2,2 m gylio. Vėliau pastarasis buvo paverstas šiukšlių duobe ir kažkurio Paragaudžio gyventojų užverstas visokiomis atliekomis. Taigi šie du bulviarūšiai beveik sunaikino pilkapio sampilą ir jame buvusius kapus.

Sampilas buvo supiltas iš pilkšvo maišyto smėlio. Centre, nesuardytoje dalyje, apie 90–100 cm gylyje aptikta truputį degėsių ir angliukų. Matyt, tai pilkapio pagrindo liekanos. Giliau buvo įžemis – švarus geltonas smėlis.

Pilkapis turėjo apskritą vainiką, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 5,7 m, išorinėje – 8,1 m (217 pav.). Kai kuriose vietose vainikas krautas keliais aukštais.

Šiame pilkapyje, sampilo rytinėje pusėje, 40 cm gylyje rastas geležinis įmovinis kirvis nudaužtu ašmenų galu (97 pav.). Kirvio ilgis – 14,6 cm, likusių ašmenų plotis – 4,2 cm. Tikriausiai kirvis buvo išjudintas kasant bulviarūsių.

XXXV pilkapis

Šis pilkapis buvo pilkapyno šiaurės rytų pakraštyje, greta XXXIV pilkapio, į rytus nuo jo. XXXV pilkapio sampilo dydis – 8 × 7,7 m, aukštis iš rytų pusės – 55 cm, iš pietų – 70 cm. Ir šio pilkapio sampilas (218 pav.) buvo gerokai nukentėjęs kasant jame bulviarūsius. Du bulviarūšiai buvo iškasti sampilo centrinėje dalyje. Jų skersmuo – 2,1–2,4 m ir 2,3–2,6 m. Sampilą deformavo iš bulviarūsių išmestos žemės. Tikrinant nustatyta, kad bulviarūšiai kasti iki 2,1–2,2 m gylio. Nesuardytose vietose matėsi, kad sampilas supiltas iš gelsvo smėlio su moliumi, besitęsiančio iki 1,15 m gylio, matuojant nuo supiltos iš bulviarūsių žemės viršaus. Giliau buvo įžemis – švarus geltonas smėlis.

Akmenų vainikas taip pat buvo apardytas (219 pav.). Geriau išlikusi jo rytinė pusė. Apskrito vainiko skersmuo PV–ŠR kryptimi vidinėje pusėje buvo 4,7 m, išorinėje – 6 m. Vainikas jungėsi su gretimuoju XXXIV pilkapio vainiku dviem akmenų juostomis. Pietrytinėje sampilo dalyje buvo akmenų grindinys.

Kapas Nr. 1 buvo sampilo rytinėje dalyje prie pat vainiko sienos. Po ten augusio beržo šaknimis apie 75 cm gylyje buvo atidengti keli daiktai. Rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (54:1 pav.). Jos aukštis – 7,6 cm, kojelės plotis apačioje – 2 cm. Netoli segės rasta žalvarinė keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais (54:2 pav.). Prie apyrankės buvo mirusiojo rankos kaulo fragmentas.

XXXV pilkapyje buvo aptikta dar keletas daiktų, kilusių iš suardyto kapo. Rytinėje sampilo pusėje, 55 cm gylyje, išjudintoje žemėje rasta žalvarinė II gr. apskrito pjūvio apyrankė (83:1 pav.). Išmestose iš rūsio žemėse, 20 cm gylyje, rasta III gr. žalvarinė apskrito pjūvio apyrankė (83:2 pav.). 10 cm gylyje rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (55:3 pav.). Įvijos nėra, smeigiamosios adatos viršus nulaužtas. Segės ilgis – 6,8 cm, kojelės plotis apačioje – 2 cm. Vakarinėje sampilo pusėje, 65 cm gylyje, rastas geležinis įmovinis ietigalis karklo lapo pavidalo plunksna (55:1 pav.). Ietigalis blogai išlikęs, aplūžęs. Jo ilgis – 20,3 cm, įmovos ilgis – 10,9 cm. 55 cm gylyje (nuo supiltų žemių viršaus) rasta žalvarinė labai profiliuota segė su dviem skydeliais ant lankelio (55:2 pav.).

Gali būti, kad kasant bulviarūsius buvo suardytas ir vėlyvas kapas. Rasta gulinti ant kairiojo šono kaukolė, virš jos – žalvarinis auskaras, padarytas iš apskrito pjūvio vielos, užkeistais galais. Vienas jų papuoštas dviem žiedeliais. Tai gali būti XVII amžiaus kapo liekanos.

XXXVI pilkapis

Šis pilkapis buvo rytinėje pilkapyno dalyje, 6,2 m į PR 120° kryptimi nuo V pilkapio. XXXVI pilkapio sampilo dydis buvo apie 7 × 8 m, aukštis iš pietų pusės – 45 cm (220 pav.). Sampilas supiltas iš gelsvo maišyto smėlio su molio priemaiša, kai kur aptikta angliukų. Degėsių ir angliukų sluoksniu išsiskyrė ir pilkapio pagrindas. Centre sampilas kastas iki 60–70 cm gylio, kol buvo pasiektas įžemis – nejudintas smėlis su molio priemaiša.

Iškasus pilkapį atsidengė palyginti neblogo išlikęs apskritas akmenų vainikas (221 pav.). Jo skersmuo vidinėje pusėje buvo 4–4,5 m, išorinėje – 5,3–5,4 m. Pietvakarinė vainiko siena buvo išardyta ir iš tos pusės pristatytas puslankio formos priestatas. Jo dydis vidinėje pusėje – 2,4 × 1,6 m.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas apskrito vainiko centre, 60 cm gylyje (222 pav.). Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 10 × 15 cm dydžio, kairėje – 13 × 15 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 12 cm. Kojūgalyje taip pat buvo du akmenys. Dešinėje buvo 14 × 15 cm, kairėje – 12 × 13 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 17 cm. Atstumas tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,6 m. Dešinėje ir kairėje kapo pusėje buvo dar po kelis mažesnius akmenėlius.

Ant dešiniojo galvūgalio akmens nuožulniai gulėjo geležinis įmovinis kirvis (64:1 pav.), kurio ašmenys buvo atsukti mirusiojo galvos link. Kirvio ilgis – 15 cm, ašmenų plotis – 4,6 cm. Įmovoje likę medienos – koto liekanos. Ant kairiojo galvūgalio akmens, įstrižai mirusiojo laidojimo krypties gulėjo geležinis įmovinis ietigalis su užbarzdomis (64:3 pav.), kurių viena buvo nutrupėjusi. Už 20 cm nuo kirvio ašmenų, mirusiojo krūtinės srityje rastos dvi žalvarinės blogai išlikusios apyrankės pumpuriniais galais (64:4, 5 pav.). Apyrankės sulūžusios, jų galai nutrupėję. Vienos dydis – 4,9 × 5,7 cm, lankelio storis per vidurį – 0,4 cm. Nuo apyrankių 21 cm mirusiojo kojūgalio link rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (64:2 pav.). Jos kojelė buvo atsukta mirusiojo galvos link. Segė sulūžusi, smeigiamoji adata neišliko. Jos aukštis – 7,3 cm, įvijų plotis – 2,5 cm, kojelės plotis apačioje – 1,5 cm. Prie apyrankių buvo aptikti mirusiojo dantų likučiai. Matyt, jo rankos buvo padėtos taip, kad riešai su apyrankėmis gulėtų prie apatinio žandikaulio.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo greta kapo Nr. 1, jo pietinėje pusėje, 65 cm gylyje (223 pav.). Sunykusio vaiko kapo galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 14 × 19 cm, kairėje – 17 × 19 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 15 cm. Kojūgalyje taip pat rasti du akmenys. Dešinėje buvo 15 × 16 cm, kairėje – 8 × 17 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 5 cm, tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 88 cm. Kairėje ir dešinėje mirusiojo pusėje buvo dar keli įvairaus dydžio akmenys.

Tarp galvūgalio akmenų gulėjo žalvarinė II gr. antkaklė trimitiniais galais (25:1 pav.). Už 31 cm nuo galvūgalio akmenų, mirusiojo krūtinės srityje rasta sunykusi žalvarinė apyrankė nutrupėjusiais pumpuriniais galais (25:2 pav.). Jos lankelio storis per vidurį – 0,6 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

Kapas Nr. 3 buvo įrengtas akmenų vainiko pietvakarinės sienos vietoje, išėmus iš jos akmenis, po to pietvakarių pusėje pristačius puslankio formos priestatą. Kapo liekanos atsidengė 55–60 cm gylyje. Mirusiojo griaučiai buvo sunykę, likę tik pažaliavusių dantų pėdsakai. Galvūgalyje buvo du akmenys (224 pav.). Kairėje buvo 15 × 18 cm dydžio, dešinėje – 12 × 20 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 11 cm. Kojūgalyje taip pat buvo du akmenys. Kairiojo akmens dydis – 13 × 14 cm, dešiniojo – 12 × 14 cm. Atstumas tarp jų – 10 cm, tarp kojūgalio ir galvūgalio akmenų – 86 cm. Dešinėje mirusiojo pusėje buvo dar du akmenys. Jų dydis – 13 × 17 cm ir 11 × 13 cm.

Nuo dešiniojo galvūgalio akmens 10 cm kojūgalio link rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (65:2 pav.), kurios įvija atsukta kojų, o kojelė – galvos link. Segė aptrupėjusi. Jos ilgis – 6,3 cm, kojelės plotis apačioje – 1,4 cm. Šalia segės, 10 cm į kairę, rasta blogai išlikusi žalvarinė apyrankė pumpuriniais galais (65:1 pav.). Jos lankelio skersmuo per vidurį – 0,4 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 335° kryptimi.

XXXVII pilkapis

Šis pilkapis buvo pietinėje pilkapyno dalyje, už 6 m į PR 160° kryptimi nuo XIII pilkapio pietrytinio sampilo pakraščio. XXXVII pilkapio sampilas buvo netaisyklingo ovalo formos. Jo ilgis – apie 13 m, plotis – 9 m, aukštis iš šiaurės pusės – 65 cm. Sampilas buvo nusklembtas, kai kur matėsi iškastų nedidelių duobių žymės. Beveik apie visą sampilą matėsi grioveliai – išimtų vainiko akmenų vietos. Sampilas piltas iš gelsvai pilkšvo maišyto smėlio. Vakarinėje sampilo dalyje, 60–80 cm gylyje, rasta nemažai degusių ir angliukų. Centre maišytas smėlis tęsėsi iki 80–90 cm gylio, iki įžemio – švaraus gelsvo smėlio su molio priemaiša.

Iškopus pilkapį atsidengė akmenų vainiko ir grindinio liekanos (12, 225 pav.). Pilkapio pietvakarinėje dalyje buvo apskritas vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 5,8–5,9 m, išorinėje – 6,4–7,4 m. Įrengiant vieną iš kapų buvo išimta dalis šio vainiko šiaurės rytų sienos. Toje pusėje buvo pristatytas puslankio formos akmenų vainikas – priestatas. Galima buvo išmatuoti tik jo plotį vidinėje pusėje – 3,3 m. Į rytus nuo minėtų vainikų, už jų rytinės ribos, buvo akmenų grindinys (226 pav.). Jame buvo apie 150

įvairaus dydžio akmenų. Tikrinant paaiškėjo, kad jame akmenys krauti mažiausiai trimis aukštais vienas ant kito. Po grindiniu buvo įžemis.

Kapas Nr. 1 buvo tarp šiaurės rytinio priestato. 25 cm gylyje aptikta I gr. žalvarinė apskrito pjūvio apyrankė (81:1 pav.). Jos dydis – 5,8 × 7,2 cm, lankelio storis per vidurį – 0,6 cm. Nuo apyrankės 11 cm į ŠV buvo rastas keliose vietose sutrūkęs žalvarinis įvijinis žiedas sraiginėmis įvijomis besibaigiančiais galais (81:2 pav.). Ši radinių vieta pažymėta kaip suardytas kapas.

Kapas Nr. 2 buvo beveik apskrito vainiko centre, šiek tiek labiau į pietvakarių pakraštį. Sunykusio kapo liekanos aptiktos 40 cm gylyje. Kapo galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo 20 × 21 cm, dešinėje – 14 × 17 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 12 cm. Kojūgalyje buvo vienas 18 × 20 cm dydžio akmuo. Jis gulėjo 1,05 m nuo kairiojo galvūgalio akmens.

Nuo dešiniojo galvūgalio akmens 12 cm kojų link aptiktas geležinis peilis lenkta nugarėle (51:2 pav.). Jo smaigalys nulūžęs. Peilio ilgis – 14,9 cm. Nuo kairiojo galvūgalio akmens 39 cm kojų link, krūtinės srityje, rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (51:1 pav.). Jos ilgis – 6,8 cm, kojelės plotis apačioje – 1,6 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 345° kryptimi.

Kapas Nr. 3 buvo šiaurės rytų puslankio formos priestate, 60 cm gylyje. Tai vaiko (mergaitės) sunykusio kapo liekanos. Galvūgalyje buvo du akmenys. Kairėje buvo 15 × 12 cm, dešinėje – 16 × 11 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 3 cm.

Prie pat akmenų, 4 cm krūtinės link, rasta sunykusi žalvarinė įvija. Krūtinės srityje, 18 cm nuo įvijų gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (52 pav.). Segė įvija buvo atsukta mirusiosios dešiniojo peties link. Segės aukštis – 6,9 cm, kojelės plotis apačioje – 1,6 cm. Netoli segės, krūtinės srityje, rasti žalvarinio žiedo iš apskrito pjūvio vielos fragmentai.

Mirusioji laidota galva į ŠV 320° kryptimi.

Kapas Nr. 4 buvo įrengtas apskrito vainiko ŠR sienos vietoje, išimant iš jo akmenis ir pristatant puslankio formos priestatą, 60 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos (227 pav.). Iš griaučių buvo išlikę tik keli dantys. Kairėje mirusiojo galvos pusėje, 14 cm į kairę nuo dantų, rastas geležinis įmovinis kirvis (82:1 pav.). Jo ašmenys buvo atsukti įstrižai į kapo vidų. Kirvio ilgis – 15,8 cm, ašmenų plotis – 4,8 cm. Nuo kirvio ašmenų 40 cm kojų link ras-

ta I gr. žalvarinė apskrito pjūvio apyrankė. Jos (82:2 pav.) dydis – 6,4 × 6,7 cm, lankelio storis per vidurį – 0,6 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 330° kryptimi.

XXXVII pilkapyje rasta dar keletas daiktų. Vakarinėje sampilo pusėje, 30 cm gylyje rastas geležinio peilio fragmentas – geležtės dalis. Fragmento ilgis – 6,1 cm. 20 cm gylyje aptikta žalvarinės akinės segės įvijų dalis ir smeigiamoji adata. Rytinėje sampilo pusėje, 25 cm gylyje rastos žalvarinės akinės segės dalys – įvijų lankelio fragmentas, adatos dalis, žalvarinės įvijų fragmentai. Netoli rastas ir geležinis įmovinis kirvis (53:3 pav.). Jo ilgis – 12,8 cm, ašmenų plotis – 4,7 cm. 60 cm gylyje rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (53:2 pav.). Jos aukštis – 7,1 cm, kojelės plotis apačioje – 1,5 cm. Apskrito vainiko šiaurės rytų pakraštyje rasta kita žalvarinė prūsų serijos akinė segė (53:1 pav.). Segės aukštis – 7,2 cm, kojelės plotis apačioje – 1,5 cm.

XXXVIII pilkapis

Šis pilkapis buvo 1,7 m į PR 130° kryptimi nuo V pilkapio (sampilo pakraštys nuo sampilo pakraščio) ir 4 m į rytus nuo VIII pilkapio. XXXVIII pilkapis turėjo apskritą sampilą, kurio skersmuo 7–7,5 m, aukštis iš šiaurės pusės – 40 cm, iš vakarų – 80 cm. Sampilas supiltas iš rusvos molingos žemės, kurioje buvo smulkių angliukų, nedidelių akmenų. Sampilo centro paviršiuje atsidengė pailgas akmenų grindinys, kuriame buvo apie 30 akmenų. Kasant giliau, šio grindinio akmenys buvo nuimti. Sampilo centre kasta iki 80–90 cm gylio, kol buvo pasiektas įžemis – šviesus smėlis su molio priemaišomis.

Iškopus pilkapį paaiškėjo, kad jis turi apskritą vainiką (228–230 pav.), kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 4,5–4,8 m, išorinėje – 6–6,5 m. Už vainiko, pietvakarių pusėje, buvo akmenų grindinys, kuris jungėsi su IX pilkapio akmenų vainiku. Grindinio plotis – apie 2 m.

Kapas Nr. 1 buvo įrengtas pietvakariniam vainiko pakraštyje, netoli jo sienos, 55 cm gylyje (231 pav.). Tai vaiko (mergaitės) kapas. Jame buvo likę galvūgalio ir kojūgalio akmenys. Galvos dešinėje pusėje buvo 17 × 20 cm dydžio, kairėje – 14 × 19 cm dydžio akmuo. Tarpas tarp jų – 15 cm. Už 1,28 m nuo galvūgalio akmenų buvo kojūgalio akmenys. Kairiojo

dydis – 14 × 17 cm, dešiniojo – 15 × 14 cm, atstumas tarp jų – 19 cm.

Nuo galvūgalio akmenų 18 cm mirusiosios kojų link ir arčiau jų buvo aptiktos kaklo apvaros liekanos. Jas sudarė penki žalvariniai dvigubo nupjauto kūgio formos karoliai (36:1 pav.) ir žalvarinės įvijos likučiai. Karolių skersmuo – 1,1–1,2 cm. Už 40 cm nuo dešiniojo galvūgalio akmens, skersai mirusiosios krūtinės gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (36:3 pav.). Jos ilgis – 7 cm, įvijos plotis – 2,6 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,4 cm. Už 19 cm nuo segės kojų link rasta žalvarinė apyrankė pumpuriniiais galais (36:2 pav.). Apyrankės dydis – 3,4 × 3,5 cm, lankelio storis per vidurį – 0,6 cm. Prie jos buvo organinės medžiagos liekanų.

Mirusioji laidota galva į ŠV 315° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo pačiame apskrito vainiko centre, po minėtu grindinėliu, ant pilkapijo pagrindo, 70–75 cm gylyje (232 pav.). Tai sunykęs moters kapas. Jo galvūgalyje buvo du akmenys, dešinėje – 23 × 21 cm, kairėje – 16 × 26 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 14 cm. Už 53 cm dešiniojo galvūgalio akmens buvo 22 × 15 cm dydžio akmuo, už 47 cm nuo kairiojo galvūgalio akmens – 27 × 16 cm dydžio akmuo. Abu šie akmenys buvo juosmens srityje. Už 65 cm nuo juosmens kairiojo akmens, kojūgalyje, buvo dar du akmenys, kurių dydis – 22 × 28 cm ir 14 × 19 cm.

Mirusiosios kaklo srityje, prie pat galvūgalio akmenų gulėjo žalvarinė antkaklė tuščiaviduriais trimitiniiais galais (27:1 pav.). Jos galai buvo atsukti mirusiosios dešiniojo peties link. 6 cm nuo antkaklės, skersai krūtinės, koteliu į dešinę, smaigaliu į kairę gulėjo aptrupėjusi 10,5 cm ilgio geležinė yla (27:5 pav.). Prie pat jos, įvija į dešinę, skersai krūtinės gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (27:2 pav.). Jos ilgis – 7,9 cm, įvijos plotis – 2,5 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,8 cm. Per 7–12 cm nuo segės mirusiosios kojų link rastos dvi žalvarinės I gr. apskrito pjūvio apyrankės (27:3, 4 pav.). Jų dydis – 6,2 × 7,2 cm ir 6,4 × 7,2 cm, lankelių skersmuo per vidurį – 0,7–0,8 cm. Prie segės, ylos, antkaklės ir apyrankių buvo organinės medžiagos liekanų, netoli antkaklės – nežymios dantų liekanos.

Mirusioji buvo laidota galva į ŠV 285° kryptimi. Šis moters kapas turėtų būti šiek tiek ankstyvesnis už mergaitės kapą, įrengtą vainiko pakraštyje.

XXXIX pilkapis

Šis pilkapis yra prie pat XI pilkapijo, į PV 230° kryptimi nuo jo. Abiejų pilkapių sampilai lietiš. XXXIX pilkapijo sampilas buvo apie 7,5 × 8 m dydžio. Jo aukštis iš pietų pusės – 60 cm. Sampilas nusklembtas. Jo pietrytiniame pakraštyje buvusi iškasta nedidelė duobutė, pietvakarių pusėje išlupti vainiko akmenys. Sampilas supiltas iš pilkšvo maišyto smėlio su molio priemaiša. Jame kai kur pasitaikydavo smulkių angliukų. Centre buvo kasta iki 65–70 cm gylio, kol buvo pasiektas žemės.

Iškasus pilkapį atsidendė ne visai taisyklingo apskritimo formos akmenų vainikas (233–235 pav.). Jo ilgis šiaurės pietų kryptimi vidinėje pusėje buvo 5,8 m, išorinėje – 6,4 m, plotis rytų vakarų kryptimi atitinkamai 4,4 ir 5,5 m. Vainiko pietinėje ir rytinėje pusėje, viduje ir išorėje, buvo gana daug smulkių akmenų, sudarančių nedidelius grindinėjus.

Kapas Nr. 1 buvo pačiame vainiko centre, 55 cm gylyje. Tai sunykęs vyro kapas. Jo galvūgalyje buvo trys akmenys – 16 × 22 cm, 16 × 20 cm, 20 × 22 cm dydžio. Kojūgalyje buvo du akmenys. Jų dydis – 18 × 20 cm ir 14 × 19 cm. Atstumas tarp kojūgalio akmenų – 25 cm, tarp galvūgalio ir kojūgalio akmenų – 1,4 m. Kairėje ir dešinėje mirusiojo pusėje buvo dar keli mažesni akmenys, galėję žymėti kapo ribas.

Kairėje mirusiojo pusėje, 5 cm nuo kairiojo galvūgalio akmens, skersai mirusiojo laidojimo krypties, ašmenimis įbestas į žemę gulėjo geležinis įmovinis kirvis (62:2 pav.). Jo ilgis – 16 cm, ašmenų plotis – 4,9 cm. Nuo dešiniojo galvūgalio akmens 14 cm mirusiojo kojų link, krūtinės srityje, rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (62:1 pav.). Jos ilgis – 7,6 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,5 cm. Segė gulėjo įvija kojų link, kojele mirusiojo dešiniojo peties link, apversta į viršų.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 290° kryptimi.

Rytinėje pilkapijo dalyje, pačiame sampilo paviršiuje (gylis – 10 cm) rasta žalvarinė prūsų serijos akinė segė (63 pav.). Jos aukštis – 6,7 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,7 cm.

XL pilkapis

Šis pilkapis yra rytiniame pilkapyje pakraštyje, tarp XXXVI ir IV pilkapijo. XL pilkapis buvo 3 m į ŠR 30° kryptimi nuo XXXVI pilkapijo (sampilo pa-

kraštys nuo sampilo pakraščio). XL pilkapijo sampilo (236 pav.) dydis – 10 × 12 m, aukštis iš pietų pusės – 70 cm. Sampilas buvo nusklembtas. Jame kai kur matėsi nedidelių iškastų duobių pėdsakai. Sampilas supiltas iš gelsvo smėlio su molio priemaiša. Sampilo centre, 60 cm gylyje, degėšiai ir angliukai išryškino pilkapijo pagrindą. 65–75 cm gylyje buvo pasiektas žemės – nejudintas gelsvas smėlis su molio priemaiša.

Iškasus pilkapį paaiškėjo akmenų vainiko forma ir dydis (237–239 pav.). Pilkapijo pietvakarinėje dalyje buvo šiek tiek ištęsto apskritimo formos akmenų vainikas, kurio skersmuo vidinėje pusėje buvo 4,3–5 m, išorinėje – 5,1–6,7 m. Šio vainiko šiaurės rytinėje pusėje buvo pristatytas puslankio formos priestatas, kurio dydis vidinėje pusėje buvo 5,6 × 2,9 m.

Kapas Nr. 1 buvo beveik viduryje puslankio formos priestato, 60 cm gylyje (240 pav.). Tai vyro sunykusio kapo liekanos. Jo galvūgalyje buvo du akmenys – kairėje 14 × 11 cm, dešinėje – 12 × 12 cm dydžio. Atstumas tarp jų – 12 cm. 29 cm į PV nuo dešiniojo akmens buvo trečias 16 × 11 cm dydžio akmuo. Už 45 cm nuo galvūgalio akmenų kojūgalio link buvo dar du akmenys. Kairėje buvo 33 × 34 cm, dešinėje – 14 × 15 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp jų – 18 cm.

Ant dešiniojo galvūgalio akmens, skersai mirusiojo laidojimo krypties, ašmenimis į dešinę gulėjo geležinis įmovinis kirvis (66:1 pav.). Jo ilgis – 19 cm, ašmenų plotis – 4,9 cm. Prie pat jo, 3 cm į galvūgalio pusę, įvija į kairę gulėjo žalvarinė prūsų serijos akinė segė (66:2 pav.). Jos aukštis – 6 cm, kojėlės plotis apačioje – 1,1 cm. Prie trečiojo galvūgalio akmens, išilgai mirusiojo laidojimo krypties gulėjo geležinis lenkta nugarėle peilis ir jo medinės rankenos likučiai (66:3 pav.). Jo ašmenys buvo atsukti kojų link. Peilio ilgis – apie 15,5 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 300° kryptimi.

Kapas Nr. 2 buvo beveik viduryje pagrindinio apskrito vainiko, šiek tiek piečiau. 80 cm gylyje atsidendė vyro sunykusios kapo liekanos (241 pav.). Mirusiojo galvūgalyje buvo trys akmenys, kurių dydis (skaičiuojant nuo kairiojo) – 14 × 26 cm, 24 × 35 cm, 22 × 25 cm.

Ant viduriniojo akmens, pentimi į dešinę, ašmenimis į kairę, skersai mirusiojo laidojimo krypties gulėjo geležinis siauraašmenis pentinis kirvis (104:1 pav.). Jo ilgis – 17,5 cm, ašmenų plotis – 5 cm. Žemiau kirvio, ant to paties akmens, gulėjo geleži-

nis peilis lenkta nugarėle ir nulaužtu smaigaliu (104:2 pav.). Peilio ilgis – 11,5 cm.

Mirusysis laidotas galva į ŠV 315° kryptimi.

XL pilkapyje buvo rasti dar du daiktai. Vakarinėje sampilo pusėje, 55 cm gylyje rastas geležinis įmovinis kirvis (99:2 pav.). Jo ilgis – 15 cm, ašmenų plotis – 4,4 cm. Rytinėje sampilo pusėje, 30 cm gylyje aptiktas geležinis peilis lenkta nugarėle. Jo smaigalis buvo nulūžęs (99:1 pav.). Išlikusio fragmento ilgis – 19,5 cm.

I perkasa

Minėta, kad pilkapyje buvo padarytos kelios nedidelės perkasos. I perkasa buvo į rytus nuo pilkapyje, ariamame lauke, kur vietos gyventojas B. Pužas 1988 metų rudenį buvo radęs kelis daiktus (33 pav.).

I perkasa buvo 51 m į ŠR 70° kryptimi nuo XXV pilkapijo rytinio pakraščio. Jos dydis – 5 × 5 m. Ji buvo matuota iš rytų į vakarus. Perkasos paviršiuje buvo ariamas juodžemio sluoksniš. Apie 20 cm gylyje buvo daug smulkių angliukų – lyg buvusio pilkapijo pagrindo likučių. Ariamame sluoksnyje rasti keli daiktai. Tai geležinis įmovinis kirvis aptrupėjusia įmova (79:3 pav.). Jo ilgis – 19,5 cm, ašmenų plotis – 4,4 cm. Netoliese buvo rastas aplūžęs, labai stipriai surūdijęs geležinis ietigalis.

30 cm gylyje jau buvo pasiektas žemės – gelsvas smėlis. Virš jo dar buvo aptikta žalvarinė laiptelinė A 96 tipo segė su aukso folija (77 pav.) ir žalvarinio I gr. ratelinio smeigtuko fragmentas (79:2 pav.).

Dar anksčiau perkasos vietoje buvo aptiktas žalvarinės antkaklės fragmentas (79:1 pav.). Visi minėti daiktai rodo, kad perkasos vietoje yra buvęs pilkapis, suardytas ariant lauką. Jame galėjo būti keletas kapų.

II perkasa

II perkasa buvo iškasta pilkapyje rytinėje dalyje, 4 m į ŠR 50° kryptimi nuo XXX pilkapijo. Perkasos ilgis rytų vakarų kryptimi buvo 8 m, plotis šiaurės pietų – 5 m. Vietos gyventojų pasakojimu, šioje vietoje buvęs ariamas laukas. Žemės paviršiuje perkasos vietoje matėsi didelis akmuo ir lyg dalis pilkapijo sampilo. Po velėna atsidendė gelsvas maišytas smėlis. 5–15 cm gylyje atsidendė gana daug įvairaus dydžio akmenų, kurių dalis galėjo būti išjudin-

ta iš pilkapių akmenų vainikų, dalis galbūt surinkta iš ariamo lauko ir sudėta.

Kapas Nr. 1 atsidengė pietrytinėje perkastos dalyje, 20–25 cm gylyje. Tai vyro sunykusio kapo liekanos (242 pav.). Galvūgalyje buvo du akmenys. Dešinėje buvo 15 × 26 cm, kairėje – 17 × 19 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp akmenų – 12 cm. Per 39 cm nuo dešiniojo galvūgaliu akmenų, dešinėje mirusiojo pusėje buvo 13 × 19 cm dydžio akmuo. Nuo jo 67 cm kojų link buvo kojūgalio akmenys. Dešinėje buvo 11 × 21 cm, kairėje – 13 × 19 cm dydžio akmuo. Atstumas tarp kojūgalio akmenų – 25 cm.

Virš akmenų, mirusiojo dešinėje, nuožulniai įsmeigtas į žemę buvo geležinis įmovinis kirvis (102 pav.). Jo ilgis – 17,5 cm, ašmenų plotis – 5 cm.

II perkasa buvo kasta iki 30–35 cm gylio, kol visame plote buvo pasiektas žemis – švarus geltonas smėlis.

Perkasoje dar buvo rasta keletas daiktų. Jie aptikti įvairiame gylyje, daugiausia – judintose žemėse. Tai du geležiniai įmoviniai kirviai (71:1, 3 pav.),

žalvarinės prūsų serijos akinės segės dalis (71:2 pav.), žalvarinių įvijų, suvertų ant vielos, fragmentai (40 pav.). Kirvių matmenys: ilgis – 15,5 cm ir 13,5 cm, ašmenų plotis – 5,3 cm ir 4,2 cm. Matyti, kad ir šios perkastos plote buvo suardyta dar keletas kapų.

III perkasa

Ji buvo iškasta centrinėje pilkapyno dalyje, stengiantis patikrinti plotą tarp kelių pilkapių. Perkasa buvo tarp VI ir XXI pilkapio. III perkastos PR kampas buvo 4 m į šiaurę nuo VI pilkapio sampilo šiaurinio pakraščio vidurio. Perkastos dydis – 4 × 7 m.

Po velėna atsidengė smėlis, maišytas su miško žemiu. Giliau buvo gelsvas maišytas smėlis, o 35–40 cm gylyje visame perkastos plote buvo pasiektas žemis – švarus geltonas smėlis. Jokių pilkapių ar kapų žymių nepastebėta. Tai buvo paskutinė perkasa Paragaudžio pilkapyno teritorijoje.

2 priedas. KAI KURIŲ METALO DIRBINIŲ VISUMINĖ SUDĖTIS

1994 metais buvo sudaryta tyrėjų grupė (šio darbo autorius, archeologas dr. Algimantas Merkevičius ir Vilniaus universiteto Taikomųjų medžiagų analizės centro darbuotojas dr. Antanas Petravičius), Lietuvoje pradėjusi plačiau taikyti lazerinę masių spektrometriją nustatant archeologinių radinių visuminę sudėtį. Grupę finansiškai rėmė Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondas. Tačiau 1995 metais finansavimas buvo nutrauktas, todėl atlikta palyginti nedaug tyrimų. Beje, dėl brangumo masių spektrometrija užsienio valstybėse archeologinio metalo tyrimams taikoma labai ribotai.

Plačiau neaptariant metodikos galima pažymėti, kad masių spektre kiekvienas cheminio elemento izotopas turi vieną griežtą apibrėžtą liniją, kurios vietą spektre lemia izotopo atominė masė, todėl kokybinės sudėties įvertinimas nesukelia jokių sunkumų, nes periodinėje cheminių elementų sistemoje nėra dviejų izotopų su vienoda atominė mase. Lazerinio medžiagos jonizavimo atveju spektrinių linijų intensyvumas yra tiesiogiai proporcingas izotopo

koncentracijai bandinyje, todėl iš masių spektro galima apskaičiuoti ir kiekybinę tiriamo lydinio sudėtį.

Tyrimams dr. A. Petravičius naudojo lazerinį masių spektrometrą (masių analizatorių) EMAL-2. Buvo ištirti du žalvariniai ir du geležiniai daiktai iš Paragaudžio pilkapyno. Tai žalvarinė apyrankė pumpuriniais galais (XXXVI pilk., k. Nr. 3, 65:1 pav.), žalvarinės prūsų serijos akinės segės įvijų dalis (XXXIX pilk., k. Nr. 1, 62:1 pav.), geležinė apyrankė (XXII pilk., atsit. radinys, 84 pav.), geležinis įmovinis ietigalis su užbarzdomis (XXXVI pilk., k. Nr. 1, 64:3 pav.).

Žalvarinių daiktų tyrimų rezultatai pateikti 1 ir 2 lentelėse*.

Nustatyta, kad apyrankėje yra visi pagrindiniai žalvariumi būdingi elementai: varis, cinkas, alavas, švinas ir arsenas. Lydinyje taip pat yra didelis kiekis aliuminio, geležies, silicio, stibio, fosforo ir sidabro priemaišų, nedaug mangano bei titano. Taip pat užfiksuota labai mažai chromo ir itrio.

1 lentelė. Apyrankė pumpuriniais galais (XXXVI pilk., k. Nr. 3).

Elem.	Cu	Sn	Pb	As	Fe	Si	Al	Ag	Sb	Mn	Ti	P	Cr	Y
Ei/Zn, at. %	1271	39,7	0,7	3,6	11	11	79,5	2,7	2,1	0,1	0,2	5,6	<0,04	<0,03

2 lentelė. Akinės segės įvija (XXXIX pilk., k. Nr. 1).

Elem.	Cu	Sn	Pb	As	Fe	Si	Al	Ag	Sb	Mn	Ti	Mg	P
Ei/Zn, at. %	333	61	-	2,9	21,5	43	55	6,6	1,1	0,5	1,9	0,6	7,3

3 lentelė. Apyrankė (XXII pilk., atsit. radinys).

Elem.	C	Na	Mg	Al	Si	P	S	K	Ca	Ti	Mn	Cu	Zn	As
Ei/Fe, at. %	0,14	0,03	0,15	0,76	1,1	0,91	0,08	0,16	0,09	0,08	0,10	0,25	<0,003	<0,003

* Lentelės sudarė dr. A. Petravičius, už ką autorius nuoširdžiai dėkoja.

4 lentelė. Įmovinis ietigalis (XXVI pilk., k. Nr.1).

Elem.	C	Na	Mg	Al	Si	P	S	K	Ca	Ti	Mn	V	Cr
Ei/Fe, at. %	0,21	0,09	0,17	4,8	3,7	0,23	0,16	0,23	0,04	0,22	0,30	<0,005	<0,002

Akinės segės įvijoje yra visi pagrindiniai sudėtiniai žalvario elementai, išskyrus šviną. Elementų kiekybiniai santykiai artimi 1 lentelėje pateikto dirbinio sudėčiai.

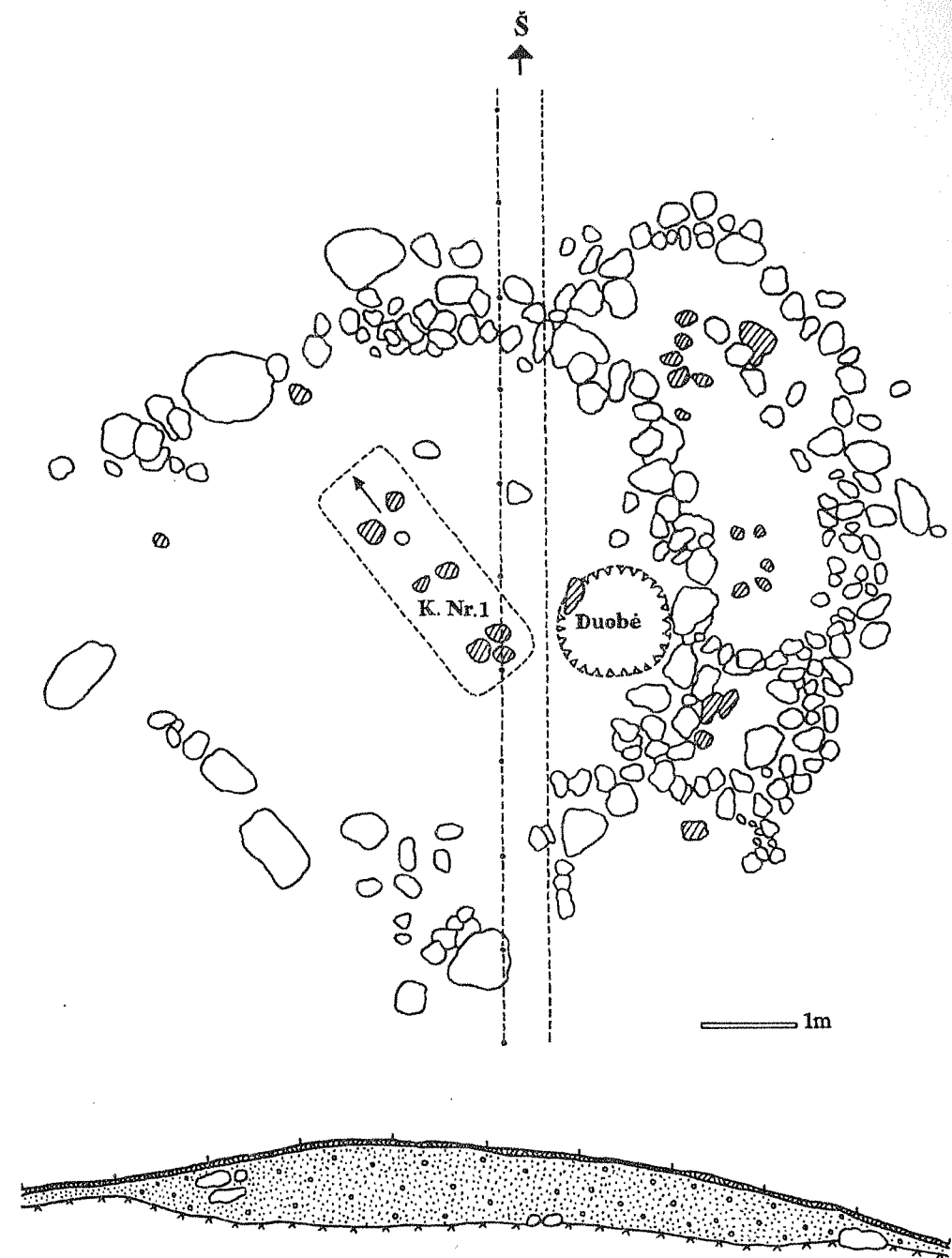
Geležinių dirbinių tyrimo rezultatai pateikti 3 ir 4 lentelėse.

Apyrankėje, be pagrindinių priemaišų, užfiksuota maži kiekiai vario, arseno ir cinko priemaišų.

Įmoviniame ietigalyje užfiksuotas didesnis aliuminio kiekis, taip pat nedideli mangano, vanadžio ir chromo priemaišų kiekiai.

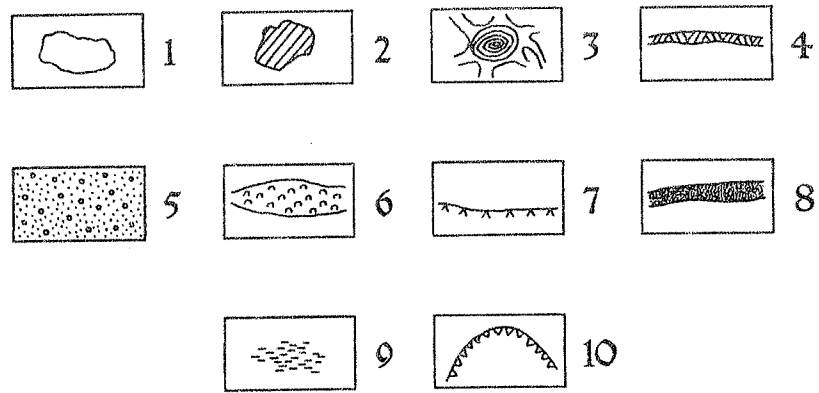
Neturėdami didesnio lyginamosios medžiagos kiekio, platesnių išvadų nedarome. Minėjome, kad Paragaudžio žalvarinėje apyrankėje rasta specifinių priemaišų – chromo ir itrio. Geležinio ietigalio sudėtyje yra mangano, vanadžio ir chromo priemaišų, kurios tyrimų metu užfiksuotos kai kuriuose kituose Žemaitijos I–II amžių dirbiniuose (pvz., Paalksnių, Kelmės raj., II pilkapio k. Nr. 1 rastoje geležinėje apyrankėje). Skelbiami duomenys prisidės prie archeologinių dirbinių sudėties duomenų bazės kūrimo.

3 priedas. ILIUSTRACIJOS

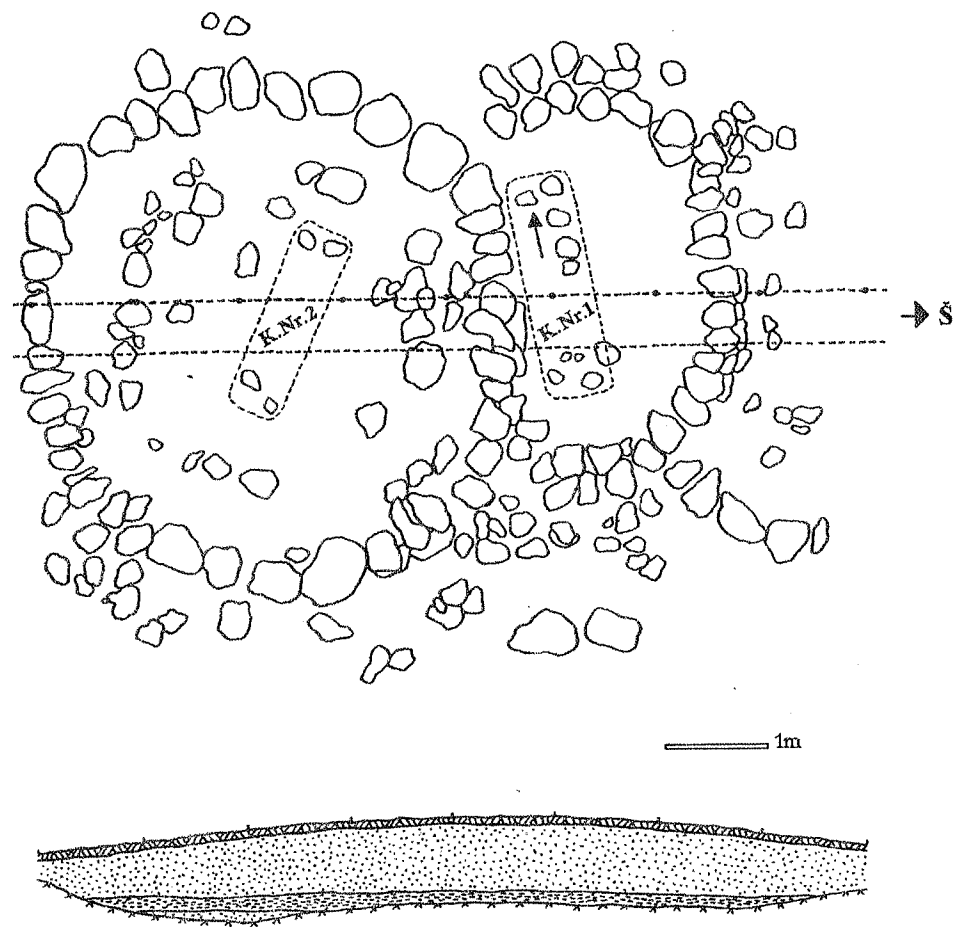
4 pav. XXIX pilkapio planas.

Abb. 4. Plan des Grabhügels XXIX.

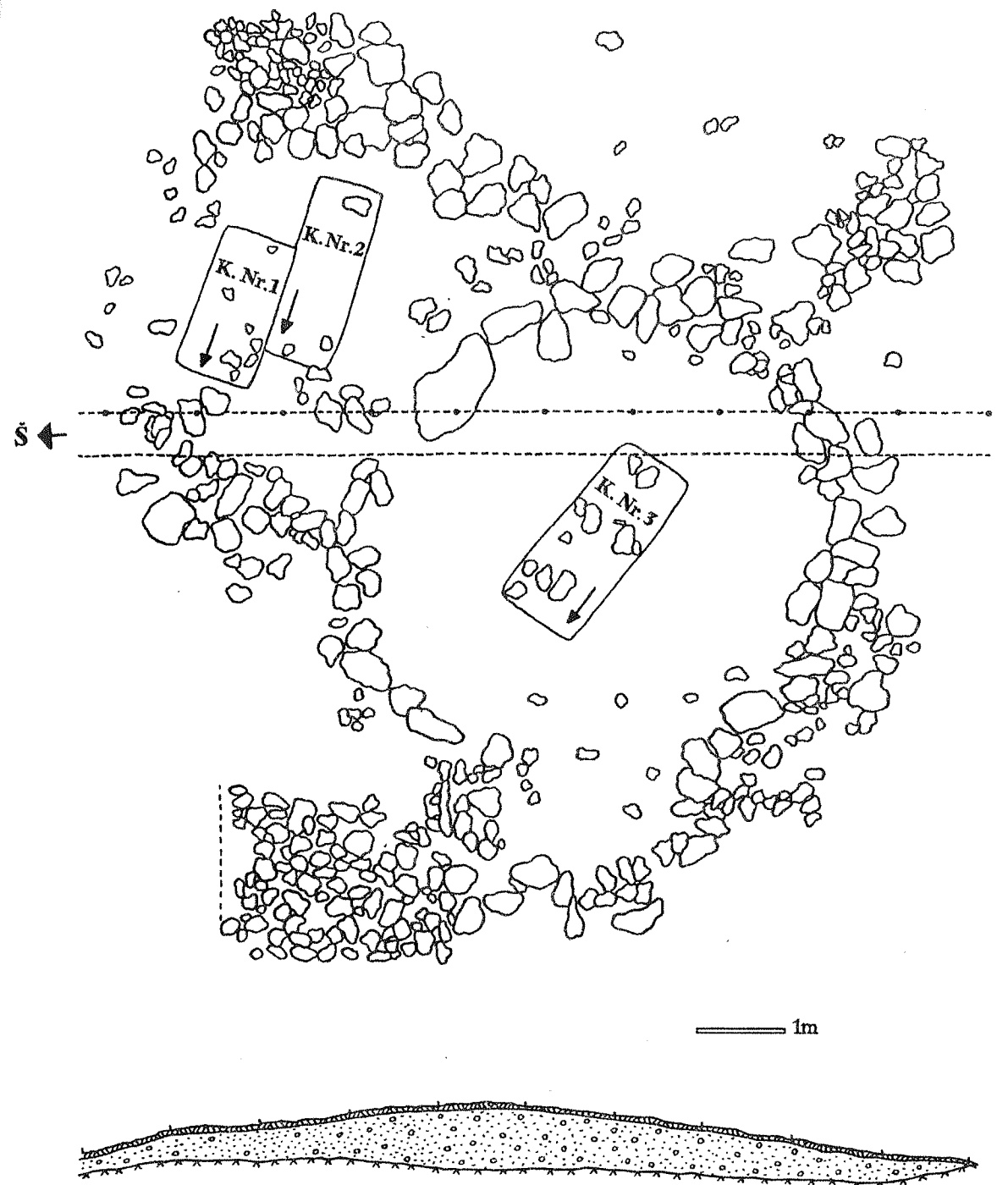
4a pav. Sutartiniai ženklai pilkapių planuose: 1 – akmenys, 2 – žemiau gulintys akmenys, 3 – medžių kelmai, 4 – velėna, 5 – maišytas smėlis, 6 – vėlyvų perkasių žemės, 7 – įžemis, 8 – tamsios žemės su degėsių sluoksnis, 9 – angliukai, 10 – duobės ir bulviarūšiai.

Abb. 4 a. Übliche Planzeichnungszeichen. 1 – die Steine, 2 – tiefer liegende Steine, 3 – die Baumstümpfe, 4 – der Rasen, 5 – der gemischte Sand, 6 – die Spuren von späteren Grabungen, 7 – die Grunderde, 8 – die Schicht von schwarzer Erde mit Brandspuren, 9 – die Holzkohle, 10 – die Gruben und Kartoffelgruben.

5 pav. XXV pilkapijo planas.

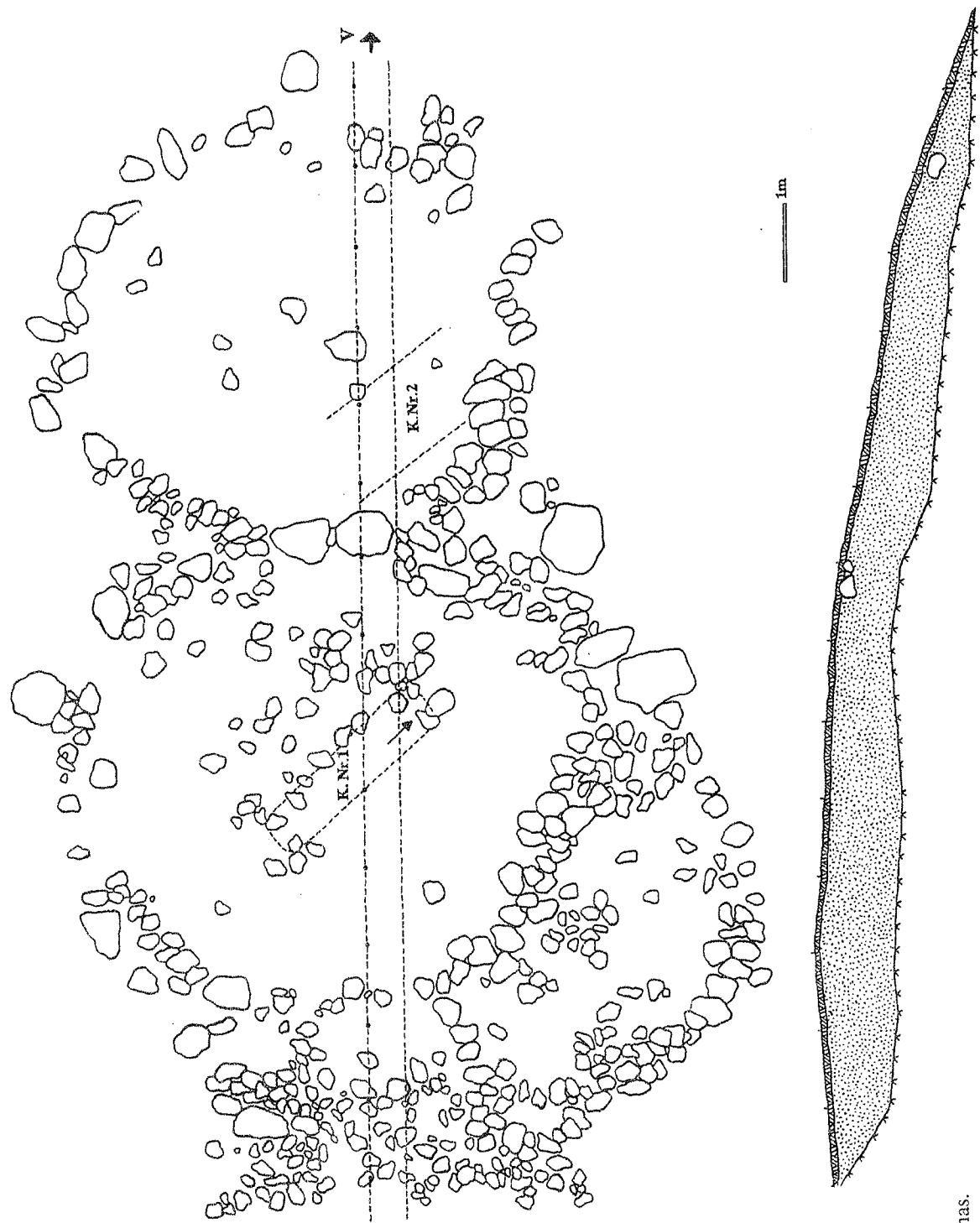
Abb. 5. Plan des Grabhügels XXV.

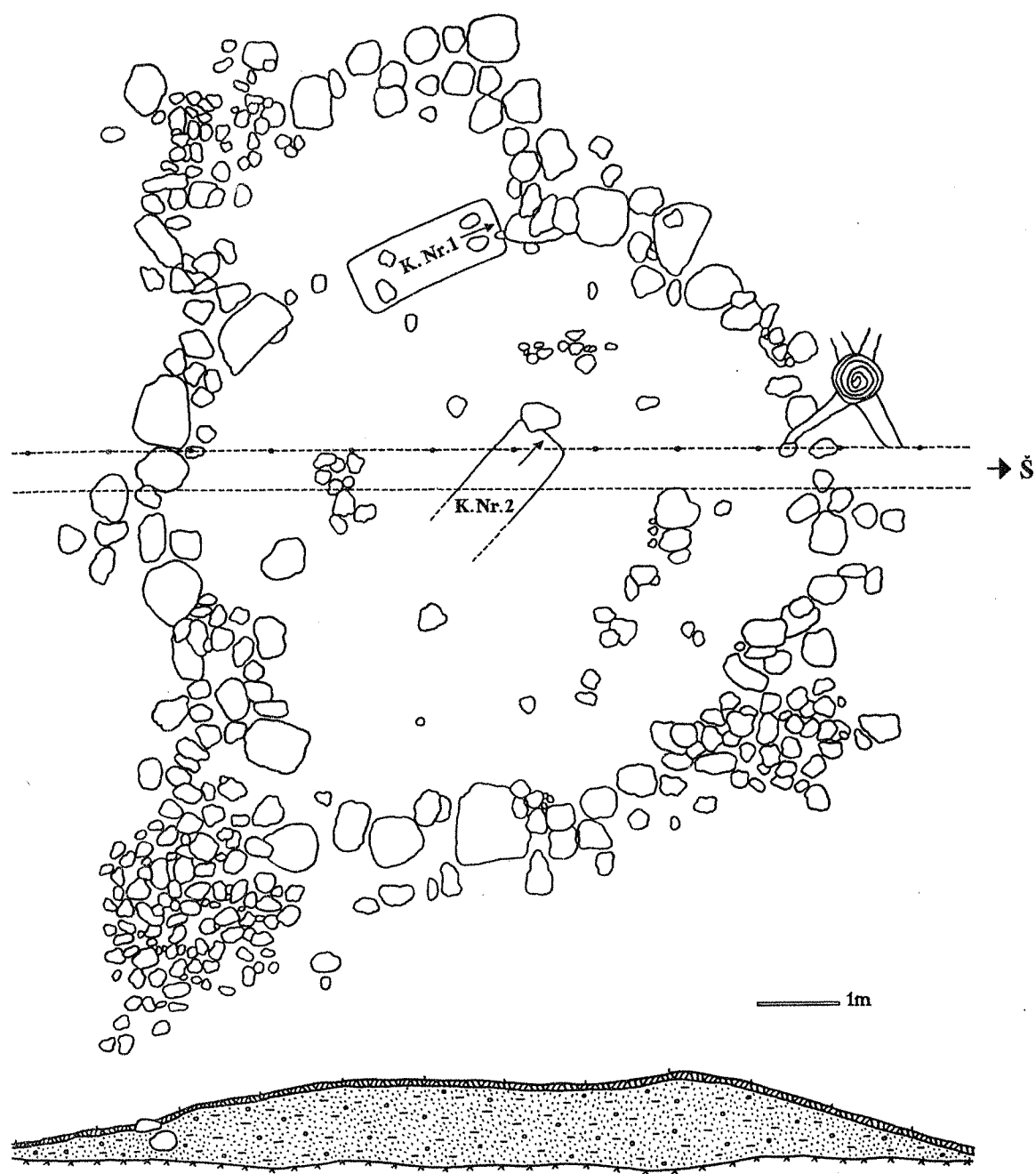
6 pav. X pilkapijo planas.

Abb. 6. Plan des Grabhügels X.

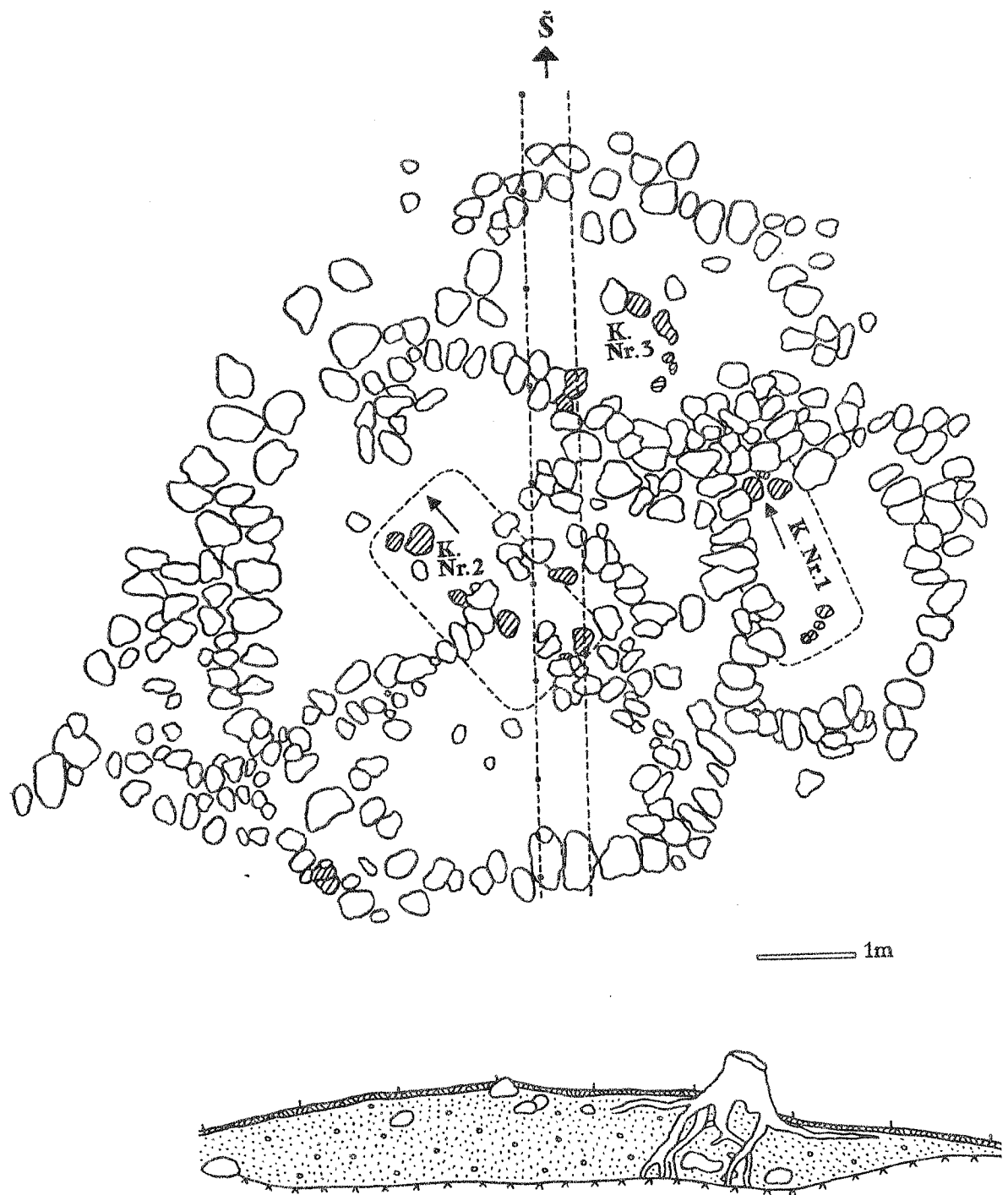

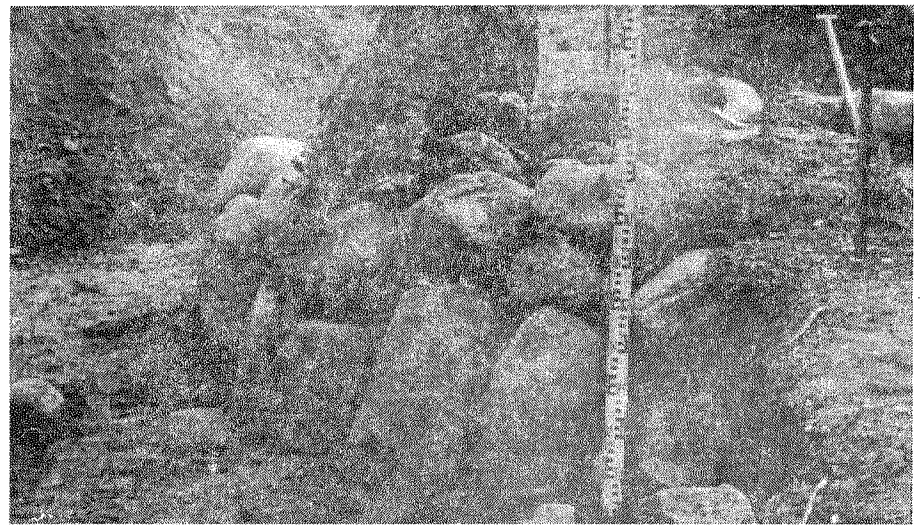
7 pav. XX pilkapio planas.
 Abb. 7. Plan des Grabhügels XX.

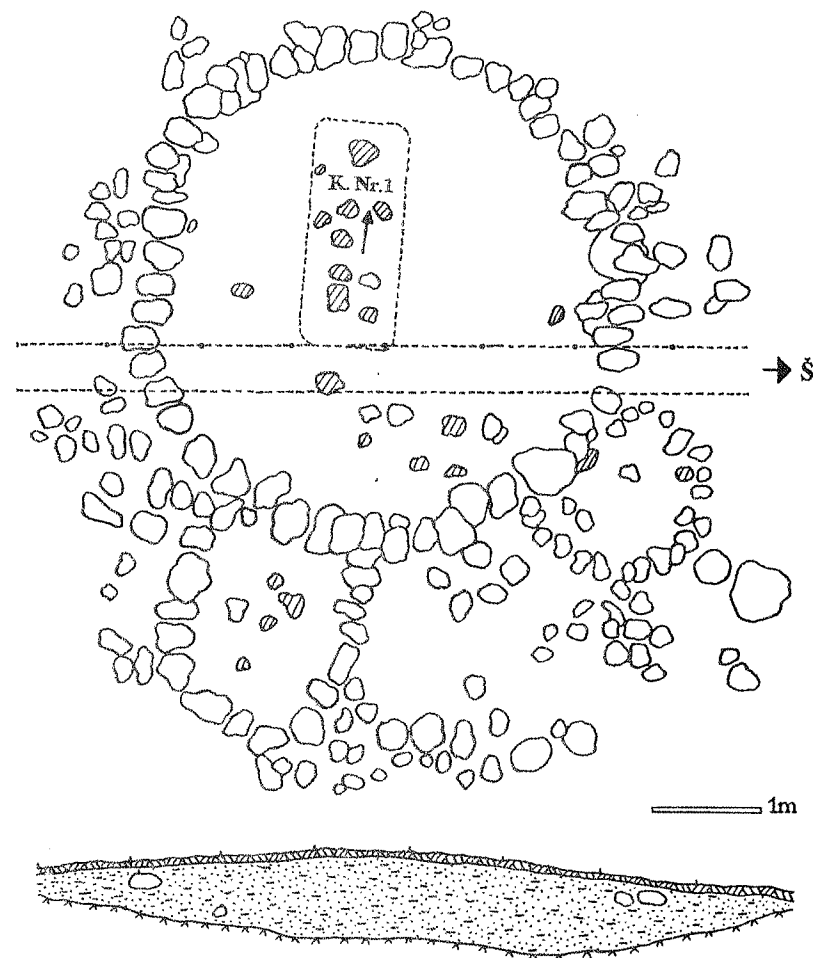
8 pav. V pilkapio planas.
 Abb. 8. Plan des Grabhügels V.

9 pav. XXVI pilkapio planas.
Abb. 9. Plan des Grabhügels XXVI.

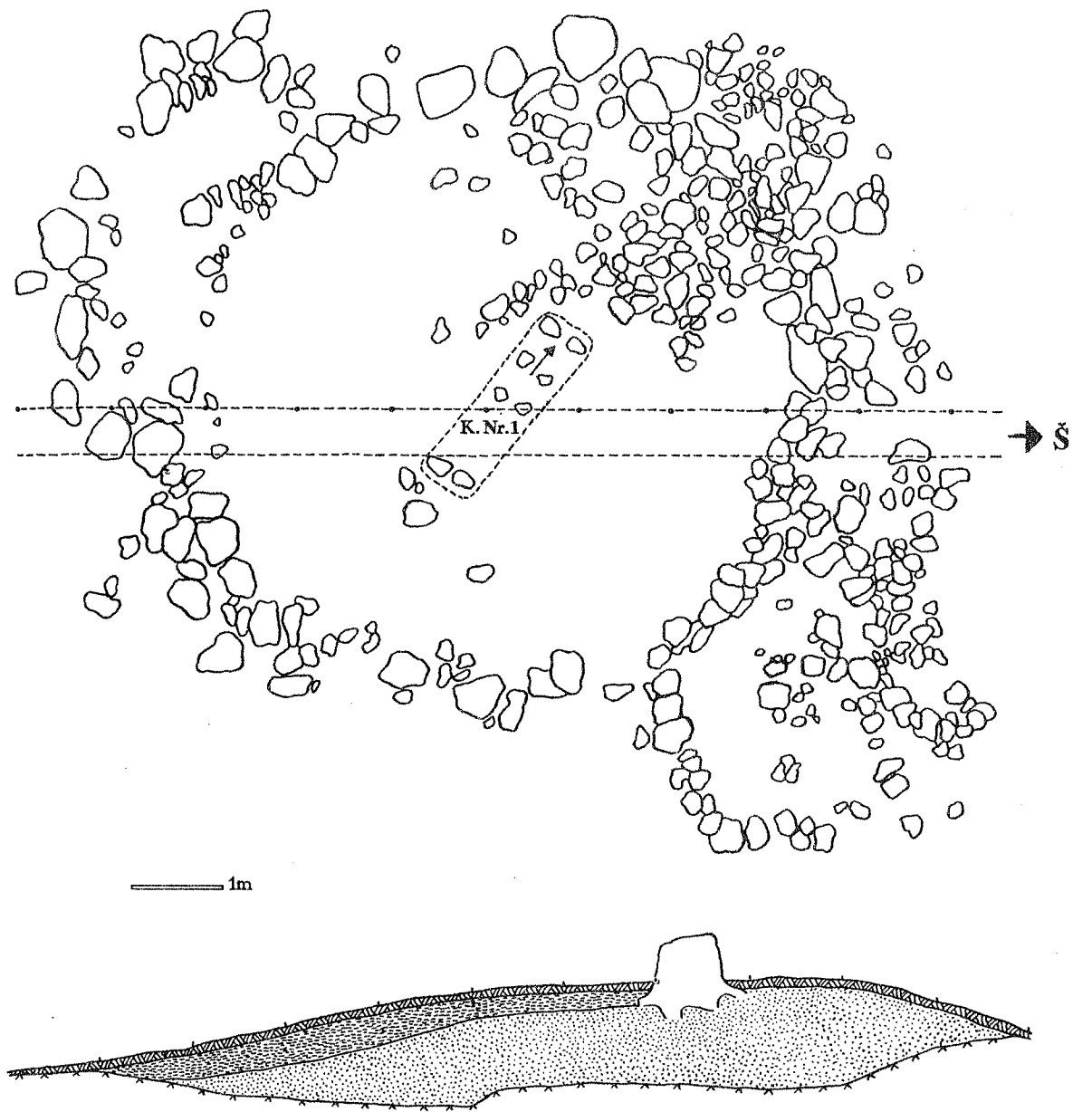
10 pav. XI pilkapio vakarinė siena iš pietų pusės.
Abb. 10. Grabhügel XI. Westliche Steinwand von S.

11 pav. XXX pilkapio planas.
Abb. 11. Plan des Grabhügels XXX.

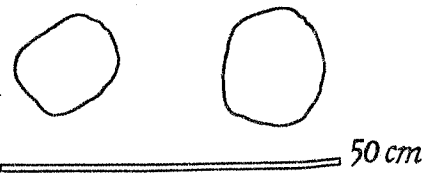
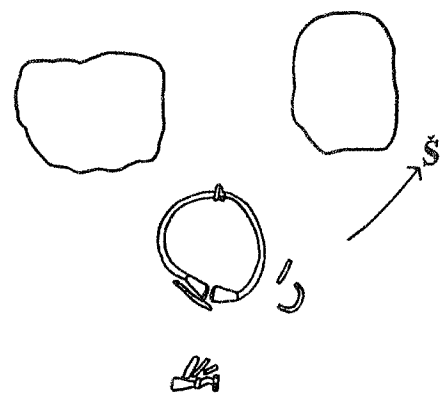

12 pav. XXXVII pilkapio planas.
Abb. 12. Plan des Grabhügels XXXVII.

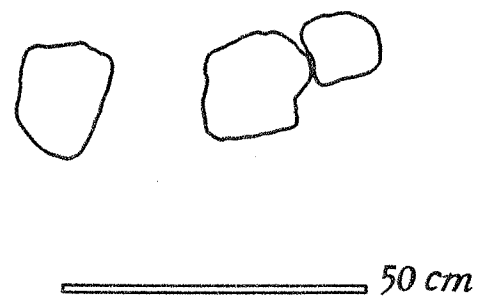
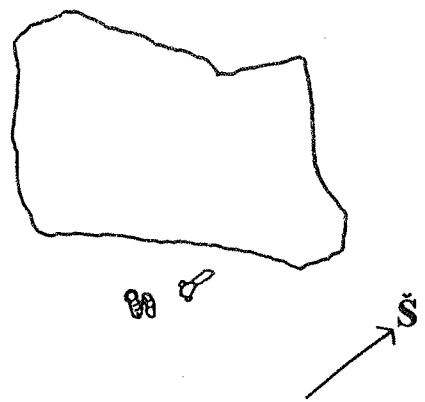

13 pav. XIV pilkapio planas.
Abb. 13. Plan des Grabhügels XIV.

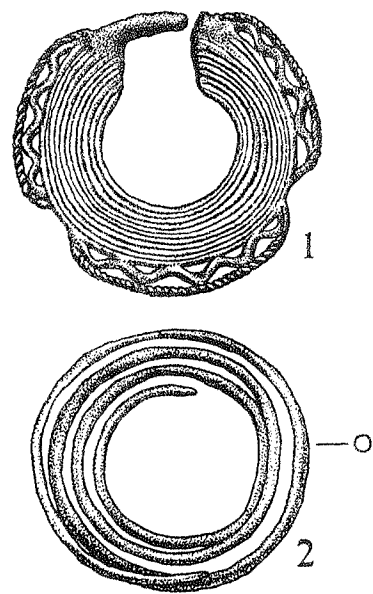

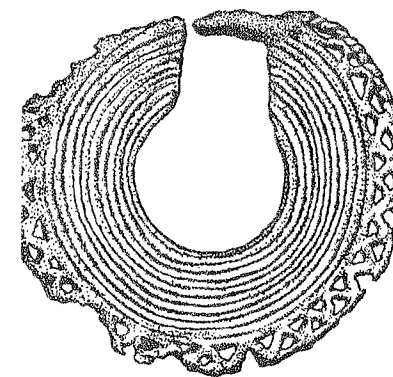
14 pav. II pilkapis, kapas Nr. 1.
Abb. 14. Grabhügel II. Grab 1.

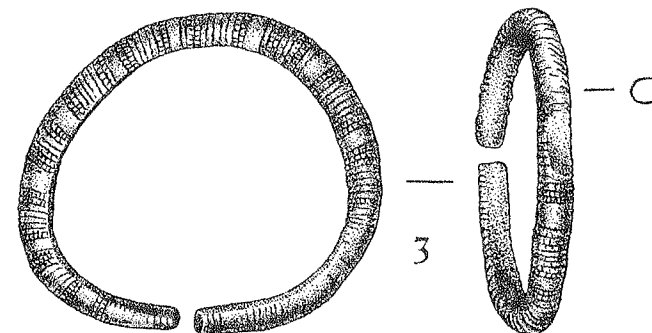
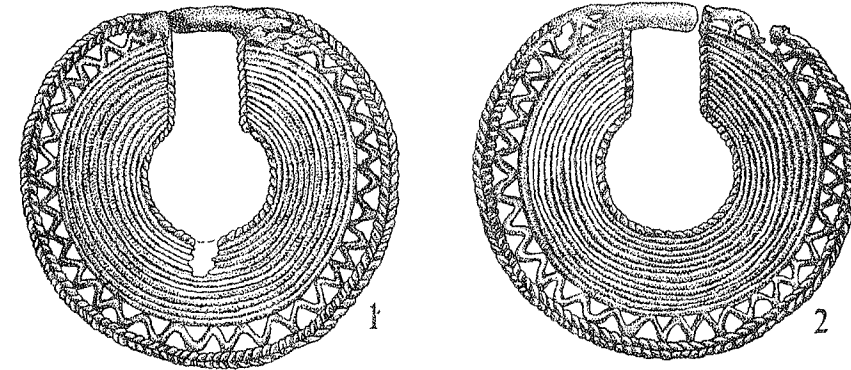
15 pav. XXI pilkapis, kapas Nr. 1.
Abb. 15. Grabhügel XXI. Grab 1.

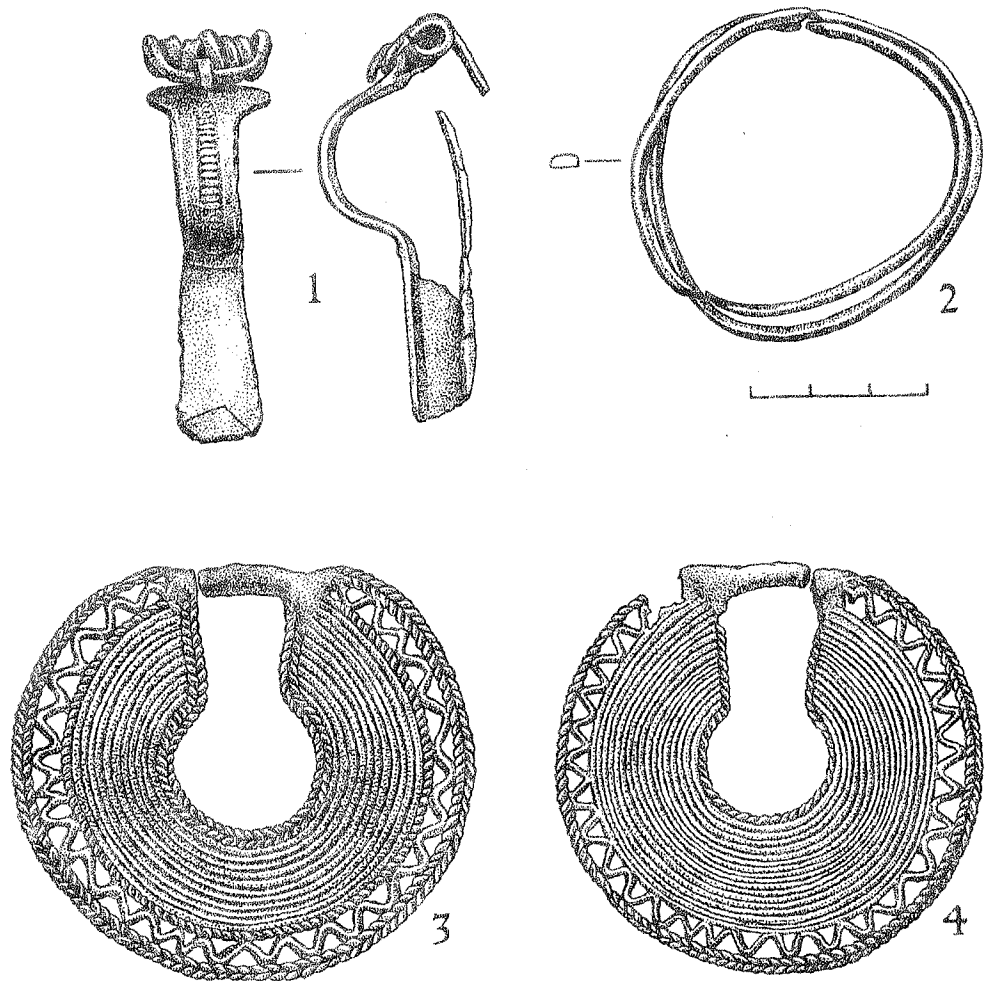
16 pav. XXV pilk., kapas Nr. 1. Antsmilkiniai: 1 – plokštėlinis, 2 – įvijinis. Žalvaris.
Abb. 16. Grabh. XXV. Grab 1. Schläfenschmuck. 1 – Schläfenscheibe, 2 – Schläfenspiralring. Bronze.

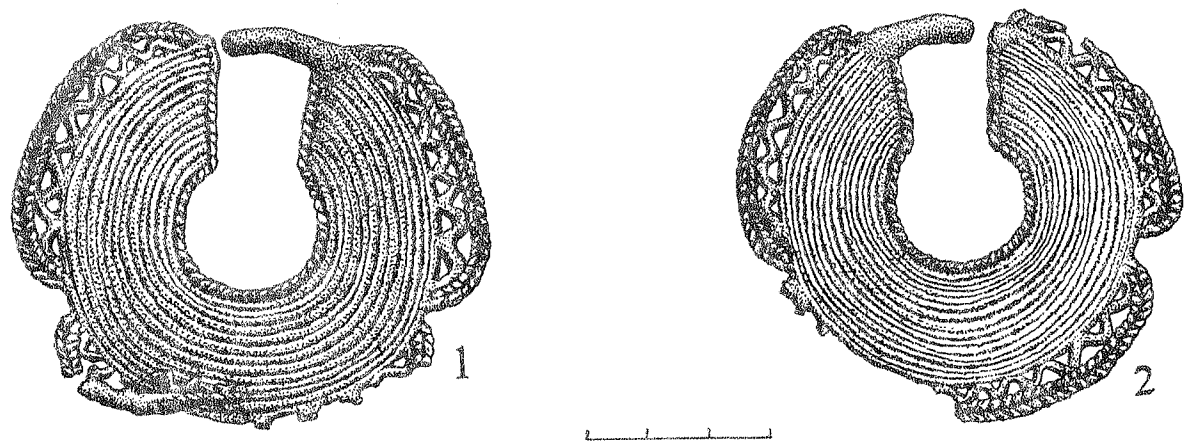
17 pav. XXVII pilk., kapas Nr. 1. Plokštėlinis antsmilkinis. Žalvaris.
Abb. 17. Grabh. XXVII. Grab 1. Schläfenscheibe. Bronze.

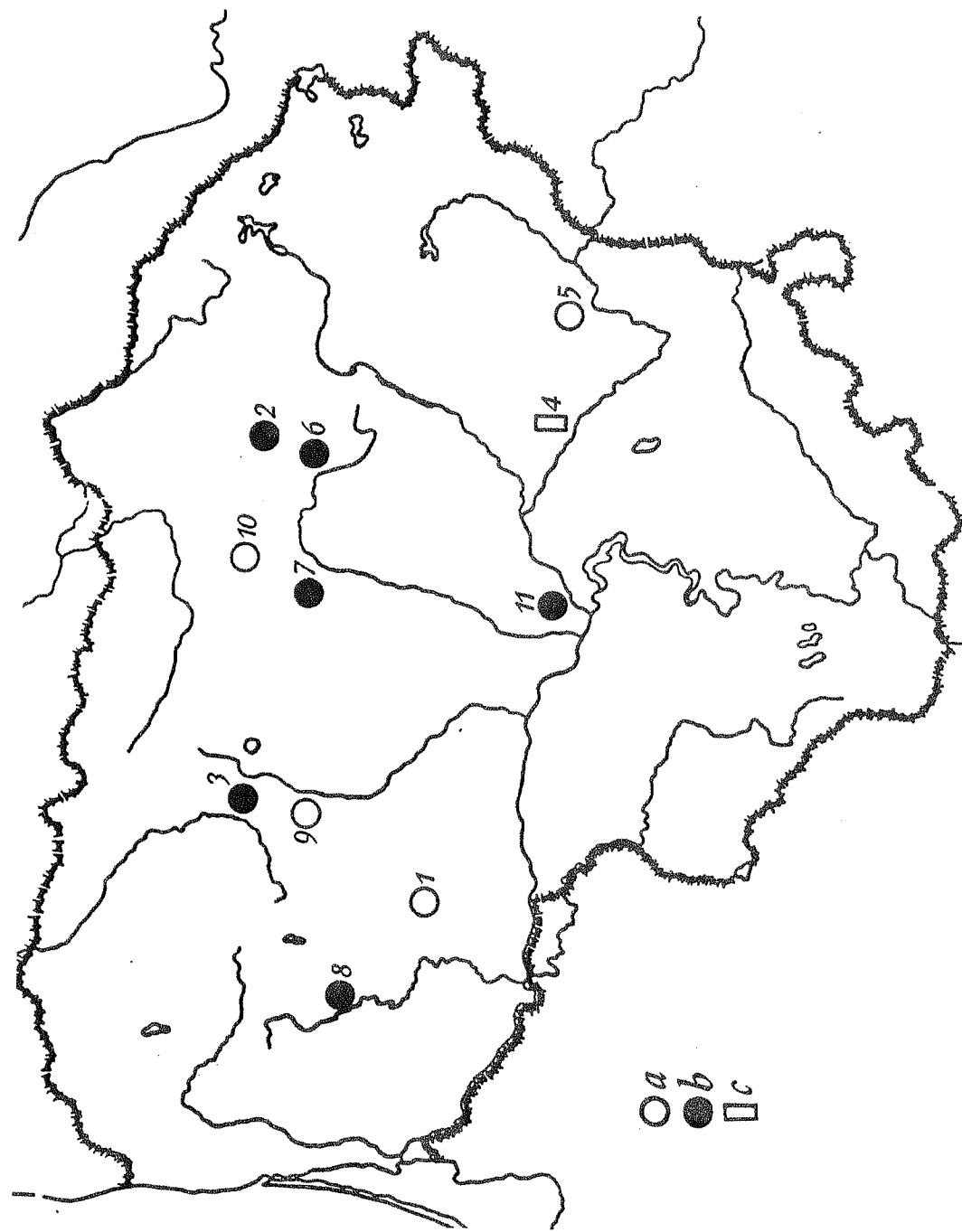
18 pav. III pilk., kapas Nr. 2. 1, 2 – plokštėliniai antsmilkiniai, 3 – I gr. apskrito pjūvio apyrankė. Žalvaris.
Abb. 18. Grabh. III. Grab 2. 1, 2 – Schläfenscheiben, 3 – Armring mit rundem Querschnitt. Bronze.

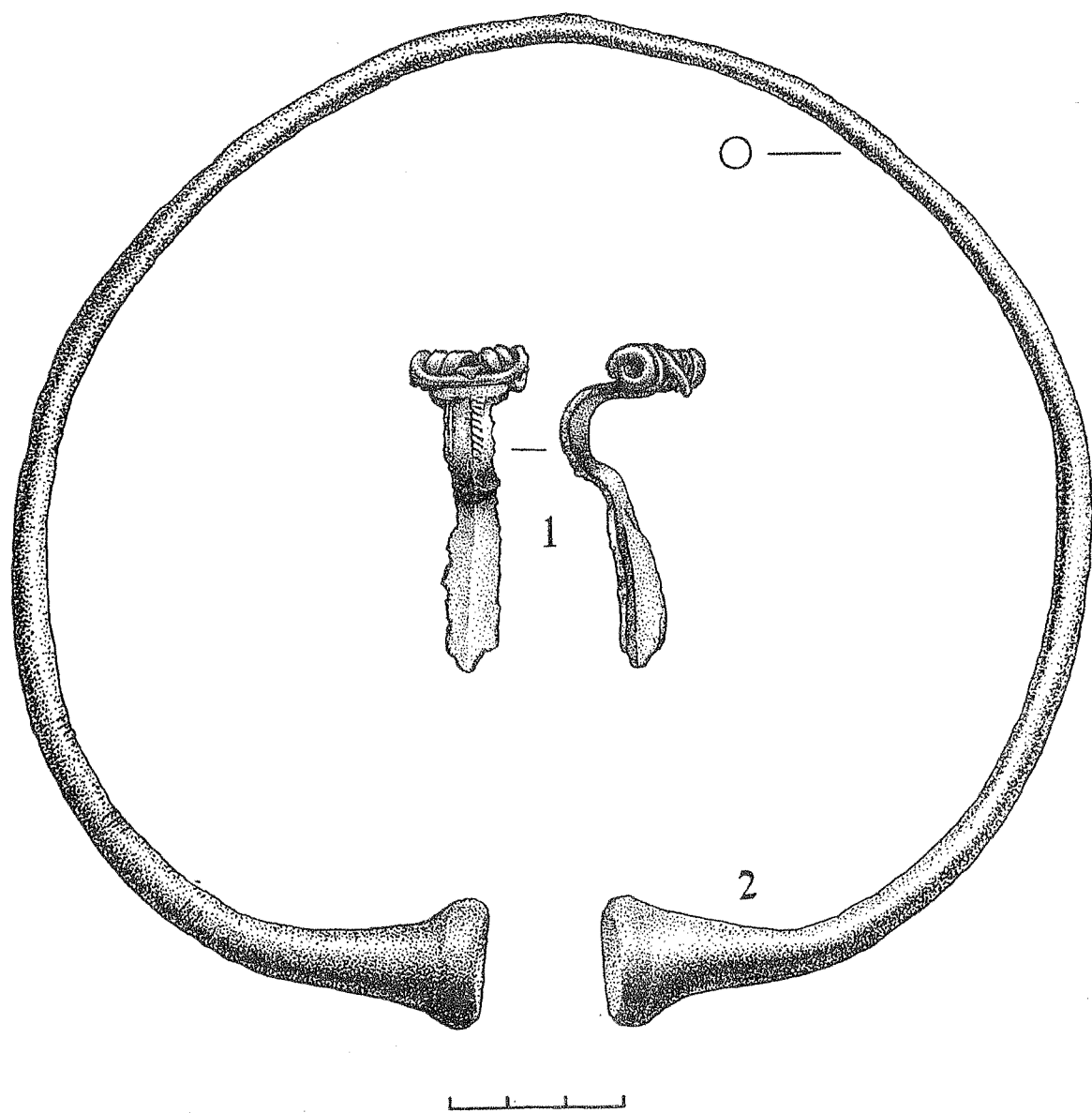
19 pav. V pilk., kapas Nr. 1. 1 – prūsų serijos akinė segė, 2 – įvijinė apyrankė, 3, 4 – plokšteliniai antsmilkiniai. Žalvaris.
 Abb. 19. Grabh. V. Grab 1. 1 – Augenfibel der preußischen Serie, 2 – Spiralarmring, 3, 4 – Schläfenscheiben. Bronze.

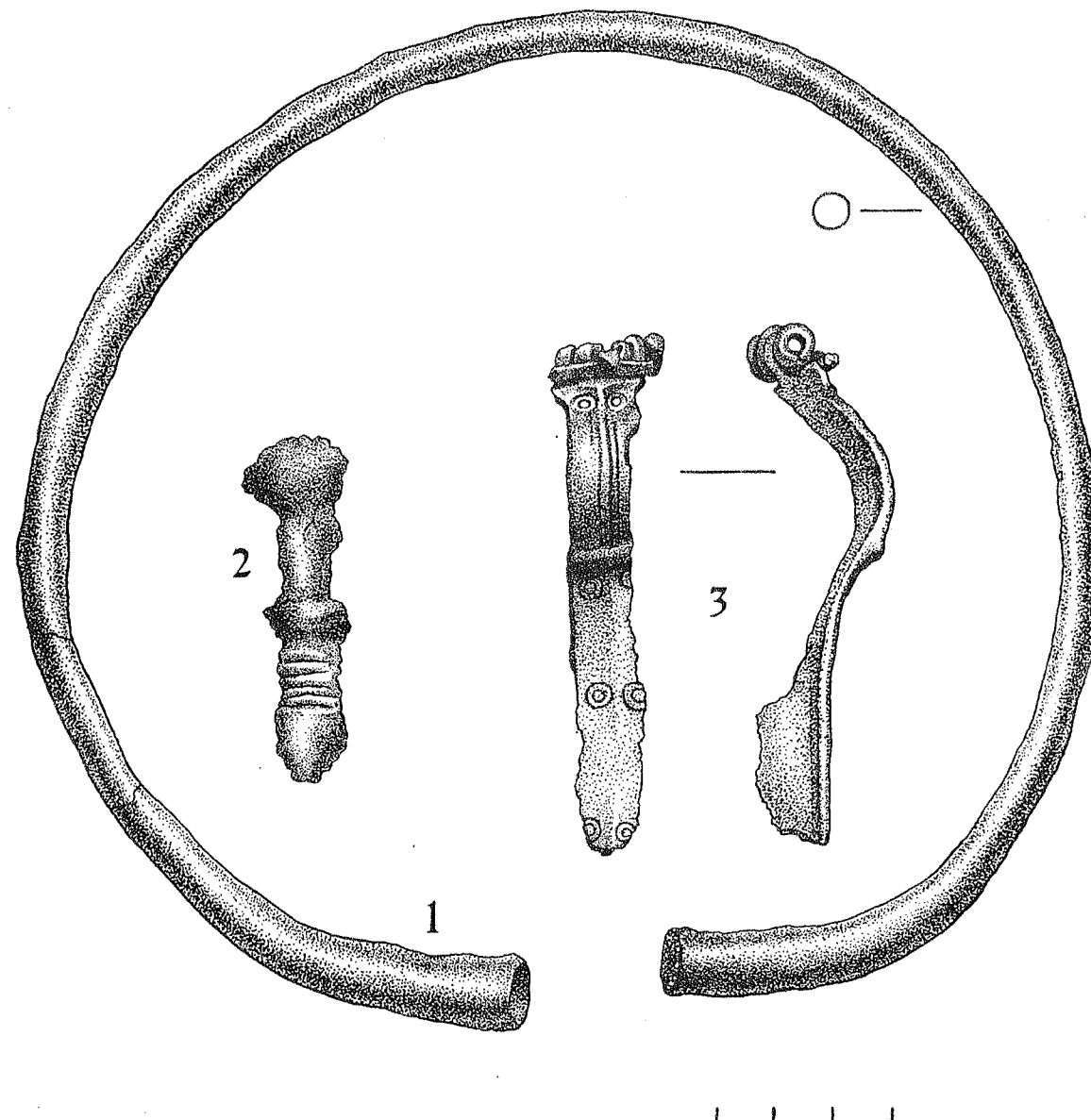
20 pav. XXIV pilk., kapas Nr. 2. Plokšteliniai antsmilkiniai. Žalvaris.
 Abb. 20. Grabh. XXIV. Grab 2. Schläfenscheiben. Bronze.

21 pav. Plokštelinių antsmilkinių paplitimo Lietuvoje žemėlapis. Radimo vietos: 1 – Adakavas, 2 – Bajoriškiiai, 3 – Jonelaičiai, 4 – Kernavė, 5 – Nemenčinė, 6 – Pajuos-
 tis, 7 – Pakalniškiai, 8 – Paragaudis, 9 – Pašventupė, 10 – Pušalotas, 11 – Sargėnai. a – 1 egz., b – nuo 2 iki 10 egz., c – liejimo formos.
 Abb. 21. Verbreitungskarte der Schläfenscheiben in Litauen. a – 1 Expl., b – von 2 bis 10 Expl., c – Gießformen.

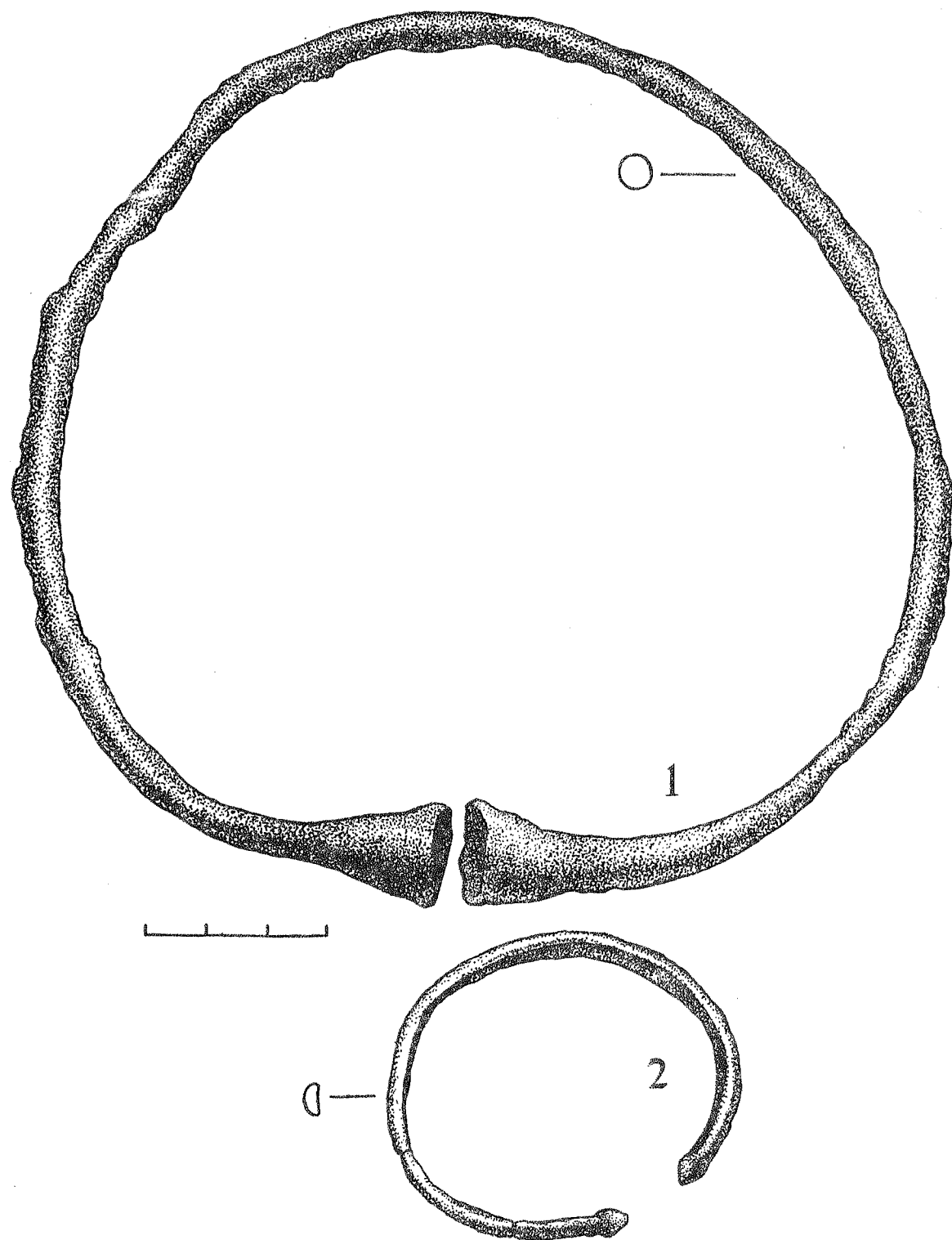

22 pav. VI pilk., kapas Nr. 1. 1 – prūsų serijos akinė segė, 2 – I gr. antkaklė trimitiniais galais. Žalvaris.
 Abb. 22. Grabh. VI. Grab 2. 1 – Augenfibel der preußischen Serie, 2 – Trompetenhalsring (1. Gr.). Bronze.

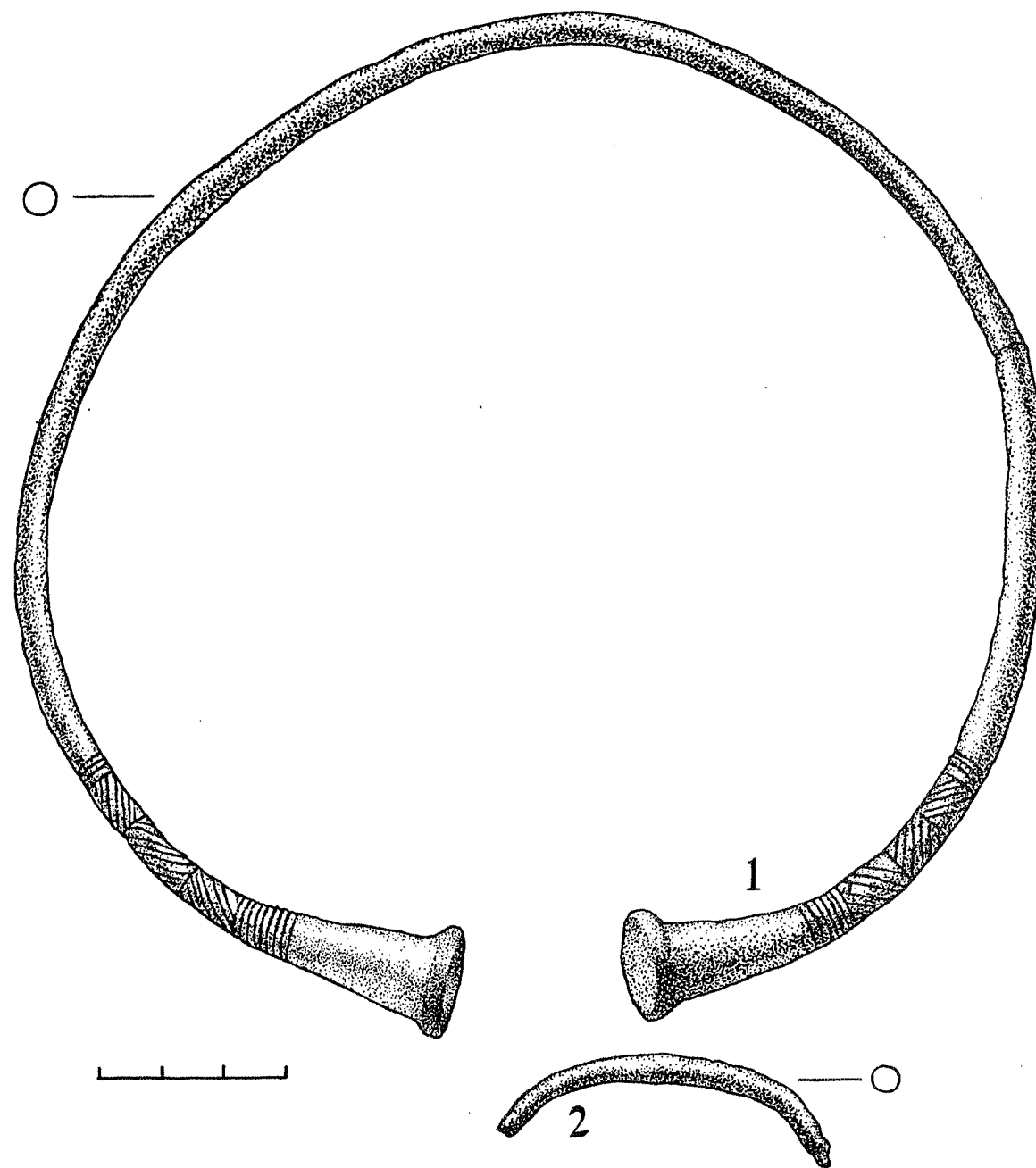

23 pav. XXII pilk., kapas Nr. 1. 1 – I gr. antkaklė trimitiniais galais, 2 – I gr. ritinis smeigtukas, 3 – prūsų serijos akinė segė. 1, 2 – geležis, 3 – žalvaris.
 Abb. 23. Grabh. XXII. Grab 1. 1 – Trompetenhalsring (1. Gr.), 2 – Scheibenkopfnadel (1. Gr.), 3 – Augenfibel der preußischen Serie. 1, 2 – Eisen, 3 – Bronze.

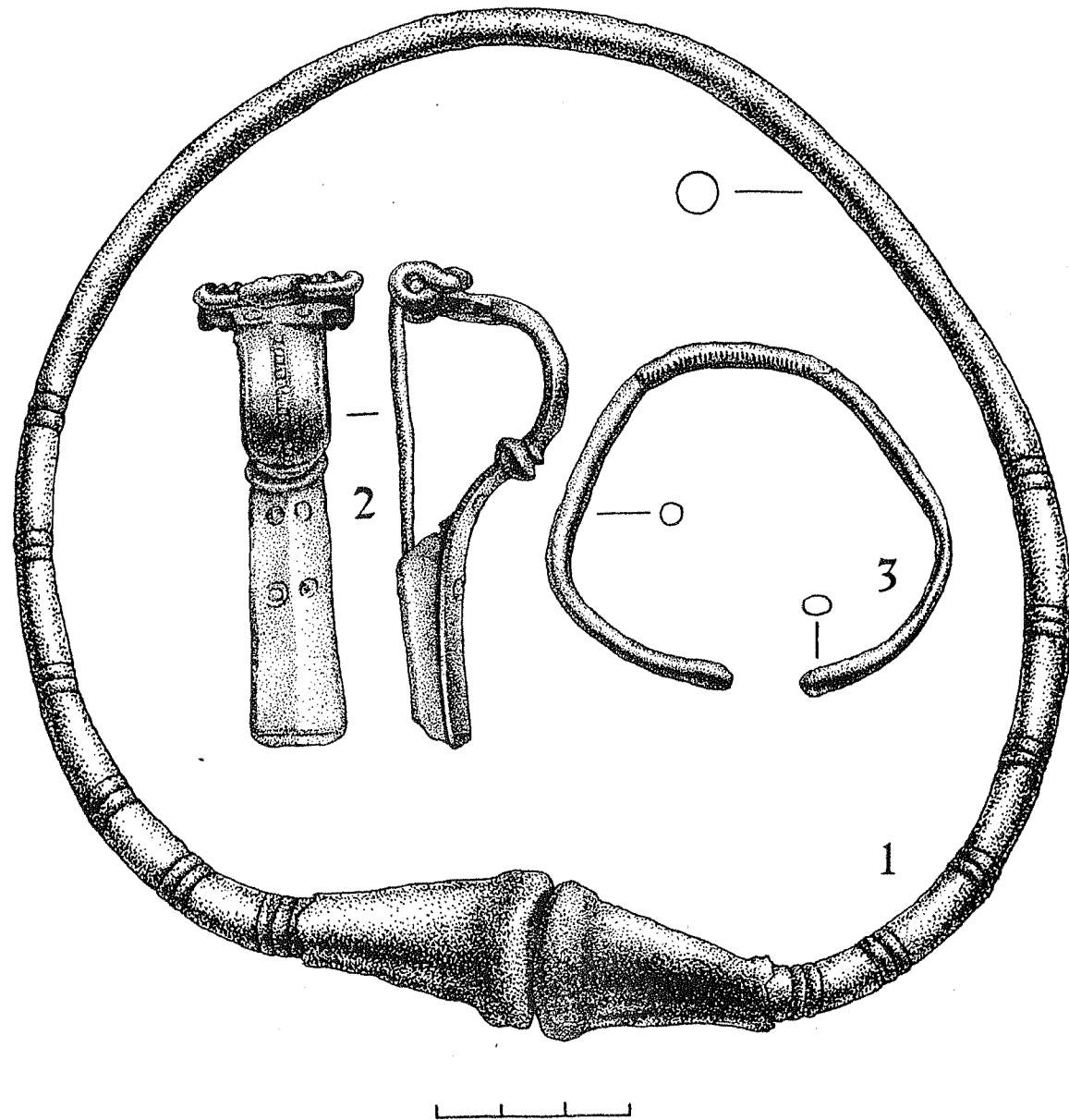

24 pav. XXIX pilk., kapas Nr. 1. 1 – I gr. antkablė trimitiniais galais, 2 – apyrankė pumpuriniai galais. 1 – geležis, 2 – žalvaris.
 Abb. 24. Grabh. XXIX. Grab 1. 1 – Trompetenhalsring (1. Gr.), 2 – Armring mit Knopfenden. 1 – Eisen, 2 – Bronze.

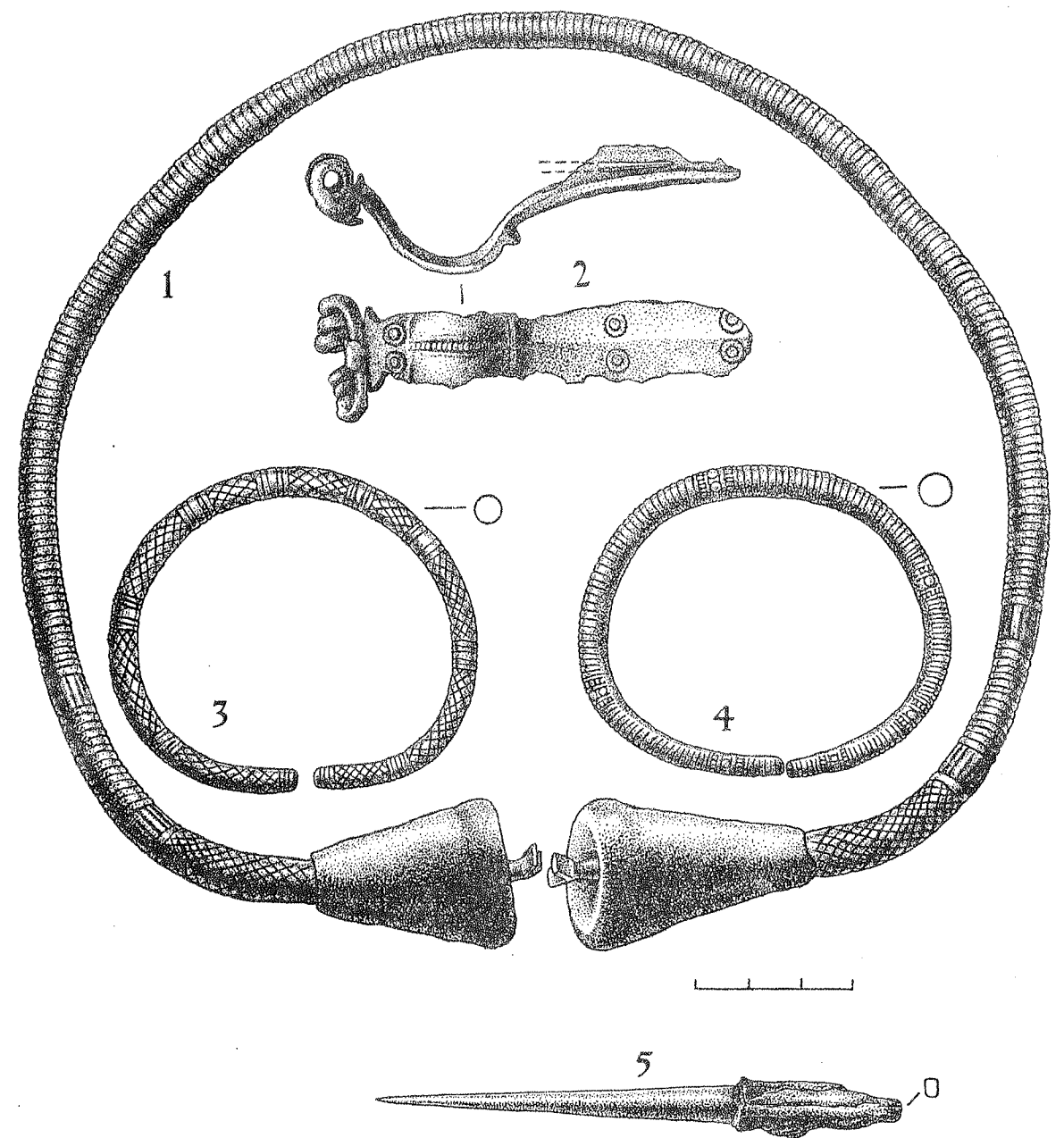
25 pav. XXXVI pilk., kapas Nr. 2. 1 – II gr. antkablė trimitiniais galais, 2 – apyrankės pumpuriniai galais fragmentas. Žalvaris.

Abb. 25. Grabh. XXXVI. Grab 2. 1 – Trompetenhalsring (2. Gr.), 2 – Bruchstück des Armringes mit Knopfenden. Bronze.

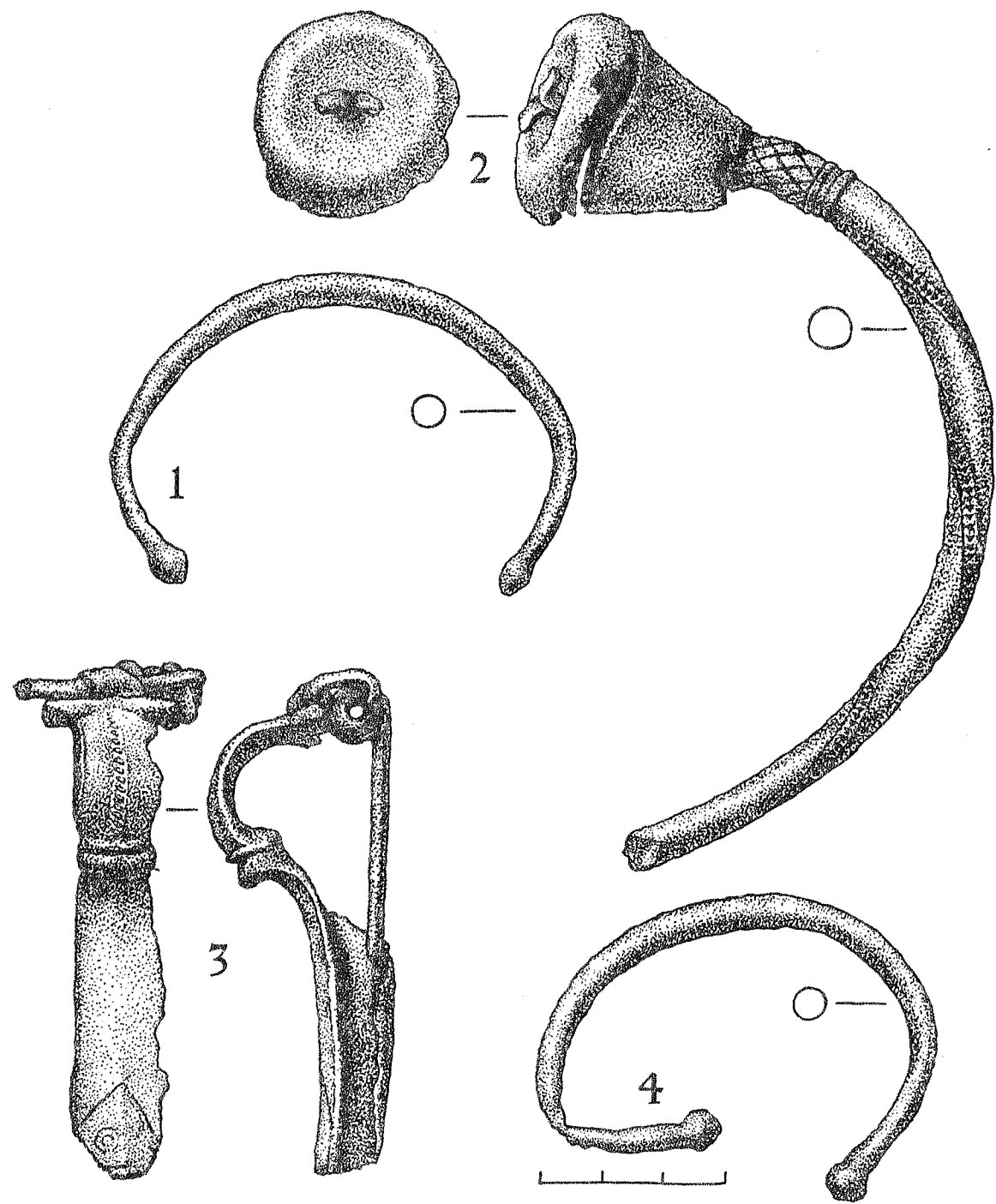
26 pav. II pilk., kapas Nr. 1. 1 – III gr. antkaklė trimitiniai galais, 2 – pagrindinės serijos akinė segė, 3 – I gr. apskrito pjūvio apyrankė. Žalvaris.

Abb. 26. Grabh. II. Grab 1. 1 – Trompetenhalsring (3. Gr.), 2 – Augenfibel der Hauptserie, 3 – Armring mit rundem Querschnitt (1. Gr.). Bronze.

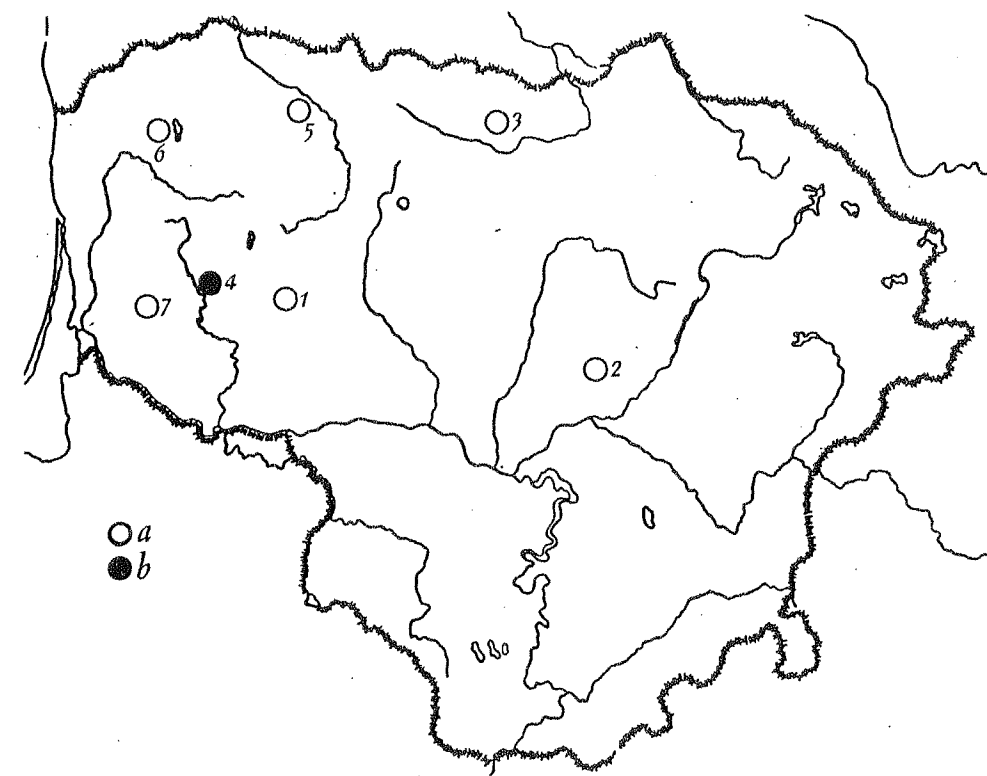
27 pav. XXXVIII pilk., kapas Nr. 2. 1 – III gr. antkaklė trimitiniai galais, 2 – prūsų serijos akinė segė, 3, 4 – I gr. apskrito pjūvio apyrankės, 5 – yla. 1–4 – žalvaris, 5 – geležis.

Abb. 27. Grabh. XXXVIII. Grab 2. 1 – Trompetenhalsring (1. Gr.), 2 – Augenfibel der preußischen Serie, 3, 4 – Armringe mit rundem Querschnitt (1. Gr.), 5 – Pfiem. 1–4 – Bronze, 5 – Eisen.

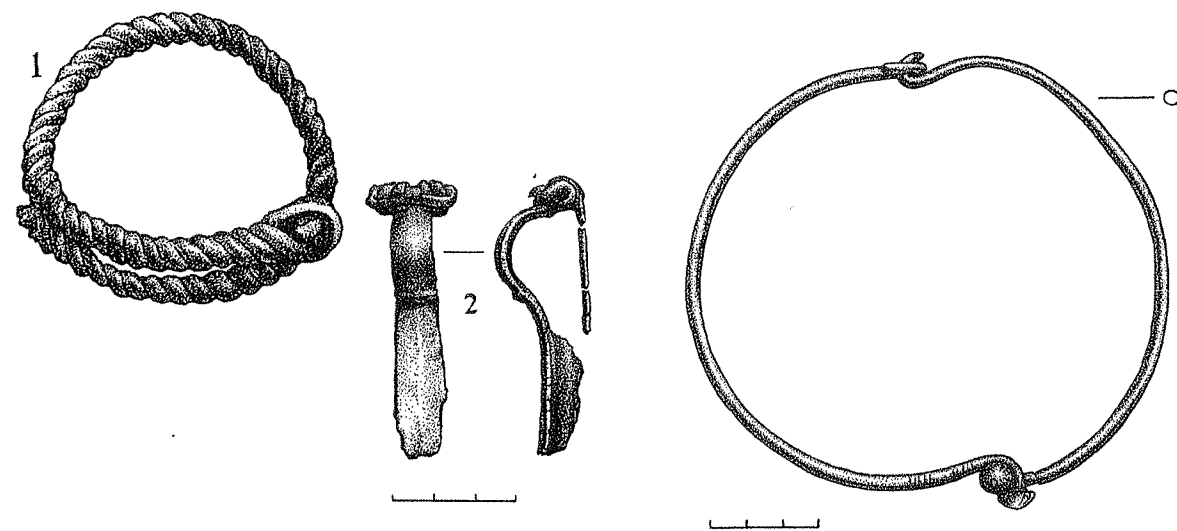
28 pav. XXXII pilk., atsitiktiniai radiniai. 1, 4 – apyrankės pumpuriniiais galais, 2 – pusė III gr. antkaklės trimitiniais galais, 3 – pagrindinės serijos akinė segė. Žalvaris.

Abb. 28. Grabh. XXXII. Einzelfunde. 1, 4 – Armringe mit Knopfenden, 2 – die Hälfte des Trompetenhalsringes (3. Gr.), 3 – Augenfibel der Hauptserie. Bronze.

29 pav. III gr. antkaklių trimitiniais galais radimo Lietuvoje vietos: 1 – Girdiškė, 2 – Glaušiai, 3 – Linkuva, 4 – Paragaudis, 5 – Paventė, 6 – Plateliai, 7 – Vilky Kampas. a – 1 egz., b – 2–3 egz.

Abb. 29. Verbreitungskarte der Halsringe mit Trompetenenden (3. Gr.) in Litauen. a – 1 Expl., b – 2–3 Expl.

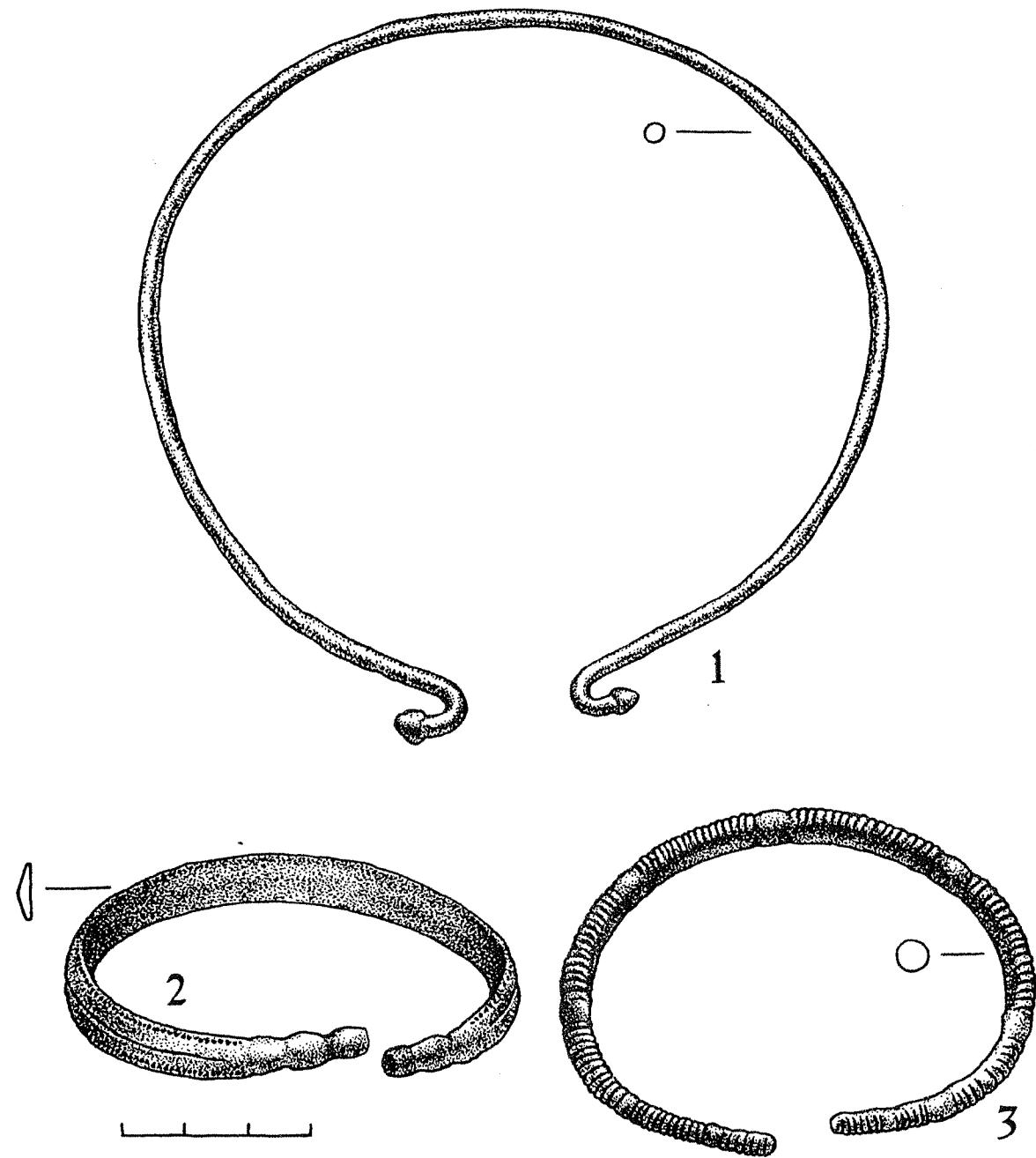
30 pav. XXI pilk., kapas Nr. 1. 1 – apyrankė, padaryta iš vytinės antkaklės kilpiniais galais, 2 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.

Abb. 30. Grabh. XXI. Grab 1. 1 – Armring, der aus dem Halsring mit Ösenenden gemacht war, 2 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

31 pav. XII pilk., kapas Nr. 2. Antkaklė buoželiniais galais. Žalvaris.

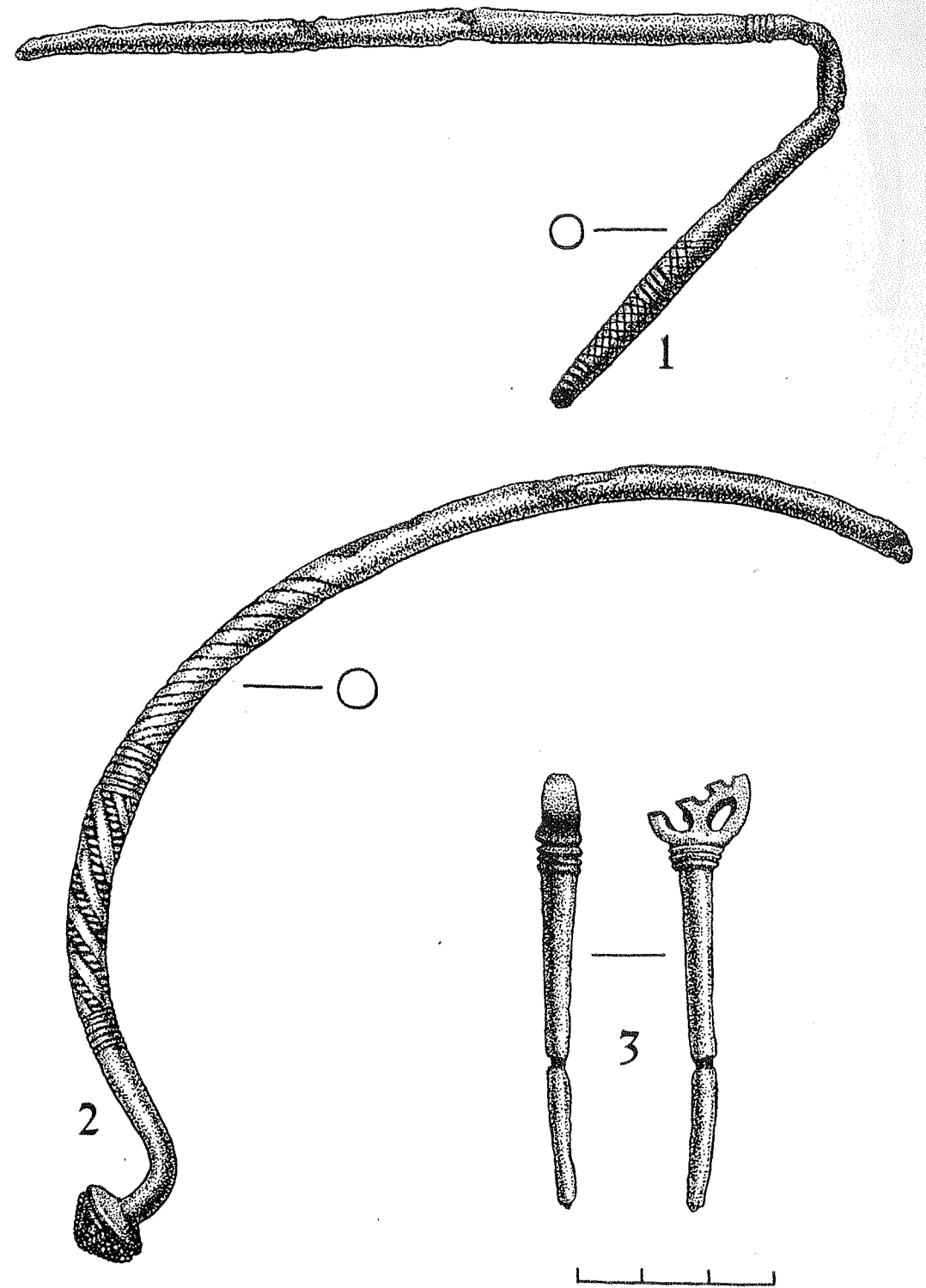
Abb. 31. Grabh. XII. Grab 2. Halsring mit Pilzkopfenden. Bronze.

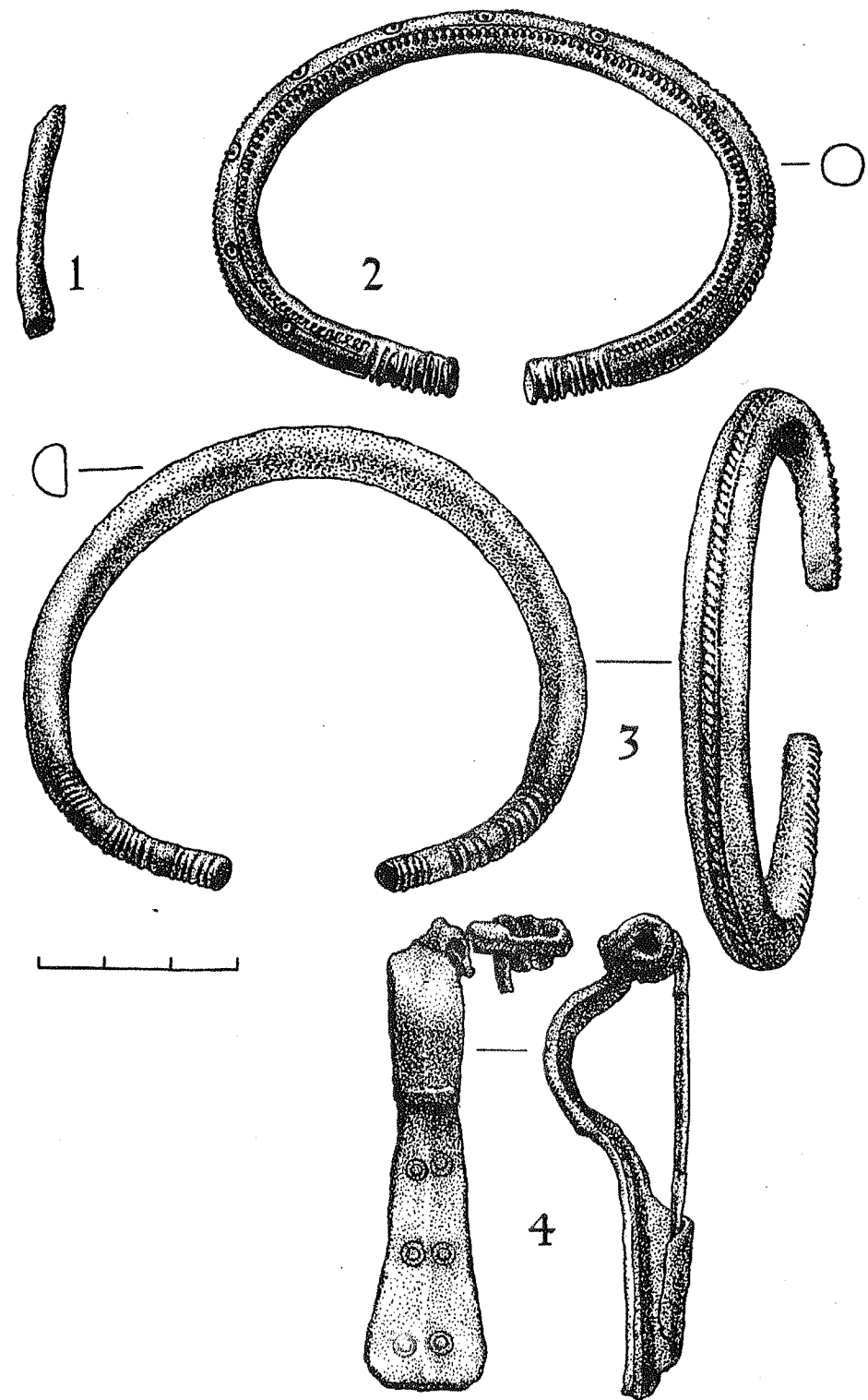
32 pav. VIII pilk., kapas Nr. 1. 1 – antkaklė buoželiniais galais, 2 – trikampio pjūvio apyrankė profiliuotais galais, 3 – I gr. apskrito pjūvio apyrankė. Žalvaris.

Abb. 32. Grabh. VIII. Grab. 1. 1 – Halsring mit Pilzkopfenden, 2 – Armring mit dreieckigem Schnitt und profilierten Enden, 3 – Armring mit rundem Querschnitt (1. Gr.). Bronze.

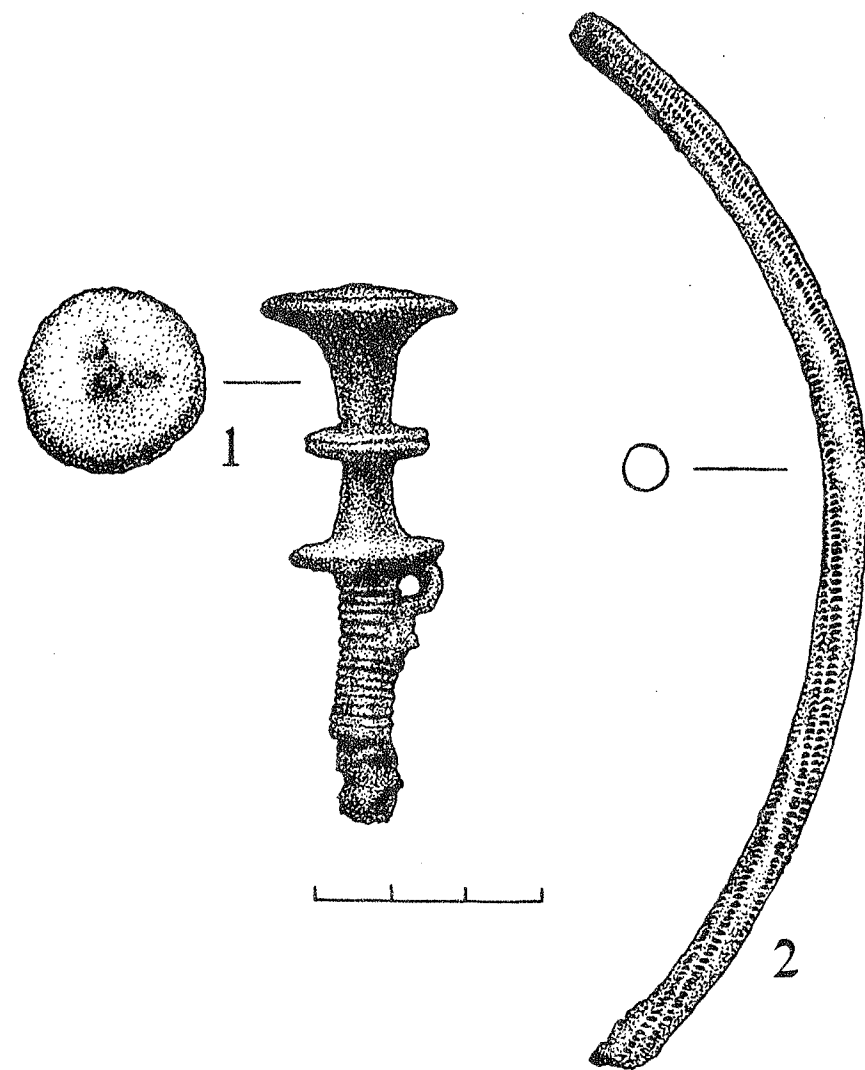
33 pav. Daiktai, 1988 m. B. Pužo rasti suardytame rytiniame pilkapyno pakraštyje. 1 – antkaklės dalis, 2 – antkaklės buoželiniais galais fragmentas, 3 – I gr. ratelinio smeigtuko fragmentai. Žalvaris.

Abb. 33. Sachen, die im Jahr 1988 von B. Pužas im zerstörten östlichen Teil des Hügelgräberfeldes gefunden waren. 1 – Teil des Halsringes, 2 – Teil des Halsringes mit Pilzkopfenden, 3 – Fragmente der Radkopfnadel (1. Gr.). Bronze.

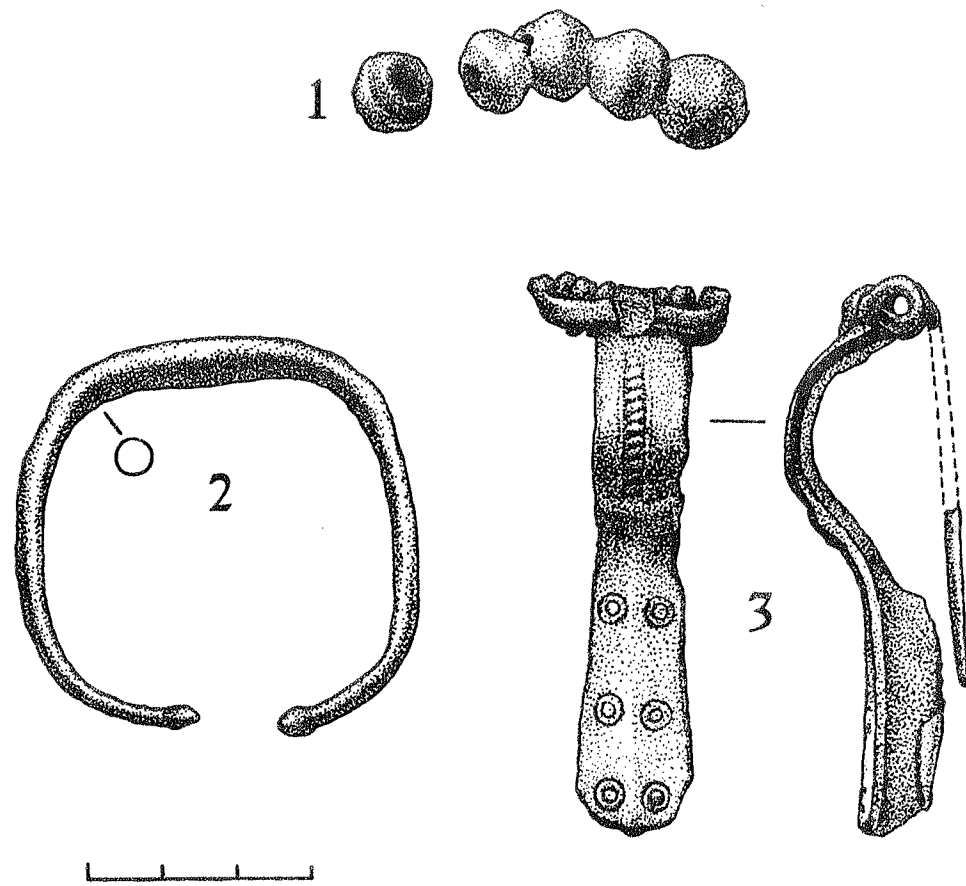
34 pav. XIV pilk., kapas Nr. 1. 1 – antkaklės fragmentas, 2, 3 – III ir II gr. apskrito pjūvio apyrankės, 4 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.

Abb. 34. Grabh. XIV. Grab 1. 1 – Bruchstück des Halsringes, 2, 3 – Armringe mit rundem Querschnitt (3. und 2. Gr.), 4 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

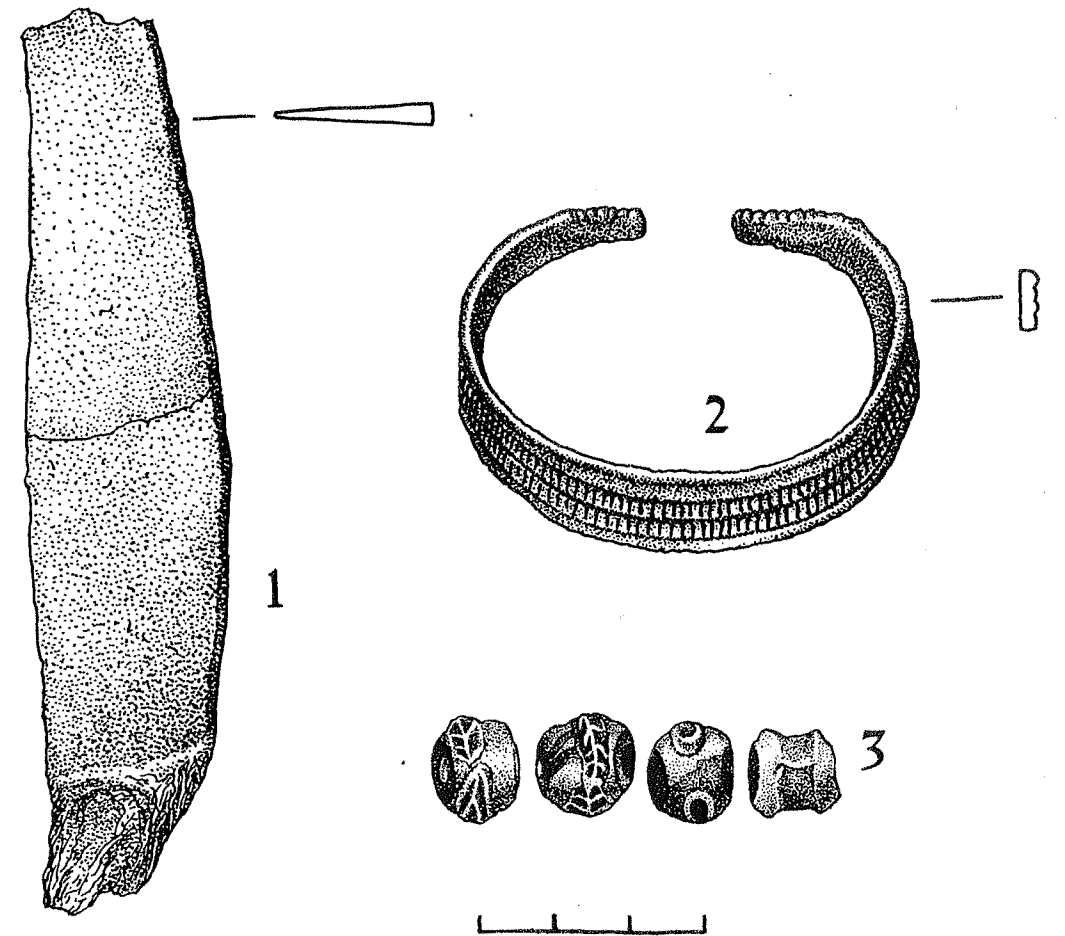
35 pav. XV pilk., kapas Nr. 1. 1 – I gr. ritinis smeigtukas, 2 – antkaklės fragmentas. Žalvaris.

Abb. 35. Grabh XV. Grab 1. 1 – Scheibenkopfnadel (1. Gr.), 2 – Fragment des Halsringes. Bronze.

36 pav. XXXVIII pilk., kapas Nr. 1. 1 – karolių apvara, 2 – apyrankė pumpuriniai galais, 3 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.

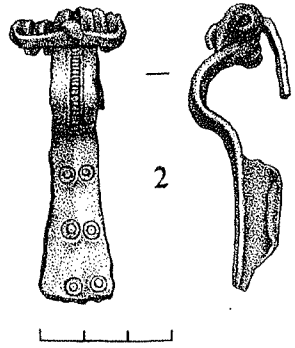
Abb. 36. Grabh. XXXVIII. Grab 1. 1 – Halskette, 2 – Armring mit Knopfenden, 3 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

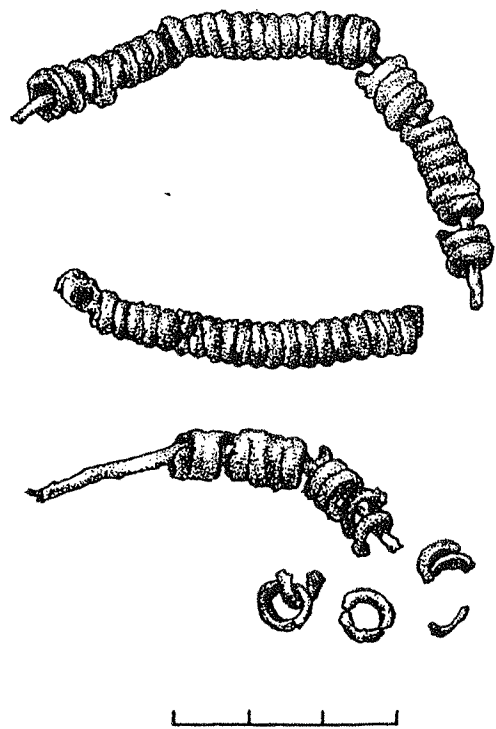
37 pav. X pilk., kapas Nr. 1. 1 – peilio lenkta nugarėle fragmentas, 2 – keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais, 3 – karolių apvara. 1 – geležis, 2 – žalvaris, 3 – emalis.

Abb. 37. Grabh. X. Grab 1. 1 – Fragment des Messers mit ausgeschweiftem Rücken, 2 – bandförmiger Armring mit runden Enden, 3 – Halskette von Perlen. 1 – Eisen, 2 – Bronze, 3 – Email.

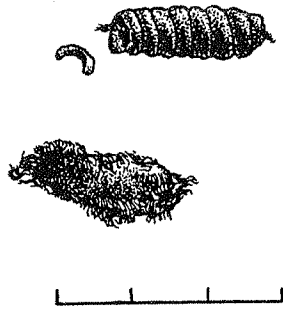

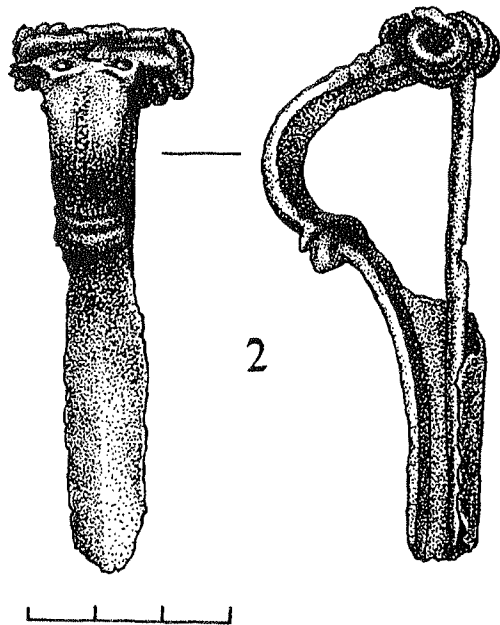
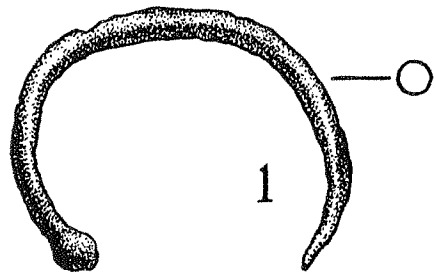
38 pav. XVII pilk., kapas Nr. 2. 1 – cilindričių apvara, 2 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.
Abb. 38. Grabh. XVII. Grab 2. 1 – Kette von zylinderartigen Hülsen, 2 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

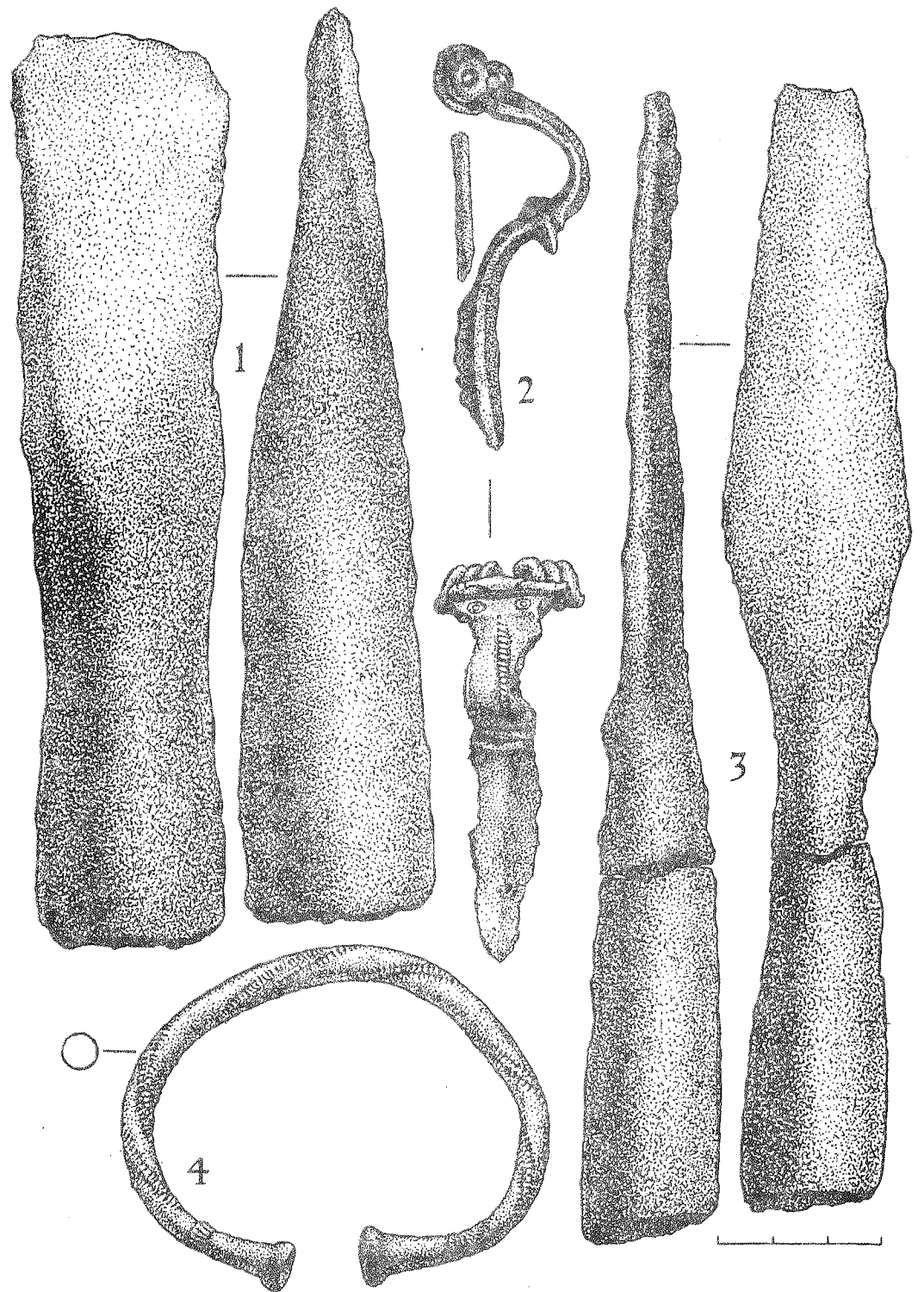
40 pav. II perkasa, atsitiktiniai radiniai. Įvily, suvertų ant vielos, fragmentai. Žalvaris.
Abb. 40. Grabungsfläche II. Einzelfund. Bruchstücke der Spiralen und des Drahts. Bronze.

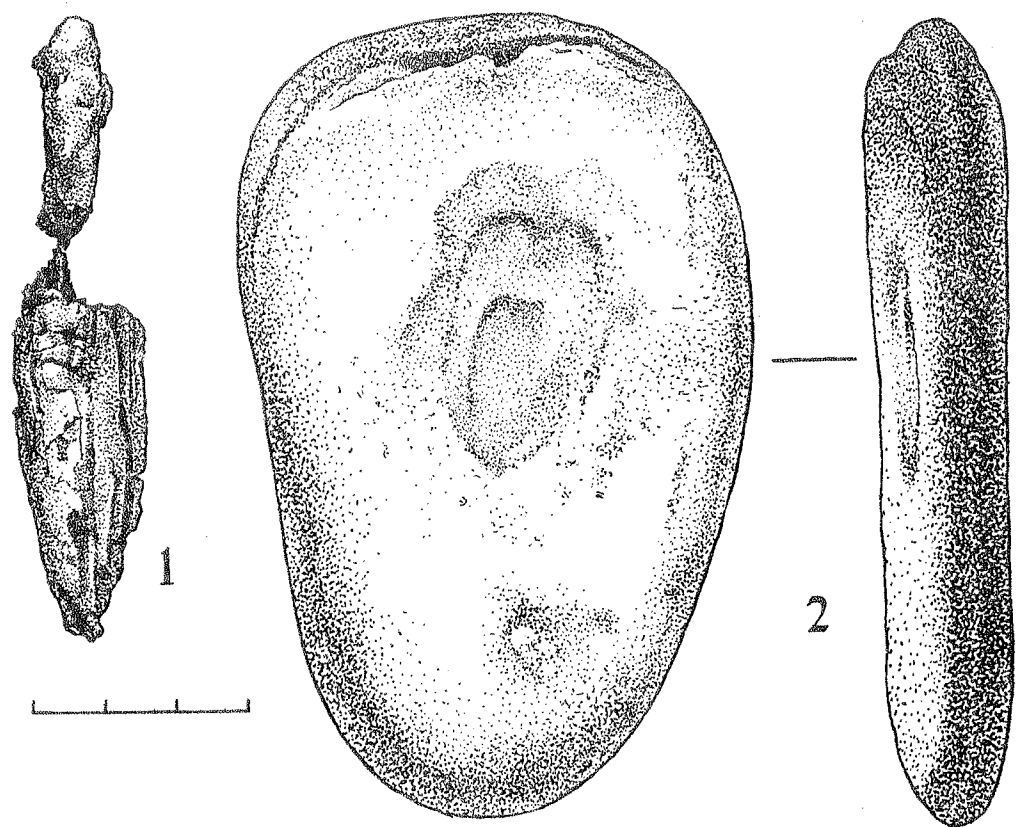
39 pav. XXI pilk., atsitiktinis radinys. Žalvario įvija ir audinio fragmentas.
Abb. 39. Grabh. XXI. Einzelfund. Bronzespirale und Gewebefragment.

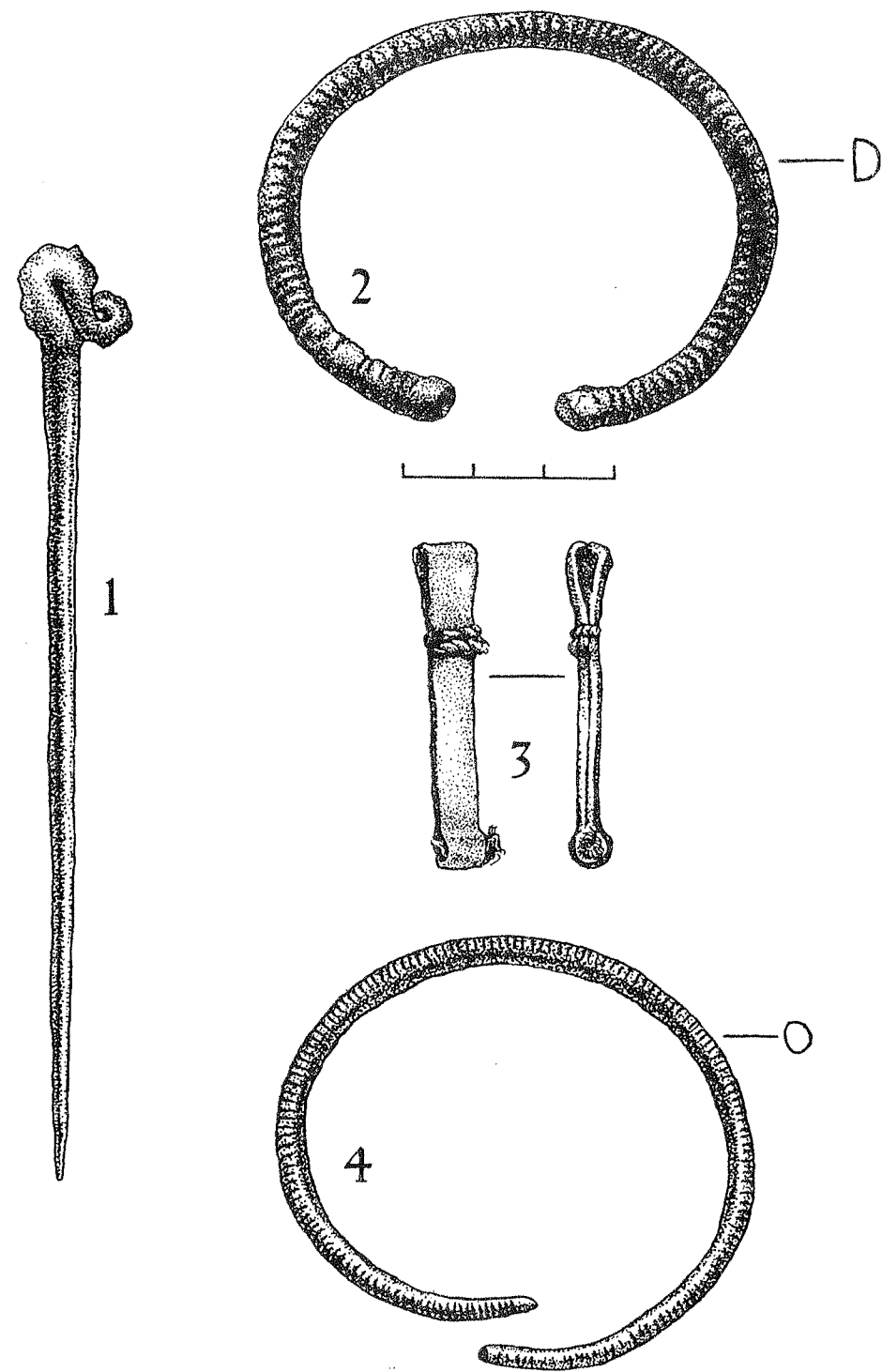
41 pav. XXVI pilk., kapas Nr. 3. 1 – apyrankė pumpuriniiais galais, 2 – pagrindinės serijos akinė segė. Žalvaris.
Abb. 41. Grabh. XXVI. Grab 3. 1 – Armring mit Knopfenenden, 2 – Augenfibel der Hauptserie. Bronze.

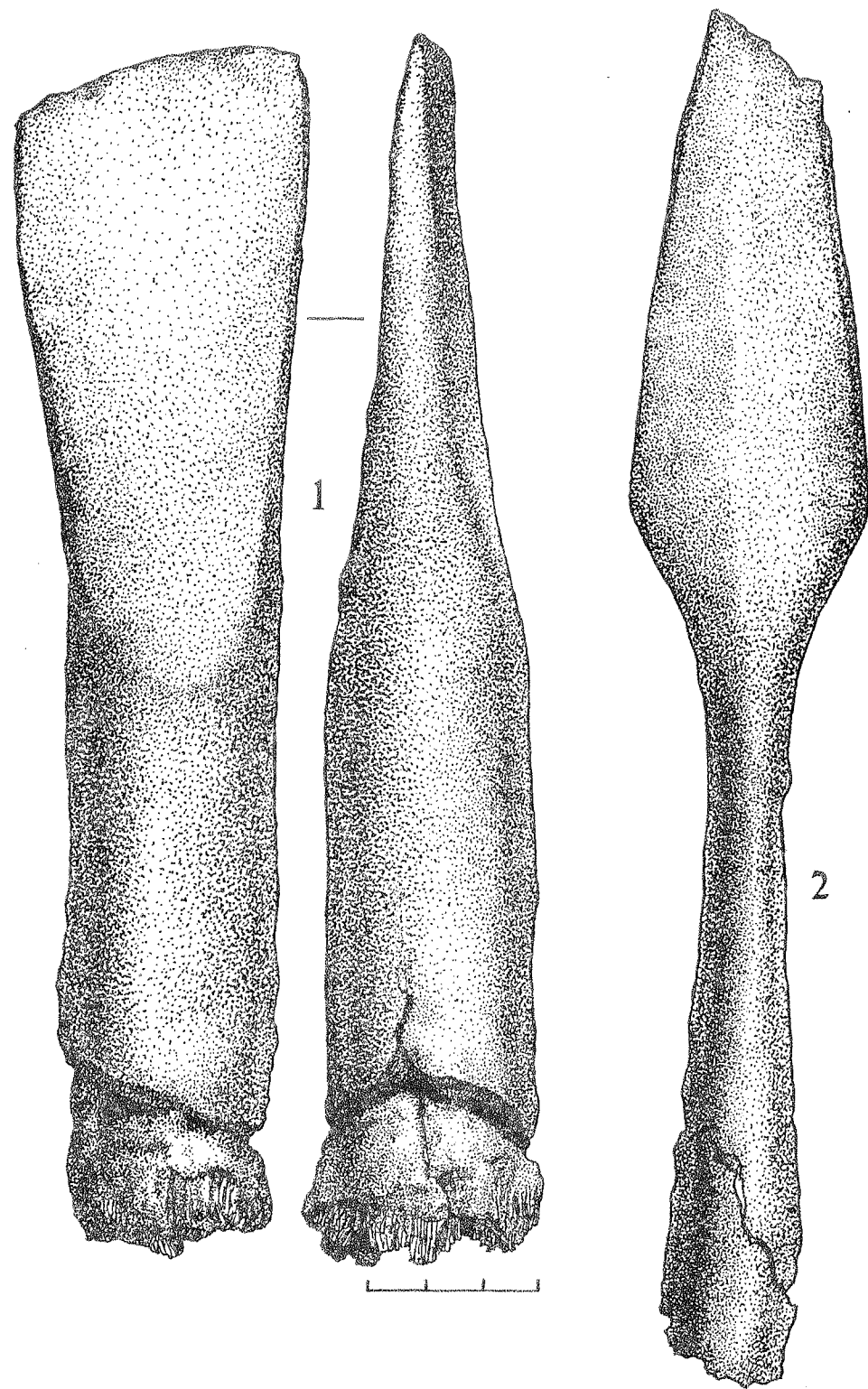
42 pav. XXXI pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis kirvis, 2 – pagrindinės serijos akinė segė, 3 – įmovinis ietigalis, 4 – apyrankė trimitiniais galais. 1, 3 – geležis, 2, 4 – žalvaris.
Abb. 42. Grabh. XXXI. Grab 1. 1 – Tüllenbeil, 2 – Augenfibel der Hauptserie, 3 – Lanzen Spitze mit Tülle, 4 – Armring mit Trompetenenden. 1, 3 – Eisen, 2, 4 – Bronze.

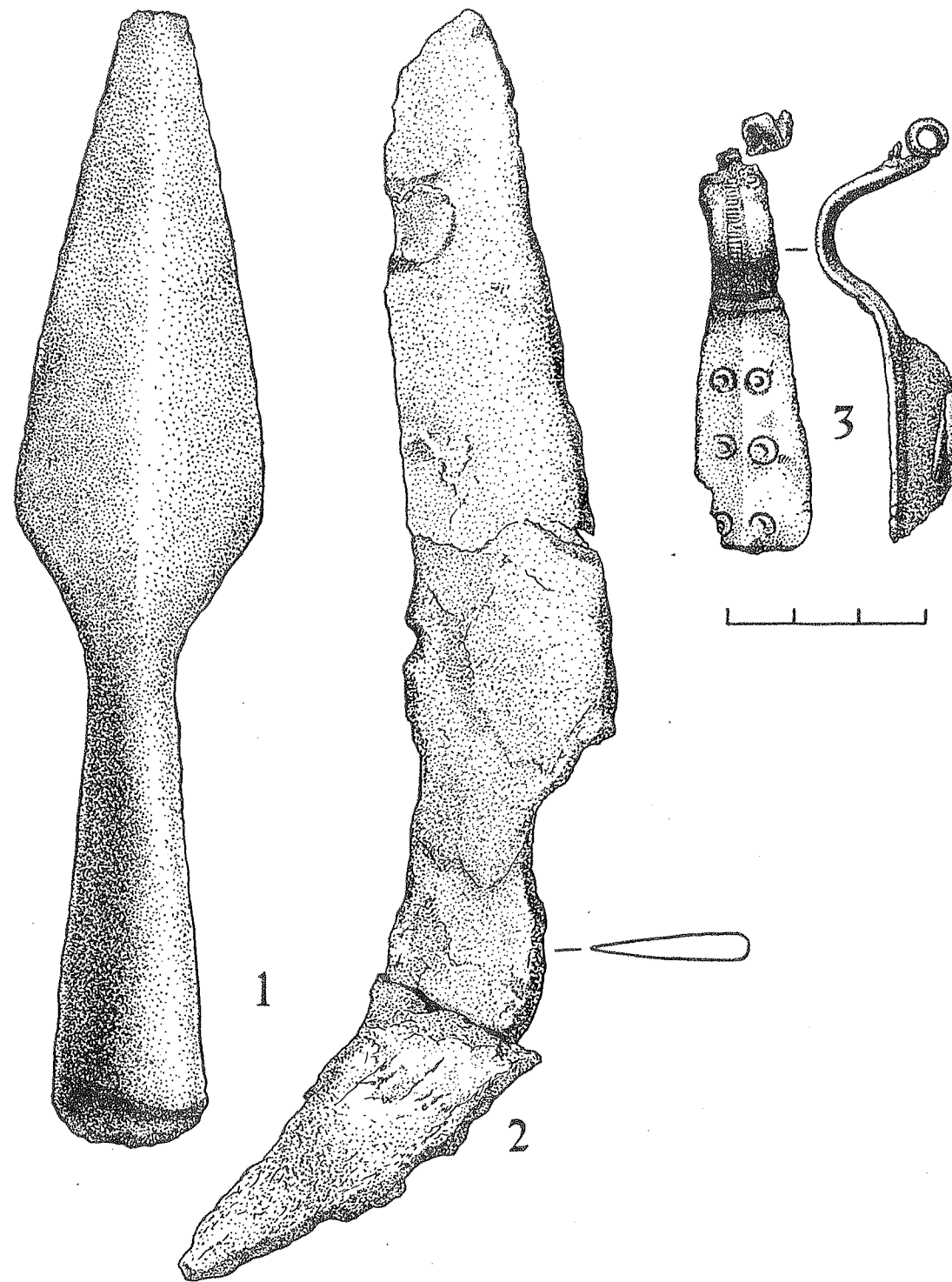
43 pav. XX pilk., kapas Nr. 1. 1 – ylos fragmentas, 2 – galastuvas, 3 – akinė segė, 4 – apyrankė pumpuriniaiis galais.
1 – geležis ir medis, 2 – akmuo, 3, 4 – žalvaris.
Abb. 43. Grabh. XX. Grab 1. 1 – Bruchstück des Pfriemes, 2 – Schleifstein, 3 – Augenfibel, 4 – Armring mit Knopfenden.
1 – Eisen und Holz, 2 – Stein, 3, 4 – Bronze.

44 pav. XX pilk., kapas Nr. 1. 1 – lazdelinis smeigtukas, 2, 4 – I gr. apskrito pjūvio apyrankės, 3 – pincetas. 1 – geležis, 2–4 – žalvaris.
Abb. 44. Grabh. XX. Grab 1. 1 – Hirtenstabnadel, 2, 4 – Armring mit rundem Querschnitt (1. Gr.), 3 – Pinzette.
1 – Eisen, 2–4 – Bronze.

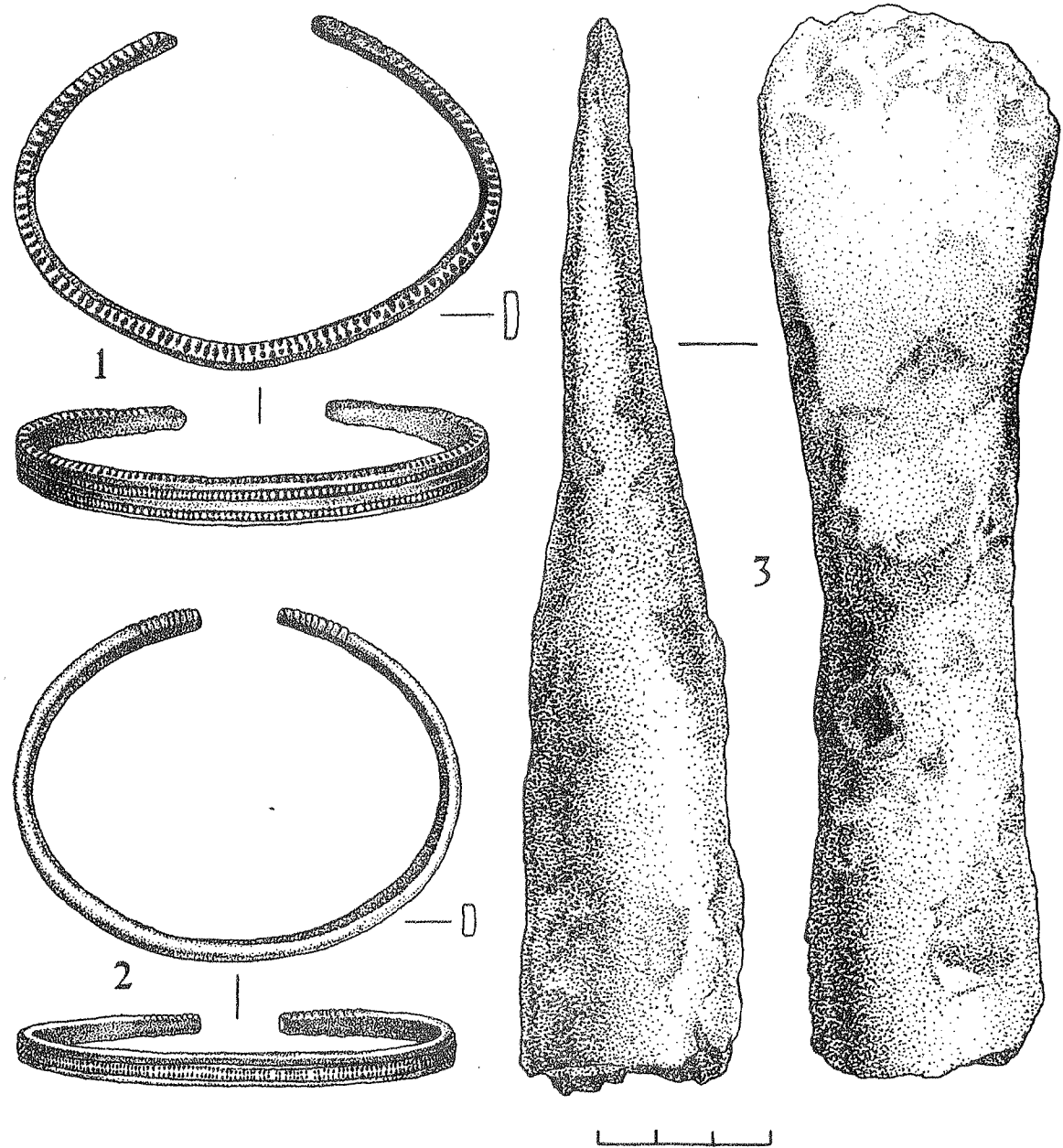
45 pav. XX pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis kirvis, 2 – įmovinis ietigalis. Geležis.
 Abb. 45. Grabh. XX. Grab 1. 1 – Tüllenbeil, 2 – Lanzen Spitze mit Tülle. Eisen.

46 pav. VII pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis ietigalis, 2 – peilis lenkta įkote, 3 – prūsų serijos akinė segė. 1, 2 – geležis, 3 – žalvaris.

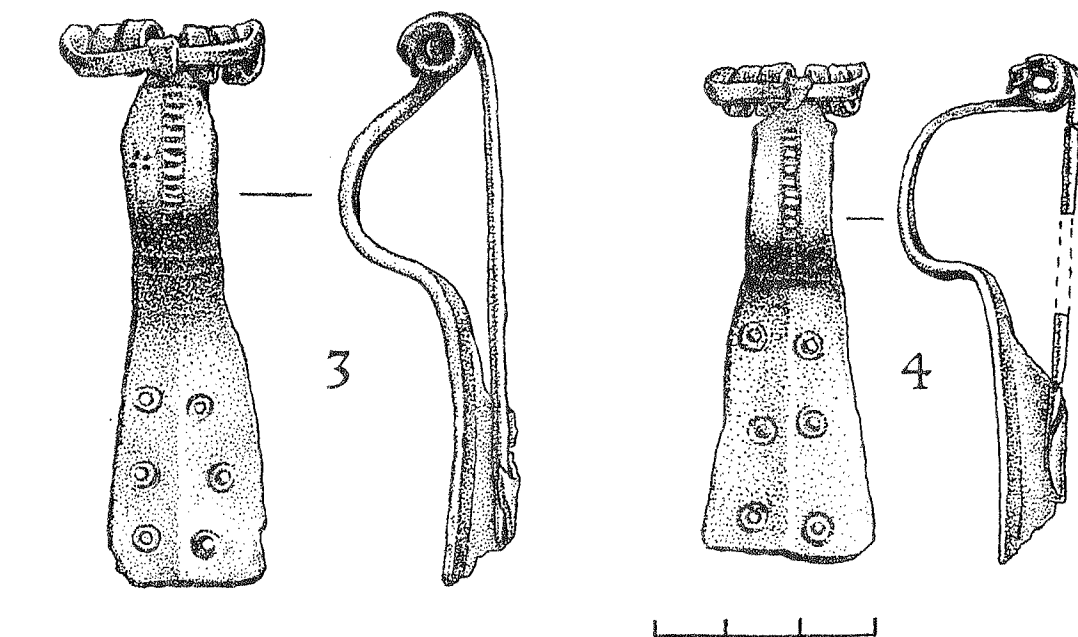
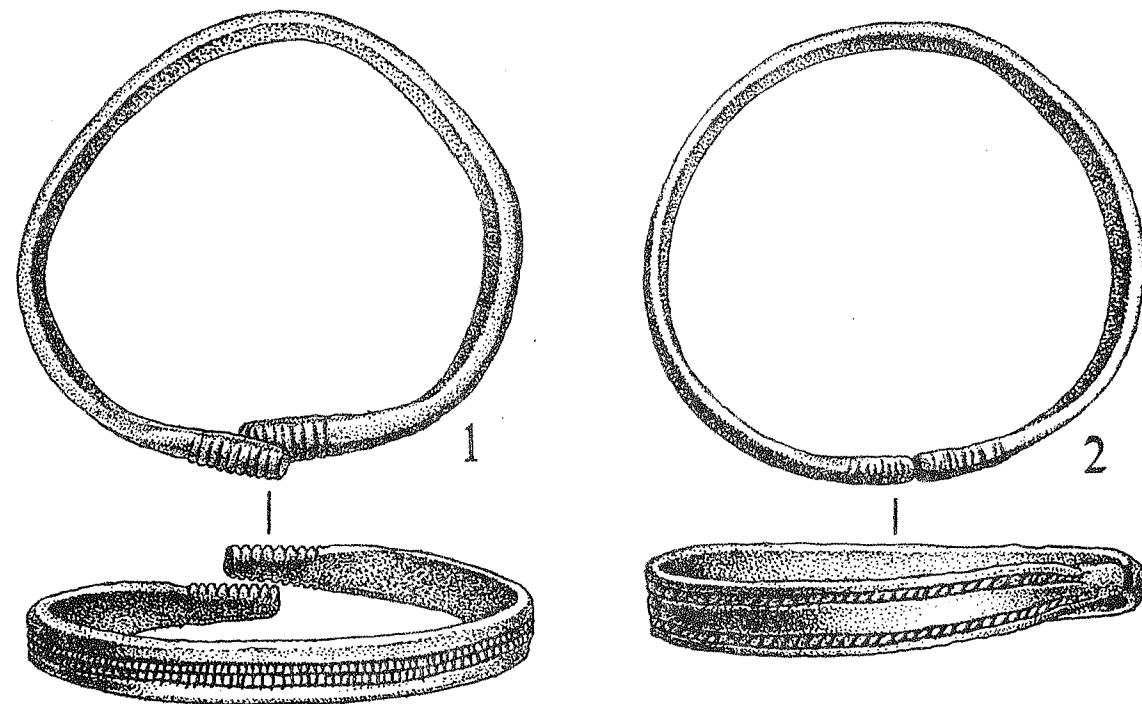
Abb. 46. Grabh. VII. Grab 1. 1 – Lanzen Spitze mit Tülle, 2 – Messer mit niedergebogener Schaftdorn, 3 – Augenfibel der preußischen Serie. 1, 2 – Eisen, 3 – Bronze.

47 pav. VII pilk., kapas Nr. 1. 1, 2 – keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais, 3 – įmovinis kirvis. 1, 2 – žalvaris, 3 – geležis.

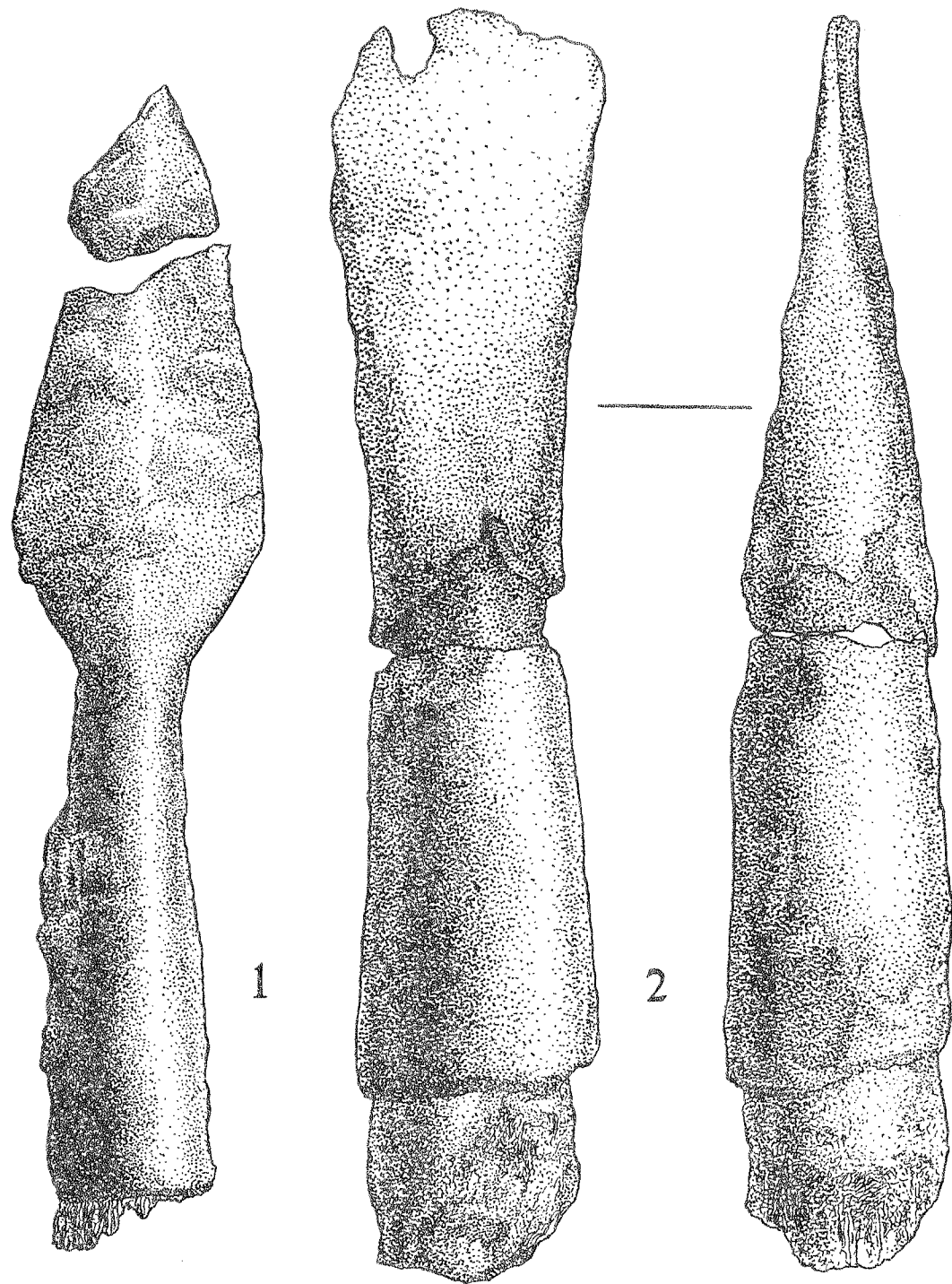
Abb. 47. Grabh. VII. Grab 1. 1, 2 – bandförmige Armringe mit runden Enden, 3 – Tüllenbeil. 1, 2 – Bronze, 3 – Eisen.

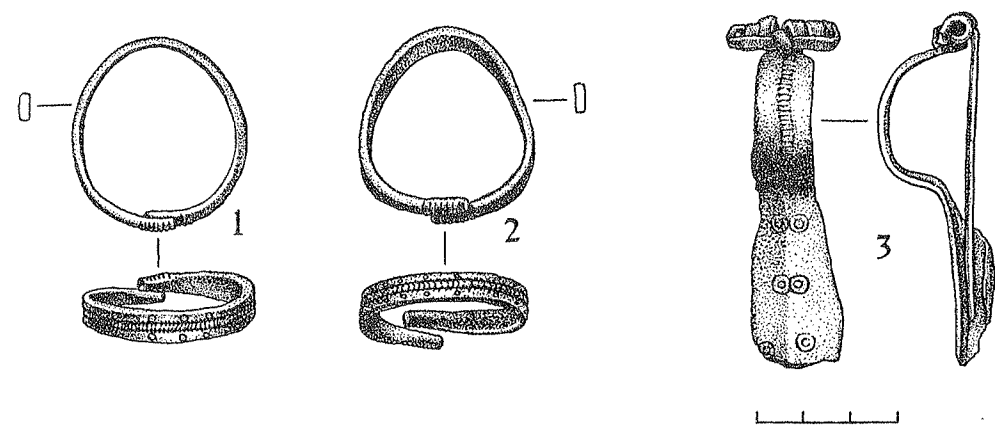
48 pav. VII pilk., kapas Nr. 2. 1, 2 – keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais, 3, 4 – prūsų serijos akinės segės. Žalvaris.

Abb. 48. Grabh. VII. Grab 2. 1, 2 – bandförmige Armringe mit runden Enden, 3, 4 – Augenfibeln der preußischen Serie. Bronze.

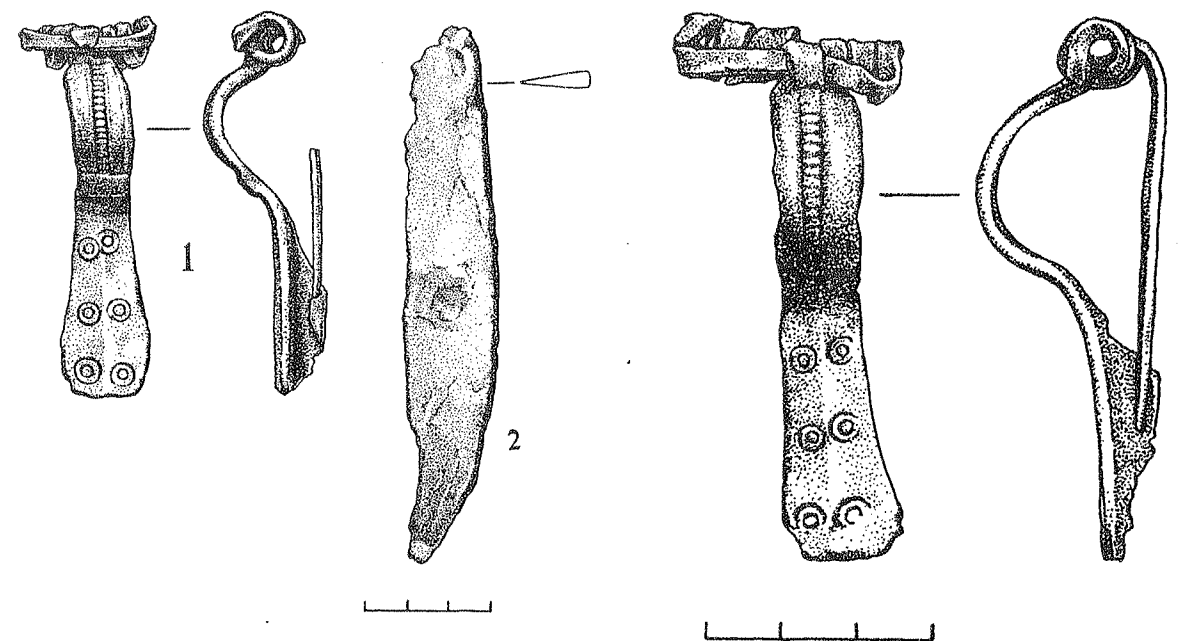

49 pav. VII pilk., kapas Nr. 2. 1 – įmovinis ietigalis, 2 – įmovinis kirvis. Geležis.
Abb. 49. Grabh. VII. Grab 2. 1 – Lanzenspitze mit Tülle, 2 – Tüllenbeil. Eisen.

50 pav. XIII pilk., kapas Nr. 1. 1, 2 – keturkampio pjūvio apyrankės suapvalintais galais, 3 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.

Abb. 50. Grabh. XIII. Grab 1. 1, 2 – bandförmige Armringe mit runden Enden, 3 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

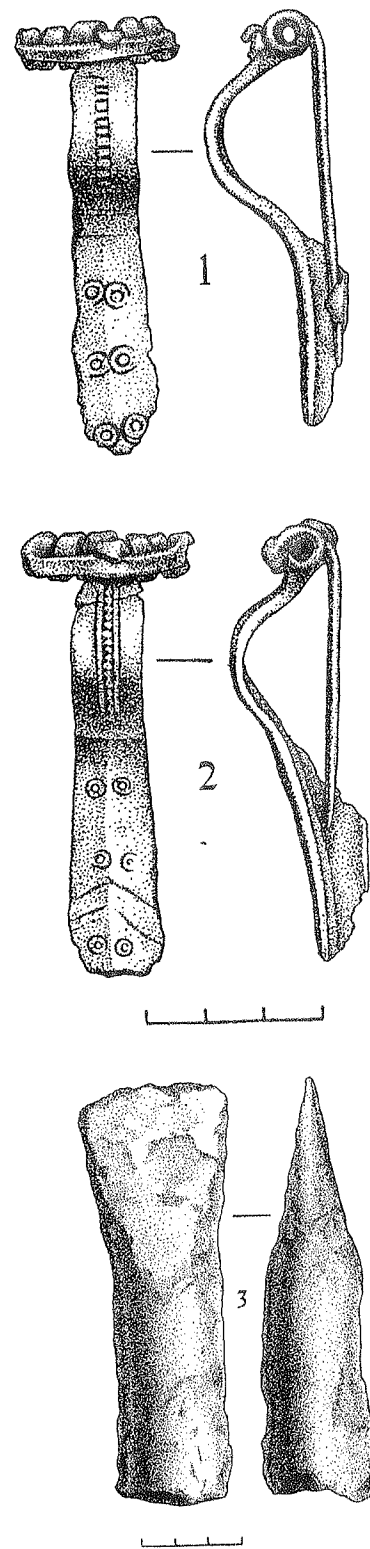

51 pav. XXXVII pilk., kapas Nr. 2. 1 – prūsų serijos akinė segė, 2 – peilis lenkta nugarėle. 1 – žalvaris, 2 – geležis.

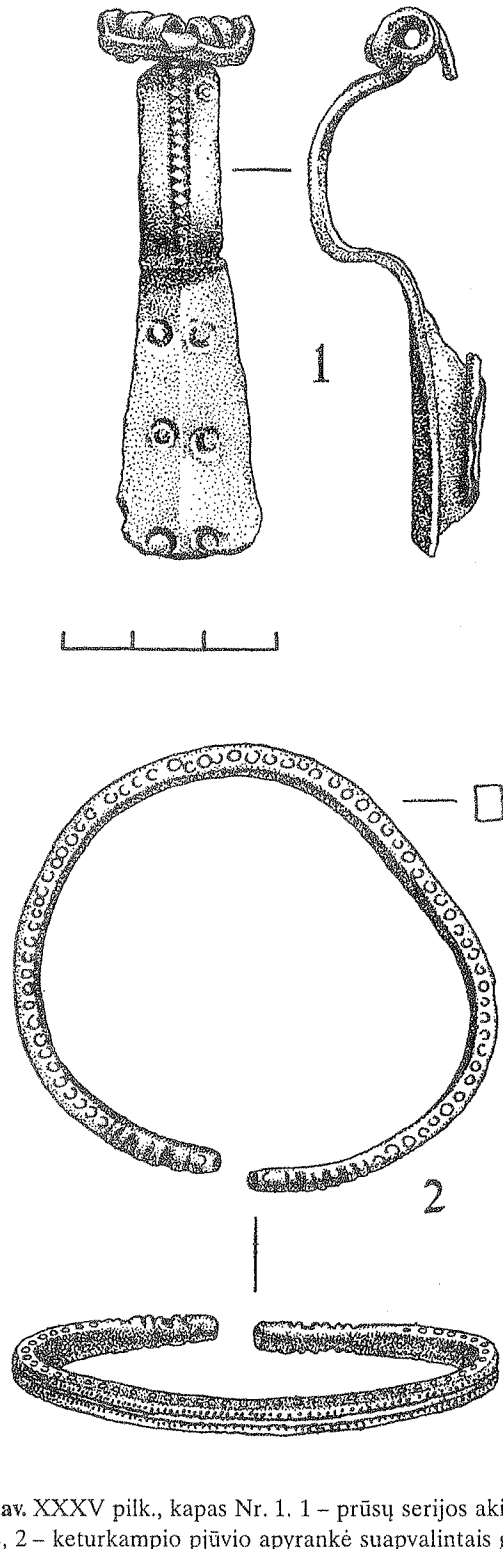
Abb. 51. Grabh. XXXVII. Grab 2. 1 – Augenfibel der preußischen Serie, 2 – Messer mit ausgeschweiften Rücken. 1 – Bronze, 2 – Eisen.

52 pav. XXXVII pilk., kapas Nr. 3. Prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.

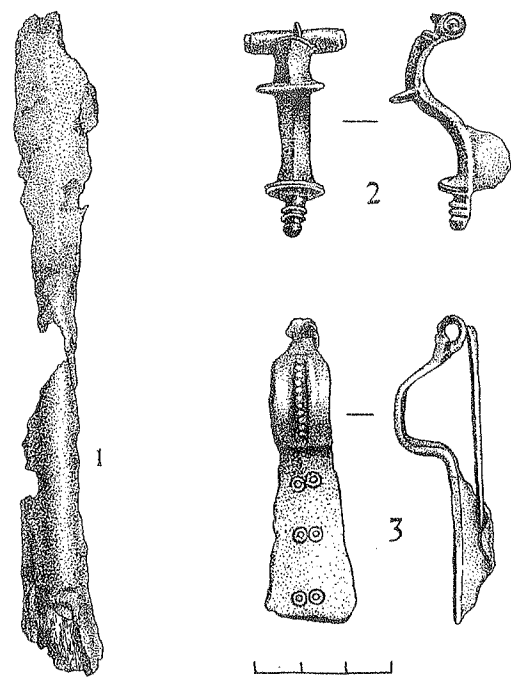
Abb. 52. Grabh. XXXVII. Grab 3. Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

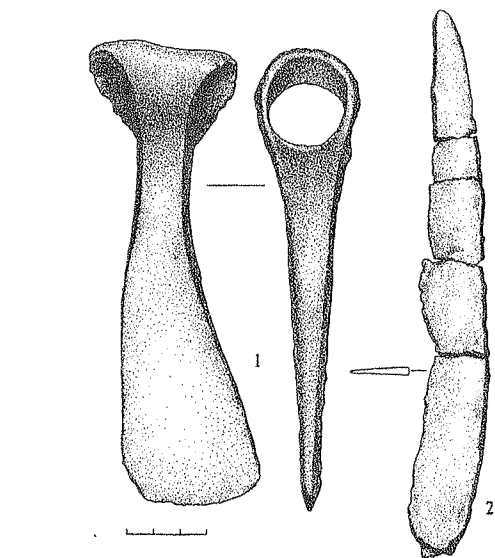
53 pav. XXXVII pilk., atsitiktiniai radiniai. 1, 2 – prūsų serijos akinės segės, 3 – įmovinis kirvis. 1, 2 – žalvaris, 3 – geležis.
 Abb. 53. Grabh. XXXVII. Einzelfunde. 1, 2 – Augenfibeln der preußischen Serie, 3 – Tüllenbeil. 1, 2 – Bronze, 3 – Eisen.

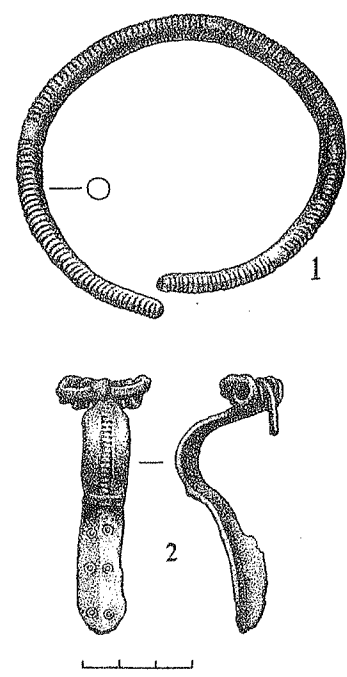
54 pav. XXXV pilk., kapas Nr. 1. 1 – prūsų serijos akinė segė, 2 – keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais. Žalvaris.
 Abb. 54. Grabh. XXXV. Grab 1. 1 – Augenfibel der preußischen Serie, 2 – bandförmiger Armring mit runden Enden. Bronze.

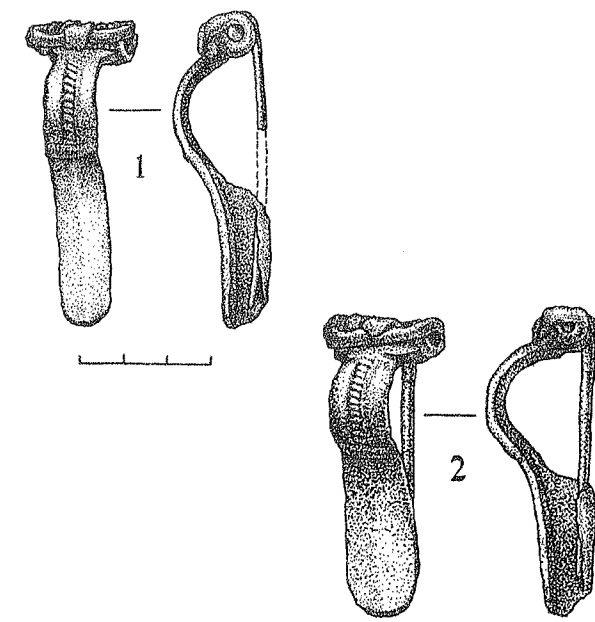
55 pav. XXXV pilk., atsitiktiniai radiniai. 1 – įmovinis ie-tigalis, 2 – labai profiliuota segė, 3 – prūsų serijos akinė segė. 1 – geležis, 2, 3 – žalvaris.
 Abb. 55. Grabh. XXXV. Einzelfunde. 1 – Lanzenspitze mit Tülle, 2 – kräftig profilierte Fibel. 3 – Augenfibel der preußischen Serie. 1 – Eisen, 2, 3 – Bronze.

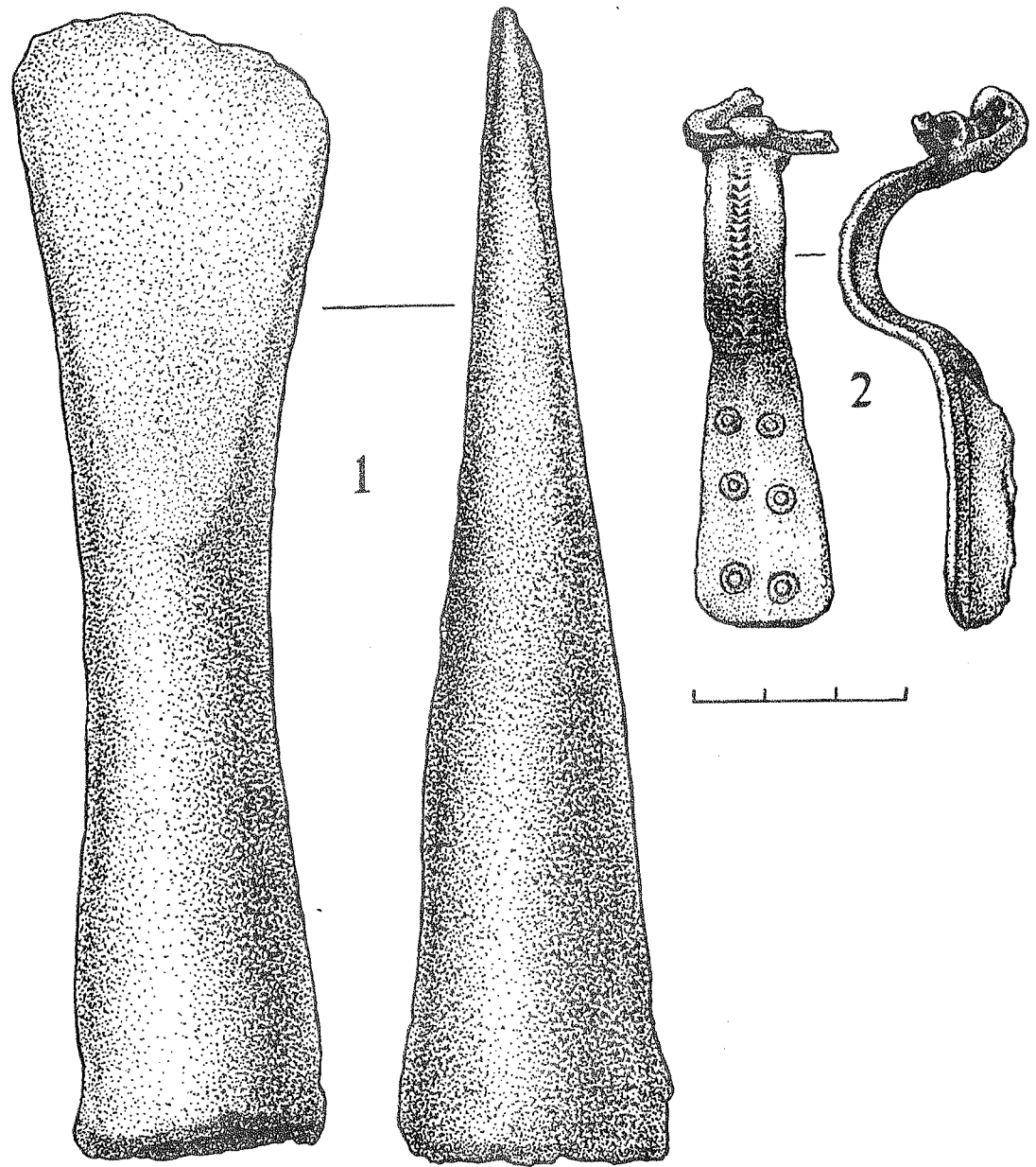
57 pav. IX pilk., kapas Nr. 2. 1 – siauraašmenis pentinis kirvis, 2 – peilis lenkta nugarėle. Geležis.
 Abb. 57. Grabh. IX. Grab 2. 1 – Schmalaxt mit Nacken, 2 – Messer mit ausgeschweiften Rücken. Eisen.

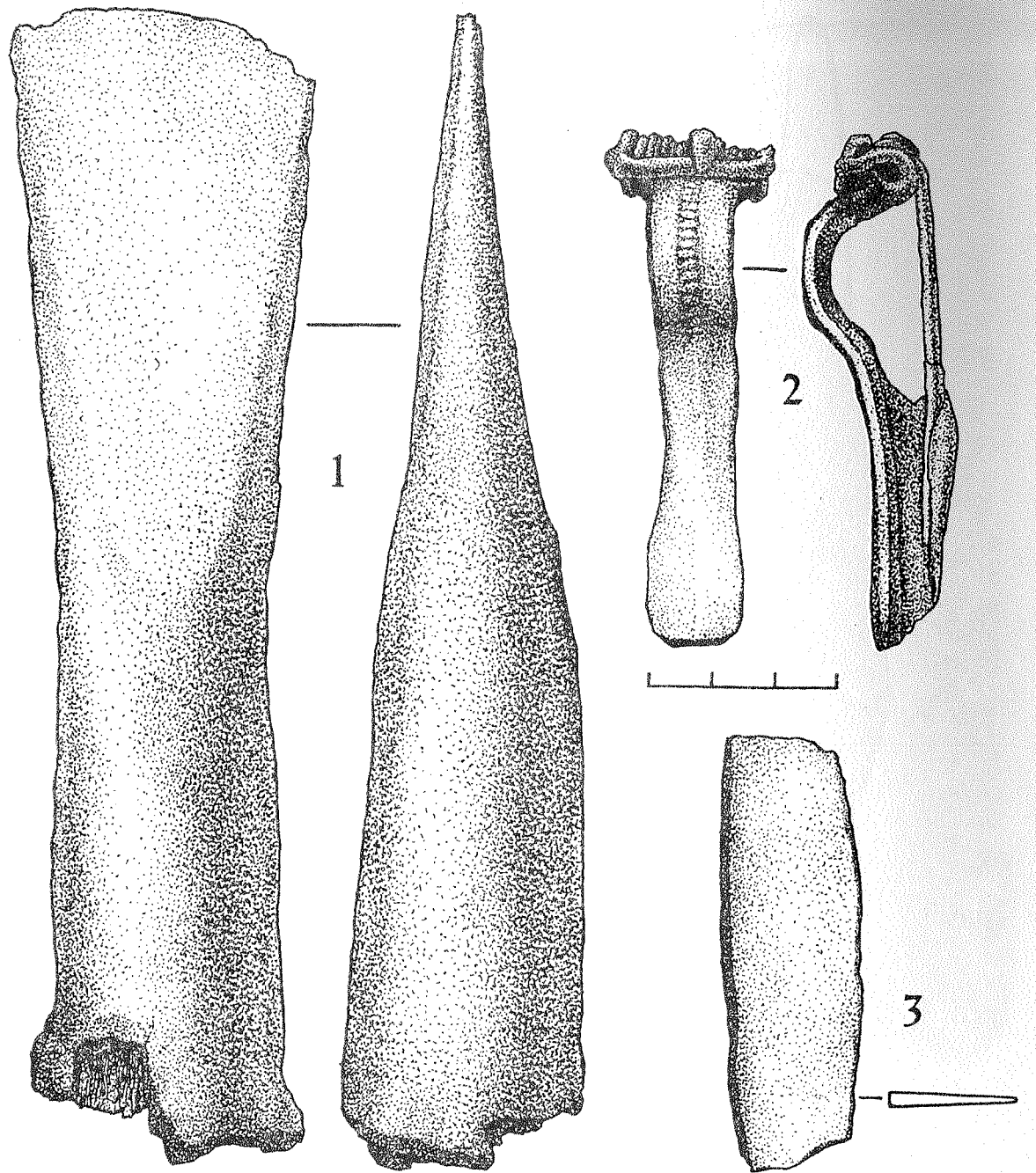
56 pav. IX pilk., kapas Nr. 1. 1 – I gr. apskrito pjūvio apyrankė, 2 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.
 Abb. 56. Grabh. IX. Grab 1. 1 – Armring mit rundem Querschnitt (1. Gr.), 2 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

58 pav. IX pilk., kapas Nr. 2. 1, 2 – prūsų serijos akinės segės. Žalvaris.
 Abb. 58. Grabh. IX. Grab 2. 1, 2 – Augenfibeln der preußischen Serie. Bronze.

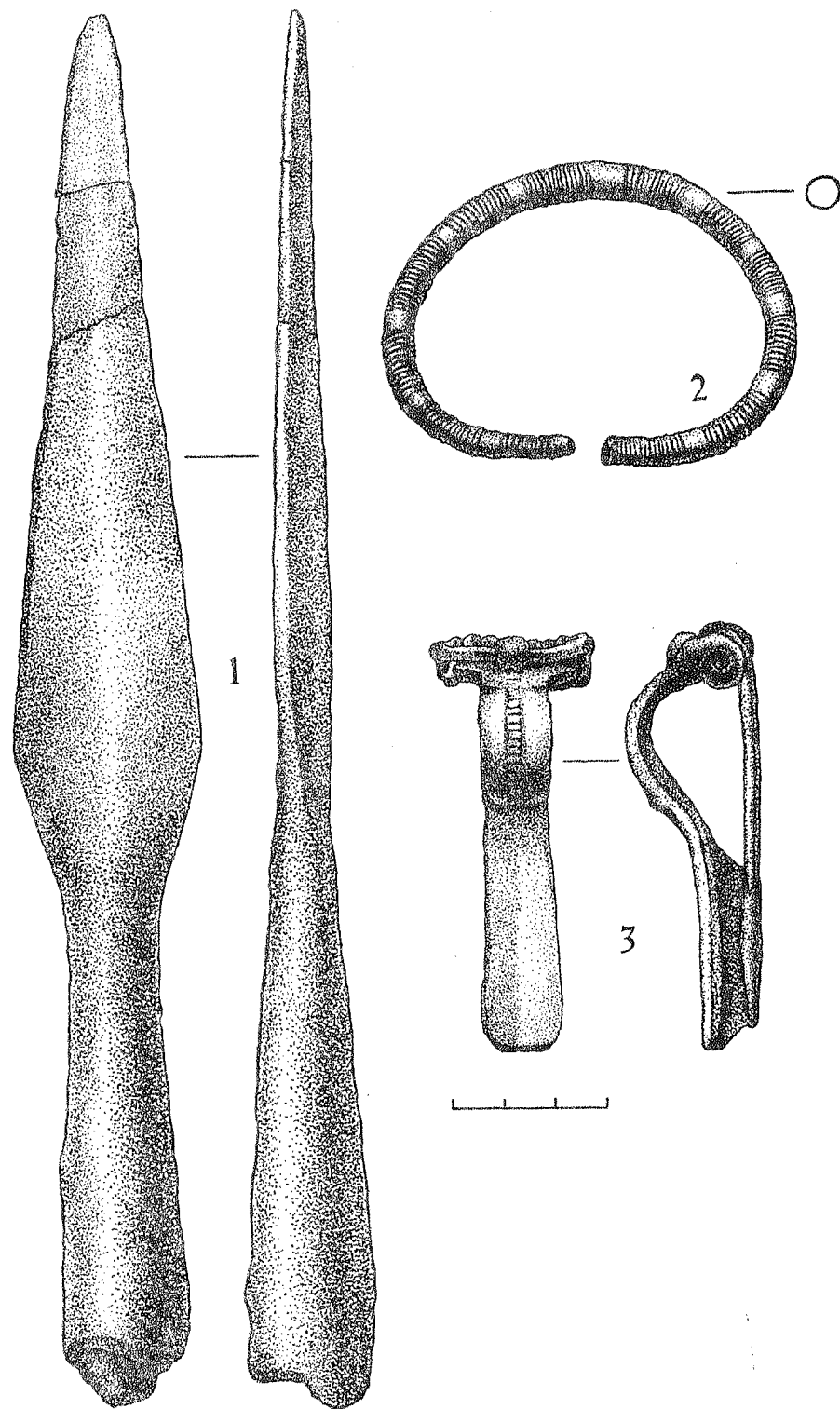

59 pav. X pilk., kapas Nr. 2. 1 – įmovinis kirvis, 2 – prūsų serijos akinė segė. 1 – geležis, 2 – žalvaris.
 Abb. 59. Grabh. X. Grab 2. 1 – Tüllenbeil, 2 – Augenfibel der preußischen Serie. 1 – Eisen, 2 – Bronze.

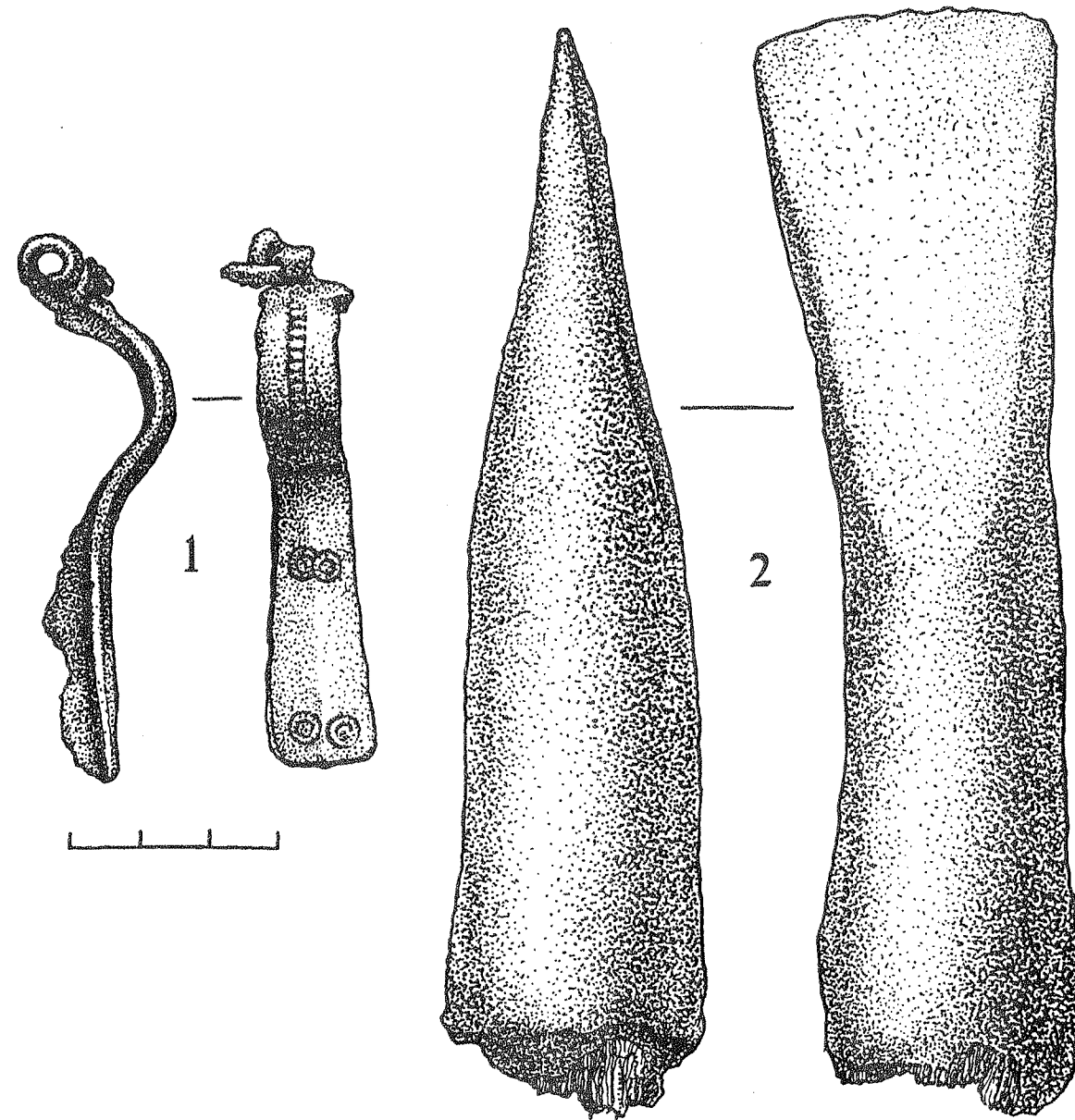
60 pav. XI pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis kirvis, 2 – prūsų serijos akinė segė, 3 – peilio fragmentas. 1, 3 – geležis, 2 – žalvaris.
 Abb. 60. Grabh. XI. Grab 1. 1 – Tüllenbeil, 2 – Augenfibel der preußischen Serie, 3 – Bruchstück des Messers. 1, 3 – Eisen, 2 – Bronze.

61 pav. XI pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis ietigalis, 2 – I gr. apskrito pjūvio apyrankė, 3 – prūsų serijos akinė segė. 1 – geležis, 2, 3 – žalvaris.

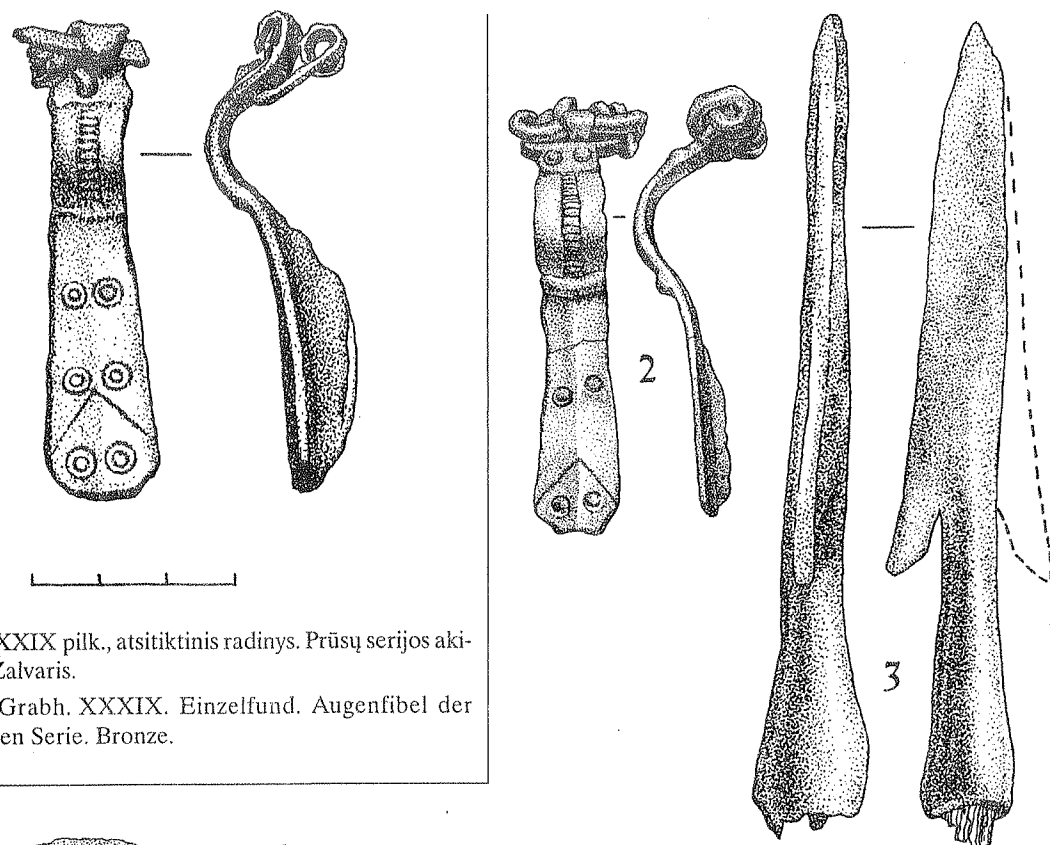
Abb. 61. Grabh. XI. Grab 1. 1 – Lanzen Spitze mit Tülle, 2 – Armring mit rundem Querschnitt (1. Gr.), 3 – Augenfibel der preußischen Serie. 1 – Eisen, 2, 3 – Bronze.

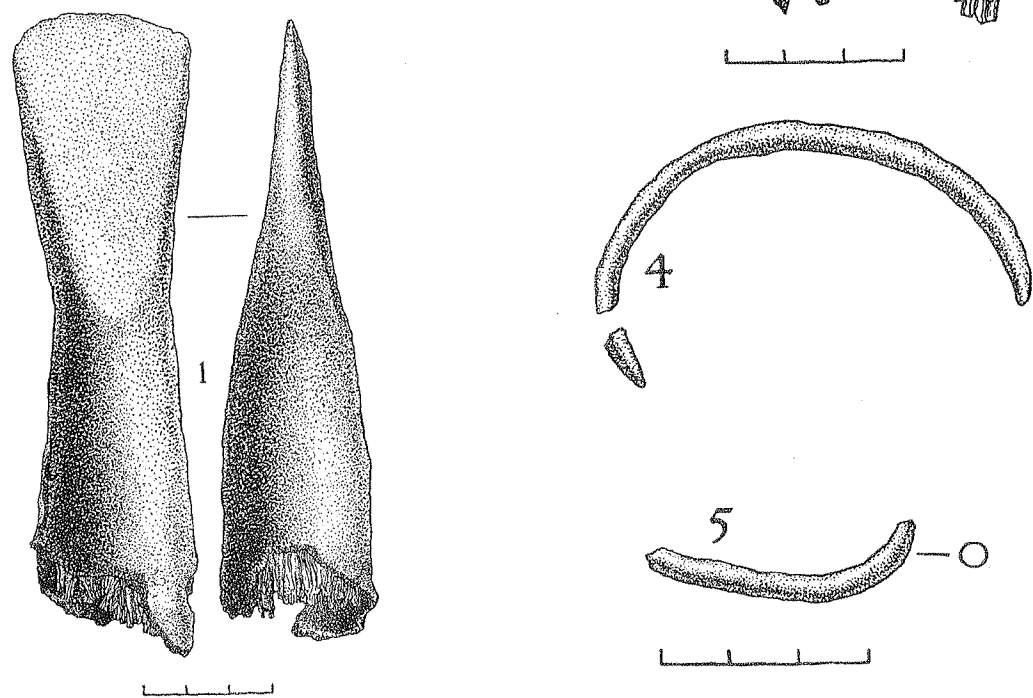
62 pav. XXXIX pilk., kapas Nr. 1. 1 – prūsų serijos akinė segė, 2 – įmovinis kirvis. 1 – žalvaris, 2 – geležis.

Abb. 62. Grabh. XXXIX. Grab 1. 1 – Augenfibel der preußischen Serie, 2 – Tüllenbeil. 1 – Bronze, 2 – Eisen.

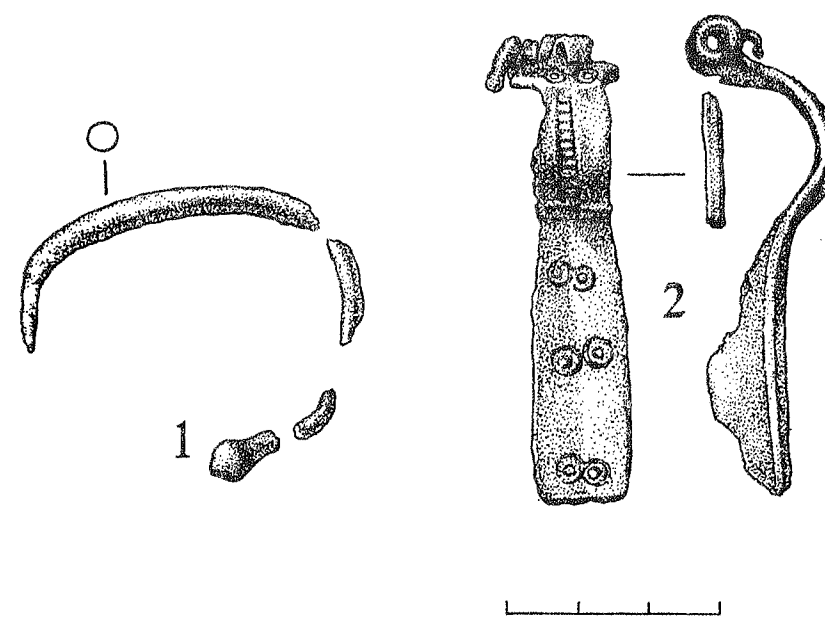

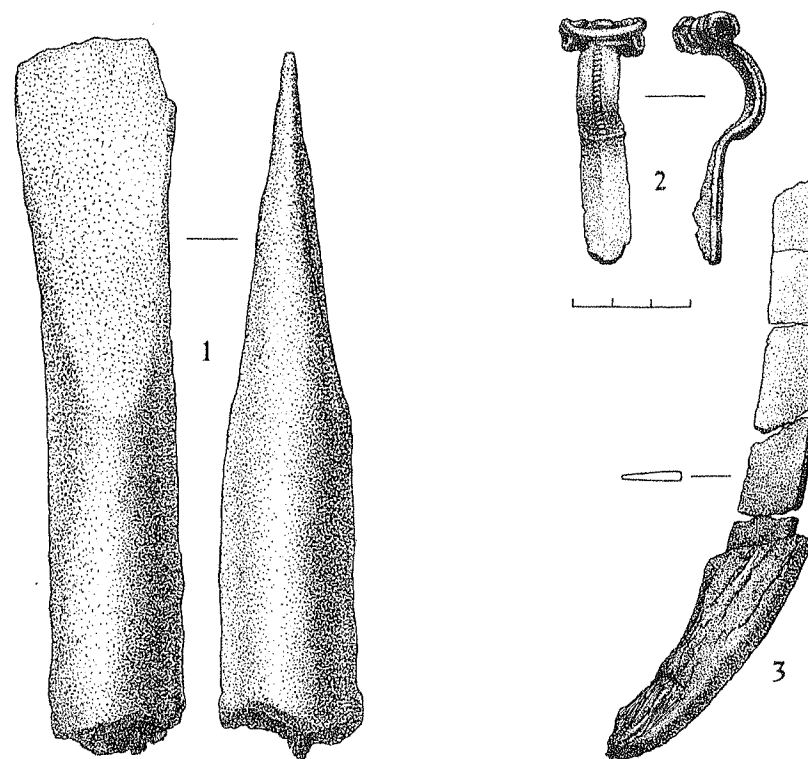
63 pav. XXXIX pilk., atsitiktinis radinys. Prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.
 Abb. 63. Grabh. XXXIX. Einzelfund. Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

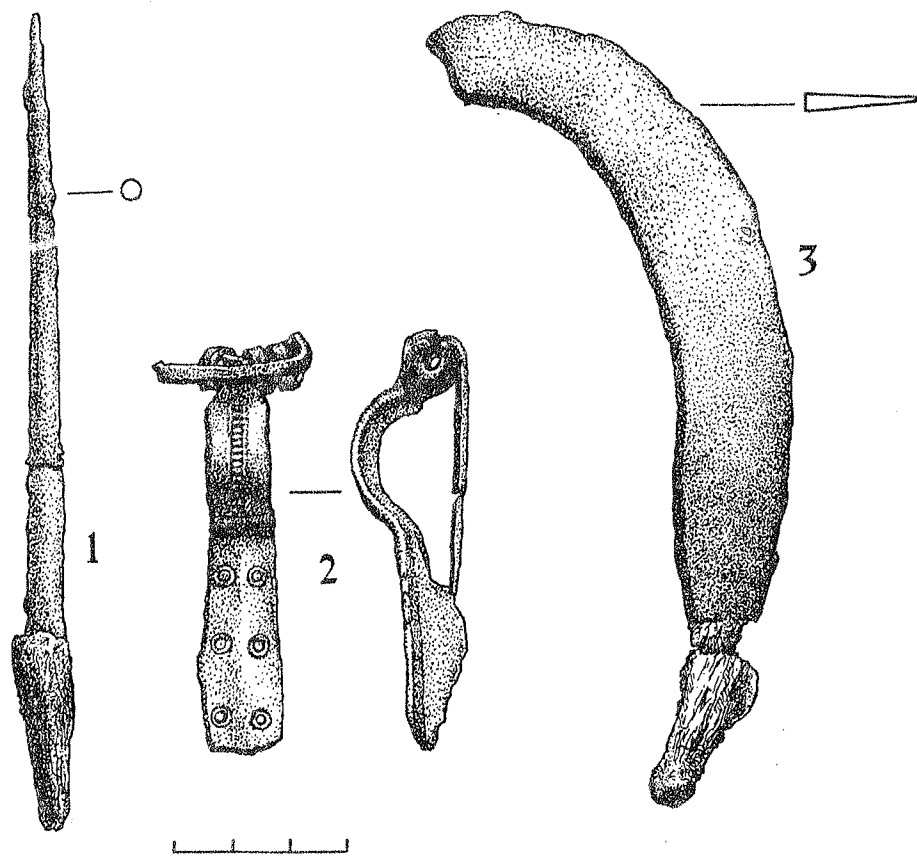
64 pav. XXXVI pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis kirvis, 2 – prūsų serijos akinė segė, 3 – įmovinis ietigalis, 4, 5 – apyrankių pumpuriniai galais fragmentai. 1, 3 – geležis, 2, 4, 5 – žalvaris.
 Abb. 64. Grabh. XXXVI. Grab 1. 1 – Tüllenbeil, 2 – Augenfibel der preußischen Serie, 3 – Lanzen Spitze mit Tülle und Widerhaken, 4, 5 – Bruchstücke der Armringen mit Knopfenden. 1, 3 – Eisen, 2, 4, 5 – Bronze.

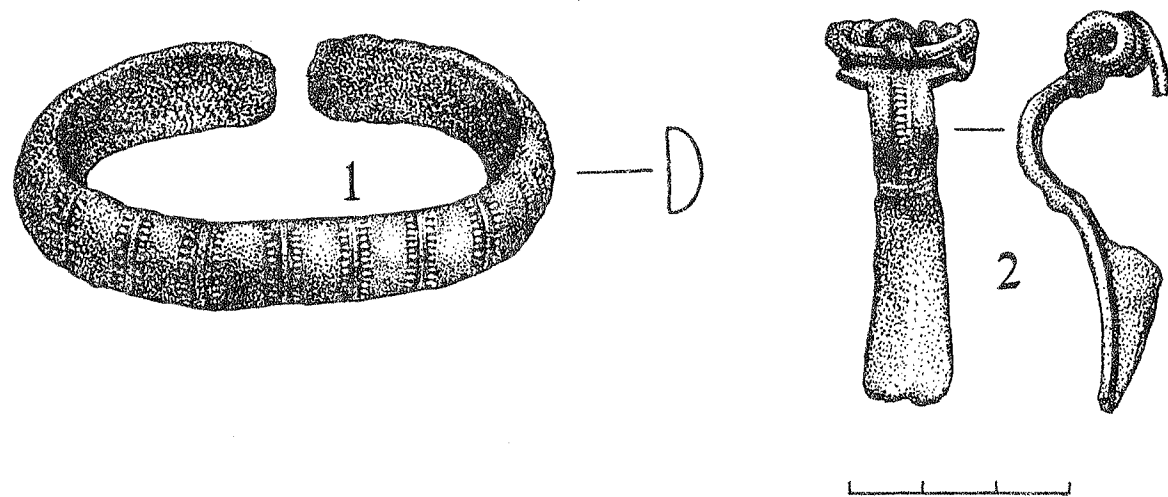
65 pav. XXXVI pilk., kapas Nr. 3. 1 – apyrankės pumpuriniai galais fragmentai, 2 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.
 Abb. 65. Grabh. XXXVI. Grab 3. 1 – Bruchstücke des Armringes mit Knopfenden, 2 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

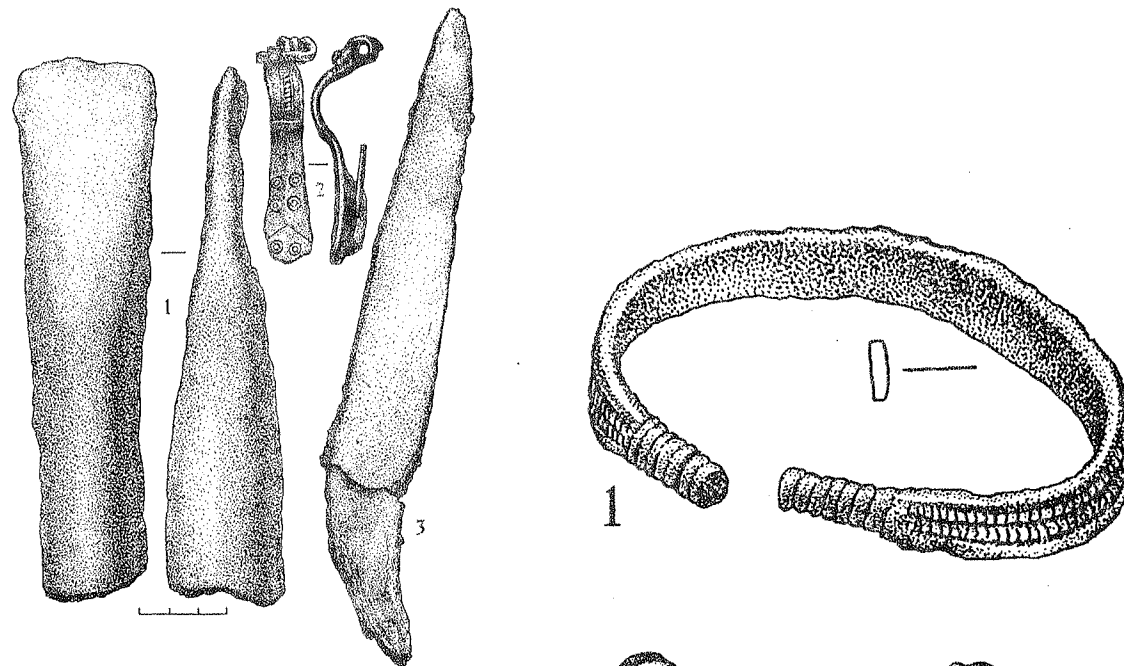
66 pav. XL pilk., kapas Nr. 1. 1 – įmovinis kirvis, 2 – prūsų serijos akinė segė, 3 – peilis lenkta nugarėle su medinio koto liekanomis. 1, 3 – geležis, 2 – žalvaris.
 Abb. 66. Grabh. XL. Grab 1. 1 – Tüllenbeil, 2 – Augenfibel der preußischen Serie, 3 – Messer mit ausgeschweiften Rücken und Resten von Holzgriff. 1, 3 – Eisen, 2 – Bronze.

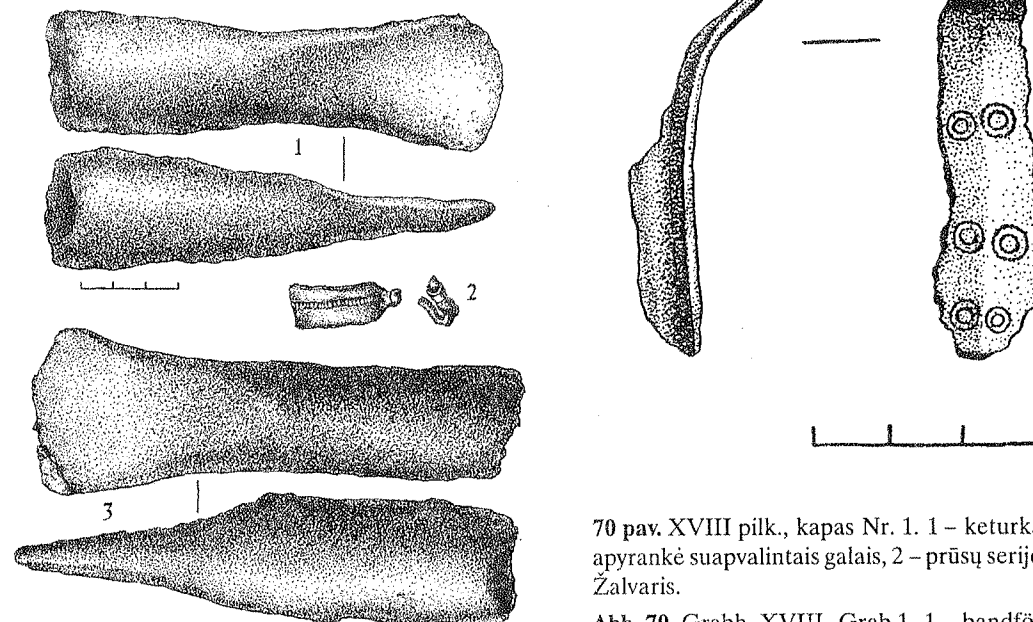
67 pav. XXIV pilk., kapas Nr. 1. 1 – yla, 2 – prūsų serijos akinė segė, 3 – peilis-pjautuvėlis. 1, 3 – geležis, 2 – žalvaris.
Abb. 67. Grabh. XXIV. Grab 1. 1 – Pfriem, 2 – Augenfibel der preußischen Serie, 3 – Messer-Sichelchen. 1, 3 – Eisen, 2 – Bronze.

68 pav. XX pilk., kapas Nr. 2. 1 – pusiau apskrto pjūvio apyrankė, 2 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.
Abb. 68. Grabh. XX. Grab 2. 1 – plan-konwexe Armring, 2 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

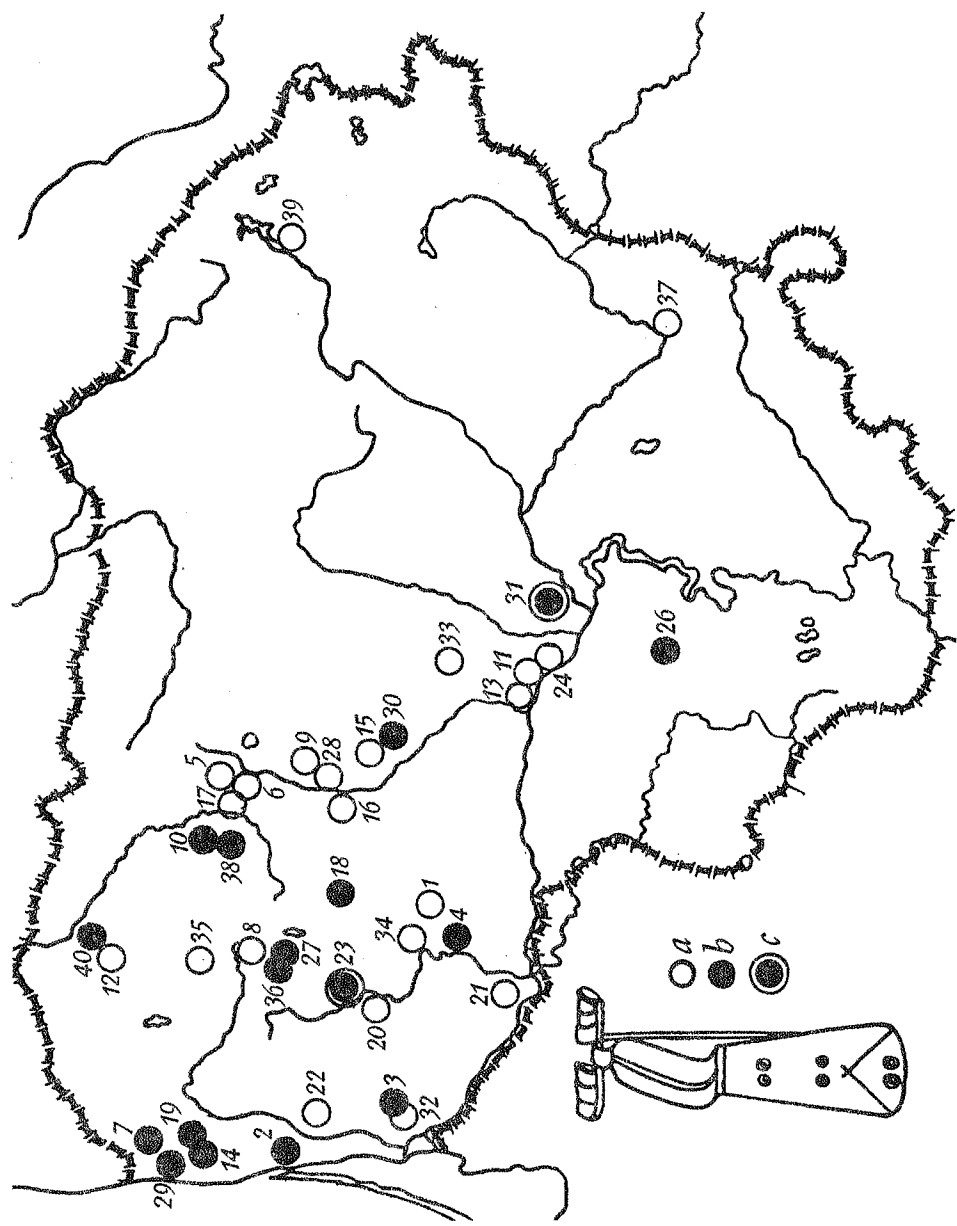
69 pav. XVI pilk., kapas Nr. 2. 1 – įmovinis kirvis, 2 – prūsų serijos akinė segė, 3 – peilis lenkta įkote. 1, 3 – geležis, 2 – žalvaris.
Abb. 69. Grabh. XVI. Grab 2. 1 – Tüllenbeil, 2 – Augenfibel der preußischen Serie, 3 – Messer mit niedergeboGENER Schaftdorn. 1, 3 – Eisen, 2 – Bronze.

70 pav. XVIII pilk., kapas Nr. 1. 1 – keturkampio pjūvio apyrankė suapvalintais galais, 2 – prūsų serijos akinė segė. Žalvaris.

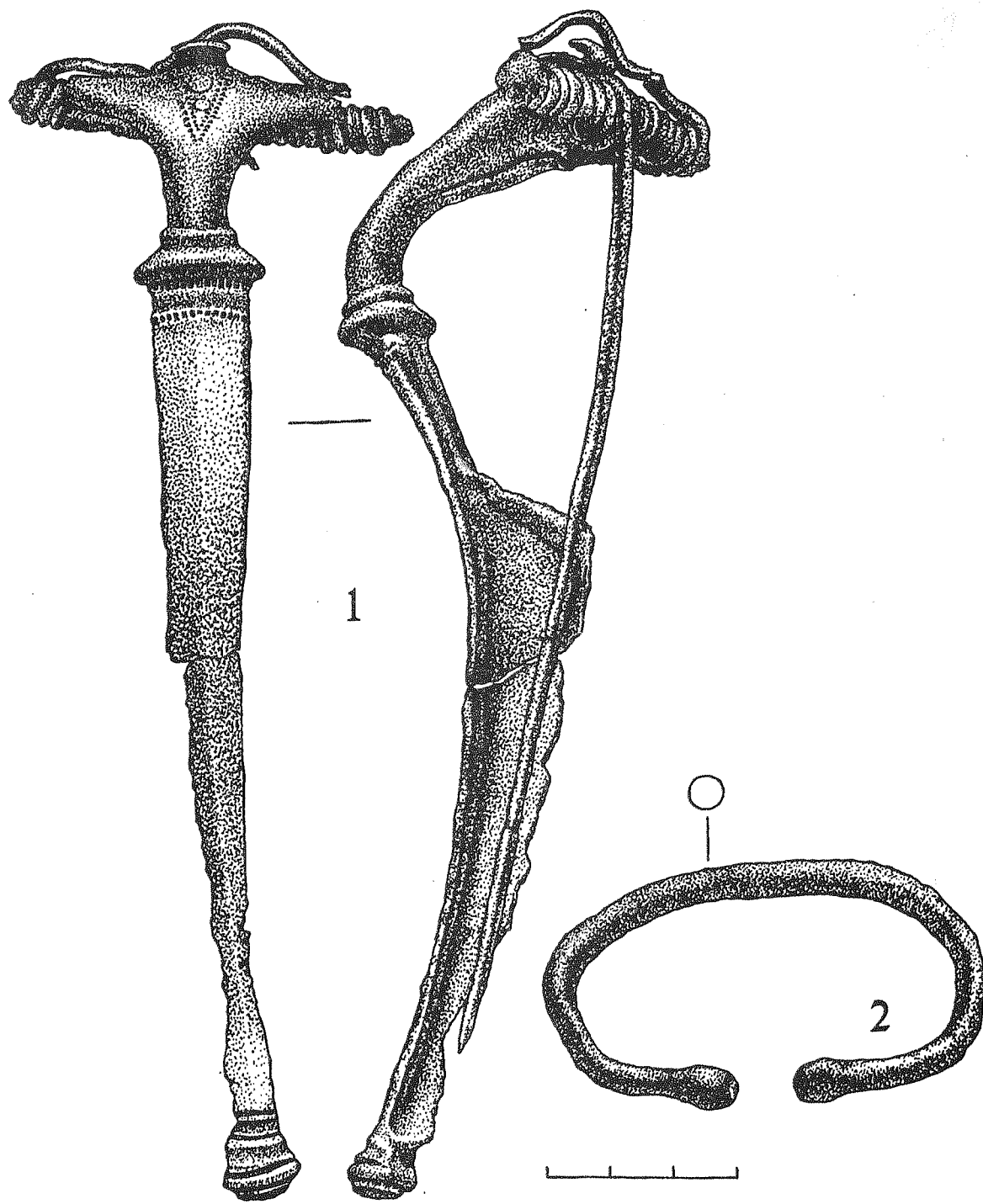
Abb. 70. Grabh. XVIII. Grab 1. 1 – bandförmiger Armring mit runden Enden, 2 – Augenfibel der preußischen Serie. Bronze.

71 pav. II perk., atsitiktiniai radiniai. 1, 3 – įmoviniai kirviai, 2 – prūsų serijos akinės segės fragmentai. 1, 3 – geležis, 2 – žalvaris.
Abb. 71. Grabungsfläche II. Einzelfunde. 1, 3 – Tüllenbeile, 2 – Bruchstücke der Augenfibel der preußischen Serie. 1, 3 – Eisen, 2 – Bronze.

72 pav. Prūsų serijos ainių segių radimo Lietuvoje vietos: 1 – Adakavas, 2 – Bandužiai, 3 – Barzdūnai, 4 – Dauglaukis, 5 – Gilvyčiai, 6 – Jonelaičiai, 7 – Kašučiai, 8 – Kegai, 9 – Kiaunoriai, 10 – Kybartiškė, 11 – Kriemala, 12 – Kukiai, 13 – Kulauruva, 14 – Kurmaičiai, 15 – Kuršiai, 16 – Maironiai, 17 – Noliškiai, 18 – Paalksniai, 19 – Padvariai, 20 – Pajūralis, 21 – Palumpiai, 22 – Papiliai, 23 – Paragaudis, 24 – Paštuva, 25 – Paulianka, 26 – Pažarstis, 27 – Pribikta, 28 – Pūsdvaris, 29 – Rūdaičiai II, 30 – Sandraušikė, 31 – Sargėnai, 32 – Šilutės apyl., 33 – Šulaičiai, 34 – Tamošaičiai, 35 – Telšiai, 36 – Vienragiai, 37 – Vilniaus apyl., 38 – Visdergiai, 39 – Vosgėliai, 40 – Zastaučiai. a – 1 egz., b – 2-9 egz., c – per 10 egz.

Abb. 72. Verbreitungskarte der Augenfibeln der preußischen Serie in Litauen. a – 1 Expl., b – 2-9 Expl., c – über 10 Expl.

73 pav. XXVI pilk., kapas Nr. 2. 1 – A 69 tipo labai profiliuota segė, 2 – apskrito pjūvio apyrankė. Žalvaris.

Abb. 73. Grabh. XXVI. Grab 2. 1 – kräftig profilierte Fibel (Typ A 69), 2 – Armring mit rundem Querschnitt. Bronze.